

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Мовні і концептуальні картини світу

Випуск 2 (64)

У збірнику вміщено наукові розвідки професорів, доцентів, викладачів, аспірантів і студентів, присвячені аналізу світоглядних горизонтів сучасного мовознавства.

**ВІДПОВІДАЛЬНИЙ
РЕДАКТОР**

О.І. Ніка, д. філол. н., проф.

**РЕДАКЦІЙНА
КОЛЕГІЯ**

Ш.Т. Апридонідзе (Інститут грузинської мови АН Грузії), д. філол. н., проф.; Р. Бальсис (Клайпедський університет), д. філол. н., проф.; А.І. Бельський (Білоруський державний університет), д. філол. н., проф.; І.В. Кононенко (Варшавський університет), д. філол. н.; д. філол. н., проф.; В.Б. Бурбело, д. філол. н., проф., І.О. Голубовська, д. філол. н., проф.; Н.Ю. Жлуктенко, к. філол. н., проф.; В.І. Карабан, д. філол. н., проф.; Н.Ф. Клименко, д. філол. н., проф.; Н.М. Корбозерова, д. філол. н., проф.; Г.Г. Крючков, д. філол. н., проф.; М. Мозер (Віденський університет), д. філол. н., проф.; С. В. Скрильник, к. філол. н., доц.; О.С. Снитко, д. філол. н., проф.; В.Д. Старихона (Білоруський державний педагогічний університет ім. Максима Танка); С. Темчинас, д.філол.н., проф. (Інститут литовської мови, Литва); Л.І. Шевченко, д. філол. н., проф.; Л.В. Коломієць, д. філол. н., проф.; О.І. Чередниченко, д. філол. н., проф.; Г.А. Черненко, к. філол. н.

Адреса редколегії

01033, Київ-033, 6-р Тараса Шевченка, 14
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Інститут філології, тел. 239-32-58

Рекомендовано

Рекомендовано Вченою радою Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка 30.10.2018 р., протокол №3.

Зареєстровано

Міністерство юстиції України (свідоцтво про державну
реєстрацію КВ № 16155-4627Р від 11.12.2009 р.)
Включено до Переліку наукових фахових видань України
(Наказ Міністерства освіти та науки України №1328 від
21.12.2015 р.)

Адреса видавця

04080, Україна, м.Київ-80, а/с 41
тел./фак.: (044) 227-38-48; 227-38-28

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

Linguistic and conceptual worldviews

Issue 2 (64)

This collection contains scientific articles written by professors, lecturers, postgraduate and undergraduate students. These articles concern analysis of worldview perspectives of current linguistics.

EDITOR-IN-CHIEF	O.I. Nika, Dr. habil., full professor
EDITORIAL BOARD	Sh.T. Apridonidze (Academy of Sciences of Georgia, Institute of Georgian Language), Dr. habil., full prof.; R. Bal'sys (University of Klaipeda), Dr. habil., full prof.; A.I. Byel's'kyy (Belorussian State University) Dr. habil., full prof.; I.V.Kononenko (University of Warsaw), PhD.; V.D. Starychonok (Belorussian Maxim Tank State Pedagogical University), Dr. habil., full prof.; V.B. Burbello, Dr. habil., full prof.; I.O. Golubovska, Dr. habil., full prof.; N.Yu. Zhluktenko, Dr. habil., full prof.; V.I. Karaban, Dr. habil., full prof.; N.F. Klymenko, Dr. habil., full prof.; N.M. Korbozerova, Dr. habil., full prof.; G.G. Kryuchkov, Dr. habil., full prof.; M. Mozer (University of Vienna), Dr. habil., full prof.; S. V. Skrylnyk, Ph.D. As. Prof.; O.S. Snitko, Dr. habil., full prof.; S. Temchinas, Dr. habil., full Prof. (Institute of Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania); L.I. Shevchenko, Dr. habil., full prof.; L.V. Kolomiyets', Dr. habil., full prof.; O.I. Cherednichenko, Dr. habil., full prof.; H.A. Chernenko, Ph.D.
Editorial board address	01033, Kyiv-033, 14 Taras Shevchenko Avenue, Taras Shevchenko National University of Kyiv Institute of Philology, tel. (38044) 239-32-58
Recommended by	Recommended by Academic Board of Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv October, 2018 (Protocol №3)
Registered by	Ministry of Justice of Ukraine, certificate of the State registration KB № 16155-4627P (December 11, 2009) Included into the List of Scientific Professional Editions of Ukraine (Order of Ministry of Education and Science of Ukraine, protocol №1328, December 21, 2015)
Editor's address	04080, Ukraine, Kyiv-80, P.O.B. 41 tel./fax: (044) 227-38-48; 227-38-28

Authors of published materials are fully responsible for gathering and preciseness of published facts, quotations, economical and statistical data, proper nouns and other data. The editorial board reserves the right to shorten and edit their materials.

КИЕВСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО

Языковые и концептуальные картины мира

Выпуск 2 (64)

Сборник содержит научные работы профессоров, доцентов, преподавателей, аспирантов и студентов, посвященные анализу мировоззренческих горизонтов современного языковедения.

**ОТВЕТСТВЕННЫЙ
РЕДАКТОР**

О.И. Ника, д. филол. н., проф.

**РЕДАКЦИОННАЯ
КОЛЛЕГИЯ**

Ш.Т. Апридонидзе (Институт грузинского языка АН Грузии), д. филол. н., проф.; Р. Бальсис (Клайпедский университет), д. филол. н., проф.; А.И. Бельский (Белорусский государственный университет), д. филол. н., проф.; И.В. Кононенко (Варшавский университет), д. филол. н.; В.Д. Старичонок (Белорусский государственный педагогический университет им. Максима Танка), д. филол. н., проф.; В.Б. Бурбело, д. филол. н., проф.; И.А. Голубовская, д. филол. н., проф.; Н.Ю. Жлуктенко, к. филол. н., проф.; В.И. Карабан, д. филол.н., проф.; Н.Ф. Клименко, д. филол. н., проф.; Н.М. Корбозерова, д. филол. н., проф.; Г.Г. Крючков, д. филол. н., проф.; М. Мозер (Венский университет), д. филол. н., проф.; С. В. Скрьльник, к. филол. н., доц.; Е.С. Снитко, д. филол. н., проф.; С. Темчинас, д.филол.н., проф. (Институт литовского языка, Литва); Л.И. Шевченко, д. филол. н., проф.; Л. В. Коломиец, д. филол. н., проф.; А.И. Чередниченко, д. филол. н., проф.; А.А. Черненко, к. филол. н.

Адрес редколлегии

01033, Киев-033, б-р Тараса Шевченко, 14
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Институт филологии, тел. 239-32-58

Рекомендовано

Ученым советом Института филологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
30.10.2018 г., протокол №3.

Зарегистрировано

Министерство юстиции Украины (свидетельство о государственной регистрации КВ № 16155-4627Р от 11.12.2009 г.)
Включено в Список научных специализированных изданий Украины
(Приказ Министерства образования и науки Украины №1328 от 21.12.2015 г.)

Адрес издателя

04080, Украина, г.Киев-80, а/я 41
тел./фак.: (044) 227-38-48; 227-38-28

Авторы опубликованных материалов несут полную ответственность за подбор, точность изложенных фактов, цитат, экономико-статистических данных, имен собственных и остальной информации. Редколлегия оставляет за собой право сокращать и редактировать предоставленные материалы.

ЗМІСТ

<i>Андрійченко Ю.В.</i> ІСПАНОМОВНІ ГЕНДЕРНІ КАРТИНИ СВІТУ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	13
<i>Багрова Є.</i> ВІДТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ КАРТИНИ СВІТУ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА В ПЕРЕКЛАДІ.....	18
<i>Бондаренко М.</i> ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ФЛОРИСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ УКРАЇНЦЯ.....	23
<i>Брилюк А.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИКАЛІЗОВАНИХ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЗМІ.....	30
<i>Вергальок М.М.</i> ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ БІБЛІЙНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	36
<i>Гашимова А.</i> НАЗВИ ЛАНДШАФТІВ У СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ XVIII СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЙ І БАЙОК Г. СКОВОРОДИ).....	42
<i>Гдешиїнська А.В.</i> ПРАГМАТИЧНА АДАПТАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ МЕДИЧНОЇ ТЕМАТИКИ.....	47
<i>Гречка С.О.</i> “КУЛЬТУРНА ЗБРОЯ” ЯК СКЛАДНИК КОНСЦІЄНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	53
<i>Гусар А.В.</i> ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ТА ЛІНГВОСЕМІОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ДАВНЬОСКАНДИНАВСЬКОГО КОНЦЕПТУ БИТВА В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПІСЕННОМУ ДИСКУРСІ.....	59
<i>Заверткіна Ю.Б.</i> СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ.....	64
<i>Іванова А.В., Борисович О.В.</i> ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	68
<i>Коваль А.О.</i> УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ ТА ЛАНДШАФТУ ЯК ОБ’ЄКТ НАВЧАЛЬНОГО ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ.....	74
<i>Колодій Б.М., Підмогильна Ю.І.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПЛІЦИТНИХ ТА ІМПЛІЦИТНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ВІДТВОРЕННІ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ РЕКЛАМИ КОСМЕТИЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ).....	79

Комарницька Т.К.	
МАСОВА КУЛЬТУРА ЯК ЗАГРОЗА КУЛЬТУРИ МОВИ (ПРИКЛАД ЯПОНІЇ)	86
Кравченко О.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННСВИХ АКТИВ У МОЛОДІЖНИХ КИТАЙСЬКОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-ТЕКСТАХ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ	95
Кузьменко Ю.І.	
ЛЕКСИКА ФОТОСПРАВИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ	102
Кур-Кононович І.	
ПРО СИМВОЛІКУ ХМАР В КОНТЕКСТІ ПОЕЗІЇ СЕРГЕЯ ЄСЕНІНА	109
Лазер-Паньків О.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ФОНЕТИЧНОГО ВАРІОВАННЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ПАРЕМІЙ: СИСТЕМА КОНСОНАНТИЗМУ	119
Лугова Ю.В.	
СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ОБРОБКИ Й ПЕРЕТВОРЕННЯ ФАХОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТАХ МЕДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	125
Мігунова Д.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ХУДОЖНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ АТМОСФЕРИ ЖАХУ В РОМАНІ СТВЕНА КІНГА “ПРОТИСТОЯННЯ”	131
Поворознюк Р.В., Антонова В.	
ПРОТИСТОЯННЯ ЛЮДЕЙ ТА МАШИН: ЕВОЛЮЦІЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕДОПЕРАЦІЙНИХ ІНСТРУКЦІЙ, ОПРАЦЬОВАНИХ GOOGLE TRANSLATE	138
Самусенко О.М.	
ЛЕКСИЧНІ МІНІМУМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УКЛАДАННЯ.....	144
Сівков І.В.	
РЕГІОНАЛІЗМИ В АРАБСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ СІМЕЙНОГО ПРАВА КРАЇН АРАБСЬКОГО МАГРИБУ	150
Черняк Ю.Ю.	
ДИСКУРС ТІЛЕСНОСТІ В ПОВІСТІ М. ВАРГАСА ЛЬЙОСИ “ХТО ВБИВ ПАЛОМІНО МОЛЕРО?” ТА СПЕЦИФІКА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ	155

CONTENT

Andriichenko Y.V.	
SPANISH GENDER PICTURES OF THE WORLD: DEVELOPMENT DYNAMICS AT THE PRESENT STAGE	13
Bahrova Y.	
RENDERING F. SCOTT FITZGERALD'S ARTISTIC MODEL OF THE WORLD IN TRANSLATION.....	18
Bondarenko M.	
FRAZEOLOGICAL UNITS WITH FLORISTIC COMPONENT IN THE LANGUAGE PICTURE OF THE WORLD OF UKRAINIANS.....	23
Bryniuk A.M.	
SPECIFICS OF LEXICALIZED SYNTACTIC STRUCTURES TRANSLATION IN MODERN ENGLISH MASS MEDIA.....	30
Vergalyuk M.M.	
LEXICONOGRAPHY OF BIBLICAL PHRASEOLOGISMS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE	30
Hashimova A.	
THE NAMES OF LANDSCAPES IN OLD-UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE OF 18 CENTURY (ON THE MATERIALS OF POETIC TEXTS AND FABLES OF SCOVORODA)	42
Hdeshynska A.V.	
PRAGMATIC ADAPTATION OF MEDIA MEDICAL ENGLISH TEXTS.....	47
Hrechka S.A.	
“CULTURAL WEAPON” AS A COMPONENT OF THE CONSCIANTIAL WARFARE AGAINST UKRAINE	53
Gusar A.V.	
LINGUOCULTURAL AND LINGUOSEMIOTIC FEATURES OF VERBALIZATION OF THE MYTHIC CONCEPT BATTLE IN MODERN ENGLISH-LANGUAGE MUSICAL DISCOURSE	59
Zavertkina Y.B.	
STRUCTURAL AND GRAMMATICAL SPECIFICS OF PHRASEOLOGICAL UNITS TRANSLATION IN ENGLISH NEWSPAPER DISCOURSE.....	64
Ivanova A.V., Borisovich O.V.	
LINGUISTIC MEANS OF SELF-REPRESENTATION IN SOCIAL NETWORKS	68
Koval A.O.	
UKRAINIAN LEXIS WITH THE SEMANTICS OF NATURE AND LANDSCAPE AS THE OBJECT OF EDUCATIONAL LEXICOGRAPHY	
Kolodii B.M., Pidmohylna Y.I.	
APPLICATION OF IMPLICIT AND EXPLICIT MEANS IN REPRODUCTION OF COMMUNICATIVE INTENTION IN MARKETING TEXTS AND THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN (BASED ON COSMETIC ADVERTISEMENTS).....	79

Komarnytska T.	
MASS-CULTURE AS A THREAT FOR THE LANGUAGE CULTURE (THE EXAMPLE OF JAPAN).....	86
Kravchenko D.	
THE PECULIARITIES OF REALISATION OF THE SPEECH ACTS IN THE CHINESE YOUTH INTERNET-TEXTS: GENDER ASPECT	95
Kuzmenko Y.I.	
VOCABULARY OF PHOTOGRAPHIC SPHERE IN UKRAINIAN STANDART LANGUAGE: THE HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT.....	102
Kur-Kononowicz J.	
ABOUT THE SYMBOLISM OF CLOUDS IN THE CONTEXT OF SERGIUSZ JESIENIN POETRY	109
Lazer-Pan'kiv O.V.	
THE PECULIARITIES OF THE ANCIENT GREEK PROVERBS PHONETIC VARIATION: THE CONSONANTISM	119
Luhova Y.V.	
STRATEGIES OF TRANSLATION PROCESSING AND TRANSFORMATION OF SPECIALIZED INFORMATION IN ENGLISH SCIENTIFIC-POPULAR TEXT OF MEDICINE	125
Mihunova D.	
SPECIFIC FEATURES OF THE REPRESENTATION IN THE UKRAINIAN LANGUAGE OF THE ARTISTIC ATMOSPHERE OF HORROR IN THE STEPHEN KING NOVEL “THE STAND”	131
Povorozniuk R., Antonova V.	
PEOPLE VS. MACHINES: THE EVOLUTION OF MACHINE TRANSITION ON THE EXAMPLE OF PRE-OPERATIVE INSTRUCTIONS PROCESSED IN GOOGLE TRANSLATE.....	135
Samusenko O.M.	
LEXICAL MINIMUM FOR UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: THE MAIN APPROACHES TO COMPILING	144
Sivkov I.V.	
REGIONALLY MARKED ARAB FAMILY LAW TERMINOLOGY OF THE COUNTRIES OF THE MAGHREB REGION.....	150
Cherniak I.	
THE DISCOURSE OF CORPORALITY IN “WHO KILLED PALOMINO MOLERO?” BY M. VARGAS LLOSA AND PECULIARITIES OF ITS REPRESENTATION IN UKRAINIAN AND ENGLISH TRANSLATIONS.....	155

СОДЕРЖАНИЕ

Андрийченко Ю.В. ИСПАНОЯЗЫЧНЫЕ ГЕНДЕРНЫЕ КАРТИНЫ МИРА: ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	13
Багрова Е. ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КАРТИНЫ МИРА Ф.С. ФИЦДЖЕРАЛЬДА В ПЕРЕВОДЕ	18
Бондаренко М. ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ С ФЛОРИСТИЧЕСКИМ КОМПОНЕНТОМ В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА УКРАИНЦА	23
Бришюк А.М. ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ЛЕКСИКАЛИЗИРОВАННЫХ СИНТАКСИЧЕСКИХ СТРУКТУР В СОВРЕМЕННЫХ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ СМИ	30
Вергальюк М.Н. ЛЕКСИКОГРАФИРОВАНИЕ БИБЛЕЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ	36
Гашимова А. НАЗВАНИЯ ЛАНДШАФТОВ В СТАРОУКРАИНСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ XVIII В. (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ И БАСЕН Г. СКОВОРОДЫ)	42
Гдешинская А.В. ПРАГМАТИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕМАТИКИ	47
Гречка С.А. “КУЛЬТУРНОЕ ОРУЖИЕ” КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОНСЦИЕНТАЛЬНОЙ ВОЙНЫ ПРОТИВ УКРАИНЫ	53
Гусар А.В. ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ И ЛИНГВОСЕМИОТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ДРЕВНЕСКАНДИНАВСКОГО КОНЦЕПТА БИТВА В СОВРЕМЕННОМ АНГЛОЯЗЫЧНОМ МУЗЫКАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ	59
Заверткина Ю.Б. СТРУКТУРНО-ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ФРАЗЕОЛОГИИ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ГАЗЕТНОМ ДИСКУРСЕ	64
Иванова А.В., Борисович О.В. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА САМОПРЕЗЕНТАЦИИ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ	68
Коваль А.О. УКРАИНСКАЯ ЛЕКСИКА НА ОБОЗНАЧЕНИЕ ПРИРОДЫ И ЛАНДШАФТА КАК ОБЪЕКТ УЧЕБНОГО ЛЕКСИКОГРАФИРОВАНИЯ	74

Колодий Б.Н., Підмогильна Ю.И.	
ПРИМЕНЕНИЕ ЭКСПЛИЦИТНЫХ И ИМПЛИЦИТНЫХ СРЕДСТВ ПРИ ВОСПРОИЗВЕДЕНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ ИНТЕНЦИИ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ МАРКЕТИНГОВЫХ ТЕКСТАХ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК (НА МАТЕРИАЛЕ РЕКЛАМЫ КОСМЕТИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ)	79
Комарницкая Т.К.	
МАССОВАЯ КУЛЬТУРА КАК УГРОЗА КУЛЬТУРЕ РЕЧИ (ПРИМЕР ЯПОНИИ).....	86
Кравченко Д.	
ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ РЕЧЕВЫХ АКТОВ В МОЛОДЕЖНЫХ КИТАЙСКОЯЗЫЧНЫХ ИНТЕРНЕТ-ТЕКСТАХ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ	95
Кузьменко Ю.И.	
ЛЕКСИКА ФОТОДЕЛА В УКРАИНСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ: ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ.....	102
Кур-Копонович И.	
О СИМВОЛИКЕ ОБЛАКОВ В КОНТЕКСТЕ ПОЭЗИИ СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА ...	109
Лазер-Паньків О.В.	
ОСОБЕННОСТИ ФОНЕТИЧЕСКОГО ВАРЬИРОВАНИЯ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ ПАРЕМИЙ: СИСТЕМА КОНСОНАНТИЗМА.....	119
Луговая Ю.В.	
СТРАТЕГИИ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ОБРАБОТКИ И ПРЕОБРАЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНОЙ ИНФОРМАЦИИ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ НАУЧНО-ПОПУЛЯРНЫХ ТЕКСТАХ МЕДИЦИНСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ	125
Мигунова Д.О.	
ОСОБЕННОСТИ ВОССОЗДАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ АТМОСФЕРЫ УЖАСА ПРИ ПЕРЕВОДЕ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК РОМАНА СТИВЕНА КИНГА “ПРОТИВОСТОЯНИЕ”	131
Поворозюк Р.В., Антонова В.В.	
ПРОТИВОСТОЯНИЕ ЛЮДЕЙ И МАШИН: ЭВОЛЮЦИЯ МАШИННОГО ПЕРЕВОДА НА ПРИМЕРЕ ПЕРЕДОПЕРАЦИОННЫХ ИНСТРУКЦИЙ, ПЕРЕВЕДЁННЫХ В GOOGLE TRANSLATE.....	138
Самусенко О.Н.	
ЛЕКСИЧЕСКИЕ МИНИМУМЫ ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ: ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К СОСТАВЛЕНИЮ	144
Сивков И.В.	
РЕГИОНАЛИЗМЫ В АРАБСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ СЕМЕЙНОГО ПРАВА СТРАН АРАБСКОГО МАГРИБА.....	150
Черняк Ю.Ю.	
ДИСКУРС ТЕЛЕСНОСТИ В ПОВЕСТИ М. ВАРГАСА ЛЬЙОСЫ “КТО УБИЛ ПАЛОМИНО МОЛЕРО?” И СПЕЦИФИКА ЕГО ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ В ПЕРЕВОДЕ НА УКРАИНСКИЙ И АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫКИ	155

ІСПАНОМОВНІ ГЕНДЕРНІ КАРТИНИ СВІТУ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У сучасній лінгвістиці інтенсивно розвивається нова дослідницька парадигма, яка ґрунтується на антропоцентричному підході до вивчення мовних явищ. Важливого значення набувають індивідуальні характеристики мовної особистості. Однією з найістотніших характеристик є гендер, який визначає соціальну, культурну та когнітивну орієнтацію індивіда у світі. Гендерні дослідження в мовознавстві з'явилися нещодавно – в 70–80-ті роки минулого століття.

Аналіз проблеми продемонстрував те, що з часом в іспаномовних картинах світу здійснюється зміна культурної репрезентації жіночої статі, що виражається в певній нейтралізації її негативної оцінки або або її пом'якшення.

Ключові слова: *гендер, гендерні стереотипи, іспаномовні картини світу, маскуліність, фемінінність, іспаномовна спільнота.*

У свідомості носіїв кожної національної мови формується мовна картина світу, яка щільно пов'язана з гендерними нормами, ідеалами, репрезентаціями, стереотипами. Попри зацікавленість науковців до проблем, які зумовлені кроскультурною взаємодією гендерних відносин у мовному просторі, на сьогоднішній день необхідність систематизації гендерних змін в іспаномовних картинах світу залишається актуальною.

Метою цієї статі є дослідження гендерних змін, які відбулися в іспаномовній спільноті на сучасному етапі; аналіз динаміки розвитку уявлень про чоловіка й жінку в іспаномовних картинах світу.

Об'єктом дослідження є уявлення про гендерні ролі та їхні стереотипізовані риси, які функціонують і зазнають змін в іспаномовних країнах в сучасному світі.

Предметом дослідження є гендерно маркована лексика іспанської мови, серед якої: мовні гендерні стереотипи, які на сьогоднішній день все ще функціонують в іспаномовних картинах світу.

Гендерні дослідження ґрунтуються на необхідності врахування філософських положень про зв'язок мови і мислення, взаємодію суб'єктивного та об'єктивного, співвідношення форми і змісту мовних одиниць. У лінгвістиці довгий час тема гендеру не займала важливого місця. Тільки на початку двадцятого століття, коли видатні лінгвісти О. Есперсен, Е. Сепір, Ф. Маутнер стали описувати відмінності носіїв мови, зумовлені їхньою статевою належністю, тема мови та гендеру стала займати все більш міцні позиції. З виникненням нових напрямків у мовознавстві – соціолінгвістики, прагматики, психолінгвістики, теорії дискурсу та комунікації на перше місце став висуватися соціальний план, який розглядає мову у зв'язку з суспільством, в якому перебуває людина.

Оскільки суспільство змінює мову, безумовно, повинні змінитися певні соціальні уявлення в зв'язку з тим фактом, що мова є віддзеркаленням подій, що відбуваються

в ньому самому. Мова об'єктивно відображає реальну дійсність, уявлення, що склалися впродовж багатьох століть, стали стереотипи; тому мова не може бути гендерно-дискримінаційним знаряддям, яке має на меті пригнічення однієї або іншої статі. Гендер, який є соціальною статтю людини і є частиною картини світу, знаходить своє вираження в формі гендерних стереотипів.

Картина світу характеризується змістовими та формальними властивостями. До змістових властивостей картини світу належать такі ознаки: картина світу містить риси людської суб'єктивності; картина світу виявляє основні властивості світосприйняття людини; картина світу є космологічною і антропоморфічною водночас; картина світу, безумовно, є достовірною для свого суб'єкта і становить діалектичну єдність статички і динаміки, стабільності й мінливості, кінцевого і нескінченного [4].

До формальних властивостей картини світу зараховують такі характеристики: картина світу є регулятивом широкої дії; картина світу є пластичною, рухливою, поліваріантною; картина світу має системний характер і є конкретною та цілісною. Мова є найважливішим засобом формування й існування знань людини про світ. Людина в процесі діяльності відтворює об'єктивний світ і закріплює в словах результати пізнання. Сукупність цих знань, відображених у мовній формі, є тим, що має назву мовної картини світу [5].

Для оцінки положення чоловіків і жінок в світі слугує гендерна картина світу, яка розуміється як впорядкована не суперечлива і внутрішньо зв'язана, збудована сукупність існуючих в повсякденній свідомості соціокультурних орієнтацій, цінностей, установок, ідеалів, в яких знаходиться відображення соціальна диференціація статей [1].

У системі характерних для мови образів, стереотипів і символів позначається й відтворюється світогляд, культурні установки та традиції того чи іншого народу. Важлива роль у цьому процесі належить фразеологічному фонду мови, оскільки в змісті саме його одиниць втілено великий обсяг інформації, яка розкриває культурно-національний менталітет. Гендерні знання є частиною когнітивної картини світу, втіленої у формі мовних знаків. Гендер може знайти своє відображення в денотативному змісті одиниці мови, тобто в наявності семи *стать*. В інших випадках відношення між мовним знаком та гендером можуть бути виражені опосередковано, наприклад, через сполучуваність із відповідними лексичними одиницями (*bonita (la mujer) / guapo (el hombre)*); внаслідок асоціаціїзасуміжністю, коли йдеться про предмети, ознаки, які пов'язують із представниками тієї чи іншої статі (*el pintalabios / el martillo*); за видами діяльності (*la azafata / el mecánico*) і через асоціації за подібністю, коли відбувається приписування стереотипних якостей мужності або жіночності (*fuerza, tranquilidad, inteligencia* – чоловіче, *hermosura, debilidad* – жіноче). Опозиція *чоловік/жінка* ґрунтується на архетипному біномі *маскулінне/фемінне* і є складником гендерної картини світу, якійу стародавній картині світу був не лише відображенням біологічних відмінностей, а й семіотичним виразом цілої групи соціальних опозицій: екзогамії, диференціації господарських ролей і професій, релігійно-ритуальних сфер у родині та колективі, гендерного закріплення ритуалів.

Гендерна картина світу – це соціокультурний феномен, що становить впорядковану, певною мірою несуперечливу і внутрішньо зв'язану сукупність наявних у

свідомості особистості й суспільства соціокультурних орієнтацій, цінностей, ідеалів, стереотипів, у яких відображається диференціація статей. Гендерна картина світу містить ціннісне ставлення до соціокультурних особливостей статей, і це слугує основою оцінки становища жінки і чоловіка у світі [6]. Оскільки чоловік і жінка належать до різних гендерних груп і виконують різні соціальні ролі, суспільство очікує від них певних моделей мовленнєвої поведінки. *Чоловічий світ* в іспанськомовній культурі є більш відкритим ззовні, тобто репрезентація образу чоловіка в іспанськомовних картинах світу є більш визначеною, чіткіше оформленою змістовно і легше розуміється представниками обох статей. В *жіночому світі* є більш сокритого, таємного, татуйованого для зовнішнього спостерігача, і ці нечисленні уявлення в багатьох аспектах є похідними від чоловічих за принципом протилежності.

Найбільшу увагу в іспаномовних картинах світу привертає дихотомія публічного та приватного в опозиції маскулінного і фемінного, яка склалася ще в давні часи. Нерівність статей відображалась відносно влади, престижу, приватної власності. Соціальний порядок ґрунтувався на гендерних відмінностях, які пояснювалися біологічними статевими відмінностями. В структурі екзистенціональних відносин між чоловіками і жінками традиційно відтворювалась уява про жінку як про представницю вторинної статі. Жіноча недосконалість широко ілюструвалась в повсякденному житті віршами, прислів'ями, казками, анекдотами:

Lunes, antes de almorzar, una niña fue a jugar, pero no pudo jugar porque tenía que lavar. Así lavaba, así, así; así lavaba, así, así; así lavaba que yo la vi. Y así cada día de la semana: martes – tender; miércoles – coser; jueves – planchar; viernes – barrer; sábado – cocinar y domingo – rezar (1).

Прагматичне значення цього вірша: дівчинка кожного дня повинна працювати і якщо вона може гарно виконувати роботу по дому, на ній захочуть одружитися: *me quiero casar*. Традиційні казки, такі як *Blancanieves* або *La Cenicienta* демонструють покірність жінки в очікуванні на героя-рятівника. Поняття *жіноча логіка* означає для мовця і слухача, що мова йде про щось свідомо збиткове по відношенню до ідеальної чоловічої логіки.

Частіше за все кажуть про дві діаметральні картини світу, в яких в першому випадку чоловікові відводиться домінуюча активна роль, а жінці – підкорення, пасивність і зосередженість на родині. Основними поняттями, які змінили гендерну асиметрію, стали культ родини і жіночої вірності, що стали своєрідною *ортодоксальністю* суспільної свідомості [3]. Тут має відтворюватись сувора *традиційно-патріархальна* ієрархія ролей. Місце жінки закріплювалось виключно в приватній сфері: родині і домашньому господарстві, де вона виконувала репродуктивну і обслуговуючу ролі.

Гендерні стереотипи в системі патріархальної картини світу декларуються наступними тезами:

- Головне для жінки – родина, материнство, піклування про близьких. Саме ці напрями повинні бути для неї пріоритетними. Жіноча любов – це розчинення в коханій людині, відмова від свого світу.
- Підвищення престижу домогосподарки. Для жінки вистачає реалізуватися саме в цій ролі. Тому, соціальна політика повинна бути спрямована на звільнення жінки від праці в суспільній сфері.

- Надійність родини залежить від наявності її голови, тобто чоловіка. Головне для нього – це робота, справа. Жінка – його *mul*, який забезпечує чоловікові умови для реалізації його ролей.

Завдяки змінам, які відбулися в іспаномовному суспільстві, можна зауважити появу значної кількості гендерно-нейтральної лексики в словниковому складі іспанської мови. Словотвірний компонент *el hombre* поступово замінюється на *la mujer*, де це можливо, або на знеособлений *la persona*. Усі зміни, що відбуваються у свідомості особистості, прямо відображаються в її мовній картині світу [7, с. 82].

Сучасні публіцистичні тексти виявляють масову свідомість і культуру, а також стійкі уявлення про маскулінне і фемінне. Ці уявлення закріплені в мові за допомогою номінацій, в яких закладена загальна ідея суспільства про призначення чоловіка і жінки в певний період часу.

Розглядаючи сучасні періодичні видання іспанською мовою, можна виокремити декілька загальних тематичних груп чоловічих і жіночих гендерних номінацій, які відображають сьгодні типи маскулінності і фемінності в іспаномовних картинах світу. Згідно з нашим дослідженням до чоловічих гендерних номінацій належать такі тематичні групи: *el macho, el jefe, el metrosexual, el soltero*. Жіночі гендерні номінації містять такі групи: *la mujer fatal, la mujer de negocios, la modelo, el ama de casa*.

Із соціокультурними змінами в сучасному суспільстві, а також із наявністю потужної критики мови з боку феміністських кіл, які в наші дні набули сильного впливу, виникла і така особливість як збільшення кількості похідних від іменників чоловічого роду некодифікованих номінацій осіб жіночої статі за професією, спеціальністю, посадою: *la doctora en letras, la primera ministro* тощо [7, с. 54-67]. Відсутність у літературній іспанській мові таких номінацій осіб жіночої статі за наявності номінацій чоловічого роду розглядається представниками феміністського руху як вияв мовного сексизму, тому, на їхню думку, цю нестачу слід компенсувати утворенням нових паралельних форм – так званих феміністських неологізмів. Цей процес дав поштовх для виникнення спеціальних словників і списків слів у граматичних довідниках, автори яких рекомендують вживати, наприклад, такі лексичні одиниці:

la pilotoesa, la chóferesa, la alcaldesa, la presidenta, la agente, la soldado, la coronela, la mujer bombero, la minera, la mayordoma, la guardia, la intendanta, la cirujano de guardia, la fiscal (2).

Причина збільшення кількості таких лексем полягає, на наш погляд, в неправильному розмежуванні понять *граматичний рід* і *біологічна стать*, оскільки в номінації чоловічого роду типу *mayordomo* не має жодних маркерів належності до суто чоловічого світу, а вживання лексичної одиниці в гендерно-нейтральному контексті зовсім не свідчить про те, що йдеться виключно про особу чоловічої статі [8, с. 197-202].

Такі лексеми жодним чином не стосуються гендерної стратифікації суспільства: мажордом, охоронець або солдат може бути в сучасному світі як чоловіком, так і жінкою. Отже, вважаємо за потрібне зазначити, що немає необхідності вводити більшість таких новоутворених лексем у лексикографічні корпуси, оскільки це створює ілюзію їхньої кодифікації, а, значить, дозволу на літературне вживання.

Висновки. На сьогоднішній день спостерігається значне скорочення гендерних стереотипів в іспаномовних картинах світу але не можна казати про їхнє повне зникнення. Глибинні причини їхнього збереження – це, передусім, неузгодженість когнітивної та мовної картин світу, а також діалектична природа співвідношення констант і трансформацій у мові.

Стереотипні уявлення про іспанську жінку, які стосуються соціальної сфери її життя, зазнали певних змін, оскільки соціальні процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, відображаються в мові. Так, в іспаномовному суспільстві змінилося ставлення до шлюбу: якщо раніше неодружена дівчина була ганьбою для своєї сім'ї, а розлучення розглядалося суспільством як гріх, то на сьогодні відбувається пом'якшення негативної оцінки або навіть її нейтралізація. Ці приклади ще раз підтверджують вплив соціальних чинників на формування образу сучасної жінки іспаномовного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Лакофф Р.* Язык и место женщины / Р. Лакофф // Введение в гендерные исследования. Часть II. Хрестоматия / Под ред. С.В. Жеребкина. – Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетейя, 2001. – 798 с. 2. Карасик, В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс : монография / В. И. Карасик. — Волгоград : Волгоградский гос. пед. ун-т, 2004. — 477 с. 3. *Рябов О. В.* Гендерные аспекты межкультурной коммуникации: социально-философский анализ / О.В. Рябов // Гендер как интрига познания: Альманах. – М.: Рудомино, 2002. – С. 37–47. 4. *Стёпин В. С.* Картина мира // Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. — 7-е изд., перераб. и доп.. — М.: Республика, 2001. — С. 234—235. 5. *Bengoechea M.* Nombra en femenino y en masculino: Sugerencias para un uso no sexista en lenguaje en los medios de comunicación / M. Bengoechea. – Madrid :Ed. Universidad Complutense, 1999. – 281 p. 6. Bem S. Gender schema theory// Psychological Review, 1981. – N.8. – Pp. 354-364. 7. *Calero Fernández M.A.* Lenguaje, género y sexo: reflexiones desde la lingüística y desde el feminismo / M.Á. Calero Fernández. – Valladolid : Ed. Prima, 2001. – 198 p. 8. *Eagly A. H.* The his and hers of prosocial behavior: An examination of the social psychology of gender / A. H. Eagly. – N.Y. : American Psychologist, № 64, 2009. –p. 644-658. 9. Lledo E. Profesiones en femenino / E. Lledo – Madrid: Ed. Instituto de Mujer, 1996. – 107 p. 10. *Moreno Cabrera J.C.* Acerca de la discriminación de la mujer y de los lingüistas en la sociedad. Reflexiones críticas / J.C. Moreno Cabrera. – Barcelona : Anthropos, 2012. – 265 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Pardo, Pepe. *Antología de los refranes españoles* (Madrid : Ed. Susaeta, 2012), 320. 2. *Guía sindical del lenguaje no sexista* (Madrid : Ed. Secretaría de Igualdad, Unión General de Trabajadores, 2008), 145.

Стаття надійшла до редакції

ИСПАНОЯЗЫЧНЫЕ ГЕНДЕРНЫЕ КАРТИНЫ МИРА: ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В современной лингвистике интенсивно развивается новая исследовательская парадигма, основанная на антропоцентрическом подходе к изучению языковых явлений. Важное значение приобретают индивидуальные характеристики языковой личности. Одной из самых важных характеристик является гендер, который определяет социальную, культурную и когнитивную ориентацию индивида в мире. Гендерные исследования в языкознании появились не так давно, а именно, в 70-80-е годы прошлого века.

Анализ проблемы показал, что со временем в испаноязычных картинах мира осуществляется изменение культурной репрезентации женского пола, которое выражается в определенной нейтрализации ее негативной оценки или же ее смягчения.

Ключевые слова: *гендер, гендерные стереотипы, испаноязычные страны мира, маскулинность, фемининность, испаноязычное сообщество.*

*Andriiuchenko Y.V., Ph.D., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

SPANISH GENDER PICTURES OF THE WORLD: DEVELOPMENT DYNAMICS AT THE PRESENT STAGE

In modern linguistics, a new research paradigm is intensively developing, based on an anthropocentric approach to the study of linguistic phenomena. Individual characteristics of the language personality are important. One of the most important characteristics is gender, which determines the social, cultural and cognitive orientation of the individual in the world. Gender studies in linguistics appeared not so long ago, namely, in the 70-80s of the last century.

An analysis of the problem showed that over time, the Spanish representation of the world is changing the cultural representation of the female, which is expressed in a certain neutralization of its negative assessment or its mitigation.

Key words: *gender, gender stereotypes, Hispanic countries of the world, masculinity, femininity, Hispanic community.*

УДК 811.111'255=161.2:821.111

*Багрова Є., студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ВІДТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ КАРТИНИ СВІТУ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА В ПЕРЕКЛАДІ

У статті досліджуються перекладацькі аспекти відтворення домінантних концептів художньої картини світу Ф.С. Фіцджеральда. Висвітлюються лінгвальні засоби репрезентації концептів, а також перекладацькі рішення, що застосовуються

для їх передачі в перекладах українською і російською мовами на прикладі роману “Ніч лагідна”.

Ключові слова: художня картина світу, концепт, запозичення, модуляція, калькування, транспозиція, адаптація, еквіваленція, дослівний переклад.

Проблематика картини світу як суб’єктивного образу об’єктивної реальності вже давно привертає увагу науковців різних філологічних дисциплін. Дослідженню художньої картини світу присвячено безліч наукових робіт, зокрема в когнітивістиці – праці А. Вежбицької [2], О. Воробйової [3], І. Голубовської [4], С. Жаботинської [6], О. Кубрякової [7]. Художній переклад обов’язково передбачає відтворення художньої картини світу, яка створюється на основі індивідуального і суспільного пізнання. Сьогодні перекладознавці почали активно вивчати можливі оптимальні засоби збереження авторського світовідчуття у перекладах художніх творів. Перші перекладацькі розвідки представлені у дослідженнях М. Грабовського [5], Т. Некряч [8], І. Шевченко [10] та інших.

У художній картині світу кожного автора можна виділити певний часовий зріз, напрямок у мистецтві та індивідуально-авторські художні концепти. У межах когнітивного напрямку художня картина світу досліджувалася як концептосфера. За визначенням О. Кубрякової, концепт – це квант інформації, що зберігається у пам’яті індивідууму та соціуму як багатовимірна структура, має образний, логічний (поняттєвий), емоційний, асоціативний та ціннісний рівні (ступінь значущості для індивідуума або соціуму) [7, с. 142]. Авторська художня концептосфера становить сукупність художніх концептів, що видозмінюються в межах одного або кількох творів одного автора. Отже, **художня картина світу** – це відображення колективної картини світу певної етнокультурної спільноти, що проходить крізь призму індивідуального сприйняття автора.

Творчість Ф.С. Фіцджеральда – багата, різноманітна і становить цікавий матеріал для перекладацького аналізу. Ф.С. Фіцджеральд писав у притаманному лише йому стилі, який втілює художню картину світу в його творах. Окремі концепти його картини світу розглядаються в сучасних філологічних розвідках, а саме висвітлюються космологічні концепти, концепт особистості та концепти кольорів. Більшість дослідників зосереджуються на епохальному романі Ф.С. Фіцджеральда “Великий Гетсбі”. Втім, недостатня увага дослідників до роману “Ніч лагідна”, який наповнений індивідуально-авторськими концептами, що представлені різноманітними лінгвальними засобами, свідчить про **актуальність** цього напрямку дослідження. Відсутність перекладознавчих робіт, особливо ґрунтовних праць, які б вивчали художню картину світу Ф.С. Фіцджеральда комплексно та виокремлювали оптимальні перекладацькі рішення, що сприяють відтворенню домінантних концептів, доводить **новизну** такого дослідження.

Мета статті полягає у перекладацькому аналізі художньої картини світу Ф.С. Фіцджеральда у романі “Ніч лагідна”.

Художня картина світу Ф.С. Фіцджеральда кидає виклик сучасним перекладачам. Часовий проміжок картини світу Ф.С. Фіцджеральда – період “втраченого покоління”

післявоєнної Америки. Письменник, який сам був символом даної епохи, дає їй назву “епохи джазу”. Естетика цього періоду кардинально відрізняється від звичних норм та уявлень американського суспільства. Характерною рисою епохи джазу стало особливе відчуття часу, в якому кожна мить відчувалася як вічність. У творах Ф.С. Фіцджеральда постійно присутні концепти ВІЙНИ, ДЖАЗУ, СМЕРТІ й АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ.

Спосіб життя Ф.С. Фіцджеральда для багатьох був втіленням “американської мрії”, однак він не був щасливим. Відчувши на собі невиправданість власних сподівань, спостерігаючи результати і наслідки витрачених зусиль на шляху до них, письменник відзначає трансформацію особистості, – людина стає нездатною керувати собою в той момент, коли вона має МРІЮ. В його творах ми також знаходимо концепти БАГАТСТВА та БІДНОСТІ, НАДІЙ і РОЗЧАРУВАНЬ, ЩАСТЯ та СТРАЖДАНЬ.

Твори Ф.С. Фіцджеральда виконані в яскравому та вишуканому стилі. Його розглядають як романтичного письменника, але він поєднує цей напрямок із реалізмом, що включає точність спостереження та детальний опис героїв і подій. Його романи висувають особливі вимоги до будь-якого перекладача. Письменник не тільки майстерно використовував граматичні прийоми, а й вводив у свою розповідь різноманітні парадоксальні словосполучення і складні поширені речення. Перекладачеві часто необхідно перефразувати висловлювання автора для кращого розуміння авторського задуму. Мова письменника наповнена різними художніми засобами, особливо метафорами. Роман “Ніч лагідна” великою мірою автобіографічний твір, в якому Ф.С. Фіцджеральд описує власні почуття, зміну світогляду та зворотній бік ШЛЮБУ, як-от у такому прикладі: “*For God’s sake, Violet, drop the subject!*” *exploded her husband. “Get a new joke, for God’s sake!”* [1, с. 25] – “*На бога, Вайолет, тобі ще не набридло? – вибухнув її чоловік. **Переміни пластинку, прошу тебе!***” [9, с. 25].

Ф.С. Фіцджеральд показує, що у ШЛЮБІ не завжди все буває радісно. Перекладач М. Пінчевський використовує спосіб модуляції, “for God’s sake” видозмінюється на “на Бога”, перекладач міг використати вираз “заради Бога”, але, очевидно, дібраний ним вираз краще звучить при прочитанні. Він також уникає другого повтору цього виразу і замінює його на “прошу тебе”, щоб уникнути нагромадження повторів. Перекладач також добирає знайомий українському читачеві вираз “зміни пластинку”, щоб змалювати роздратування героя. Російська перекладачка Є. Калашнікова адаптує англійський текст для сприйняття російським читачем. Вона зберігає повторення ‘ради Бога’, але, вочевидь, вставляє другий повтор зарано, тому виникає нагромадження повторів. Фразеологічний вираз “drop the subject” втрачає своє забарвлення і зазнає спрощення “найди себе другу тему”.

Чимало прикладів репрезентують концепти ВІЙНИ та ДЖАЗУ: “*With half an hour to wait for her train Rosemary sat down in the **Café des Alliés** on the Croisette, where the trees made a green twilight over the tables and an orchestra wooed an imaginary public of cosmopolites with the **Nice Carnival Song and last year’s American tune**” [1, с. 56] – “До поїзда лишалось ще півгодини, і Розмері вирішила перечекати в “**Кафе союзників**” на Крузетт, де в зеленій півтемряві під деревами стояли столики, а оркестр виконував*

для уявного космополітичного панства мелодію “Карнавал у Ніці” й наймодніший минулого року американський блюз” [9, с. 58].

М. Пінчевський дослівно перекладає назву кафе, яка підкреслює післявоєнну атмосферу, відсилаючи нас до “The Allies of World War I” – союзницьких держав, які утворили коаліцію. Перекладач змінює назви пісень “the Nice Carnival Song” та “American tune” для того, щоб український читач краще зрозумів художню дійсність, яка оточувала героїв. Оскільки те, що зрозуміло для американського читача, може бути незрозумілим для українського, перекладач наближує тенденції минулого століття до читача. У російському перекладі перекладачка калькує назву кафе, щоб відтворити дух Франції. “Public of cosmopolites” перетворюється на “толпу космополитов”, що надає перекладу відтінок презирства, якого не було в оригіналі.

Яскрава та кольорова епоха ДЖАЗУ відтворюється у фрагменті: “Turning the corner made by some flats, they came upon the white crackling glow of a stage, where a French actor – his shirt front, collar, and cuffs tinted a brilliant pink – and an American actress stood motionless face to face” [1, с. 83]. – “Обійшовши фанерну перегородку, вони опинилися перед залитою білим тріскотливим світлом площадкою, посеред якої нерухомо, ніс у ніс, стояли французький актор – манишка, комір і манжети яскраво-рожевого кольору – і американська актриса” [9, с. 83].

М. Пінчевський перекладає це речення, використовуючи модуляцію – заміною “face to face” на “ніс у ніс”, також він запозичує назви одягу, щоб підкреслити, що актор – француз. У російському варіанті перекладачка використовує модуляцію, оскільки зникає “motionless”. Вона виділяє головних героїв у цьому реченні, вочевидь, для того, щоб зробити на них акцент і створити ефект кінокадру та наблизити читача до магії знімального майданчика.

Неодноразово Ф.С. Фіцджеральд використовує концепт БАГАТСТВА: “For her sake trains began their run at Chicago and traversed the round belly of the continent to California; chicle factories fumed and link belts grew link by link in factories [...] these were some of the people who gave a tithe to Nicole” [1, с. 71]. – “Для неї мчали поїзди, оперізуючи кругле черево континенту від Чикаго й до Каліфорнії; диміли фабрики жувальної гумки, кілометр по кілометру подовжувалися конвеєрні лінії в цехах [...]”. Всі ці люди були тільки жменькою з-поміж безлічі, що платили Ніколь свою данину” [9, с. 71].

М. Пінчевський відтворює світ БАГАТСТВА, королевою якого була Ніколь. Читач може уявити всю систему, яка налагоджувала безхмарне життя головної героїні. Саркастичний вислів “give a tithe”, який означає “платити десятину”, дещо узагальнений у перекладі “платити данину”, але сарказм компенсується за допомогою скептичного “всі ці люди були тільки жменькою з-поміж безлічі”. С. Калашнікова дослівно перекладає цей вислів, що робить переклад дуже буквальним.

У наступному фрагменті можна побачити протилежний концепт БІДНОСТІ: “They had little money but Mrs. Speers was so sure of Rosemary’s beauty and had implanted in her so much ambition, that she was willing to gamble the money on ‘advantages’; Rosemary in turn was to repay her mother when she got her start” [1, с. 66]. – “У них було обмаль грошей, але місис Спірс поклала такі надії на доньчину вроду та на

амбіцію, яку сама її прищепила, що ладна була важити всім, що мала; ставши на ноги, дівчина віддачить матері сповна” [9, с. 67].

Перекладач використовує переклад з елементами адаптації, так вираз “when she got her start” адаптується до українського “ставши на ноги”, і перекладач додає “сповна”, щоб речення було закінченим. Російська перекладачка також дещо адаптує цей фрагмент тексту: “when she got her start” до російського “станет на ноги”, перекладачка також розширює “to geray” до “с лихвой возместит все затраты”, що надає більш панорамного представлення концепту БІДНІСТЬ.

Читаючи роман, відчуваємо втілення концепту КРАСИ: “Back at two o'clock in the Roi George corridor the beauty of Nicole had been to the beauty of Rosemary as the beauty of Leonardo's girl was to that of the girl of an illustrator” [1, с. 120] – “Дві години тому в коридорі готелю “Король Георг” врода Розмері поблякла перед вродою Ніколь, як блякне портрет красуні в ілюстрованому журналі поряд з жіночим портретом Леонардо” [9, с. 121].

Перекладач використовує модуляцію, оскільки він вводить додаткове слово “поблякнути”, що посилює репрезентацію концепту КРАСИ, а також “Leonardo's girl” перетворюється на “жіночий портрет Леонардо”, що підкреслює уявлення про класичну КРАСУ жінки. Назва готелю транскодується з французької мови як у перекладі українською, так і російською.

Отже, на основі аналізу наведених прикладів можна стверджувати, що художня картина світу Ф.С. Фіцджеральда вимагає ретельного перекладацького дослідження, щоб можна було передати всі образи, відчуття та характери героїв так, аби читач зміг наблизитися до культури та часу автора. Концепти, закладені у творі, можуть відчуватися у всій повноті у перекладі тільки за умови ґрунтовного аналізу художньої картини світу письменника.

Перспективи перекладів творів Ф.С. Фіцджеральда та їх досліджень не залишають сумнівів. Художня картина світу автора – унікальна, наповнена різноманітними художніми засобами та образами, що, в свою чергу, утворюють багатогранні концепти. Подальші дослідження в цьому напрямку сприятимуть не тільки покращенню перекладів його творів, а й можливості повніше відтворити художній світ автора в нових сучасних перекладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Fitzgerald F.S. Tender is the Night. – London : Penguin Books LTD, 1986. – 315 p. 2. Вежбиця А. Язык, культура, познание. – М. : Рус. словари, 1997. – 416 с. 3. Воробьева О.П. Стилистические средства в аспекте интеграции текста / О.П. Воробьева // Исследования целого текста: тез. докл. – М. : Наука, 1986. – С. 33. 4. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу / І.О. Голубовська. – К.: Логос, 2004. – 284 с. 5. Гарбовский Н.К. Теория перевода. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 543с. 6. Жаботинская С. Когнитивная лингвистика: ракурсы анализа языковой картины мира / С. Жаботинская // Актуальні проблеми металінгвістики: наук. зб. – К. : Брама, 1999. – С. 3–8. 7. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познани мира / Е.С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с. 8. Некряч Т.С., Чала Ю.П. Вікторіанська доба в українському художньому перекладі : монографія. – К. : Кондор, 2013. – 195 с. 9. Фіцджеральд

Ф.С. Ніч лагідна: Роман / Френсіс Скотт Фіцджеральд; пер. з англ. М. Пінчевського. – К. : ТОВ “Компанія “ВЕЛМАЙТ”, 2014. – 448 с. 10. Шевченко *И.С.* Герменевтический аспект перевода как вторичной метакоммуникации // Проблемы перекладознавства, комунікативної та когнітивної лінгвістики: Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – Х. : Константа, 2003. – Вип. № 609. – С. 7-11.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2018.

*Багрова Е., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КАРТИНЫ МИРА Ф.С. ФИЦДЖЕРАЛЬДА В ПЕРЕВОДЕ

В статье исследуются переводческие аспекты воспроизведения доминантных концептов художественной картины мира Ф.С. Фицджеральда. Рассматриваются лингвальные средства репрезентации концептов, а также переводческие решения, которые используются для их передачи в переводе на украинский и русский языки на примере романа “Ночь нежна”.

Ключевые слова: художественная картина мира, концепт, заимствование, модуляция, калькирование, транспозиция, адаптация, эквиваленция, дословный перевод.

*Bahrova Y., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

RENDERING F. SCOTT FITZGERALD’S ARTISTIC MODEL OF THE WORLD IN TRANSLATION

The article deals with the aspects of translation in the reproduction of the dominant concepts of F.S. Fitzgerald’s artistic world model. It investigates linguistic means of conceptual representation as well as translation decisions in Ukrainian and Russian translations based on the novel “Tender in the Night”.

Keywords: artistic model of the world, concept, borrowing, modulation, calque translation, transposition, adaptation, equivalence, literal translation.

УДК 811.161.2’373.7](091):581.527

*Бондаренко М., студ.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, м. Київ*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ФЛОРИСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ УКРАЇНЦЯ

У статті проаналізовано фразеологічні одиниці з часто вживаним флористичним компонентом, зафіксовані у “Фразеологічному словнику української мови” за ред. Л. Паламарчука, розглянуто внутрішньосистемні зв’язки, у яких вони перебувають, а також показано, як досліджувані одиниці функціонують у сучасному інформаційному просторі.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, флористичний компонент, мовна картина світу, сучасний інформаційний простір.

Розвиток української культури відбувається в тісному зв'язку з мовою, і саме мовний матеріал допомагає розкрити глибинну сутність культурних реалій нашого народу, з'ясувати специфіку вербалізації важливих концептів і відтак – національного культурного простору. Важливою частиною української етно- та лінгвокультури є фразеологізми. Фразеологічний фонд української мови надзвичайно потужний, у ньому представлені одиниці, які у внутрішній (доволі часто незрозумілій сучасним мовцям) формі окремих лексем фіксують спостереження давніх українців над різноманітними природними явищами, процесами, змінами. Великий масив уявлень і понять, якими оперували наші предки, глибоко закладений у мовній свідомості представників нашого народу.

Особливе місце в житті давнього українця посідала лексика на позначення рослин, яка відбивала давні уявлення про довкілля, активно використовувалася в побутовому спілкуванні, фольклорних творах, народній магії й медицині. Саме тому флороніми були органічним складником концептуальної та мовної картин світу українця. Природно, що флористична лексика активно функціонувала в народній фразеології, адже на основі внутрішніх і зовнішніх характеристик певних рослин наші предки з легкістю могли витворювати безліч асоціативних рядів, які й лягали в основу фразеологізмів.

Фразеологічні одиниці з флористичним компонентом уже були об'єктом досліджень мовознавців. Г. Добролюба аналізувала мовну рецепцію рослинного світу в польських фразеологізмах у лінгвокультурологічному аспекті [1], Г. Філь досліджувала фразеологізми з рослинними компонентами-символами в етнонаціональному вимірі [4], М. Шевлякова розглядала фразеологічні одиниці з рослинним компонентом у семантико-граматичному аспекті [5]. Цікавими є праці, присвячені аналізу фразеологічних одиниць із флористичним компонентом у компаративному аспекті (здебільшого на матеріалі кількох мов), наприклад, праці Л. Пушко [3], А. Шестакова [6] та ін.

Мета пропонованої статті – проаналізувати фразеологічні одиниці з часто вживаним флористичним компонентом, зафіксовані у “Фразеологічному словнику української мови” за ред. Л. Паламарчука, розглянути внутрішньосистемні зв'язки, у яких вони перебувають, а також простежити, як досліджувані одиниці функціонують у сучасному інформаційному просторі.

У “Фразеологічному словнику української мови” за ред. Л. Паламарчука зафіксовано 192 фразеологічні одиниці з компонентом “назва рослини”. Серед найчастіше вживаних флоронімів варто відзначити *мак* (23), *перець* (15), *горіх* (13), *горох* (13), *хрін* (13), *терен* (10). Висока частотність уживання названих лексем свідчить про їхнє важливе місце в мовній картині світу давніх українців. Це дає підстави говорити про прецедентність (про прецедентні імена див. [2]) цих назв рослин в українській етно- та лінгвокультурах.

Лексема *мак* входить до складу таких фразеологізмів: *вискочити* (*висунутися*) *як козак* (*як голій, як Кузьма*) *з маку*; *вскочити у мак*; *втерти маку* (*часнику*); *як* (*мов, ніби і т. ін*) *за* (*на*) *гріш маку*; *давати* (*підносити*) / *дати* (*піднести*) *дюлю* [*з маком* (*під ніс*)] та ін. Впадає в око те, що переважна частина фразеологізмів із флоронімом *мак* має негативну конотацію: вони означають ‘недоречність’, ‘недоладність’

(*вискочити (висунутися) як козак (як голій, як Кузьма) з маку; вскочити у мак*); ‘покарання’, ‘побиття’ (*втерти маку (часнику); терти мак [на голові]*); ‘відсутність чогось’ (*і (ні, ані) на макову росину; дуля з маком [під ніс]; фігу [з маком] дістати; давати (підносити) / дати (піднести) дулю [з маком (під ніс)]*); ‘недосвідченість’ (*[це] мак росте (цвіте) в голові*) та ін. Натомість маємо лише один фразеологізм зі значенням ‘красивий’ (*як маків цвіт*), один фразеологізм зі значенням ‘дуже добре’ (*як (мов, ніби і т. ін.) після маківки (маківок, маку)*). В. Жайворонок зазначає, що мак – “символ пишноти, розкоші; червоний цвіт маку – символ дівочої чистоти, молодості, краси” [7, с. 350–351]. Таким чином, ця назва позначала важливу для наших предків рослину, яка була символом краси; водночас лексема *мак* входила до складу фразеологічних одиниць із негативною конотацією, що характеризували складну систему людських стосунків.

Лексема *перець* засвідчена у складі таких фразеологізмів: *всипати перецю (патикив, на галушки); давати (задавати) / дати (задати) перецю; додавати / додати солі (перецю); з живчиком [та] з перчиком; як свиня на переці* та ін. Як і в попередньому випадку, фразеологізми мають позитивну / негативну конотацію. Негативне забарвлення мають фразеологізми зі значеннями ‘побити’, ‘покарати’, ‘вिलाяти’ (*всипати перецю (патикив, на галушки); давати (задавати) / дати (задати) перецю; натирати / натерти перецю в ніс*); ‘не розумітися на чомусь’ (*як свиня на переці*) та ін. Серед фразеологізмів із позитивною конотацією слід назвати одиниці зі значенням ‘запальний’, ‘дотепний’ (*з живчиком [та] з перчиком; мати серце з перцем; з перцем; серце з перцем*). В. Жайворонок слушно наголошує, що перець в українців асоціюється з “дотепністю, пікантністю” [7, с. 443]. Отже, лексема *перець* посідала важливе місце в мовній картині світу давніх українців, про що свідчить її фіксація в багатьох фразеологічних одиницях.

Лексема *горіх* входить до складу таких фразеологізмів: *горішок не по зубах; дістанеться на горіхи (на кислички, на бублики); показати, на чому горіхи ростуть; розчистити під горіх; як (що, мов і т. ін.) горіхи (насіння) луцтити (лускати, лузати)* та ін. Майже всі зафіксовані фразеологізми містять лексему *горіх* у значенні ‘плід’, а не ‘дерево’, це зумовлено тим, що плід горіха здавна виступав символом багатства. На цьому наголошував В. Жайворонок: “Здавна поширеним видом горіха в Україні є ліщина (горішина), і народна символіка пов’язана передусім з її плодами; горіхи символізували добрий урожай, багатство і плодючість” [7, с. 145]. Фразеологізми зі стрижневою лексемою *горіх* мають такі значення: ‘складна справа’ (*горішок не по зубах; твердий (міцний) горішок*); ‘бути покараним / вилаяним’ (*дістанеться на горіхи (на кислички, на бублики); заробити на горіхи; мати на горіхи (на рибу); перепадати / перепасти на горіхи (на гостинці, на галушки і т. ін.)*); ‘розв’язати складне завдання’ (*розгризти горіх; розкусити міцний (твердий) горіх (горішок)*) та ін. Отже, *горіх* (у значенні ‘плід’) є важливим складником мовної картини світу давніх українців; лексема входить до значної кількості фразеологічних одиниць, здебільшого у значенні “складна справа”.

Флоронім *горох* входить до складу таких фразеологізмів: *горох з капустою; як (мов, ніби і т. ін.) [той] горох при дорозі; як (мов, ніби і т. ін.) горохом (горох) об*

стіну (об стінку, у стіну, у стінку, по стіні, по стінці); побачити (помітити, постерегти і т. ін.) лопатки в горосі; [як (мов, ніби і т. ін.)] чорт сім кіп гороху змолотив та ін. Цікавим є те, що у фразеологізмах зі стрижневим елементом *горох* уживається поряд інший флоронім – *капуста*. Ці фразеологізми функціонують зі значенням ‘щось нерозумне / невпорядковане’ (*горох з капустою; наколотити гороху з капустою*). Деякі фразеологізми мають значення ‘швидко говорити’ (*сипати словами [як (мов, ніби, наче і т. ін.) горохом], розсипатися / розсипатися горохом, сипати словами [як (мов, ніби, наче і т. ін.) горохом]*). Очевидно, вони виникли внаслідок проведення паралелі між поняттями “слово” – “горох” та метафоризації. Варто наголосити, що зафіксовано фразеологізм, у якому *горох* виступає антропонімом унаслідок переосмислення (*за царя Гороха (Панька, Тимка, Митрохи, Хмеля)* – у значенні ‘дуже давно, у дуже давні часи’). Відомо, що *горох* “символізує незахищеність, також сльози; з горохом пов’язували нещастя, біду, тому його не домішували до інших зерен, коли ходили посівати на Новий рік; рослина використовувалася в різноманітних обрядах та ритуалах, пов’язаних зі шлюбом та дітонародженням; використовували й у шкідливій магії” [7, с. 148-149]. Справді, жоден із фразеологізмів зі стрижневим словом *горох* не має позитивної конотації. Таким чином, лексема *горох* глибоко закорінена в мовній свідомості українців, активно функціонує у фразеологізмах, проте, як покаже наше дослідження, з нейтральним значенням або ж з негативною конотацією.

Лексема *хрін* та похідні від неї є компонентами таких фразеологізмів: *бісові (вразжі, сучі, хрінові) діти; підносити / піднести [тертого] хрину (хрону, перцю і т. ін.); хай (нехай) йому (їм, їй і т. ін.) хрін; до хріна; до хрину*. Усі фразеологічні одиниці мають негативну конотацію. Прикметник *хриновий* уживається поряд із синонімічними лексемами *бісовий, вразжий, сучий, нечистий* і т. ін. Впадає в око, що флоронім *хрін* часто функціонує у фразеологізмах, які виражають питання. Скажімо, *Який (рідко кий) хрін*. 1. ‘Хто, хто такий’. 2. ‘Що, що таке’ [9, с. 936] або *до хрину*. ‘Для чого, навіщо’ [9, с. 936]. В. Жайворонок вказує, що лексема *хрін* у фразеологічній сполуці *хрінова мати* означає ‘редька’; уживається як лайка, синонімічна до *чортова мати* [7, с. 625-626]. Отже, лексема *хрін* зафіксована в значній кількості фразеологізмів, закорінена в мовній свідомості нашого народу, проте має негативну конотацію, очевидно, через гострий смак та різкий запах.

Лексема *терен* входить до складу таких фразеологізмів: *терновий вінок* (має книжне походження, засвідчений уже в старослов’янській мові [8, с. 704]); *як голому в терну; дорога, вкрита (устелена) тернами (кропивою, травою і т. ін.); шлях заріс (позаростав) терном (тернами)*. В основному фразеологізми зі стрижневим словом *терен* мають значення ‘труднощі’, ‘муки’, ‘страждання’ (*терновий вінок; дорога, вкрита (устелена) тернами (кропивою, травою і т. ін.); тернистий шлях*); ‘неможливо повернутися / досягнути чогось’ (*шлях заріс (позаростав) терном (тернами); дорога (стежка) терном (ожиною, кропивою і т. ін.) поросла (заросла)*) та ін. Це пояснюється тим, що здавна *терен* у наших предків асоціювався з важкими моментами життя, неможливістю здолати труднощі, які виникали на шляху. На цьому слухно наголошує В. Жайворонок: “Крізь терневі кущі дуже важко проходити, тому рослина символізує непрохідність у просторі й часі; символізує занедбання, навіть неприязнь;

символізує бездомне життя” [7, с. 592-593]. Таким чином, лексема *терен* теж активно функціонувала в народному мовленні українців, проте мала негативну конотацію, зумовлену як її символічним значенням у Святому Письмі, так і зовнішніми ознаками рослини.

Привертають увагу внутрішньосистемні зв'язки між проаналізованими та іншими фразеологічними одиницями, зокрема широко представлене явище синонімії. 11 фразеологічних одиниць (найбільший синонімічний ряд) концентруються навколо смислового центру ‘бити’ – ‘карати’ (*всіпати перцю = втерти маку (часнику) = давати (здавати) / дати (здавати, всіпати і т. ін.) бобу = давати (здавати) / дати (задати) перцю (у 3 знач.) = дати березової каші = дати [березової] припарки = дати по тикві = дати табаки понюхати = нагодувати цибулькою = посвятити лозиною = почесати березовим віником*). Такий великий синонімічний ряд пояснюється тим, що наші предки в побутовому спілкуванні активно використовували назви рослин, які були органічним складником їхньої мовної картини світу, з метою гумористичного, іронічного, а іноді й саркастичного зображення подій, проведення аналогій між явищами.

Прикметно, що смерть наші предки пов'язували з флоронімом *дуб*, тому маємо синонімічні фразеологізми зі значенням ‘померти’ (*врізати дуба = дати дуба = дубом одубитися*). Очевидно, ці фразеологізми виникли внаслідок переосмислення процесу використання дубових дощок при виготовленні трун для знатних людей.

Часто елементи народних обрядів, дійств набували найвищого рівня узагальнення, ставали справжніми етносимволами. Скажімо, відмова дівчини під час сватання супроводжувалася винесенням та подаванням гарбуза, що означало відмову. Натрапляємо на цілі синонімічні ряди фразеологічних одиниць зі значенням ‘отримати відмову під час сватання’ (*діставати / дістати (покуштувати, схопити) [печеного] гарбуза = остатися з гарбузом = піти з гарбузом (з гарбузами) = скуштувати гарбузової каші*) та ‘відмовити під час сватання’ (*давати (підносити) / дати (піднести) [печеного] гарбуза = годувати гарбузами = давати гарбуза = наділяти / наділити гарбузом (гарбузами)*).

Варто зауважити, що флористичні компоненти, які виступають смисловим ядром фразеологічних одиниць, мають значну кількість варіантів. Після головного флористичного елемента в дужках зафіксовані його варіанти, які виникли, очевидно, внаслідок зовнішньої подібності, завдяки внутрішнім властивостям або ж через народні вірування про ту чи іншу рослину. Наприклад, у фразеологізмі *дорога (стежка) терном (ожиною, кропивою і т. ін.) поросла (заросла) чия, куди* [9, с. 263] стрижневим флористичним компонентом є лексема *терен*, проте в дужках бачимо варіанти *ожина* (зовнішня будова рослини – колючки, які символізують недоступність, неможливість щось зробити, здолати певні труднощі) і *кропива* (властивості рослини, а саме її “пекучі” листочки, зумовлюють негативне народне ставлення до неї, тому в цьому фразеологізмі *кропива* теж символізує складність подолання певної перешкоди).

Таким чином, синонімія в межах фразеологічних одиниць із флористичним компонентом представлена повною мірою, адже назви рослин, які оточували людину

здавна, викликали безліч асоціативних зв'язків, що й зумовило формування великої кількості фразеологізмів з різними смисловими центрами, але близькими за значенням.

Нас зацікавило те, наскільки активно функціонують проаналізовані фразеологічні одиниці з компонентом “назва рослини” в сучасному інформаційному просторі. Саме тому ми проаналізували інтернет-ресурси за кілька останніх років, аби виявити такі фразеологізми та простежити їх уживання в текстах ЗМІ. Дослідження показало доволі цікаві результати. Значна частина фразеологічних одиниць узагалі не використовуються в мас-медіа (*підносити / піднести [тертого] хрину (хрону, перцю і т. ін.); як голому в терну; не з маком; мати серце з перцем; матері твоїй хрін; вскочити у мак та ін.*). Фразеологізм *дати на горіхи* активно функціонує в сучасному інформаційному просторі (“*Там зашипіла димова шашка. Від диму і вогню рятує нарфронтовіць Андрій Тетерук. По дорозі Тетерук ще й встигає дати на горіхи депутату від “Самопоміч” Семену Семенченку, який начебто і кидав шашку*” (11); “*Більше того – навіть до прийняття цього закону військовослужбовці не лише самі не користувались мобільним зв'язком там, “де не треба”, а могли й за це “дати на горіхи” волонтерам, які необачно забували вимкнути телефони на блок-постах*” (13)). Також широко вживаються фразеологізми *дати перцю* (“*Так його “перехрестили” бойові товариші після першого бою за вміння добре “дати перцю” ворогові. Хоча попереднє псевдо на війні колишнього вчителя музики було Баян*” (12)) та *тернистий шлях* (заголовок статті “*Тернистий шлях реформ*” (15)).

Окремо хочеться звернути увагу на фразеологізм *як горохом об стіну*, адже, окрім функціонування в засобах масової інформації у властивому йому значенні (заголовок статті “*Горохом об стіну: дельфінарію у Трускавіці експлуатація тварин коштує 500 гривень*” (10)), фіксуємо фразеологічну трансформацію, тобто лексема *горох*, яка є ядром фразеологізму, замінюється на лексему *теракт*, маємо фразеологічну новацію – *немов терактами об стіну* (14).

Як бачимо, значна частина фразеологізмів не функціонує в сучасному інформаційному просторі, а деякі фразеологічні одиниці з флористичним компонентом авторів намагаються пристосувати до сьогодення.

Таким чином, фразеологічні одиниці з флористичним компонентом є органічним складником концептуальної та мовної картини світу українця. Такі фразеологізми є давніми за походженням, адже в переосмисленій, узагальненій, часом гумористичній формах відбивають уявлення наших предків про довкілля, характеризують сферу людських стосунків. Проаналізувавши внутрішньосистемні зв'язки, ми помітили, що в межах цієї групи фразеологізмів широко представлене явище синонімії, що свідчить про багату уяву наших предків та їхнє вміння вибудовувати геніальні асоціативні зв'язки. Проте сучасні ЗМІ показують, що, на жаль, цей важливий та колоритний фрагмент мовної картини світу втрачається. Про це свідчить те, що значна частина фразеологізмів із флористичним компонентом не функціонує в мас-медійних текстах, а ті, що використані, ужиті для характеристики сучасних активних процесів у суспільстві, що спричинює іноді фразеологічні трансформації. На жаль, яскраві фразеологічні перли, що були століттями органічним складником мовної свідомості українця, поступово стираються з пам'яті сучасних мовців. Тому наше завдання – намагатися

зберегти та популяризувати цей важливий фрагмент мовної картини світу, аби наступні покоління не втратили зв'язок не лише з нашими предками, а й з нами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Доброльожа Г.* Мовне сприйняття рослинного світу у творчості Тараса Шевченка та в польській фразеології: лінгвокультурологічний аспект / Г. Доброльожа // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2010. – Вип. 21. – С. 232-243. 2. *Красных В.В.* “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / В.В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375 с. 3. *Пушко Л.В.* Реалізація аксіологічної функції фразеологізмів з рослинними номінаціями на позначення інтелектуальної діяльності людини (на матеріалі англійської, української та російської мов) / Л.В. Пушко // Вісник СумДУ. – Серія “Філологія”. – 2008. – № 1. – С. 87-89. 4. *Філь Г.* Фразеологічні одиниці української мови з рослинними компонентами-символами: етнонаціональний аспект / Галина Філь // Проблеми гуманітарних наук. – Серія “Філологія”. – 2015. – №36. – С. 116-126. 5. *Шевлякова М.С.* Фразеологічні одиниці з компонентами-назвами рослин: семантико-граматичний аспект / М.С. Шевлякова // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 228. – С. 187-189. 6. *Шестаков А.О.* Семантика та функціонування фразеологізмів з флористичним компонентом в українській та англійській мовах / А.О. Шестаков // Лінгвістика. – 2012. – № 3. – Ч. 1. – С. 169-173.

СЛОВНИКИ

7. *Жайворонек В.В.* Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонек. – К. : Довіра, 2006. – 703. 8. *Старославянский словарь* : (по рукописям X – XI веков) / [Э. Благова, Р.М. Цейтлин, С. Геродес и др.]; Славян. ин-т Акад. наук Чеш. Респ., Ин-т славяноведения и балканистики РАН; под ред. Р.М. Цейтлин [и др.]. – 2-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1999. – 842 с. 9. *Фразеологічний словник української мови* : у 2 кн. / [редкол. : Л.С. Паламарчук (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка. 1993. – Кн. 1. – 528 с.; 1999. – Кн. 2. – С. 529-980.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Горохом об стіну*: дельфінарію у Трускавіці експлуатація тварин коштує 500 гривень [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://portal.lviv.ua/news/2016/02/22/gorohom-ob-stinu-delfinariyu-u-truskavtsi-eksploatatsiya-tvarin-koshtuye-500-griven>. 11. *Жижек Н.* Дим, блокада трибуни, гучні розбірки: як минула “звичайна п'ятниця” у Раді [Електронний ресурс] / Н. Жижек, Ю. Усік, О. Тищенко. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.5.ua/polityka/dym-blokada-trybuny-huchni-rozibrky-iak-mynula-zvychnaina-piatnytsia-u-radi-156686.html>. 12. *Криштоф О.* Ураган повернувся з фронту і звів капличку [Електронний ресурс] / Олег Криштоф – Режим доступу до ресурсу: <https://www.volyn.com.ua/news/66181-uragan-povernuvsya-z-frontu-i-zviv-kaplichku-video.html>. 13. *Рудомський Р.* Мобілки під заборону. Чи вдасться штабістам попіаритись на телефонах в АТО [Електронний ресурс] / Руслан Рудомський. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.depо.ua/ukr/war/chi-vdastsya-shtabistamporiaritis-na-mobilnih-telefonah-v-ato-20170809619770>. 14. *Сулима Д.* Немов терактами об стіну [Електронний ресурс] / Дмитро Сулима. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://nackor.org/index.php?ukr/nemov-teraktami-ob-stinu>. 15. *Тернистий шлях реформи* [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://tyzhden.ua/Economics/133882>.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2018.

*Бондаренко М., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ С ФЛОРИСТИЧЕСКИМ КОМПОНЕНТОМ В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА УКРАИНЦА

В статье проанализированы фразеологические единицы с часто употребляемым флористическим компонентом, зафиксированные в “Фразеологическом словаре украинского языка” под ред. Л. Паламарчука, рассмотрены внутрисистемные связи, в которых они находятся, а также показано, как исследуемые единицы функционируют в современном информационном пространстве.

Ключевые слова: *фразеологические единицы, флористический компонент, языковая картина мира, современное информационное пространство.*

*Bondarenko M., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH FLORISTIC COMPONENT IN LINGUISTIC WORLD VIEW OF UKRAINIANS

The article analyzes phraseological units with frequently used floristic component, recorded in the phraseological dictionary of Ukrainian language, edited by L. Palamarchuk, considers their intra-systemic connections, as well as shows how the studied units function in modern informational space.

Key words: *phraseological units, floristic component, linguistic world view, modern informational space.*

УДК 81'27

*Бринюк А.М., студ.
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИКАЛІЗОВАНИХ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ЗМІ

У статті охарактеризовано роль лексикалізованих синтаксичних структур у сучасних англомовних ЗМІ. Звернено увагу на структурно-семантичні особливості та специфіку функціонування цих структур у мові. Досліджено питання поширеності та особливості перекладу ЛСС на сторінках ЗМІ.

Ключові слова: *лексикалізована синтаксична структура, мова ЗМІ, ЛСС, переклад, термінологія, модель.*

ЗМІ є невичерпним джерелом для дослідження різноманітних мовних явищ. У зв'язку з необхідністю висвітлення актуальних подій, саме представники засобів масової інформації (ЗМІ) першими реагують на зміни соціального характеру. Перед перекладачами постають труднощі, що пов'язані з появою великої кількості англомовних термінів та складних слів у ЗМІ, що і зумовлює **актуальність** цієї теми

дослідження. Наша гіпотеза полягає в тому, що структурно-семантичні особливості та функціонування ЛСС в англійській мові безпосередньо впливають на способи їх перекладу українською мовою.

Останнім часом, гортаючи сторінки сучасних англомовних періодичних видань, читач нерідко натрапляє на так звані лексикалізовані синтаксичні структури (ЛСС). Проте, хочемо звернути увагу, що дедалі більше таких структур входить і до термінологічної бази засобів масової інформації. Висхідна тенденція до використання ЛСС пояснюється тим, що мовець, та й сама мова, прагне досягти максимальної економії мовних засобів та відповідати визначеному комунікативно-прагматичному завданню. Наприклад: *do-it-yourself* – люди, які вдома все роблять самі, *can-do-attitude* – енергія та сили для активної діяльності.

Метою нашої статті є дослідження структурно-семантичних особливостей та специфіки функціонування ЛСС у мові для з'ясування особливостей їх перекладу українською мовою.

Поповнення журналістської термінології ЛСС набуло поширення на початку ХХІ ст. та пов'язане з процесом загальної детеріоризації цієї термінології та зі змінами норм мовного використання.

До ЛСС належать лексичні одиниці, які утворилися в результаті взаємодії двох рівнів мовних систем, словотворчого та синтаксичного. Іншими словами, ЛСС утворюються шляхом лексикалізації словосполучення із сурядним чи підрядним типом зв'язку, різних типів фрагментів речень, фразеологічних одиниць і знаходяться з ними у відношенні смислової кореляції.

Таким чином, лексикалізована синтаксична структура (ЛСС) – це поліфункціональна одиниця номінації, створена завдяки лексикалізації синтаксичної одиниці (словосполучення, речення або його частини), і включає до свого складу декілька елементів, виконує єдину синтаксичну функцію у реченні, характеризується цільністю змісту і займає проміжне місце між складним словом і синтаксичною одиницею [1, с. 125].

За своєю структурою ЛСС не є однорідними. Здатність ЛСС до подальшого словотворення є доказом їх деривативних потенцій та лінгвістичної релевантності. Проте, виокремлюють 7 моделей, у яких існують синтаксичноподібні відношення. Розглянемо та наведемо приклади 7 структурних типів ЛСС, які належать до журналістської лексики [1, с. 120].

Модель *adv+prep+n (n): above-the-line advertising* – реклама, яка замовляється в рекламних агентствах, періодичних виданнях, радіо- та телекомпаніях, а не виконується працівниками фірми. Вартість такої реклами не входить до вартості послуг рекламного агентства і тому називається “над лінією”. В цій моделі ЛСС існують означально-обставинні відношення між її компонентами.

Модель *adv+artcl+n (n): on-the-diary* – планова стаття; *on-the-spec* – стаття, яку пишуть на випадок недостатності матеріалу для публікації; *on-the-record* – матеріал, який надається журналісту з дозволом для його подальшої публікації та використання в інших засобах масової інформації; *off-the-floor* – вираз вживається для позначення ситуації, коли під час друку номера видання вилучається ціла сторінка;

below-the-fold – нижня частина першої сторінки періодичного видання, яка, як вважається, містить менш важливу інформацію, ніж та, що розміщена у верхній частині першої сторінки. Означально-обставинні відношення між компонентами присутні в наведеній моделі ЛСС.

Модель *v+conj+v (n)*: *grip-and-grin photograph* – фотографія, яка не несе жодного інформаційного інтересу, на якій зображено відому особу, що потискає руку пересічному громадянину під час громадських заходів; *pay-per-view program* – один випуск телевізійної програми, за перегляд якого глядач повинен сплачувати кошти. Ця модель бере початок від сурядних словосполучень.

Модель *v+prep+artcl+n (n)*: *pull-out-the-quote* – обрана цитата з представленої статті в періодичному виданні, яка виокремлюється та розміщується поруч із основним текстом статті. Часто використовується під час публікації інтерв'ю; *put-to-the-bed* – робота (над підготовкою номера періодичного видання) до підпису до друку; *coming-of-the-age movie* – фільми про підлітків, де мова йде про процес їх дорослішання та проблеми, з якими вони зіштовхуються у своєму підлітковому житті. Між компонентами ЛСС прослідковуються предметно-обставинні відношення.

Модель *n+prep+n (n)*: *absence-of-language technique* – рекламна стратегія, де не використовуються під час реклами слогани чи будь-які інші вияви вербальної комунікації; *business-to-business advertising* – реклама, яка орієнтована на ділових людей, бізнесменів, а не пересічних споживачів. Із погляду внутрішньої структури тут присутні означальні відношення.

Модель *adv+conj+adv (n)*: *back-and-forth printing* – монтаж кіноплівки таким чином, що при її відтворенні записані події програвються у зворотньому порядку. Такий прийом застосовується переважно для створення комічного ефекту для глядача. В цій моделі наявна логічна операція з'ясування, і такі ЛСС походять від сурядних словосполучень.

Модель *n+conj+n (n)*: *cease-and-desist order* – директива, підписана відповідним органом, де вимагається припинити трансляцію чи демонстрацію певної реклами чи рекламної продукції, яка вважається оманливою та неправдивою; *coups and earthquakes syndrome* – синдром, який є характерним для членів західного суспільства. Суть синдрому полягає в ігноруванні ними новин, які стосуються інших культур та суспільств і не стосуються природних чи політичних потрясінь. Ця модель утворилася від сурядних словосполучень, де присутня логічна операція з'ясування.

В основу формування ЛСС покладено багатоетапну трансформацію одиниць синтаксичного рівня в одиницю номінації, тобто функціональний еквівалент слова [3, с. 129]. Як результат, ЛСС містять у собі ознаки написання через дефіс, цілісності оформлення та виконання єдиної синтаксичної функції в реченні з синтаксичною цільністю.

ЛСС утворилися внаслідок аналітичної будови англійської мови та є однією з її характерних особливостей. За допомогою ЛСС зникає асиметрія плану змісту та плану вираження. Іншими словами, мова позбавляється таким чином від внутрішніх суперечностей між єдністю денотата та розчленованістю зовнішньої форми, а також від пов'язаних із встановленням стійких норм літературної англійської мови.

Трансформація синтаксичних одиниць у лексичні становить своєрідний спосіб словотвору. Проте, його особливість полягає в тому, що вихідною основою для реалізації словотворення є не коренева морфема, а цілий синтаксичний комплекс [6, с. 61]. Лексикалізація – це перетворення сполучень слів на стійкі одиниці мови, рівноцінні лексемам.

Оскільки ЛСС є яскравими у змістовому та експресивному вимірах, то часто використовуються в ЗМІ задля цілкового задоволення номінативно-комунікативних потреб аудиторії.

Складні слова синтаксичного типу деякі лінгвісти вважають виявами полісинтетичності, які досить часто зустрічаються в сучасній англійській мові. Відсутність принципової різниці між словом та кореневою морфемою полегшує перехід синтаксичних одиниць в окрему лексему [2, с. 237]. Інтеграція синтаксичних одиниць у лексичні в англійській мові зазвичай відбувається без зміни форми вираження, наприклад: *us versus them mentality* – *us-versus-them mentality* (ментальність, де ми протистоїмо їм); *stick to the issue* – *stick-to-the-issue* (дотримання теми).

The government's new figures, published Tuesday, covered all requests to 100 federal agencies during fiscal 2016 under the Freedom of Information law, which is heralded globally as a model for transparent government (3).

Згідно з новими даними уряду, опублікованими у вівторок, було враховано запити від 100 федеральних агентств протягом 2016 фінансового року відповідно до Закону про свободу інформації, який визнали по всьому світу зразком відкритого та чесного адміністрування.

Результатом лексикалізації стає поява лексикалізованих синтаксичних структур, які відрізняються значною інформаційною цінністю та семантичною насиченістю. Переклад лексикалізованих синтаксичних конструкцій перебуває у прямій залежності від семантичних особливостей цих мовних одиниць [4, с. 163]. Варто зауважити, що внаслідок лексикалізації зв'язки між компонентами синтаксичної одиниці втрачають актуальність як граматичні показники, проте впливають на семантику похідного слова. Найчастіше перекладачі вдаються до описового перекладу, оскільки це дозволяє максимально наближено до оригіналу передати семантичні особливості лексикалізованої синтаксичної конструкції. Проте пропонуємо розглянути також інші підходи до перекладу ЛСС.

Багато лексикалізованих синтаксичних структур має досить прозору семантику, що дозволяє перекладачам зрозуміти значення структури, розшифрувавши значення її компонентів. Для перекладу ЛСС такого типу рекомендується вдаватися до калькування. Цей метод застосовується при перекладі ЛСС, при цьому, як правило, відбувається делексикалізація складного слова синтаксичного типу, наприклад: *green-and-white-striped ski socks* (смугасті, біло-зелені шкарпетки); *a two-hundred-mile-an-hour train* (поїзд, що рухається зі швидкістю двісті миль на годину); *out-of-town tourists* (люди, що вирушають у подорож за місто); *hard-to-read pages* (складні для читання сторінки) [1, с. 124].

The chief focus is on what it's like to be a woman in wartime and the play's structure of vivid vignettes that swing queasily between matter-of-fact horror and bitter comedy (2).

Основну увагу зосереджено на питанні, як це бути жінкою у воєнний час, структура п'єси схожа на яскраві віньєтки, що несподівано переходять від справжнього жаху до гіркої комедії.

Виокремлюють також ЛСС, де значення утворилося у процесі різноманітних семантичних змін. До них відносяться, наприклад: *box-of-teeth* – акордеон; *kiss-and-tell* – той, хто повідомляє про інтимні подробиці з життя родичів та близьких людей; *meat-and-potatoes* – дуже важливий, той, що має велике значення.

Деякі ЛСС мають ідіоматичне значення та формуються в результаті об'єднання елементів фразеологічних сполучень [5, с. 38]. Фразеологічні одиниці за своєю семантикою подібні до слів, тому процес їх лексикалізації простіший.

Найбільші труднощі під час перекладу виникають саме із ЛСС з ідіоматизованою семантикою, в яких мотивація значення практично не виявляється, а відношення між елементами, їх смислові зв'язки майже повністю нейтралізовані. Їх значення складно зрозуміти зі значень частин твiрного речення чи словосполучення, наприклад: *dyed-in-the-wool* – відчайдушний, твердолобий, *a come-by-chance* – позашлюбна дитина.

Nia Griffiths proposed that barbers and hairdressers should be compelled by law to register with the British Hair Council, as a way of protecting women in particular from having their hair splattered with dangerous chemicals by fly-by-night hairdressers (1).

Ніа Гріффіт внесла пропозицію, що усі перукарі мають зареєструватися в Спеціальній британській раді для захисту жінок, зокрема, для запобігання нанесення на їх волосся небезпечних хімікатів безвідповідальними перукарями.

Проте, існують і прямі лексичні відповідники в українській мові для англійських ЛСС. Їх невелика кількість робить майже неможливим для перекладача еквівалентний переклад. Здебільшого до перекладу таким шляхом вдаються в процесі перекладу лексикалізованих фразеологічних одиниць інтернаціонального характеру.

ЛСС мають високий ступінь інформативності, конкретизоване значення, а також емоційне забарвлення. Здійснюючи переклад лексикалізованих синтаксичних одиниць, потрібно також урахувати їх синтаксичні функції. Перекладач має зберегти стилістичні та семантичні особливості оригіналу, а для здійснення цього йому необхідно звертатися до трансформацій. Найпоширеніші з них: калькування, еквівалентний та описовий переклад.

У цій статті здійснено спробу довести нашу гіпотезу, що структурно-семантичні особливості та функціонування ЛСС в англійській мові безпосередньо впливають на способи їх перекладу українською мовою. Утворення лексикалізованих стійких словосполучень тісно пов'язано з чинними в мові внутрішніми законами. На відміну від англійської мови, українська мова не передбачає можливості конденсації значення шляхом лексикалізації синтаксичних одиниць. Саме через це перекладач змушений вдаватися до трансформацій, щоб знівелювати відмінність між структурними нормами мов і отримати адекватний переклад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єнікєєва С.М. Скорочення слова як механізм формотворення та словотворення в сучасній англійській мові / С.М. Єнікєєва // Вісник Сумського державного університету. Серія:

Філологічні науки. – Суми, 2015. – No5 (77). – С. 119-127. 2. Мислива-Бунько І.Я. Чинники актуалізації складних слів у сучасному українському медіа-дискурсі / І.Я. Мислива-Бунько // *Studia Linguistica*: 36. наук. праць. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2013. – Вип. 5. – С. 235–241. 3. Мурко І.І. Зміни в повсякденному житті носіїв американського та британського національних варіантів і поповнення словникового складу сучасної англійської мови / І.І. Мурко // Вісник Сумського державного університету. – Суми, 2014. – No4. – С. 139. 4. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – 3-е изд., стереотип. – М. : Р. Валент, 2015. – 240 с. – (Библиотека лингвиста. Серия “Наше наследие”). 5. Cowie A. *Phraseology: Theory, Analysis and Applications* (Oxford Studies in Lexicography and Lexicology) / A. Cowie. – New York: OUP, 2014. – 272 p. 6. *Jespersen O. Growth and Structure of the English Language* / O. Jespersen. – Oxford: Nabu Press, 2013. – 272 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *The Independent*, Andy McSmith’s Diary: As Paris panics, MPs have a bad hair day, 8 June 2017 [electronic resource]. – Access mode from 26.01.2018: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/andy-mcsmiths-diary-as-paris-panics-mps-have-a-bad-hair-day-9966204.html>. 2. *The Independent*, Bad Roads, Royal Court, London, review: “A savage look at the dehumanising impact of war”, 23 November, 2017 [electronic resource]. – Access mode from 23.01.2018: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/theatre-dance/reviews/bad-roads-royal-court-london-review-a-savage-look-at-the-dehumanising-impact-of-war-a8071501.html>. 3. *The New Yorker*, US sets new record for denying federal files under Freedom of Information Act, 18 March 2017 [electronic resource]. – Access mode from 18.02.2018: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/us-new-record-denying-files-freedom-of-information-foia>.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018.

*Бринюк А.М., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ЛЕКСИКАЛИЗИРОВАННЫХ СИНТАКСИЧЕСКИХ СТРУКТУР В СОВРЕМЕННЫХ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ СМИ

В статье охарактеризована роль лексикализованных синтаксических структур в современных англоязычных СМИ. Уделено особое внимание структурно-семантическим особенностям и специфике функционирования данных структур в языке. Рассмотрен вопрос частоты их употребления и особенностей перевода ЛСС на страницах СМИ.

Ключевые слова: лексикализованный синтаксический структура, язык СМИ, ЛСС, перевод, терминология, модель.

*Bryniuk A.M., stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

SPECIFICS OF LEXICALIZED SYNTACTIC STRUCTURES TRANSLATION IN MODERN ENGLISH MASS MEDIA

The article is devoted to the characteristics of the role of lexicalized syntactic structures in modern English mass media. Special attention is paid to the structural-semantic outlines and peculiarities of

functioning of these word combinations in the language. The question of the spreading and the specifics of their rendering into Ukrainian have been analyzed in our article.

Keywords: *lexicalized syntactic structures, mass media discourse, translation, terminology, model.*

УДК 811.161.2'373

Вергальюк М.М., асп.
Інститут української мови НАН України, м. Київ

ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ БІБЛІЙНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто особливості функціонування біблійних фразеологізмів (БФ) в українській мові на матеріалі фразеологічних словників. Відзначено, що біблійні фразеологічні одиниці (БФО) можуть змінювати свою форму, не змінюючи при цьому семантику. Також досить виразно простежено тенденцію десакралізації мовних одиниць, що впливає на трансформацію семантики біблеїзмів. Відображено співіснування фразеологічних одиниць (ФО) як з архаїзмами, так і з формами, що набули нового звучання, що є яскравим свідченням живої природи цих мовних одиниць.

Ключові слова: *біблійний фразеологізм, фразеологічна одиниця, біблеїзм, лексикографування.*

Нинішня мовна ситуація відзначається особливою динамікою. Постійно з'являються нові лексеми й сполуки слів, розширюється й оновлюється сполучуваність тих, що вже усталилися в мові, відбуваються зрушення в семантиці, структурні зміни, одні мовні одиниці виходять з активного вжитку, інші, навпаки, – активізуються.

З огляду на те, що мова, як і будь-яке суспільне явище, розвивається, збагачується, вдосконалюється, в постійному русі перебуває і її фразеологічний склад.

Фразеологія української мови формувалася впродовж багатовікового історичного розвитку мовної творчості українського народу, в результаті його контактів з іншими народами та їхніми культурами. Тому шляхи виникнення ФО – надзвичайно різноманітні.

Біблія – живодайне джерело поповнення фразеологічного складу української мови. Використання БФ відображає важливий аспект духовного життя суспільства. Ці ФО належать до найдавнішого шару української мови й сягають своїм корінням часів Київської Русі, коли було прийнято християнство. Сьогодні БФ привертають увагу багатьох учених.

Про появу цих одиниць в українській мові А.П. Коваль писала: “Протягом століть, починаючи з часів хрещення Київської Русі, окремі слова, словосполучення й речення переходили з Біблії в розмовну мову народу. Спочатку це були, мабуть, більш або менш точні цитати, якими мовці підтверджували слушність своїх думок або заперечували чийсь – у разі потреби. Поступово такі цитати все далі відходили від того тексту, з якого були взяті, набували розширеного, переносного, образного значення” [5, с. 9].

У сучасній лінгвістиці термін “біблеїзм” вживається для позначення біблійних слів та виразів, які увійшли в загальнонаціональну мову із Біблії [1, с. 24].

Лінгвісти неодноразово звертали увагу на те, що різні релігії, а головню – християнство, великою мірою вплинули на мовну практику українського народу. На окрему увагу заслуговують ФО біблійного походження як важливий шар сучасної української літературної мови. БФ в українських лексикографічних працях здавна привертати увагу лінгвістів.

У мовознавчих дослідженнях початку ХХІ ст. дедалі більшу увагу приділяють вивченню мовних одиниць, які мають тісний зв'язок із поняттям “духовність”. Однак на українських землях традиція наукових студій у цій царині була перервана ідеологічними заборонами з боку тоталітарної держави. Вербальні засоби релігійного змісту опинилися за межею наукових пошуків, а кілька поколінь українського народу, які жили в атмосфері “атеїзму”, були позбавлені можливості активно ними користуватися. Дослідження слів та висловів релігійного змісту набувають особливої актуальності в контексті тих змін, які пов'язані з дерадяннізацією та деатеїзацією суспільства. “Деідеологізація лексем як позбавлення їх оцінного компонента значення, властиво ідеології радянського тоталітаризму, є одним з основних динамічних процесів у сучасному українському словникарстві” [6, с. 16].

Варто зазначити, що, на протипагу іншим елементам релігійного стилю, БФ все ж знаходили своє місце в мовознавчих студіях. Згадаймо книгу В.В. Коптілова й А.П. Коваль “Крилаті вислови в українській літературній мові” (КВВУЛМ) (1975) [3] та довідкове видання А.П. Коваль “Крилате слово” (КС) (1983) [4], у яких відведено місце БФ: розтлумачено їх значення, подано історію походження, наведено приклади використання в українській літературі. Та все ж це були поодинокі випадки таких видань у радянські часи, у них ще доволі помітний вплив комуністичної ідеології.

Простежуючи лексикографування БФ української мови, варто зауважити, що, незважаючи на загальне джерело, більшість БФО в українській мові в різних словниках мають відмінності на семантичному, лексичному, граматичному рівнях, що зумовлено лінгвістичними та екстралінгвістичними причинами.

Щодо біблійної фразеології в українських лексикографічних працях кінця ХХ – початку ХХІ ст., з'ясовано, що з 90-х років ХХ ст. простежується інший підхід до висвітлення і трактування БФО.

Крім фразеологічних словників, що спорадично фіксують ФО біблійного походження, новим явищем в українській лексикографії стали словники, які містять крилаті вислови, що походять із Біблії.

Фразеологізми біблійного походження вирізняються з-поміж інших ФО образністю думки та відповідним лексичним наповненням. За змістом біблійна фразеологія відрізняється яскраво вираженою дидактичною тематикою, а з точки зору форми – архаїчним колоритом старослов'янців: до складу БФ часто входять застарілі слова; форми, які вийшли з активного вжитку, біблійна термінологія тощо. Архаїчний колорит – одна із особливостей біблеїзмів української мови – яскраво виражений у багатьох ФО, які увійшли в українську мову безпосередньо з церковнослов'янського перекладу і зберегли ознаки старослов'янців: *взискуючіє града* [5, с. 272]; *злоба дня* [3, с. 110]; *яко тать в ноці* [5, с. 270] та багато ін.

У стилістичному плані фразеологізми, що походять із Біблії, вирізняються високою, урочистою, піднесеною тональністю.

Серед архаїзмів можна виокремити:

1. Власне лексичні архаїзми. Ця група архаїзмів, як показують результати спостережень, найчастіше вживається у складі досліджуваних ФО. Наприклад: *агнець Божий* [13, с. 28]; *алчуці і жаждуці* [5, с. 186]; *ветхий Адам* [5, с. 20]; *взискующіє града* [9, с. 272]; *всяке даяння (даяніє) благо* [3, с. 57]; *входити в плоть і кров* [11, с. 80]; *глас вопіючого в пустині* [7, с. 159]; *земля еси і одійдеш у землю* [3, с. 107]; *на розпутьях велелюдних* [9, с. 132]; *не взірая на ліца* [5, с. 205]; *не мине його чаша сія* [5, с. 123]; *не ведают, что творят* [4, с. 228-229]; *не сотвори собі кумира* [5, с. 68]; *від сотворіння світу* [7, с. 678]; *не от міра сего* [5, с. 221]; *отрясти прах* [3, с. 208]; *нині отпуцаєші* [5, с. 158]; *хліб насущний* [10, с. 378]; *розверзлися хлябі небесні* [3, с. 243]; *плач і скрегіт зубовий* [3, с. 220]; *свята святих* [13, с. 398]; *тьма кромішня* [3, с. 280]; *яко тать в ноці* [5, с. 270]; *первородний гріх* [4, с. 102]; *нічтоже сумняся (сумняшеся)* [3, с. 195]; *юдоль плачу* [4, с. 121]; *метать жребій об одеждах* [5, с. 227] та ін.

2. Лексико-фонетичні архаїзми – кількісно значно менша група архаїзмів, порівняно з власне лексичними. Наприклад: *притча во язицех* [13, с. 423]; *темна вода во облацех* [5, с. 110] тощо.

Нині багато БФО осучаснюється, змінюючи свою форму і лексичне наповнення. Наприклад: *агнець Божий* [3, с. 10] – *Боже ягня (теля)* [10, с. 60]; *юдоль плачу* [3, с. 80] – *долина печалі* [4, с. 121]; *алчуці і жаждуці* [5, с. 186] – *голодні і спрагі* [5, с. 186]; *глас вопіючого в пустині* [9, с. 77] – *голос волаючого в пустелі* [3, с. 66-67]; *тьма кромішня* [3, с. 280] – *темрява зовнішня* [5, с. 203]; *отрясти прах (отрясті прах от ног своїх)* [3, с. 208] – *обтрусити порошок (обтрусити порошок з ніг своїх)* [5, с. 196-197]; *плач і скрегіт зубовий* [3, с. 220] – *плач і скрегіт зубів* [5, с. 203]; *плоть од плоті* [12, с. 330] – *плоть від плоті* [4, с. 100]; *святая святих* [5, с. 69] – *свята святих* [7, с. 637] та ін.

Одначе старі смисли нікуди не зникають, вони залишаються незмінними. Істина, яку Ісус Христос доносив до людей через Святе Письмо, – непідвладна часові. Співіснування ФО як з архаїчними компонентами, так і з формами, що набули нового звучання, – яскраве свідчення живої природи цих мовних одиниць.

Ще однією важливою тенденцією, що впливає на трансформацію семантики біблійних зворотів, є десакралізація мовних одиниць, яка відбувається не лише в українській, але й інших мовах [11, с. 60]. Оскільки Біблія – це книги Святого Письма, то цілком зрозуміло, що біблійні тексти містять велику кількість сакральних слів, зворотів, формул, мовних одиниць і т. ін., пов'язаних із релігійною сферою. Але з плином часу все, що належало до сакральної сфери, у повсякденному спілкуванні людей поступово піддається десакралізації, тобто переходу з релігійної сфери у сферу загально-побутову. У результаті таких змін багато біблеїзмів дещо змінили свою семантику.

Так, у зв'язку з процесом десакралізації серед БФ з'явилося чимало одиниць із іронічним, жартівливим забарвленням. І ця стилістична характеристика у багатьох із них зафіксована словниками. Наприклад: *одним миром мазані* – *ірон.* дуже схожі між

собою в чомусь, перев. негативному; однакові (про людей) [7, с. 99]; *одним миром мазані (рідше помазані)* – ірон. дуже схожі між собою в чомусь (переважно негативному); з однаковим ставленням до кого-, чого-небудь, з однаковими рисами; однакові (про людей) [12, с. 363]; *манна небесна* – жарт. щось неймовірне, приємне, легкодоступне [7, с. 96]; *манна небесна (з неба, з небес)* – жарт. те, що легко дістається; щось бажане, приємне і т. ін. [4, с. 367]; *єрихонська труба* – ірон. дуже сильний голос [7, с. 108]; *чисті й нечисті* – ірон., жарт. на позначення людей хороших, порядних і злих, недобрих, порочних [4, с. 105] тощо.

Простежуємо, що словники різних періодів по-різному трактують фразеологізми біблійного походження в емоційно-оцінному аспекті. Наприклад, БФ *агнець Божий (Боже ягня, Божа віця)*, який зафіксовано у чотирьох словниках, у кожному із них має особливе значення. СФУМ вказує на несхвальний відтінок цього вислову – “книжн., несхв. – безвольна, покірлива, розумово обмежена людина” [7, с. 19]. На сатиричному звучанні біблеїзму наголошує КВВУЛМ: “перші слова католицької молитви “AgnusDei” (вівця божа). У християнській міфології – символ смирення і покірності. У сучасній літературі цей вислів часто вживається з метою досягнення сатиричного ефекту при зображенні безвольних і нерозумних людей” [3, с. 10]. Іронічне вживання аналізованих висловів фіксує СБС, де підкреслено: “іронічно вживається вислів “агнець Божий” (“Боже ягня”, “Божа віця”) – на позначення смирної громади, що не має власної думки, сліпо йде за провідцями” [5, с. 259]. Сучасний фразеологічний словник української мови (СФСУМ) не містить жодних додаткових емоційно-оцінних стилістичних характеристик даного БФ – “безвільна, наївна людина. Символ смирення та покірливості” [13, с. 28].

Біблеїзм *Адамове реберце (Адамове ребро)* усе проаналізовані фразеологічні словники, крім словника А.П. Коваль “Крилате слово” (КС), трактують як фразеологізм із жартівливим забарвленням: Словник фразеологізмів української мови (СФУМ) – “жарт. жінка” [7, с. 596]; КВВУЛМ – у сучасній мові “Адамове ребро” – жартівливе найменування жінки” [3, с. 10]; СБС – так жартівливо часом називають жінку” [5, с. 20-21]; Фразеологічний словник української мови (ФСУМ у 2-х кн.) – “книжн., жарт. – жіноча стать (за біблійною легендою, жінка створена з ребра Адама)” [10, с. 18]. І лише КС подає нейтральну характеристику ФО – без жартівливого забарвлення значення – “жінка” [4, с. 100].

Фразеологізм *блажен муж, що не йде на раду нечестивих* з усіх трьох словників, у яких він фіксується, лише КВВУЛМ вказує на іронічне забарвлення вислову: “вислів походить з Біблії, де сказано: “Блаженний муж, що не ходить на раду нечестивих, і не ступає слідом за грішниками, і в зібранні злоріків не сидить” (Псалом 1). Часто вживається в літературній мові у прямому та переносному, іронічному, значеннях” [3, с. 25].

БФ *Валаамова ослиця (Валаамова ослиця заговорила)* зафіксований у чотирьох проаналізованих фразеологічних словниках. І лише один із них вказує на іронічне забарвлення даної ФО – “вислови “Валаамова ослиця”, “Валаамова ослиця заговорила” вживаються іронічно, коли говорять про людей, мовчазних і покірних, які

несподівано починають протестувати, захищаючи себе чи інших. Вислови ці вживають також іронічно – стосовно людей нерозумних” [5, с. 76-77].

Біблеїзм *всяке даяння (даяніє) благо* зафіксовані лише у двох фразеологічних словниках української мови. В обох на прикладах засвідчено іронічне забарвлення біблеїзму: СБС – “Найчастіше цей вислів вживається іронічно – як оцінка чийось внесків – явно невеликих – у певну справу” [5, с. 274]; КВВУЛМ – “вислів походить з Соборного послання апостола Іакова. Уживається також в іронічному значенні” [3, с. 57].

БФ *Єрихонська труба* у кожному з проаналізованих словників трактується як такий, що має іронічне забарвлення. Наприклад, Словник українських ідіом (СУІ) – “*книжн., ірон.* – дуже сильний голос” [9, с. 108]; ФСУМ у 2-х кн. – *ірон.* – дуже сильний голос [10, с. 184].

Біблеїзм *земля еси і одійдеш у землю* також у різних словниках має різні стилістичні характеристики. Іронічне забарвлення цього виразу подано лише у КВВУЛМ – “у сучасній українській літературній мові часто зустрічається з іронічним забарвленням” [3, с. 107]. На підтвердження цієї думки автори словника А.П. Коваль та В.В. Коптілов подають ілюстративний приклад: *Мовляв: униз дивись, пригноблений чоловіче. Земля єсть і одійдеш у землю* (О. Довженко). У СБС подано те ж саме значення й приклад уживання крилатого вислову О. Довженком, але без вказівки на його іронічне забарвлення [5, с. 24].

Досить поширений фразеологізм біблійного походження *манна небесна*, який зафіксований майже у всіх проаналізованих фразеологічних словниках, лише у двох із них містить вказівку на іронічне забарвлення вислову.

Усі фразеологічні словники, які містять у своєму складі ФБ *Марія Магдалина*, виразно вказують на його іронічне забарвлення. КВВУЛМ – “Марія з м. Магдали, за євангельською легендою, була зцілена Ісусом, який вигнав з неї бісів. Після цього вона розкаялась у своїх гріхах, залишивши розпусне життя, і стала його вірною послідовницею. Покаянними Магдалинами звать розпусних жінок, які повернулися на шлях трудового, чесного життя. Вживається це ім’я також іронічно, найчастіше для означення людини, яка кається у своїх гріхах” [3, с. 158]; СБС – “ім’я Марії Магдалини стало крилатим. Так називають жінок легкої поведінки, які повернулися на шлях чесного життя (або й не повернулися). Іронічно це ім’я позначає людину, яка плаксиво або й нещиро кається в чомусь” [5, с. 253].

Отже, фразеологізми біблійного походження сучасної української літературної мови за емоційно-експресивним забарвленням можна поділити на дві групи:

- 1) з позитивною характеристикою (з жартівливим відтінком значення);
- 2) з негативною характеристикою (з іронічною конотацією).

Більшість БФ, як свідчать результати досліджень, наділені позитивною емоційно-експресивною характеристикою.

Наявність у сучасній українській мові фразеологізмів біблійного походження з негативною емоційно-експресивною характеристикою, виникнення іронічних, нехвальних відтінків пояснюється існуючою в мові тенденцією до десакралізації.

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що БФ впродовж довгого часу наявні в тлумачних, фразеологічних, лексикографічних працях, а в останні десятиліття – безпосередньо у спеціальних довідниках крилатих висловів біблійного походження. Сьогодні надзвичайно актуальним є створення спеціального словника БФ, який би містив у своєму складі фраземи сучасної української мови, джерелом походження яких є Біблія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – Изд. 2-ое, стереотип. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 66 с. 2. Бабкин А.М. Русская фразеология, ее развитие и источники / А.М. Бабкин. – Л. : Наука, 1970. – 262 с. 3. *КВВУЛМ* – Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові / А.П. Коваль, В.В. Коптілов. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вища школа, 1975. – 335 с. 4. *Коваль А.П.* Крилате слово / А.П. Коваль. – К. : Радянська школа, 1983. – 222 с. 5. *Коваль А.П.* Спочатку було Слово : Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А.П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с. 6. *Ренчка І.Є.* Ідеологізація та деідеологізація лексем у словниках української мови ХХ - початку ХХІ століть : автореф. дис ... канд. філол. наук: спец. “Українська мова” 10.02.01 / Інна Євгенівна Ренчка ; Ін-т укр. мови. – К., 2017. – 20 с. 7. *Словник фразеологізмів української мови* / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мовно-інформ. фонд ; [уклад. : В.М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 2008. – 1104 с. 8. *Слово Благівісті* : словник-довідник фразем біблійного походження / Ж.В. Колоїз, З.П. Бакум. – Кривий Ріг : Видавництво “І.В.І.”, 2002. – 195 с. 9. *Удовиченко Г.М.* Словник українських ідіом / Г.М. Удовиченко. – К. : Радянський письменник, 1968. – 462 с. 10. *Удовиченко Г.М.* Фразеологічний словник української мови : в 2-х томах / Г.М. Удовиченко. – К. : Вид-во АН України, 1984. – Т.1. – 304 с.; Т.2. – 384 с. 11. *Фразеологізми біблійного походження* : короткий словник-довідник / укладачі : Л.П. Будівська, З.С. Сікорська. – Л. : Луганськ-Арт, 2007. – 76 с. 12. *Фразеологія перекладів Миколи Лукаша* : Словник-довідник / Уклали О.І. Скопченко, Т.В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2002. – 735 с. 13. *СФСУМ* – Ярещенко А.П. Сучасний фразеологічний словник української мови / А.П. Ярещенко. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2014. – 640 с.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2018.

*Вергальок М.Н., аспірант,
Інститут українського язика НАН України, Києв*

ЛЕКСИКОГРАФИРОВАНИЕ БИБЛЕЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассмотрены особенности функционирования библейских фразеологизмов (БФ) в украинском языке на материале фразеологических словарей. Отмечено, что библейские фразеологические единицы (БФЕ) могут менять свою форму, не меняя при этом семантику. Также достаточно выразительно прослежена тенденция десакрализации языковых единиц, что влияет на трансформацию семантики библеизмов. Отображено сосуществование фразеологических единиц (ФЕ) как с архаизмами, так и с формами, которые приобрели новое звучание, что является ярким свидетельством живой природы этих языковых единиц.

Ключевые слова: библейский фразеологизм, фразеологическая единица, библеизм, лексикографирование.

LEXICOGRAPHY OF BIBLICAL PHRASEOLOGISMS IN UKRAINIAN LANGUAGE

In the article, features of the functioning of Biblical phraseologisms (BF) in the Ukrainian language on the basis of phraseological dictionaries are considered. It is noted that biblical phraseological units (BFOs) can change their form without changing the semantics. Also, the tendency of desacralization of linguistic units to influence the transformation of semantics of Biblical expressions is clearly traced. The coexistence of phraseological units (FO) with archaisms, as well as with forms that have acquired a new sound, is a vivid testimony to the living nature of these linguistic units.

Key words: *biblical phraseology; phraseological unit, Biblical expressions, lexicography.*

УДК 811.161.2(091) Сковорода Г.

Гашимова А., студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

НАЗВИ ЛАНДШАФТІВ У СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ XVIII СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЙ І БАЙОК Г. СКОВОРОДИ)

У статті на матеріалі назв ландшафтів, засвідчених у поезіях і байках Г. Сковороди, показано специфіку переходу від старої української літературної мови до нової, а також з'ясовано, чи існує наступність між цими етапами розвитку української літературної мови.

Ключові слова: *назви ландшафтів, староукраїнська літературна мова, нова українська літературна мова, наступність між старою українською літературною мовою і новою, Григорій Сковорода.*

Мова – динамічна система, яка змінюється під впливом різних екстра- та інтра-лінгвальних чинників. Досліджуючи її в діахронії, можемо простежити, як зникають одні явища і формуються інші. Найдинамічнішим мовним рівнем є лексика, оскільки вона найповніше відбиває зміни, що відбуваються в концептуальній і мовній картинах світу народу, у його світогляді.

Староукраїнська літературна мова відображає мовний світ українця минулого. Відомо, що її останнім найвидатнішим представником був Григорій Сковорода. Специфіка мови його творчості привертала увагу багатьох дослідників; це питання докладно дослідила Л.П. Гнатюк [1].

В.М. Русанівський, характеризуючи стан староукраїнської літературної мови останнього періоду розвитку, зауважував: “Староукраїнська літературна мова у XVIII ст. продовжувала функціонувати, але перспектив дальшого розвитку не мала. Нею користувалися школярі, мандровані дяки, ... вчені поети ...; за традицією вона використовувалась у ділових документах ... Але оскільки друкowana продукція нею не видавалася, її колишня слава поступово згасала”. [2, с. 144–145]. Відомо, що на зміну старій українській літературній мові приходить нова українська літературна

мова на народній основі, зачинателем якої вважають І. Котляревського, а основоположником Т. Шевченка.

Природно, що постає питання про те, чи існує наступність між старою українською літературною мовою і новою, якою була специфіка переходу від старої літературної мови до нової передусім на лексичному рівні: чи це був розрив староукраїнської писемної традиції, чи йдеться лише про ослаблення зв'язків між староукраїнською літературною мовою та новою українською. Наше дослідження лексики на позначення ландшафтів у мові поезій і байок Г. Сковороди в її проекції на сучасну українську літературну мову показує, що наступність між старою та новою українською літературною мовою існує.

Українці завжди були тісно пов'язані з природою: вони працювали на землі, випасали худобу, при цьому, мабуть, насолоджувалися краєвидами. Для них лексика на позначення ландшафтів була органічною частиною їхнього мовного світу. Відомо, що названа група лексики – одна з найбільш архаїчних, а отже, вона містить у собі важливу інформацію, відбиваючи уявлення українця про цю невід'ємну частину довкілля. Тому на прикладі саме цієї тематичної групи слів спробуємо простежити особливості переходу від старої до нової української літературної мови.

Відомо, що у своїх філософських трактатах Г. Сковорода послуговувався тією формою староукраїнської літературної мови, що здобула назву слов'яноруської, а в його поезіях і байках засвідчені риси простої мови, хоча межа між цими двома різновидами літературної мови часто буває досить умовною. В.М. Русанівський лише “простий” варіант вважав староукраїнською літературною мовою.

Л.П. Гнатюк так окреслила проблему сприйняття мови Г. Сковороди мовною свідомістю сучасного українськомовного читача: “...чимало слів, які мовною свідомістю сучасної українськомовної людини сприймаються як російські (оскільки вони вживаються в сучасній російській літературній мові, бо вона продовжувала розвиватися на тій самій основі, на якій до кінця XVIII ст. розвивалася і слов'яноруська мова), мали тривалу традицію використання на різних теренах України (не лише у книжних мовах, а й у народнорозмовному мовленні, звідки окремі діалекти успадкували давні значення слів) і в часи Г. Сковороди сприймалися староукраїнською мовною свідомістю як свої, українські” [1, с. 250].

Лексика на позначення ландшафтів допомагає нам, хоч і в мікрівимірі, побачити проблему зв'язку між старою українською літературною мовою і новою. Усього в текстах поезій і байок Сковороди засвідчено 29 лексем на позначення географічних понять. Це важливий компонент його мовного світу, адже він був мандрівним філософом, багато подорожував, тому краєвиди були для нього органічним складником концептуальної картини світу, а назви ландшафтів – мовної.

Серед назв географічних понять, які використав філософ, можна виокремити три групи. Перша з них – це лексика праслов'янського походження, яка вживалася в старослов'янській/церковнослов'янській, а також у староукраїнській літературній мові й перейшла в нову українську літературну мову. Це такі лексеми, як *гора*, *море*, *сад*, *океан*, *ріка*, *берег* тощо. Усього їх налічується 19. Впадає в око, що філософ уживав паралельно повноголосні і неповноголосні форми *болото/блато*, *берег/брег* без

додаткових конотацій. Це свідчить про те, що в мовній свідомості філософа наведені східнослов'янські/ церковнослов'янські форми були функціонально тотожними.

Привертають увагу лексеми, які є не лише назвами ландшафтів, а й мають концептуальне наповнення. До таких, зокрема, належать *гора*, *море*, *сад*. Наводимо приклади, коли вони виступають назвами ландшафтів: *“Стоит явор над горою, Все кивает головою”* (3, с. 69); *“Не хочу ѣздить на море, не хочу красных одеж”* (3, с. 62); *“Уже сады расцвѣли и соловьев навели”* (3, с. 53).

Водночас у барокову добу ці лексеми мали глибокий концептуальний зміст, про що свідчать контексти: *“Взойди, дух мой, на горы, гдѣ правда живет Свята, Гдѣ покой, тишина от вѣчных царствует лѣт”* (3, с. 52); *“Можно вѣрить, что оны все земни здорі Оставля, взошли сердцем в небесни горы”* (3, с. 130). Наведені рядки відображають духовний потяг поета до кращого світу, де він мріяв знайти гармонію з самим собою і досконалість. Саме зі сходженням на гору Г. Сковорода ототожнював удосконалення духу і підняття його вгору, до Бога. Шлях на гору для поета був шляхом від гріховного до праведного.

Важливу роль у концептуальній картині світу Г. Сковороди, позначеній бароковими впливами, відігравав концепт *“море”*. Море для філософа – це бурхливе життя, а людина в ньому – безпомічний човник: *“Чолнок мой бури вихр шатает, Се в бездну! Се выспрь вергает! Ах нѣсть мнѣ днесь мира! И нѣсть мнѣ навклира! Се мя море пожирает!”* (3, с. 83). Сковорода стверджував, що *“Обрѣтшии средѣ моря своея воли Божію волю, обрѣте кифу, сирѣчь гавань оную...”* (3, с. 83). З останніх наведених рядків випливає уявлення про те, що людина, перебуваючи в життєвому морі, завжди намагається знайти тиху гавань, тобто досконалість і гармонію. Отже, море – не просто життя, а все земне, гріховне, якому протиставляється праведність, втілена в образі гавані.

Концепт *“сад”* був також типовим для доби бароко, але Сковорода наповнив його новим змістом. *“О Боже мой! ты мнѣ сад”* (3, с. 54); *“Щаслив тот и без утѣх, кто побѣдил смертнѣй грѣх. Душа его – Божій град. Душа его – Божій сад”* (3, с. 54); *“Ты сад напои, сей святѣй сад, Током вод благочестивых 3 самых апостольских ключем”* (3, с. 80). Він проводить паралель між садом і Богом. Сад для філософа – уособлення і досконалості людської душі; лише та людина, що прагне гармонії з собою і довершеності, подібна до квітучого саду. Отже, мислитель вважає душу/сад втіленням чогось божественного, частиною Бога в людині.

Отже, названі лексеми позначали не лише ландшафти; вони були важливим складником концептуальної картини світу філософа, яка зазнала барокового впливу.

Друга виокремлена нами група назв ландшафтів – це лексика, що не перейшла в нову українську літературну мову, але є органічним складником сучасної російської. Так сталося через те, що нова українська літературна мова постала на народнорозмовній основі, а російська літературна мова продовжувала традиції староросійської літературної, яка за своїм лексичним складом була близькою до літературної староукраїнської. Тому бачимо такі книжні елементи в мові Григорія Сковороди, як *источник*, *пещера*, *родник*, *роца* тощо. Перші дві з цих лексем засвідчені вже в першій літературно-писемній мові слов'ян – старослов'янській [11, с. 272, 445].

Третя група назв ландшафтів – лексеми, які словниками української мови зафіксовані, а сучасною мовною свідомістю не сприймаються як українські: *пустыня*, *ручай*. Причиною тому є те, що ці слова є складником лексики сучасної російської літературної мови, яка сформувалася на тій самій основі, що й слов'янорусский варіант староукраїнської літературної мови (зауважимо, що у формі *пустыни* перша зі згаданих лексем була відома вже в старослов'янській мові [11, с. 557]).

Усі наведені вище слова були органічним елементом староукраїнської літературної мови, свідченням чого є те, що вони зафіксовані в українських пам'ятках XVI–XVIII століть. Наприклад, у словнику Г. Дидик-Меуш і О. Слободзяник “Українські краєвиди XVI–XVIII століть” читаємо: *источникъ* (*источнікъ*, *источьникъ*) ‘джерело’ [6, с. 155]; *пустыня* (*пустына*) 1. ‘посушлива місцевість із бідною рослинністю або без рослинності; пустеля’; *печера* ‘ущелина, печера’ [6, с. 250]; *пецера* ‘те саме, що печера’ [6, с. 250]; *роца* ‘невеликий ліс (перев. листяний)’ [6, с. 289] тощо. Контексти до словникових статей в “Українських краєвидах” є переконливим свідченням того, що ці лексеми активно функціонували і в XVI, і в XVII, і у XVIII століттях, а отже, були органічною складовою частиною староукраїнської літературної мови.

Прикметним є те, що 17 лексем на позначення ландшафтів із тих, що представлені в мові поезій і байок Григорія Сковороди, засвідчені також у мові творів Тараса Шевченка. Серед них є зокрема *пецера* (поряд із загальноновживаним фонетичним варіантом *печера*), *пустыня*; останню з наведених лексем основоположник нової української літературної мови використав 26 разів [8, т. 2, 181]; отже, вона належала до ядра його словника.

Привертає увагу історія вживання лексеми *пустыня* в українській літературній мові XX – поч. XXI ст. Одинадцятитомник фіксує її у трьох значеннях: 1. ‘те саме, що пустеля’. 2 *заст.* ‘запустіння’. 3. *діал.* ‘пустир’ [9, т. 8, с. 399]. Тут же засвідчено такі похідні: *пустинний*, *пустинник*, *пустинництво*, *пустинниця*, *пустинницький*, *пустинно* [9, т. 8, с. 399]. Один із найновіших словників української мови – “Словник української мови” за ред. В.В. Жайворонка (2012) фіксує лише два перших значення, а з похідних лише *пустинний* і *пустинно* [10, с. 938]. Образно кажучи, бачимо, як упродовж останніх неповних п'ятдесяти років *пустеля* витісняє *пустыню*.

Проте і третє зафіксоване СУМом значення продовжує такі жити в діалектах. Так, “Словник західнополіських говірок” Г. Аркушина фіксує лексему *пустыня* у значенні “місце, де нічого, крім бур'яну, не росте” [5, т. 2, с. 107].

Окремого пояснення потребує вжита Сковородою лексема *ручайок*. *Ручай*, *ручайок* можуть видаватися з позицій сучасної мовної свідомості неукраїнськими, замість них зазвичай використовують *струмок*, *струмочок*, тоді як у російській – *ручай*, *ручайек*. Проте однозначні лексеми *ручай*, *ручайок* без ремарок фіксує одинадцятитомний “Словник української мови” [10, т. 8, с. 916]; “Словник української мови” за ред. В.В. Жайворонка засвідчує *ручай* [9, с. 1016]. І. Огієнко у своєму “Етимолого-семантичному словнику української мови” висловив цікаве спостереження щодо відмінності в уживанні цього слова в Західній і Східній Україні: “*Ручай* – ... з давнього

ручай, часте в Західній Україні, де підтримується і польським *ruszaj*, на Сході частіше – *струмок*” [7, т. 4, с. 211].

Отже, лексика на позначення ландшафтів, яку використав у своїх поезіях і байках Григорій Сковорода, допомагає нам з’ясувати питання про спадкоємність між староукраїнською літературною мовою та новою. Дослідивши цю групу слів у проєкції на сучасну українську літературну мову, ми з’ясували, що розрив, про який говорять деякі дослідники, не відбувся, хоча й зв’язки дещо ослабли. Більшість лексем на позначення ландшафтів, які вживав Сковорода, стали надбанням нової української літературної мови. Ті лексеми, що не увійшли до її словника, зараз активно функціонують у російській мові, але були органічним складником староукраїнської писемної традиції, як і староросійської; обидві ці традиції значною мірою спиралися на церковнослов’янську / старослов’янську лексику.

Назви ландшафтів у мові поезій і байок Григорія Сковорода доводять, що стара українська літературна мова і нова мають досить тісні зв’язки, хоч певний пласт лексики не увійшов до складу останньої. Але він досі наявний у діалектах, що свідчить про давність його походження і природну належність до української мови. Отже, можна говорити про наступність між старою українською літературною мовою і новою, але водночас – і про деяке ослаблення зв’язків між ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гнатюк Л.П.* Мовний феномен Григорія Сковорода в контексті староукраїнської книжної традиції / Лідія Павлівна Гнатюк. – Київ: ВПЦ “Київський університет”, 2010. – 446 с. 2. *Русанівський В.М.* Історія української літературної мови : підруч. для студентів гуманіт. спец. вищ. навч. закладів / В.М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 391 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

3. *Сковорода Григорій.* Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків: Майдан, 2016. – 1400с. 4. *Тарас Шевченко.* Зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т. 1–6.

СЛОВНИКИ

5. *Аркушин Г.Л.* Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Григорій Львович Аркушин. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 6. *Дидик-Меуш Г., Слободзяник О.* Українські красовиди XVI–XVIII ст. Слово – текст – словник. – Львів, 2015. – 384 с. 7. *Лларіон*, (Огієнко. І.; митрополит) Етимологічно-семантичний словник української мови = Etymological and semantic dictionary of the Ukrainian language : [у 4 т.] / Митрополит Лларіон ; за ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег : Волинь, 1979 – 1994. – (Інститут дослідів Волині ; ч. 39). 8. *Словник мови Шевченка*: В двох томах / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Редкол. В.С. Ващенко (відповід. ред.) та ін. – К. : Наук. думка. – 1964. Т. 1: А – Н / Ред. тому: Т.К. Черторизька. – 1964. – 484 с.; СШ. II – Словник мови Шевченка: В двох томах / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Редкол. В.С. Ващенко (відповід. ред.) та ін. – К. : Наук. думка. – 1964. Т. 2: О – Я / Ред. тому: В.Г. Маринченко, Л.О. Родніна. – 1964. – 569 с.; 9. *Словник української мови* / Відп. ред. В.В.Жайворонок. – К. : ВЦ “Просвіта”, 2012. 10. *Словник української мови* : в 11 т. / АН УРСР; редкол. І.К. Білодід [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970-1980. 11. *Старославянський словарь*

(по рукописям X-XI веков) / Под ред. Р.М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. – 2 изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1999. – 842 с.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2018.

*Гашимова А., студ.,
Институт филологии КНУ им. Тараса Шевченко, Киев*

НАЗВАНИЯ ЛАНДШАФТОВ В СТАРОУКРАИНСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ XVIII В. (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ И БАСЕН Г. СКОВОРОДЫ)

В статье на материале названий ландшафтов, зафиксированных в текстах поэтических произведений и басен Г. Сковороды, показана специфика перехода от старого к новому украинскому литературному языку, а также выяснено, существует ли преемственность между этими этапами развития украинского литературного языка.

***Ключевые слова:** названия ландшафтов, староукраинский литературный язык, новый украинский литературный язык, преемственность, Григорий Сковорода.*

*Hashimova A., stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

THE NAMES OF LANDSCAPES IN OLD-UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE OF XVIII CENTURY (BASED ON POETIC TEXTS AND FABLES BY SCOVORODA)

The article is based on materials of the names of landscapes and traces the process of transition from old to new Ukrainian literary language. Basing on comparative analysis, it was determined whether there is continuity between these development stages of Ukrainian literary language.

***Key words:** names of landscapes, old Ukrainian literary language, new Ukrainian literary language, continuity, Hrygorii Skovoroda.*

УДК 81'27

*Гдешинська А.В., студентка
Институт филології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ПРАГМАТИЧНА АДАПТАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ МЕДИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Статтю присвячено аналізу прагматичної адаптації англomовних публіцистичних текстів медичної тематики. Розглянуто причини прагматичної адаптації, а також характеристики адресатів повідомлення. У фокусі уваги також знаходиться питання медичної грамотності адресатів як основна умова прагматичної адаптації медичних текстів.

***Ключові слова:** прагматична адаптація, адекватне сприйняття, адресат тексту перекладу, підготовані та не підготовані читачі.*

Постановка проблеми. Прагматична адаптація є запорукою адекватного перекладу, оскільки під час перекладу необхідно враховувати характеристики адресатів тексту перекладу та рівень їх знань у певній галузі. Для перекладу медичних текстів головною причиною прагматичної адаптації тексту перекладу є саме рівень знань цільової аудиторії в галузі медицини, тобто рівень медичної грамотності. Саме тому, перекладаючи публіцистичні тексти медичної тематики, перекладач повинен вдаватися до прагматичної адаптації, адже рівень медичної грамотності аудиторії тексту оригіналу може значно різнитися з рівнем медичної грамотності аудиторії тексту перекладу. Окрім того, англomовні тексти медичної тематики можуть належати до наукового стилю, який характеризується високим відсотком вузькоспеціалізованих термінів. Такі тексти створюються для підготованих читачів, яким не потрібні пояснення цих лексичних одиниць. Перекладачу, який відтворюватиме такий текст для непідготованих читачів, тобто тих, які не є спеціалістами в цій галузі, необхідно буде адаптувати текст до потреб цільової аудиторії. Без орієнтації на особистісні характеристики адресатів тексту перекладу переклад не матиме такого самого впливу, як на адресатів тексту оригіналу.

Таким чином, **актуальність** статті полягає у висвітленні значення прагматичної адаптації у створенні адекватного перекладу текстів медичної тематики. **Метою** статті є розгляд прийомів та стратегій прагматичної адаптації публіцистичних текстів медичної тематики. **Завдання статті** – конкретизувати передумови застосування прагматичної адаптації для адекватного сприйняття тексту перекладу цільовою аудиторією.

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи переклад з однієї мови на іншу, перекладач вдається до перекладацьких адаптацій, які передбачають певні зміни тексту оригіналу. Адаптація тексту для іншомовної аудиторії є однією з найактуальніших проблем сучасного перекладознавства.

Вагомий внесок у дослідження проблеми прагматичної адаптації у перекладі зробили такі вітчизняні перекладознавці, як В.В. Демецька, В.І. Карабан, Я.Й. Рецкер, Н. Рудницька та А.Л. Семенов, а також зарубіжні дослідники Е. Честерман, Е. Вагнер, М. Бейкер, І. Салдалья, які дослідили різні аспекти прагматично зумовлених трансформацій, що їх використовують для того, щоб текст перекладу належно відтворював комунікативно-прагматичну функцію оригіналу.

В.В. Демецька у своїй дисертації на тему “Теорія адаптації в перекладі” пише, що адаптація – це тип перекладу з домінантною прагматичною настановою та орієнтацією на стереотипи очікування носіїв мови-реципієнта й культури-реципієнта. Дослідниця переконана, що адаптивні перекладні тексти – це тексти, створені на основі адаптивних стратегій перекладу, які, в свою чергу, спрямовані на переважне використання мовних і культурних моделей реципієнта та виразну прагматичну орієнтацію текстів перекладу на свою (іншомовну й іншокультурну) аудиторію [1, с. 5].

У зарубіжній літературі з перекладознавства знаходимо визначення поняття прагматичної адаптації: “прагматична адаптація означає певні зміни змісту чи форми тексту оригіналу з метою створення тексту перекладу, який відповідає потребам нової комунікативної ситуації, на яку впливають екстралінгвістичні фактори” [5, с. 63].

Можемо сказати, що метою прагматичної адаптації є забезпечення адекватного сприйняття вихідного повідомлення рецептором перекладу. Перекладач враховує, що рецептор перекладу належить до іншого мовного колективу, ніж рецептор оригіналу, володіє іншими знаннями і життєвим досвідом, має іншу історію і культуру. У тих випадках, коли подібні розходження можуть перешкодити повноцінному розумінню вихідного повідомлення, перекладач усуває ці перешкоди, вносячи в текст перекладу необхідні зміни, вдаючись до прагматичної адаптації. Основна прагматична задача перекладу такого тексту полягає в тому, щоб створити мовою перекладу текст, що має здатність здійснювати аналогічний вплив на рецептора перекладу [3, с. 135-137].

Орієнтуючись на “звичайного” рецептора, перекладач враховує те, що повідомлення, цілком зрозуміле читачам оригіналу, може бути незрозумілим читачам перекладу, внаслідок відсутності в них необхідних фонових знань. У таких випадках перекладач вводить у текст перекладу додаткову інформацію, таким чином заповнюючи відсутні знання та допомагаючи рецептору зрозуміти текст оригіналу. У деяких випадках адекватне розуміння повідомлення рецептором перекладу може бути досягнуто шляхом вилучення деяких невідомих йому деталей.

One area that is particularly badly affected in people with FFI is the thalamus. Hence the debilitating insomnia (5).

У людей з патологічним безсонням особливо страждає таламус, глибинна ділянка мозку, яка відповідає за сон. У цьому й криється причина виснажливої відсутності сну (4).

Цей приклад дуже цікавий, оскільки, по-перше, в тексті оригіналу (на відміну від тексту перекладу) ми зустрічаємо абревіатуру “FFI”, а, по-друге, тим, що в тексті перекладу додано відсутнє в оригіналі пояснення. Абревіатура перекладена словосполученням, а не відповідною їй абревіатурою ФСБ (фатальне сімейне безсоння). У тексті перекладу бачимо, що перекладач додав пояснення терміна “таламус”. Усе це вказує на різницю у рівні знань аудиторії тексту оригіналу та перекладу, і тому, щоб текст перекладу адекватно сприймався цільовою аудиторією, перекладач зробив його простішим, розтлумачивши абревіатуру та додавши пояснення анатомічного терміна.

Their analysis came up with a clear and significant link between increasing alcohol consumption – specifically of wine – and decreasing rates of ischaemic heart disease (heart disease caused by the build-up of fatty deposits inside the blood vessels supplying the heart) (6).

Їхній аналіз виявив зв'язок між підвищенням рівня споживання спиртного, а саме вина, і зниженням числа випадків ішемічної хвороби серця (3).

Цей приклад демонструє нам, що текст оригіналу створювався для непідготовлених читачів, оскільки ми зустрічаємо в оригіналі пояснення терміна “ischaemic heart disease”. У перекладі це пояснення вилучено тому, що переклад створювався для підготовлених читачів, які мають вищий рівень знань, ніж читачі тексту оригіналу.

Тексти медичної спрямованості характеризуються набором різноманітних термінів та скорочень. Останні викликають значні труднощі при перекладі, оскільки скорочення, як правило, відомі лише вузькоспеціалізованим фахівцям, а абревіатури часто є омонімічними, тобто в двох різних вузькоспеціалізованих галузях медицини вони означатимуть абсолютно різні поняття. Завданням перекладача є не тільки правильно

перекласти аббревіатури та терміни, але й забезпечити їх адекватне розуміння цільовою аудиторією.

Health Under-Secretary Enrique Domingo said many parents were refusing to get their children vaccinated for polio, chicken pox and tetanus (7).

Заступник міністра охорони здоров'я Філіппін Енріке Домінго заявив, що багато батьків відмовляються вакцинувати дітей від поліомієліту, вітряної віспи та правця (2).

У цьому прикладі ми зустрічаємо і скорочення, і багатозначний термін. Скорочення “polio” відповідає терміну “poliomyelitis”. Цей приклад нам ще раз показує, що знання медичних скорочень є вкрай важливим для медичних перекладачів.

Що ж до багатозначного терміна “tetanus”, то він може перекладатися як *правець, судома, спазм*. Під час вибору одного зі значень багатозначного терміна перекладачеві допомагає контекст. Саме він і підказав перекладачу, як правильно перекласти цей термін.

Перекладаючи медичні тексти, перекладачу доводиться адаптувати одиниці чужої метричної системи до національної, а також способи подання дат, часу та чисел у тексті згідно з нормами цільової мови [2, с. 156]. Саме тому, перекладаючи медичні тексти, перекладач повинен орієнтуватися в одиницях вимірювання, які використовуються у різних країнах, і, якщо необхідно, робити перерахунки відповідних показників у систему одиниць вимірювання цільової аудиторії. Наприклад:

They can assess it themselves by sniffing one of the following: the patient's breath just 2in from the nose of the doctor, the contents of a spoon which has been scraped across the top of the tongue, unwaxed floss which has been passed between the back teeth or a petri dish containing the patient's saliva that's been left in an incubator at 99F for five minutes (8).

Вони оцінюють за допомогою нюху такі речі: дихання пацієнта в 5 см від його обличчя, запах з ложки, якою провели по поверхні язика. А також досліджують невощену зубну нитку, якою почистили між задніми зубами, або ємність із слиною пацієнта, яку п'ять хвилин протримали в інкубаторі при температурі 37 градусів за Цельсієм (1).

Говорячи про адресатів, для яких здійснюються переклади текстів медичної тематики, то їх слід відразу розділити на дві окремі категорії:

1. підготовлені, тобто ті читачі, які є фахівцями в цій галузі;
2. непідготовлені, тобто ті читачі, які не є фахівцями в цій галузі.

Перекладаючи медичні тексти, перекладач повинен зважати, на якого читача має бути розрахований його переклад – на пересічну особу, тобто непідготовленого читача медичних текстів, чи особу, яка належить до практичної спільноти, тобто підготовленого читача, який є фахівцем у медичній сфері [4, с. 30].

Прагматична адаптація медичних текстів, головним чином, спрямована на рівень знань цільової аудиторії, саме тому такий критерій, як медична грамотність постає ключовим у процесі прагматичної адаптації тексту перекладу. Простіше адаптувати медичні тексти, які, як і в мові перекладу, так і в мові оригіналу призначені для підготовлених чи непідготовлених читачів. Значно важче адаптувати тексти, які мовою оригіналу створювалися для фахівців медичної сфери, а при перекладі їх цільовою

аудиторією виступають невідготовлені читачі чи навпаки. Такі тексти різнитимуться за змістом та формою, але матимуть однаковий прагматичний вплив, що й є найголовнішим при перекладі, адже завдання перекладу полягає не у точному відтворенні оригіналу, а у передачі головної мети.

Окрім того, перекладач медичних текстів повинен брати до уваги не тільки рівень знань цільової аудиторії у медичній сфері, але також не забувати і про інші чинники, такі, як освіта, вік, етнічна належність, володіння мовою тощо. Тільки досконало вивчивши цільову аудиторію, перекладач, за допомогою прагматичної адаптації, може створити переклад, який матиме такий самий вплив, як і оригінал на своїх реципієнтів.

Висновки. На основі викладених вище фактів та власного аналізу можемо сформулювати висновок, що прагматична адаптація текстів перекладу забезпечує адекватне сприйняття та розуміння тексту реципієнтами повідомлення. Завдяки внесеному певним змін у текст перекладу перекладач досягає бажаного впливу на цільову аудиторію. Перекладаючи медичні тексти, він повинен зважати, на якого конкретно читача має бути розрахований його переклад, – на невідготовленого читача медичних текстів чи підготовленого читача, який є фахівцем у медичній сфері. Саме тому рівень медичної грамотності цільової аудиторії є важливим фактором під час перекладу медичних текстів. Перекладач текстів медичної тематики повинен брати до уваги не тільки рівень медичної грамотності цільової аудиторії, йому також не слід забувати про інші чинники, як освіта, вік, етнічна належність адресата, рівень володіння мовою, які також впливають на сприйняття тексту перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демецька В.В. Теорія адаптації в перекладі : дис...д. філол. наук. – К., 2008. – 580 с.
2. *Еррера Мендісабаль, Арміда В.* Особливості відтворення культурно-специфічної інформації в технічних документах / *Еррера Мендісабаль, Арміда В.* // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки: науковий журнал / Відп. ред. Г.В. Самойленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – Кн. 1. – С. 155-158.
3. *Комиссаров В.Н.* Современное переводоведение. Учебное пособие. – М. : ЭТС. – 2002. – 424 с.
4. *Поворознюк Р.В.* Переклад медичних текстів: теорія та практика: Монографія. – К. : Видавець Заславський О.Ю., 2017. – 224 с.
5. *Kosonen, Panu.* Pragmatic Adaptation: Sceptics vs. Creationists. Jyväskylä: University of Jyväskylä Publishing, 2011. – 129 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. BBC News Україна. 4 міфи про неприємний запах з рота. – 7.10.2017. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-41529634> (дата звернення 27.03.2018) – Назва з екрана.
2. BBC News Україна. На Філіппінах вправ рівень щеплень через французьку вакцину. – 5.02.2018. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-42942154> (дата звернення 28.03.2018) – Назва з екрана.
3. BBC News Україна. Скільки алкоголю справді не шкодить здоров'ю? – 14.10.2017. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-41615100> (дата звернення 27.03.2018) – Назва з екрана.
4. BBC News Україна. Як довго ми можемо не спати. – 13.09.2017. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/vert-earth-41231270> (дата звернення 28.03.2018) – Назва з екрана.
5. BBC News. How long can

we stay awake? – 23.02.2015. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/future/story/20150220-how-long-can-we-stay-awake> (дата звернення 28.03.2018) – Назва з екрана. 6. BBC News. Is alcohol actually bad for u? – 2.09.2015. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/future/story/20150901-is-alcohol-really-bad-for-you> (дата звернення 27.03.2018) – Назва з екрана. 7. BBC News. Philippines gripped by dengue vaccine fears. – 3.02.2018. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/world-asia-42929255> (дата звернення 28.03.2018) – Назва з екрана. 8. BBC News. The biggest myths about bad breath. – 4.10.2017. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/future/story/20171004-the-biggest-myths-about-bad-breath> (дата звернення 27.03.2018) – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018 р.

*Гдешинская А.В., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ПРАГМАТИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕМАТИКИ

Статья посвящена анализу прагматической адаптации англоязычных публицистических текстов медицинской тематики. Рассмотрены причины использования прагматической адаптации, а также характеристики адресатов сообщения. В фокусе внимания также находится вопрос медицинской грамотности адресатов как главный фактор прагматической адаптации медицинских текстов.

Ключевые слова: прагматическая адаптация, адекватное восприятие, медицинская грамотность, адресат текста перевода, подготовленные и неподготовленные читатели.

*Hdeshynska A.V., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

PRAGMATIC ADAPTATION OF MEDIA MEDICAL ENGLISH TEXTS

The article analyzes pragmatic adaptation of media medical English texts. Reasons for pragmatic adaptations are defined along with the target audience's characteristics. The article also highlights the issue of readers' health literacy which is the key factor for pragmatic adaptation of medical texts.

Keywords: pragmatic adaptation, adequate understanding, health literacy, target reader, special-ist and non-specialist readers.

“КУЛЬТУРНА ЗБРОЯ” ЯК СКЛАДНИК КОНСЦІЄНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано використання вербальних культурних текстів і витворів мистецтва як засобів гібридної та консцієнтальної війни проти України. Детально розглянуто функціональне призначення та використання культурного контенту з метою пропаганди, ідеологізації, етнокультурної асиміляції, розсіювання ідентичності та конструювання квазіідентичності, хаотизації свідомості, трансляції міфів та конструювання антиукраїнських наративів.

Ключові слова: гібридна війна, консцієнтальна війна, стратегічні наративи, пропаганда, ідентичність, патогенні тексти, міфи, антиукраїнський дискурс.

Російська агресія проти України вже традиційно осмислюється та досліджується науковцями в парадигмі гібридної війни. Визначальною особливістю **гібридної війни**, що вирізняє її з поміж інших типів військових конфліктів, дослідники називають **поєднанням мілітарного складника (використання зброї, армії та техніки) з численними немілітарними**: диверсійно-терористичним, хакерським (кібернетичним), економічним, дипломатичним, юридичним, інформаційним, психологічним, культурним, комунікаційним, мовним, інтерпретаційним тощо [9].

Певні вияви російської агресії немілітарного типу мотивовані розробленою російськими військовими, психологами та ідеологами **концепцією консцієнтальної війни**, метою якої є **ураження та знищення певних типів свідомості**. Ураження свідомості відбувається за допомогою розповсюдження комунікативними каналами образів і текстів, які руйнують роботу свідомості, а також шляхом руйнування способів та форм ідентифікації особистості щодо певних спільнот, що призводить до деперсоналізації та зміни форм самовизначення [3].

Засоби консцієнтальної війни здатні **знижити загальний рівень свідомості** людей; **зруйнувати стійку систему світоглядних цінностей**, замінити їх різними ціннісними симулякрами, що призводить до **знищення родової та культурної пам'яті** людей, а також **пенхотизації і невротизації суспільства**, що робить суспільство повністю керованим; **зруйнувати традиційні механізми самоідентифікації** та замінити їх механізмами **ідентифікації нового типу**; впровадити в суспільство спеціально **сконструйовану матрицю цінностей**, норм поведінки і реакцій; **знищити здатність ставити глобальні і стратегічні цілі**, що призводить до **руйнування суб'єктності цілих етносів і народів**; здійснити **цивілізаційне перевербування** етносів і народів [2].

Російська агресія ведеться **безпосередньо та опосередковано**, за допомогою численних **організацій прикриття (front organizations)** – підконтрольних політичних партій, чиновників, релігійних організацій, громадських організацій, засобів масової комунікації, лідерів думок тощо – так званої **“п'ятої колони”**.

Російська агресія здійснюється за допомогою різних типів **консцієнтальної зброї**, як-то: **мова, історія, міфи, релігія й окультизми, практики, масові заходи, ідеологія, пропаганда, фейковий контент та дезінформація, патогенні тексти і макротексти, шок-контент, меметична зброя (memetic warfare), психологічні (сміслові) віруси та культурний контент**. Визначальне місце в цьому консцієнтальному арсеналі посідає **використання російського культурного контенту**.

Культура організовує людську життєдіяльність, відображає матеріальні та духовні цінності суспільства і людини, служить сукупністю правил всередині соціуму для його збереження та гармонізації, складає буттєвий вимір існування осіб, племен, спільнот, націй, цивілізацій, суспільств [8, с. 313]. Культура є носієм символів, вірувань, переконань, цінностей духовного життя сучасних людей, ретранслює спадщину попередніх поколінь, а також формує культуру нових поколінь людей. Тобто, **культура є запорукою стабільності існування ментальної, етнічної, національної, суспільної матриць**, а також бере участь у **формуванні та підтриманні ідентичності**. Агресивне нав'язування ворожої культури деформує **ідентичність народу**, конструює гібридну ідентичність, впроваджує штучну систему цінностей та норм поведінки, з метою **цивілізаційного перевербування**.

До **“культурної зброї”** в консцієнтальній війні проти України відносять **витвори кінематографічного, музичного, літературного, монументального, образотворчого мистецтва, комп'ютерні ігри, серіали, ток-шоу, розважальні шоу** тощо. Такий контент **виконує низку функцій**, які допомагають реалізувати повномасштабні інформаційно-психологічні операції проти свідомості українців.

1) **Пропаганда** залишається головним інструментом поширення ідеології, політики, формування поглядів, уявлень і емоційних станів, впливу на поведінку та свідомість, який Росія застосовує щодо власного народу, сусідніх народів та щодо світового співтовариства. **Російські культурні конструкти ефективно та регулярно використовуються як інструмент пропаганди**.

Негативний образ України та українців давно і регулярно пропагується через російські культурні тексти. Так, наприклад, у фільмах “Брат” та “Брат-2” стеріотипізується образ українців, які зображуються “бандерівцями”, націоналістами та зрадниками. В російських історичних серіалах українці – це неосвічені селяни, прислуга, які розмовляють суржиком. У серіалах про події 1941-1945 років обов'язково підкреслюється колабораціонізм українців з нацистами (легіон “Нахтігаль”, дивізія СС “Галичина”).

Пропаганда російських соціокультурних патернів є не менш небезпечною для свідомості українців, ніж пропаганда “антиукраїнського”. Велика кількість російських телесеріалів та фільмів **популяризують та ідеалізують правоохоронні органи, збройні сили та інші військові або силові формування Росії**. Таке позитивне та толерантне медійне сприйняття образу проросійського загарбника особливо небезпечно в умовах збройного конфлікту на Сході України.

2) **Ідеологізація культурного продукту** передбачає його підпорядкування певним ідеологічним концепціям, уявленням та установкам, які здатні впливати на сприйняття людей і подій. Російський культурний контент **латентно ідеологізований**

та призводить до неусвідомленого сприйняття та закріплення в свідомості прихованих російських **ідеологем** “Русского мира”, “СРСР”, “скреп” “Російської імперії”, “Великої вітчизняної війни”, “панславізму”, “Євразійства”, які подекуди заперечують ідею незалежного існування України, або ж її право на власний вектор розвитку.

3) **Етнокультурна асиміляція, розсіювання ідентичності.** Російський контент **культурно та соціально конотований**, що дозволяє за допомогою правильно дібраного матеріалу, численних побутових серіалів та фільмів про “просте російське життя”, транслювати **культурні, поведінкові патерни та соціопсихічні доміанти російського суспільства**, які невластиві українському суспільству. Російський культурний контент відображає **ціннісні орієнтири та світоглядні максими**, не прийнятні для українського народу норми і табу. Регулярне та систематичне споживання такого контенту призводить до толерантного сприйняття нав’язуваних культурних доміант (поведінкових, ціннісних, соціопсихічних), а “російська ідентичність” стає “зрозумілішою і ближчою” – **українська ідентичність деформується, або ж трансформується в штучну ідентичність “русских соотечественников”**, що мінімізує спротив населення ворожим мілітарним і немілітарним операціям.

Діяльність деяких українських проросійських засобів масової комунікації спрямована на актуалізацію “радянської ідентичності”, яка є підґрунтям імперської ідеології та пропаганди “русского мира”. Наприклад, телеканал “Інтер” поширює радянський проросійський пропагандистський контент та ідеологію, насаджує “радянську ідентичність”, проводить антидержавну інформаційну політику. Під час активної декомунізації в країні “Інтер” розпочинає проект **“Вулиці героїв”**, спрямований на актуалізацію та популяризацію радянських діячів “Вулиці Другої світової війни, на честь яких були названі вулиці, проспекти, площі тощо. Використання “зброї пам’яті” має на меті сакралізацію радянських діячів, історію, ідеологію та символіку, які протиставляються актуалізованим образам “ворогів”, “нацистів”, “фашистів”, “загарбників”, які Росія застосовує з метою демонізації українського війська.

4) **Трансляція міфів.** Російський культурний контент дуже часто містить **компоненти складного історіософського російського комплексу, міфів**, а також **транслює та насаджує у свідомість антиукраїнські міфи** (“Міф про фашистську Україну”, “Україна – агент Заходу”, “Україна – неповноцінна держава”, “Сталін об’єднав Україну”, “Українська нація – не давня” тощо), які ідеологічно заперечують Україну як державу, українців як націю, а українську мову як самостійну мову.

Велика кількість російської псевдоісторичної, псевдодокументальної літератури поширює антиукраїнські міфи. Наприклад, книги С. Родіна “Отрекаясь от русского имени. Украинская химера: Историческое расследование. Происхождение, подлинная история и реальное настоящее “Украины” и “украинцев” (2006), А. Вассермана “Украина и остальная Россия” (2013), Р. Іщенко “Крах Украины. Демонтаж негосударства” (2015), А. Ваджри “Украина, которой не было. Мифология украинской идеологии” (2015) тощо.

5) **Психопатогенез і хаотизація. Патогенний текст потенційно спроможний завдати шкоди моральному і психічному здоров’ю** окремої особи, нації, держави, людства. Такі тексти спрямовані на підрив віри та релігійних переконань,

національних та державних інтересів, вони загрожують глобальній безпеці, суспільній моралі, мають шкідливий психологічний вплив, а також можуть призвести до нехтування основними правами та свободами людини [5, с. 24]. Експлуатація таких текстів призводить до патогенного стану психіки та хаотизації свідомості, зниження рівня критичності сприйняття інформації, що практично обеззброює свідомість проти подальших конспіраційних атак.

Використання таких текстів прослідковується на прикладі російськомовної белетристики, яку завозили в Україну з Росії напрочуд великими накладками. Одне з таких видань – книга Г. Савицького *“Поле боя – Україна. Сломаний трезубець”* (2009) належить до серії книг *“Война на пороге”*. Анотація до книжки рясніє **патогенними маркерами**: *“2010 год. Спровоцировал массовые беспорядки, “оранжевые” нацисты развязывают на Украине гражданскую войну. При помощи “миротворческого контингента” НАТО, под прикрытием американской авиации и бронетехники, западноукраинские каратели с “трезубцем” на погонах начинают истреблять русскоязычное население, стирая с лица земли целые города. Гибнет в огне Полтава, разрушен до основания Днепропетровск. Все Левобережье, Крым и Новороссия поднимаются против оккупантов. Россия помогает бойцам Сопротивления новейшим вооружением, добровольцами и военными советниками... Они сломают проклятый бандеровский “трезубец”! Они покажут натовским “ястребам” “кузькину мать”! Поле битвы – Украина! Это есть наш последний и решительный бой”* [1]. Анотація містить низку антиукраїнських патогенних наративів, як-от: **“постмайданний крах України”, “нацистський режим в Україні”, “приречена на війну Україна”, “продана Заходу та НАТО Україна”, “націоналісти-бандерівці знищують російськомовне населення”, “російське месіанство”** тощо. Цей арсенал російських антиукраїнських наративів наявний у численних схожих виданнях. Патогенність таких книг полягає у пропаганді міжнаціональної ворожнечі, насилля, використанні словесної агресії, “мови ворожнечі” тощо.

б) **Конструювання квазіідентичності.** Для реалізації планів щодо фрагментації українського суспільства агресор конструює та застосовує проекти квазіідентичності (“народ Криму”, “народ Донбасу”, “народ Новоросії” тощо), зокрема, використовуючи культурний продукт. Наприклад, в 2017 році “уряд ДНР” презентував книгу **“Война в Донбассе: Народная летопись”**, яка містить спогади місцевих мешканців щодо військових подій 2014-2016 років. Улітку 2017 року “Пошта ЛНР” провела дитячий конкурс творів **“Мы – один народ Донбасса!”**. Пропаганда “ідентичності Донбасу” відбувається також за допомогою проведення культурних заходів **“Гуманітарною програмою возз’єднання народу Донбасу”** (front organization Російської Федерації), одним із завдань якої є зміцнення єдності, культурних цінностей і духовної спільності “народу Донбасу”.

Інструментом підтримки квазіідентичності стала **псевдодокументальна література та белетристика**, наприклад, М. Полікарпов “Битва за Донбасс. Игорь Стрелков. Разгром карателей” (2015), П. Губарев “Факел Новороссии” (2015), Г. Дубовий “Рыцари Новороссии (сборник очерков военкора)” (2017), А. Пінчук “Контур безопасности. Генерация ДНР” (2017) тощо.

Монументальне мистецтво також сприяє зміцненню квазіідентичності “народу Донбасу” та сакралізації “військових здобутків” загиблих бойовиків. Восени 2017 року в Ростові-на-Дону відкрили пам’ятник “Героям Донбасу”. Назагал, на території ОРДЛО налічується близько десятка зразків **«монументальної пропаганди»**: пам’ятник загиблим “громадянам ДНР” у Донецьку; монумент слави “воїнам-захисникам ДНР” в Старобешеві; пам’ятник загиблим дітям “Алея ангелів Донбасу” в Донецьку; пам’ятник “мирним жителям та ополченцям, загиблим від рук українських карателів” у Комунарі; монумент “Невинним жертвам неоголошеної війни” в Горлівці тощо.

7) **Наративність**. Наратив як складник дискурсу трансформує і конститує реальність – результат інтерпретації суб’єктів у смислових межах певної культури. Це багатомірний феномен, який виробляє сенси, є способом переживання часу та інструментом конструювання ідентичності. Наратив як форма знання допомагає людині сприймати соціальну дійсність і саму себе [4].

За допомогою **стратегічних наративів** держави, корпорації, громадські, політичні та суспільні структури формулюють свої інтереси та цінності. Панівні медіа використовують наративи для реалізації **фреймінгу** (інтеграція інформації в контекст певного наративу задля “правильного” сприймання), **праймінгу** (використання цільових стимулів задля виклику у певній аудиторії потрібної реакції) та **встановлення “порядку денного”** (формування уявлень про важливість одних, і неважливості інших подій, фактів, персоналії тощо) задля **нав’язування суспільству сукупності норм та зразків поведінки** [7, с. 30-31].

Використовуючи власні гранд-наративи та мікронаративи за допомогою культурного контенту, Росія реалізує владне позиціонування, претензію на винятковість та постійно нав’язує роль лідера, “старшого брата”, месії щодо України.

Наприклад, наратив **“постмайданний крах України”** застосовується російськими нараторами за допомогою **стратегічної онлайн-гри “Майдан.Ru”** (2014 рік). Опис гри повністю відповідає обраному антиукраїнському наративу: *“Україна. 2017 год. Идет гражданская война... Повсюду хаос и анархия. Больше нет президента, Верховной Рады и правительства. Вам предстоит построить военную базу, превратить ваш батальон в сильную армию, противостоять войскам НАТО, объединиться с другими игроками в стратегические альянсы и политические союзы. Все на Майдан!”* [6]. Нав’язуваний наратив **“постмайданний крах України”**, патогенний за своєю суттю, в українському інформаційному та суспільному просторі вступає в протиборство з наративом **“постмайданне оновлення України”**, який передбачає інший розвиток подій: реформування держави, суспільний розвиток, економічна стабілізація тощо.

Аналіз російської консцієнтальної війни проти України виявляє важливу роль російського культурного контенту як зброї у боротьбі за свідомість українців. Культурний контент, направлений на цивілізаційне перевербування українців, є інструментом пропаганди, ідеологізації, призводить до етнокультурної асиміляції, розсіювання ідентичності, транслює антиукраїнські міфи, сприяє конструюванню та

підтримуванню квазіідентичності, призводить до психопатогенних станів психіки та хаотизації свідомості, а також виступає потужним проросійським нарративом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аваков А. Хотят ли русские войны? URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/49c22db728714/#comments> (дата звернення: 08.02.2018). 2. Громыко Ю. В. Использование информационных технологий в качестве «консциентального оружия» URL: http://www.situation.ru/app/j_art_984.htm (дата звернення: 08.02.2018). 3. Громыко Ю. В. Оружие, поражающее сознание, – что это такое? URL: <http://www.pereplet.ru/text/grom0.html#back2> (дата звернення: 08.02.2018). 4. Дьяковська Г. Наратив як складова дискурсивної реальності. URL: <http://skhid.com.ua/article/download/117405/111661> (дата звернення: 08.02.2018). 5. Кубко В. П. Документна лінгвістика. Одеса. 2006. 92с. 6. «Майдан.Ру». Стратегическая онлайн игра. URL: <http://maidan.ru> (дата звернення: 08.02.2018). 7. Ожеван М. А. Глобальная война стратегичних нарративів : виклики та ризики для України// Стратегічні пріорітети. № 4 (41). 2016. С.30-40. 8. Філософський енциклопедичний словник. Київ. 2002. 742 с. 9. Яворська Г. М., Їжак О.І. Феномен гібридної війни// Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ. 2017. 496 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018 р.

Гречка С.А., магістрант

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Києв

«КУЛЬТУРНОЕ ОРУЖИЕ» КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОНСЦИЕНТАЛЬНОЙ ВОЙНЫ ПРОТИВ УКРАИНЫ

В статье проанализировано использование вербальных культурных текстов и произведений искусства в качестве средства гибридной и консциентальной войны против Украины. Детально рассмотрено функциональное назначение и использование культурного контента с целью пропаганды, идеологизации, этнокультурной ассимиляции, рассеивания идентичности и конструирования квазидентичности, хаотизации сознания, трансляции мифов и конструирования антиукраинских нарративов.

Ключевые слова: гибридная война, консциентальная война, стратегические нарративы, пропаганда, идентичность, патогенные тексты, мифы, антиукраинской дискурс.

S. Hrechka, master student

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

“CULTURAL WEAPON” AS A COMPONENT OF THE CONSCIENTAL WARFARE AGAINST UKRAINE

The paper deals with the usage of verbal cultural texts and pieces of art as a means of hybrid and consciental warfare against Ukraine. The functional purpose and usage of cultural content for the purpose of propaganda, ideologization, ethnocultural assimilation, dissipation of identity and construction of quasi-identity, chaotic condition of consciousness, translation of myths and design of anti-Ukrainian narratives are considered in detail.

Keywords: hybrid warfare, consciental warfare, strategic narratives, propaganda, identity, pathogenic texts, myths, anti-Ukrainian discourse.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ТА ЛІНГВОСЕМІОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ДАВНЬОСКАНДИНАВСЬКОГО КОНЦЕПТУ БИТВА В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПІСЕННОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано мовні засоби втілення давньоскандинавського концепту БИТВА у сучасному англomовному пісенному дискурсі. Продемонстровано, як нащадки давніх культур переосмислюють лінгвокультурний спадок свої пращурів.

Ключові слова: давньоскандинавський концепт, пісенний дискурс, концепт битва, концептуальний кластер, музичний дискурс.

Актуальним у контексті “культурної глобалізації”, зростання міжнародної комунікації, уніфікації цінностей та стирання міжетнічних відмінностей є віднайдення смислових першооснов дійсності, які криються у мовному матеріалі та різноманітних типах дискурсу, реконструкованих сучасними лінгвоспільнотами. Зокрема, цікавою, на нашу думку, є реконструкція традиційних давньогерманських концептів-міфологем у концептуальному просторі культури сьогодення, вербалізованих у сучасному англomовному пісенному дискурсі.

Давньоскандинавські концепти частково “зберігаються” у мовному та генетичному коді нащадків давніх лінгвокультур, частково свідомо переосмислюються сучасною культурою, елементом якої є пісенний дискурс. Завдання статті – розгляд мовних засобів вербалізації давньоскандинавського концепту БИТВА в сучасному англomовному пісенному дискурсі. Для вирішення цього завдання ми розглянемо лінгвокультурний та етимологічний складники концепту. Почнемо з аналізу культурного впливу на формування концепту БИТВА.

Конфлікт, як форма вияву природи людини та її взаємодії з навколишнім світом, споконвіку є антропоцентричним явищем: він народжується, відбувається та вирішується завдяки людині. Цьому явищу присвячено чимало окремих філософських та лінгвістичних праць (В.І. Андрєєв, А.Я. Анцупов, Ф.М. Бородкін, Е.М. Вольфсон, М.В. Гришин, А.І. Шипілов, А.Ф. Яковенко, О.М. Єрмолаєва, І.В. Жарковська, О. Мигалець та ін.). Сучасні дослідження в цьому напрямку зумовлені зацікавленням наук гострими проблемами сучасності в соціальній та політичній сферах життя людства [3]. Існування феномену війни є ще одним підтвердженням конфліктності нашого буття: історію людства, так само як й історію кожної окремої людини, можна без перебільшення назвати історією війн, перемог та поразок. Для давніх скандинавів, пращурів носіїв сучасних германських лінгвокультур, війна, як форма вияву конфлікту, була головним ремеслом та сенсом життя, станом свідомості; гідною вважалася лише смерть у бою; полегли у битві герої відправлялися у рай для воїнів – Вальгаллу, де вони навіть після смерті продовжували вправлятися у воєнному мистецтві та боротися між собою, готуючись до Рагнарьоку. Варто відзначити, що тут земний

конфлікт набуває “сакрального” характеру, тобто у світі давніх германців існує певний надсистемний “прототип” розв’язання конфліктних ситуацій: сутички та війни трапляються в матеріальному світі, оскільки подібні конфлікти реалізуються на рівні енергій та об’єктів у світі богів [5]. Своєю чергою, це пояснює певну фатальність їх світосприйняття і, безсумнівно, впливає на аксіологічне забарвлення концептуальної картини світу. Враховуючи вищезгадані факти, для нашого дослідження ми обрали саме концепт БИТВА, що функціонує у смисловому полі концептів ВІЙНА і КОН-ФЛІКТ, та найбільш влучно і “сконцентровано” характеризує світоглядні позиції давніх германців, для яких кожна битва переживалася як остання та уособлювала таку собі “мікрівійну”.

Наступним етапом аналізу давньоскандинавського концепту БИТВА є дослідження його етимологічного складника. Таким чином, словник тлумачить термін “битва” (“battle” – з давн. франц. bataille “битва, одинична сутичка”, з лат. battualia “бойові вправи солдат та гладіаторів”, а також battuere “бити вражати”) як “боротьбу чи ворожу взаємодію двох протиставлених сил” [9]. Етимологічні джерела, що пояснюють концепт БИТВА, найчастіше говорять про міфологічний, ворожо-мілітаристичний та предметно-утилітарний відтінки цього поняття. На думку А. Вишневського, назви поняття “битва”, які мають міфологічне походження (hild, beado, wasl, wig), у минулому могли бути іменами богів, пов’язаних із потойбічним світом. За межами міфологічного контексту походження назв концепту БИТВА корелює з явищами, які приносять фізичну шкоду (guþ, ge-slyht, feoht), з агресивністю, сварками, лайками (wroht, saecc), прагнення до володіння чимось (ge-winn), мистецтвом (війни) [2]. У давньоскандинавській мові лексема “leikr” мала наступні паралельні значення: “сутичка”, “битва”, “гра”, “спортивне змагання”, “танок” і навіть “магія” [8]. В готській laiks – “битва”, “танок”, “жарт”, “гра”; у давньошведській мові “leker” – гра; у давньоанглійській “lāc” – гра, жарт, бійка-сутичка, спорт тощо. Інша лексема “svipul” у давньоскандинавській мові позначає іменник “битва” та прикметник “мінливий”, а також власну назву – ім’я валькірії. Так само Gunnr (або Guðr) – ім’я Валькірії одночасно позначає поняття “битва”. У рунічній шведській мові слово “orrusta” = “неспокій”, “битва”, у давньоскандинавській мові – “битва”, “війна”. Схожа історія з лексемою “úfriðr” (дв. сканд. дослівно “не мир”), яка означає “ворожість”, “війну”, “битву”.

Тепер, враховуючи етимологічний та лінгвокультурний складники концепту БИТВА, окреслені вище, проаналізуємо мовні засоби, через які цей концепт вербалізується в сучасному пісенному дискурсі.

Перш за все, можна виділити наступні кластери значень: “битва – доля, фатум, смерть”, що в англломовному пісенному дискурсі вербалізуються через концептуальну метафору БИТВА ЦЕ ДОЛЯ / СМЕРТЬ: “*Rise to meet your fate / Your destiny awaits /.../ Rise to meet your fate / Ragnarök awaits*”; “*The force of fate / Weaving the web of war*”; “*This time is masters will lead us by the sword / And should we fait them all prevails in Odin’s court*” (тут також присутня концептуальна алюзія “палати Одіна” = смерть, БИТВА = СМЕРТЬ / ПОТОЙБІЧЧЯ); “*As the Norns pronounce the fate of war...*”; “*Odin decided this day you would die; Lead the raging force / Destiny is ours*”; “*I see / Without fear my destiny / Without fear I die*”; “*Battle is our way / .../ Northern wind in our*

sails /The crossing becomes our life"; "I see / Without fear my destiny / Without fear I die" тощо [тут і далі 6]; аксіологічно забарвлені кластери "битва – спасіння, смерть / звільнення, зцілення", що втілюються в концептуальній метафорі БИТВА ЦЕ ЗЦІЛЕННЯ / СПАСІННЯ: "Who invites the world / To the final cure? / If it has to be / Then? let it be now / Light the Odin incense / For the Odin hour!"; "Raise your hands / Reach and Valhalla will save your soul"; "Death release me / Free me from my earthly pain / Odin I ask thee please / Take me home"; "Son of Odin / Breaker of chains"; "It's time to set your spirit free / This world we cannot tolerate"; "And the thousand years of tyranny will be forever gone / Soon a new world will be born rising from the Sea / Where Asagods again shall reign and humans will be free (тут також оксиморон ВІЙНА :: МИР)"; "Brought out of violence / For freedom I gathered these men"; кластери "битва – слава, гордість, сміливість, могутність", що втілюються у інтегративній концептуальній моделі, концептуальній метафронімії БИТВА ЦЕ СЛАВА, ЩО ЗДОБУВАЄТЬСЯ ЧЕРЕЗ СМЕРТЬ (метафора БИТВА ЦЕ СЛАВА, метонімія СМЕРТЬ → СЛАВА): "Son, you must be merciless and brave! / For none but the brave / Shall rise up from the grave / To see the Valkyries fly"; "Finally the defender stands victorious / And Valhalla awaits for the brave who died"; "Reach the entrance heavens gate / Honoured by the brave"; "Welcome to the hall of death / Great Odin we hail him / Come in, enjoy the glorious afterlife, my friend"; "Long shall we remember / He who walked the road of danger / Master of revenge, death's no stranger"; "Did the immortal warrior pass through / The gates of Valhalla and into legend"; "We're riding on the wings of Odin (концептуальна алюзія "крила Одіна" = валькірії, смерть, БИТВА = СМЕРТЬ / ПОТОЙБІЧЧЯ) / In glory we believe"; "Born under the banner of valour / Defending their land sword in hand / They will die as proud warriors / And will be welcome as kings in Valhalla"; "Odin's children meet Death in honour"; "Cattle die / All men are mortal / But word-fame never dies / ... / But one thing never dies / The glory of the great dead"; "Onward into glory ride / Into battle / ... / Standing proud / In victory / Into glory ride"; "Rise again to life the heroic dead / Await the horns sound (метонімія СУРМИ / РІГ → БИТВА)"; "Once again strangely wonderful / Golden chessmen (концептуальна алюзія "золоті шахи, тавлеї" = мир, золотий вік, оксиморон БИТВА :: МИР) be found again / On the ground where brave men fought"; "And the gods beheld that the thunder warriors fought hard and brave in the battle of metal" (тут також концептуальна метонімія МЕЧ (ЗБРОЯ) – БИТВА); кластер "битва – перемога" у оксимороні СМЕРТЬ :: РАДІСТЬ / ПЕРЕМОГА: "Wounded king (алюзія "поранений король" = Одін надихає на смерть і перемогу) raise the spirit in me / Your guidance shall be my victory"; "Odin guide my sword / And I'll slay the enemy / Odin guide my sword / To eternal victory"; "Witness their fury, hear the victory hails / Hear the victory hails!!!"; "Sign of the hammer (метонімія МОЛІОТ – БИТВА) / Be my guide / Standing proud / In victory".

Негативно забарвлені кластери "битва – пекло (для негероїв), смерть / загибель, страждання" в концептуальній метафорі БИТВА – ЦЕ СМЕРТЬ / СТРАЖДАННЯ: "Winds of Odin guide us / Over violent seas, the silent grave (метонімія МОВЧАЗНА МОГИЛА – БИТВА)"; "The Fenriswolf erased his breed / He swallowed Odin – They went to hell / Down, down, down in Odin's realm"; "Nifelheim / The grave for the fools / Odin's men didn't sleep there"; "Blood and death lived on his sword (метонімія МЕЧ

(ЗБРОЯ) – БИТВА / СМЕРТЬ) / *The God of war; his only lord / Into the depths of Hell*"; "Iron ships on seas of blood (метонімія КРОВ – БИТВА) / Black winds fill their silver sails"; "Valkyrs riding a bloody trail (так само метонімія КРОВ / КРИВАВИЙ СЛІД – БИТВА)"; "Odin thy face / It fades in the blood" тощо; кластери "битва – смерть, самопожертва, жах, знищення, лють, шаленство, помста, вбивство, страх – насолода" у метафорі БИТВА – ЦЕ СМЕРТЬ: "Summon the valkyrs in the sky / On the wings of death we ride"; "Come Odin, come one-eyed Odin / Lord of battle and self-sacrifice"; "Scholared embodies by blood and the mound / The clink of sword sound death chord (метафтонімія МЕЧ (ЗБРОЯ) – БИТВА – СМЕРТЬ)"; "It's a call to arms our battle hymns / Today is good day to die / Since of Odin call to the Hall us all (алюзія БИТВА → СМЕРТЬ / ПОТОЙБІЧЧЯ) / The blood of enemies flow"; "Son, you must be merciless and brave!"; "Mad as wild dogs / Strong as the bear (метафтонімія: метафора БИТВА ЦЕ ШАЛЕНСТВО, метонімія ВЕДМІДЬ – ШАЛЕНСТВО (берсерк, "людина-ведмідь" – лютий воїн) / I bite my shield in anger / Life I never spare"; "Now the battle rages into chaos / Blood is running strong and the valkyries fly"; "Each man has something that I crave / I ate their steaming eyes / And drink their blood to make them my slaves / At Odin's feet in afterlife / I'm a wolf in human shape / Every man is prey / A predator with flaming rage / Blood is in my trace"; "Ten men are dead by my feet / I smell their steaming blood / And I smile, cause it makes me / Makes me feel so good (оксиморон СМЕРТЬ / ВБИВСТВО :: РАДІСТЬ)"; "The battle sound amuses him (так само оксиморон ЗВУКИ БИТВИ / БИТВА :: РАДІСТЬ) / And battle we shall bring"; "Oh their ears bleed / From screams of war / Deathly magik / Come from the abyss"; "We, the soldiers of Wotan / We spread terror and spill blood"; "As blood for wolves for riches and lust / Onward with hammers to chest / Villages burn, burn cities to dust / And for fun they torture the rest"; "Precious arts of warfare / Gaining mortal sacrifice / The taste of blood the foaming frenzy / All berserkers rage / Emerging from a bloodred sky"; "Only knowing one true way in battle to obtain / Anything, everything in an uncontested way / Crushing"; "Invasion, pillage, plunder the battle field / Will to power – with power we will Kill / Kill with power – die die"; "Through frost and fire / The Vikings came / Dealers of death" тощо.

Ще один кластер "битва / остання битва – потойбіччя" у давньоскандинавському контексті представлений у вигляді інтегративної концептуальної моделі БИТВА – ЦЕ ПЕРЕХІД / ПОДОРОЖ до Вальгалли, що послуговується кількома варіантами потойбіччя: 1) це позапросторова і позачасова обитель, у яку герой потрапляє після смерті, бажане завершення життєвого шляху: "битва – інший, кращий світ, щастя, дім, слава"; 2) "території в реальному світі, що перебувають за межею відомого, безпечного простору": "битва – чужа земля / невідомість / смерть / самотність" [4]. Тобто, з одного боку, подорож до Вальгалли порівнюється з поверненням додому, віднайденням себе, звільненням та чимось бажаним, славним: "Valhalla, you are calling me home / Every man seeks this end"; "Thrashing wings valkyries rising / To the hollowed halls of Valhalla"; "Valhalla Great warriors hall"; "Valhalla, Glorification to thee Valhalla, Honour to be forever free"; "Valhalla, deliverance...?"; "And reach our destination: The golden gates of Valhalla!"; "Through honorable death in fighting / We will come to the sacred land"; "Did the immortal warrior pass through / The gates of Valhalla and

into legend” тощо; кінцевим місцем призначення героїв та достойних людей: “The Kingdom of Odin is the Kingdom of Gods / Where only souls of the brave may rest in peace”; “There is a road that leads to Valhalla / Where only the chosen are allowed”; “Valhalla – Great warriors hall; Valhalla / Glorious halle up high / Home of the brave, open thy gates” [7]. У цьому випадку значення лексеми “Valhalla” співпадає зі змістом понять “home”, “glorification”, “honor”, “peace”, “home of the brave”, “sacred land”, “great warriors hall”, “deliverance”, “destination”, “gates... into legend” тощо, вона призначена для “souls of the brave”, “chosen”, “great warriors”. З іншого боку, – це смерть, самотність, щось невідоме та чуже: “No one knows, friends or foes, if Valhalla lies beyond the grave”; “Where is American Valhalla? / Death is the pill that’s hard to swallow / Is anybody in there?”; “A viking ship sails / Never to turn back again”; “Into flames the whole world burst into flames / Nothing will be the same / Things will forever change; “Valhalla, deliverance / Why’ve you ever forgotten me?”.

Таким чином, вербалізація змісту концепту-міфологеми БИТВА в сучасному англомовному пісенному дискурсі демонструє, як нащадки давніх культур переосмислюють лінгвокультурний спадок своїх пращурів, а також певною мірою характеризує світогляд й мовленнєву діяльність сучасної мовної особистості. Перспективним є вивчення лінгвосеміотичних і лінгвокультурних особливостей вербалізації інших давньоскандинавських концептів у пісенному дискурсі сучасних германських мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Венедиктова Л.Н.* Концепт “Война” в языковой картине мира (Сопоставительное исследование на материале английского и русского языков) : автореферат диссертации на соискание ученой степени к.филол.н.: специальность 10.02.20 / Венедиктова Людмила Николаевна. – Тюмень, 2004 180 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tnmlib.ru/jrbis/files/upload/abstract/10.02.20/328.pdf>.
2. *Вишневский А.В.* Семантические особенности наименований битвы в древнеанглийской поэзии: автореферат диссертации на соискание ученой степени к.филол.н.: специальность 10.02.04 / Вишневский Андрей Вадимович; [Иван. гос. ун-т]. – Иваново: Б.и.: 1998. – 16 с.; 21 см. 20 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.disscat.com/content/semanticheskie-osobennosti-naimenovani-bitvy-v-drevneangliiskoi-poezii>.
3. *Ермолаева Е.Н.* Концепт CONFLICT и его объективация в лексико-семантическом пространстве современного английского языка: автореферат диссертации на соискание ученой степени к.филол.н.: специальность 10.02.04 / Ермолаева Елена Николаевна / Кемеровский государственный университет. – Иркутск, 2005. – 212 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dslib.net/germanskie-jazyki/koncept-conflict-i-ego-obektivacija-v-leksiko-semanticheskom-prostranstve.html>.
4. *Колесник О.С.* Концепт “Потойбіччя” в англійській мовній картині світу : діахронічний аспект / О.С. Колесник // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал / гол. ред. П. Ю. Саух. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – № 27. – С. 100–104. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2180/1/06kossda.pdf>.
5. *Колесник О.С.* Концепт війна в аспекті лінгвосеміотики та лінгвокультурології / О.С. Колесник // Мовні і концептуальні картини світу. – 2014. – Вип. 48. – С. 216–230. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2014_48_22.
6. *Lyrics containing the term: Odin.* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lyrics.com/lyrics/odin>.
7. *Lyrics containing the term: Valhalla.* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lyrics.com/lyrics/valhalla>.
8. *Nordic Names. Battle.* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nordicnames.de/w/index.php?title=Special:Search>

&limit=20&offset=20&profile=default&search=battle+. 9. *Word Battle. Etymology*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.etymonline.com/word/battle>.

Стаття надійшла до редакції 26.04.18 р.

*Гусар А.В., асистент,
Институт филології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ И ЛИНГВОСЕМИОТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ДРЕВНЕСКАНДИНАВСКОГО КОНЦЕПТА БИТВА В СОВРЕМЕННОМ АНГЛОЯЗЫЧНОМ МУЗЫКАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ

В статье проанализированы языковые средства воплощения древнескандинавского концепта БИТВА в современном англоязычном песенном дискурсе. Продемонстрировано, как потомки древних культур переосмысливают лингвокультурное наследство своих предков.

Ключевые слова: древнескандинавский концепт, песенный дискурс, концепт битва, концептуальный кластер, музыкальный дискурс.

*Gusar A.V.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

LINGUOCULTURAL AND LINGUOSEMIOTIC FEATURES OF VERBALIZATION OF THE MYTHIC CONCEPT BATTLE IN MODERN ENGLISH-LANGUAGE MUSICAL DISCOURSE

The article analyses the linguistic means of embodiment of the mythic concept BATTLE in modern English-language song discourse. It has been shown how the descendants of ancient cultures reinterpret the linguistic and cultural heritage of their ancestors.

Keywords: the mythic concept, song discourse, concept battle, conceptual cluster, musical discourse.

УДК 81'27

*Заверткіна Ю.Б., студ.
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ

Статтю присвячено особливостям перекладу фразеологічних одиниць англomовного газетного дискурсу. Досліджено основні шляхи відтворення субстантивних, ад'єктивних, адвербіальних та дієслівних фразеологізмів українською мовою. Здійснено спробу виділення найпродуктивніших моделей та способів перекладу ФО.

Ключові слова: фразеологічні одиниці (ФО), газетний дискурс, переклад, модель, спосіб.

Газетні матеріали – це надзвичайно багате джерело для дослідження різноманітних мовних явищ, серед яких фразеологічні одиниці (ФО) складають невід'ємну частину. Актуальність дослідження фразеологізмів, які утворилися та потрапили

на шпальти газет, зумовлюється великою зацікавленістю періодичними виданнями як одним із засобів (поряд з іншими ЗМІ) впливу на широку читацьку аудиторію та формування громадської думки. ФО набувають певного смислового навантаження та функціональних особливостей і належать до одного з найефективніших мовних засобів [1, с. 55-56].

Найчастіше в газетному дискурсі зустрічаються номінативні фразеологізми, тобто ті, які позначають предмет, явище, дію, стан, якість. Спираючись на класифікацію М.Т. Демського, за лексико-граматичним значенням виділяють: субстантивні (виконують роль іменників), ад'єктивні (виконують роль прикметників), адвербіальні (виконують роль прислівників) та дієслівні (виконують роль дієслів) [2, с. 21-23].

Найпродуктивнішою моделлю перекладу **субстантивних ФО** з підрядною структурою компонентів є “препозитивне означення + іменник”: *a man in the street – звичайна людина; the creek without a paddle – скрутне становище, a man behind the throne – сірий кардинал.*

Julian Leidman on the Current Coin Market – Джуліан Лейдман: найпоширеніші думки на ринку.

College Literature: return of Damon and Pythias – Університетська література: повернення вірних друзів.

Перекладач також може змінювати порядок слів. Наприклад, *страх панічний*, з огляду на свій стиль чи для більшого виділення значення ФО. Проте у публіцистиці це трапляється значно рідше, ніж в художній літературі [3, с. 87].

Іноді, при перекладі субстантивних ФО з підрядною структурою компонентів, модель побудови зберігається, а сама ФО заміщується на українську реалію для кращого сприйняття цільовою аудиторією:

It appears that being a Jack of all trades does not necessarily mean one can cope on the development market – Здається, що навіть майстер на всі руки не обов'язково зможе вправитися з розвитком ринку.

Щодо субстантивних ФО із сурядною структурою компонентів, то вони зустрічаються значно частіше, ніж ті, котрі належать до попереднього підтипу. Такі ФО мають у собі декілька рівноправних компонентів, пов'язаних між собою сполучником сурядності. У цій категорії існує кілька типів зв'язку між компонентами, а саме: поєднувальний (*a lick and a promise – робота наивидкуруч; Darby and Joan – закохане подружжя похилого віку; Jack and Gill – хлопець та дівчина*), поєднувально-протиставний (*give and take – взаємовигідна угода*), протиставний (*neither fish, flesh, fowl nor good red herring – ні риба ні м'ясо*) та причинно-наслідковий (*a touch and go situation – критичне становище*). З вищезазначених прикладів спостерігаємо, що іноді процес “декодування-переклад-синтез” призводить до втрати як структури, так і образності вислову. Через різницю мовних систем такі втрати часто є неминучими, і тоді перекладач змушений вдаватися до описового перекладу.

При перекладі **ад'єктивних ФО** українською мовою відбувається зміна їхньої структури. Можемо виділити декілька підтипів таких ФО.

До першого віднесемо ФО з підрядною структурою некомпаративного типу [4, с. 125]. У цьому підтипі в процесі перекладу найчастіше втрачається сама ФО, і

перекладеним варіантом виступають прикметники: *full of beans* – *життєрадісний*; *quick on the trigger* – *імпульсивний*.

До другого належать ФО із сурядною структурою некомпаративного типу. Тут, як правило, застосовуємо описовий переклад (*it is more than just a common or garden insult* – *це більше, ніж звичайна образа*) або вживаємо прикметник, який найточніше передає сенс ФО (*fair and square* – *чесний*).

Третій підтип ад'єктивних ФО включає в себе компаративні ФО, де перший компонент має буквально значення: *as cool as a cucumber* – *холодний як лід*. При перекладі найчастіше вживаємо еквівалент, якщо такий існує, або ж прикметник із найближчим значенням. Іноді можливі два варіанти перекладу: *as hard as a bone* – *твердий як камінь* або *безжалісний, жорстокий*.

Якщо порівняти ФО *as right as rain* та *as right as rivet*, приходимо до висновку, що обидва мають спільне значення: *у гарному стані, у повному порядку, цілий та неушкоджений*. Фразеологізм *as right as rain* має ще додаткове значення *абсолютно правильний*, яке відсутнє у *as right as rivet*. Отже, ми не можемо розцінювати ці ФО як ідентичні, тому однаковий переклад можливий лише в тому разі, коли семантичне поле обох ФО співпадає [5, с. 49].

Ад'єктивні порівняння виступають у реченні постпозитивним означенням, а їхня функція співпадає з функцією означення, проте для ад'єктивних порівнянь постпозитивне використання є нормою, а препозитивне – відхиленням від норми, стилістичним прийомом.

Серед **адвербіальних ФО** виділяють одновершинні фразеологізми та ФО з підрядною та сурядною структурами.

До першого підтипу відносяться ФО, які складаються з прийменника, сполучника та повнозначного слова. При створенні таких ФО найчастіше використовуються прийменники *at, by, in, of*: *by dint of* – *шляхом*. В українській мові такі ФО, як правило, передаються прислівниками *занадто, набагато, безцеремонно, тихо, потайки, ледве* тощо. Більшість адвербіальних ФО з підрядною структурою мають повні фразеологічні відповідники в українській мові: *at the very nick of time* – *в останню хвилину*; *like a cat on hot bricks* – *сам не в собі*. Щодо адвербіальних ФО із сурядним зв'язком, сюди належать дві моделі: поєднання сполучником сурядності двох прийменників (*over and over* – *знову та знову*; *by and by* – *з плином часу*) та поєднання двох однакових іменників із препозитивними означеннями (*from one year to another year* – *з року в рік*).

З вищенаведених ФО помітно, що порівняно з англійською мовою в українській частотність вживання прийменників є значно меншою, що пояснюється наявністю відмінкового керування. Саме завдяки цьому факту українські фразеологізми мають менш нагромаджену структуру і є більш гнучкими у мовленні. Незважаючи на розбіжності між структурами мов, моделі побудови адвербіальних ФО досить часто співпадають.

Останнім розрядом із чотирьох є **дієслівні ФО**. Їхня характерна особливість – це подвійність функції, яку вони виконують у мові: номінативна (якщо дієслово вжите в інфінітиві) чи комунікативна (якщо дієслово вжите в особовій формі будь-якого часу). Такі ФО бувають одновершинними, з підрядною та сурядною структурою компонентів.

Перший підтип складається з дієслова-зв'язки та предикативного члена, де останній може приєднуватися за допомогою прийменника: *to go to press – надходити до друку*. Дуже часто роль англійських прийменників в українській мові виконує відмінкове керування: *to ice up – покривати снігом*.

Другий підтип має підрядну структуру: *to drop a brick – зробити помилку*. Спостерігаємо відтворення будови та залежності компонентів у перекладі. Деякі ФО цього підтипу складаються з головного члена, вираженого дієсловом, і залежної частини з дієсловом в особовій формі. Вони завжди мають підрядну структуру компонентів і часто використовують слово *like*: *to get on like a house on fire – дуже швидко знайти спільну мову*. Як правило, перший компонент у таких ФО має пряме значення, інші – переосмислене. В українській мові вони часто перекладаються за тією ж моделлю: *to work like a horse – працювати як кінь*.

Дієслівні ФО із сурядною структурою часто мають еквівалент в українській мові: *sink or swim – пан чи пропав; stand or fall – усе або нічого*.

У цій статті здійснено спробу проаналізувати чотири основні розряди фразеологічних одиниць англійської мови для ідентифікування найпродуктивніших моделей та способів перекладу ФО українською мовою. Нами було виявлено, що структурно-граматичні особливості ФО англійської мови впливають на способи перекладу ФО українською мовою, а еквівалентне відтворення ФО без втрати образності та структури в мові перекладу (МП) можливе, як правило, лише тоді, коли подібна фразеологічна модель вже існує в МП. В інших випадках вдаємося до описового перекладу або ж намагаємося максимально підлаштувати структуру перекладеної ФО до ФО оригіналу з мінімальними семантичними втратами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гнатюк Н.Г.* Нові фразеологічні моделі в сучасному газетному дискурсі та проблеми їх відтворення при перекладі (на матеріалі англійської преси): зб. наук. пр. – К.: КНЛУ, 2003. – Вип. 7. – с. 55-56. 2. *Демський М.Т.* Українські фрази й особливості їх творення [Текст] / М.Т. Демський. – Львів: Просвіта, 1994. – 64 с. 3. *Галинська О.М.* Лінгвокультурна інформація англійських та українських інтертекстуальних фразеологізмів [Текст]: монографія / О.М. Галинська. – Кіровоград: Лисенко В. Ф. [вид.], 2013. – 275 с. 4. *Тарасова А.В.* Відтворення англійських компаративних фразеологізмів в українських перекладах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / Тарасова Анастасія Владиславівна. – Херсон, 2017. – 226 с. 5. *Hoffmann S.* Current Issues in Phraseology / S. Hoffmann, B. Fischer-Starcke, A. Sand. – John Benjamins Publishing Company, 2015. – 166 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Financial Times*, Japan and ECB rate decisions, China's National People's Congress, 4 March 2018 [electronic resource]. – Access mode from 11.03.2018: <https://www.ft.com/content/0e8f59d8-1d3d-11e8-956a-43db76e69936>. 2. *The Herald Tribune*, 2017 Hurricane Guide, 30 May 2017 [electronic resource]. – Access mode from 04.11.2017: <http://www.heraldtribune.com/news/20170530/2017-hurricane-guide>. 3. *Kunin A.V.* English-Russian dictionary of idioms/ A.V. Kunin – M., Международные отношения, 2005. – 2503 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018.

*Заверткина Ю.Б., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

СТРУКТУРНО-ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ФРАЗЕОЛОГИИ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ГАЗЕТНОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена особенностям перевода фразеологических единиц в англоязычном газетном дискурсе. Исследованы основные способы перевода субстантивных, адъективных, адвербиальных и глагольных фразеологизмов с английского на украинский язык. Осуществлена попытка выделения наиболее продуктивных моделей и способов перевода фразеологических единиц.

***Ключевые слова:** фразеологические единицы, газетный дискурс, перевод, модель, способ.*

*Zavertkina Y.B., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

STRUCTURAL AND GRAMMATICAL SPECIFICS OF PHRASEOLOGICAL UNITS TRANSLATION IN ENGLISH NEWSPAPER DISCOURSE

The article is devoted to the specifics of phraseological units translation in the English newspaper discourse. Approaches to translating nominal, adjectival, adverbial and verbal phraseological units from English into Ukrainian have been explored. A step has been made towards defining the most productive translation models and approaches.

***Keywords:** phraseological units, newspaper discourse, translation, model, approach.*

УДК 004.738.5:004.7(045)

*Іванова А.В., студ.,
Борисович О.В., к. філол. н.
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У статті розглядаються лінгвістичні засоби самопрезентації та самореклами у популярних соціальних мережах Instagram та Facebook. Увагу приділено технікам самопрезентації та самореклами з лінгвістичного погляду та поширеним стилістичним засобам. Стаття спирається на аналіз вербальних засобів самовираження.

***Ключові слова:** лінгвістичні засоби, соціальні мережі, стратегії самопрезентації та самореклами, вербальні засоби самовираження.*

The **purpose** of this article is to find out what images of themselves users of Facebook and Instagram try to create through verbal means of self-expression, such as photo captions, posts, and comments on other users' content. This way, the **subject** of the article is self-representation, whereas its **object** comprises linguistic means of self-representation in social networks.

The **objectives** of this research comprise reviewing and synthesizing the existing knowledge on self-representation in social media; exploring and analyzing user behavior in terms of self-representation; discovering certain tendencies and trying to explain them. The following **tasks** stem from the research objectives. (1) To conduct a literature review on self-representation in social networks, focusing on verbal means of self-expression. (2) To analyze Instagram and Facebook profiles in terms of commonly used techniques of self-representation and stylistic devices. (3) To discuss the findings through the prism of the previous research and make suggestions for the further research.

The concept of self-representation is linked to communication in scholarly literature. According to Marika Lüders, despite the fact that self-representations always have to do with communication, they rarely tend to be personal media but are rather intended to be shared with an audience, even a small one [4, p. 683]. The author brings an example of a family photo album, a medium that is aimed to be shared with family members and only some guests. As Humphreys et al have put it in, self-representation can be also observed in personal letters and diaries that may be not completely personal but are usually not available for people other than family and friends [2, p. 413]. This way, the author points out to a certain level of privacy that exists in self-representation. However, according to Humphreys et al, the boundaries between private and public have vanished with the emergence of social networks, such as Instagram, Tinder, Facebook, and WeChat.

To compare, latest scholarly articles view positively the concept of social media from the perspective of opportunities of self-representation. For instance, the article by Rettberg argues that social media has helped ordinary people to share their self-representations with a larger audience than ever before [5, p. 1]. In addition, the author reviews three main modes of self-representation, including visual, written, and quantitative. According to Rettberg, visual self-representation comprises self-made photos of themselves, commonly known as selfies, and other images and videos that users choose to share on social networks to express themselves. The researcher also comments on the written self-representations, defining them as blogs, online diaries, status updates on Facebook or Twitter, and captions and comments on Instagram [5, p. 1]. Speaking about quantified self-representation, the scholar means extensive and deliberate self-tracking. According to Rettberg, quantified self-representations comprise both analysis of numerical data on user engagement and simple captions or GIFs that include precise information, such as location or temperature [5, p. 2]. Finally, Rettberg adds that content published in social networks can be also of a mixed type. To bring an example, a selfie that has text over the photo and a caption with geolocation and emoji can be classified as a combination of visual, written, and quantified self-representations [5, p. 2]. This way, self-representation in social networks has a complex nature and allows for numerous opportunities of creating positive self-images and effective self-advertisements for users.

The analysis of the relevant literature allows saying that the researchers who study communication in social networks focus mostly on linguistic aspects of written communication, such as emoji, colloquial language, jargon, and so on. A lion's share of works is dedicated to the influence of Internet-mediated communication on the outcomes of communication. In addition, many works study long-term effects of communicating via social

networks on users. However, there is a gap in research on self-representation techniques of users of social networks. It can be assumed that these techniques are similar to those in political and advertising discourse due to the aim of many users to become popular on the social networks.

The study relies on two **research methods**, such as meta-analysis of the relevant scholarly sources and the linguistic analysis of verbal messages on Facebook and Instagram. The **linguistic analysis** of three Facebook and three Instagram profiles to find verbal messages and techniques of self-advertisement is the following section of the article. This way, the **sample** of the linguistic analysis comprises 30 posts on six profiles, which totals in 180 units. Since the presence of techniques of self-representation has been proven by the previous researchers, it can be assumed that users apply these techniques. Therefore, the further step is to classify these techniques by their purposes and influence on the target audience. The taxonomy by Jones and Pittman can be applied to classify the techniques of self-representation. Specifically, this taxonomy includes self-promotion, ingratiation, exemplification, intimidation, and supplication [3]. These techniques were applied to the linguistic analysis of verbal messages in the most recent posts by Bill Gates, John Green, and Michelle Obama on both Instagram and Facebook. These people were chosen for analysis because they are well-known and have a wide audience, which implies that they use a number of techniques. To be more specific, Bill Gates is mostly known for being the founder of Microsoft Corporation, Michelle Obama is publicly recognized as the First Lady of the United States from 2009 to 2017, and John Green is a famous Internet blogger.

The **linguistic analysis** of three Facebook and three Instagram profiles proved the existence of various techniques of self-representation. For convenience, the taxonomy by Jones and Pittman was applied to discussion of techniques, found in the verbal messages of the users.

As indicated before, the linguistic analysis relies on Jones and Pittman's taxonomy, which suggests that **self-promotion** is trying to call attention to accomplishments in order to be perceived as talented by the audience. This technique can be observed on the example of Bill Gates's Instagram post. Specifically, the businessperson boasts about his playing tennis with a well-known tennis player.

Last night I got to do what every tennis fan dreams of: play on the same side of the court as the greatest tennis player of all time. @rogerfederer and I teamed up for a mixed doubles match against @savannahguthrie and @jack.sock at the #MatchForAfrica in San Jose.

Besides the hidden boasting, Gates's post uses several stylistic devices to establish contact with the audience. For instance, the author uses phrasal verbs that are usually used in colloquial speech, such as *got to do* and *team up for*. Moreover, hyperbole is used to intensify the authority of the game partner (*the greatest tennis player of all time*). Finally, hypertext is used to add credibility to the message.

Ingratiation means trying to use favors or flattery to obtain an attribution of likability from the audience. Initially, it was assumed that using favors and flattery is common for politicians more than for other public figures. However, the analysis of Michelle Obama's Facebook profile allows seeing many examples of flattery, especially, when she writes about Obama Foundation. For instance,

Today, the @ObamaFoundation welcomes the first class of Obama Foundation Fellows. You all give me so much hope. You represent the continuation of the possibilities for change around the world. Barack and I believe in you, and we couldn't be more excited to watch your work continue to grow. Congratulations! <https://go.obama.org/2018-fellows>

In this post, there are several examples of flattery. The author addresses the audience, exaggerating their contribution. Exaggeration is intensified by the use of words with a positive connotation, such as *hope*, *possibilities*, *change*, *around the world*, *believe*, *excited*, *grow*, *congratulations*. These words comprise 16 percent of the total word count of this message. Moreover, there is a repetition of the word *you* – it is repeated 4 times. The repetition of this word, as well as the use of pronoun *we* means that the author wants to signify the importance of the audience and associates herself with the audience, which might be interpreted as flattering. Finally, it is representative that on her Instagram profile, which is much more recent (the first post dates January 20, 2017), there are no signs of flattering.

Exemplification means going above and beyond what is necessary or expected to be deemed a committed or a hardworking person [3]. For instance, this Facebook post by Bill Gates suggests that he wants to be perceived as a committed and caring person. Obviously, the author wants the audience to perceive him as an example of right behavior.

This is a pivotal moment. We need to adapt to the climate change that is already affecting the planet, and develop new tools that will keep the problem from getting worse. Innovation is key to doing both. #EarthDay

In addition to the technique of exemplification, it is possible to observe several linguistic means that help the author deliver the message. Specifically, Bill Gates uses an epithet *a pivotal moment*, which has a strong emotional effect. In addition, Gates uses a statement in the imperative mood, using the pronoun “we”, which means that this call to action refers to both him and the audience.

Intimidation means projecting authority or other power to be perceived as mighty, sometimes even dangerous. It can be assumed that this technique is used by people related to politics and business. The analysis of Michelle Obama's Facebook posts supports this idea. For instance, one of the latest posts reads:

Hi, everyone—it's been a while! I'm firing up this Facebook page again because I'd like to have more conversations about how we can work together to change our world, and International Women's Day seemed like a great time to start [...] I hope you'll take a look and join me at the Obama Foundation as we continue this vitally important work.

In this post, the ex-First Lady implies that she has a powerful impact on the community. Specifically, Mrs. Obama uses a metaphor to describe the potential effect of this post on the community, “*I'm firing up this Facebook page again*”. In addition, she makes an indirect call to action, as if expressing her hopes for the future “*I hope you'll take a look and join [...]*”. In general, this verbal message makes use of intimidation to show explicitly the power of the politician.

Finally, **supplication** lies in presenting weaknesses or deficiencies to receive compassion and assistance from others. The latter technique is also widely used in negotiations, according to Aistė Mažeikienė and Kęstutis Peleckis [1]. These techniques cannot be easily

found in verbal messages of people whose profiles are taken for analysis. However, a deeper look allows seeing hidden supplication. For instance, this technique can be recognized in Michelle Obama's post about the release of her autobiographical book. In this message, the author uses this technique twice: "*It has allowed me, for the very first time, the space to honestly reflect on the unexpected trajectory of my life [...]*" and "*[...] how a little girl from the South Side of Chicago found her voice and developed the strength [...]*". The first sentence implies that the author has not had an opportunity to be honest until now, whereas the second sentence exposes the origin of the author and her gender as a weakness.

The results of the previous research suggest that users of social networks employ techniques of self-representation in their profiles. However, the meta-analysis does not allow recognizing specific techniques in use. However, the **linguistic analysis** of three Facebook and three Instagram profiles helps to find verbal messages and techniques of self-advertisement is the following section of the article. Specifically, the study has identified several techniques of self-representation, which can be classified according to the taxonomy by Jones and Pittman [3].

Even though the posts of English-speaking famous figures have helped to identify several techniques of self-representation, this selection cannot be defined as representative of entire Facebook and Instagram. Therefore, a further research is needed to conduct a linguistic analysis of more profiles. In addition, this article focuses only on English-speaking users who are key figures, which also calls for a need to conduct a comparative analysis of messages by English-speaking and Ukrainian-speaking users and between key figures and average users. This way, the present research article presents a number of **perspectives** for the further research.

Conclusion

To sum it all up, this article studies linguistic means of self-representation in social networks. Specifically, it analyzes the techniques of self-representation relying on the taxonomy by Jones and Pittman and the linguistic means of self-representation, including metaphors, epithets, and hyperboles. In the article, there are two sections of research. The first section is meta-analysis analysis of the previous works. The meta-analysis allows identifying the extensive use of the techniques of self-representation but does not allow seeing their use in practice. Therefore, the analysis of the profiles of three key figures has been conducted in the second section of the article. In particular, the article analyzes Instagram and Facebook profiles of Bill Gates, Michelle Obama, and John Green. This analysis has proven the existence of various techniques of self-representation, described by Jones and Pittman, and the use of various linguistic means. It has been identified that all three users make use of the second-person pronoun and the imperative mood. Additionally, it is possible to assume that the techniques of self-representation and the linguistic means, including stylistic devices, differ in posts on Facebook and Instagram even for the same user. Finally, it is notable that Bill Gates, a business person, and Michelle Obama, the wife of a famous politician, employ numerous techniques, whereas the messages of the famous blogger are very simple.

REFERENCES

1. *Aistė Mažeikiėnė and Kęstutis Peleckis* (2010). Selection of Self-representation Strategies in Negotiations and Business Meetings: Factors Influencing the Choice. *Business and Management*, pp. 1041-1049. doi:10.3846/bm.2010.140.
2. *Humphreys, Lee, Phillipa Gill, Balachander Krishnamurthy, and Elizabeth Newbury*. "Historicizing New Media: A Content Analysis of Twitter." *Journal of Communication*, vol. 63, no. 3, 2013, pp. 413–31. doi:10.1111/jcom.12030.
3. *Jones, E.E., & Pittman, T.S.* (1982). Toward a general theory of strategic self-representation. In J. Suls (Ed.), *Psychological perspectives of the self*, Hillsdale, NJ: Erlbaum. pp. 231-261.
4. *Lüders, Marika*. "Conceptualizing Personal Media." *New Media & Society*, vol. 10, no. 5, 2008, pp. 683–702. doi:10.1177/1461444408094352.
5. *Rettberg, Jill Walker*. "Self-Representation in Social Media." *SAGE Handbook of Social Media*, 2017, pp. 1-30. http://dspace.uib.no/bitstream/handle/1956/13073/Self-Representation_in_Social_Media.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2018.

*Иванова А.В., студ.,
Борисович О.В., к. филол. н.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА САМОПРЕЗЕНТАЦИИ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

В статье рассмотрены лингвистические средства самопрезентации и саморекламы в популярных социальных сетях Instagram и Facebook. Внимание уделяется техникам самопрезентации и саморекламы с лингвистической точки зрения, а также распространённым стилистическим средствам. Статья базируется на анализе вербальных средств самовыражения.

Ключевые слова: *лингвистические средства, стилистические средства, социальные сети, техники самопрезентации и саморекламы, вербальные средства самовыражения.*

*Ivanova A.V., student,
Borisovich O.V., PhD.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

LINGUISTIC MEANS OF SELF-REPRESENTATION IN SOCIAL NETWORKS

This article discusses linguistic means of self-representation and self-advertisement in popular social networks, Instagram and Facebook. The focus of this work is on techniques of self-representation and self-advertisement from a linguistic viewpoint, and stylistic devices. The article relies on the analysis of verbal means of self-expression.

Key words: *linguistic means, social networks, techniques of self-representation and self-advertisement, verbal means of self-expression.*

**УКРАЇНЬСЬКА ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ ТА ЛАНДШАФТУ
ЯК ОБ'ЄКТ НАВЧАЛЬНОГО ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ**

Стаття присвячена дослідженню української лексики на позначення природи та ландшафту та аналізу пропонованого корпусу лексики в аспекті навчального лексикографування.

Ключові слова: українська лексика, мовна картина світу, природа, ландшафт, лексикографування.

Об'єктом представлено дослідження є українська лексика на позначення природи та ландшафту та можливості її використання в процесі роботи з інокомунікантами.

Мовна картина світу яскраво відображає ландшафт та природу, що є дуже важливим для розуміння особливостей світогляду та характеристики душі українського народу. Увесь зовнішній світ проходить через слово; слово – це колективна пам'ять носіїв мови, “пам'ятка культури”, дзеркало життя нації; слово, яке ми вивчаємо, – ключ до стилю життя певного народу, взагалі ключ до знань; слово, поряд із призначенням бути засобом спілкування, накопичує та зберігає інформацію про навколишній світ.

Значення слова описується як “найвищий ступінь відображення дійсності в свідомості людини” [3, с. 7].

Відображену в слові інформацію, пов'язану з національною культурою, М. Комлев називає культурним компонентом значення слова: “Визначаючи наявність певного “внутрішнього” змісту слова-знака, тобто факту, що слово-знак виражає ще щось, крім самого себе, ми зобов'язані визнати і наявність культурного компонента. Слова мови як соціальне явище несуть на собі відбиток життя суспільства, його матеріальної і духовної культури. Це “культурне значення” і є частиною мови” [3, с. 46].

В. фон Гумбольдт стверджував, що “різні мови за своєю суттю, за своїм впливом на пізнання та почуття є насправді різними світобаченнями” [5, с. 370]. Учений вважав за необхідне вивчати мову, враховуючи все, що історія та філософія пов'язують із внутрішнім світом людини [5, с. 377].

Зв'язок мовного та культурного першопочатків знаходить своє відображення у терміні “лінгвокультура”. Це поняття трактується як комплекс мовних одиниць, що заповнюють ціннісно-смысловий простір мови у процесі пізнання дійсності [1, с. 17].

В. Красних зближує лінгвокультуру з мовною картиною світу, однак наголошує, що онтологічно це різні поняття: “Мовна картина світу є складно організованим семантичним простором, до якого можуть бути застосовані, зокрема, власне лінгвістичні (у першу чергу, семантичні) методи дослідження; лінгвокультура є феноменом лінгво-когнітивним, сформованим не мовними одиницями, а насамперед образами свідомості в їхніх вербальних вбраннях” [7, с. 147].

Поняття картини світу (зокрема й мовної) ґрунтується на вивченні уявлень людини про світ. Картина світу – це результат обробки інформації про середовище і людину. Як глобальний образ, вона становить основу світобачення, світовідчуття і реалізується в різноманітних формах людської поведінки, до яких належить і людська мова. Сукупність уявлень про світ, зафіксованих у значенні різноманітних слів і висловів, формується в певну систему поглядів, які потребують свого подальшого осмислення [6, с. 20].

Мова – найважливіший засіб формування і зберігання знань людини про об'єктивний світ, зафіксованих у слові. Сукупність цих знань, збережених у мовній формі, називається “мовною картиною світу” (В. фон Гумбольдт, Л. Вайсгербер, Е. Сепір, Б. Уорф, О. Потебня, В. Ужченко, Ю. Апресян, О. Кұбрякова, З. Попова, І. Стернін, В. Постовалова, І. Штерн, М. Кочерган та ін.).

Саме цим пояснюється те, що кожна національна мова – це універсальна система істин, знань і т. ін., зумовлена своєю рідною психологією народу. Мова через значення слова представляє той чи той предмет об'єктивної картини світу, у сукупності ж – концептуалізує її. Мовна картина світу відображає у вербальних формах дійсність, яка сприймається свідомістю [6, с. 21].

В. фон Гумбольдт і його послідовники вважали, що мова – “дух народу”, вона приховує особливий світогляд і специфічний спосіб мислення. “Особливість духу і будова мови будь-якого народу, – зауважує науковець, – настільки внутрішньо пов'язані між собою, що одне передбачає інше. Мова є зовнішнім виявом духу народу. Мова – це їхній дух, а їхній дух – це їхня мова. Ніколи не вдається належною мірою виявити їхню ідентичність” [4, с. 147].

Л. Вайсгербер у монографії “Рідна мова і формування духу” писав: “Вона (мова) дозволяє людині об'єднати весь досвід в єдину картину світу і змушує її забути про те, як раніше, до того, як вона вивчила мову, вона сприймала навколишній світ” [2, с. 51].

Під категорією “мовна картина світу” В. Ужченко розуміє “вербалізовані інтерпретації мовними соціумами навколишнього світу й самих себе в цьому світі” [8, с. 67]. Він констатує, що картина світу є власне світобаченням як кожної окремої людини, так і етносу загалом, вона є результатом сприйняття та осмислення навколишнього світу, зафіксованого в мові. Унаслідок процесів взаємодії людини з реальним світом виникає неперервний зв'язок між людиною, всесвітом та її мовою, де всі елементи взаємопов'язані [8, с. 67–68].

Саме тому особливе значення опрацьована лексика має для тих, хто вивчає українську мову як іноземну, оскільки без проникнення у мовну картину світу українця процес комунікації для іноземців є поверхневим, неефективним, але вагоме значення для національного характеру українців має, на наш погляд, лексика на позначення природи та ландшафту.

Варто зазначити, що до пропонованого корпусу звертались учені різних галузей – лінгвісти, психолінгвісти тощо, але в аспекті навчального лексикографування цей мовно-мовленнєвий матеріал до сьогодні не розглядався. Цим, власне, і зумовлюється **актуальність** обраної теми.

Аналіз різного типу словників [1, 2, 3] дозволив окреслити корпус слів, процес виокремлення якого здійснювався за певною процедурою. У результаті дослідження словникового матеріалу було виділено різні за семантикою лексичні одиниці, що об'єднуються в декілька груп та підгруп.

Обсяг сформованого корпусу слів становить 77 одиниць на позначення української природи та ландшафту. Вони, в свою чергу, поділяються на різні підгрупи, оскільки названі лексеми закономірно включають в себе назви просторових понять (“степ”, “поле”, “полонина”), водойм (“став”, “річка”, “море”), назви дерев та кущів (“верба”, “тополя”, “калина”), квітів (“барвінок”, “чорнобривець”, “любисток”), трав'янистих рослин (“бур'ян”, “хміль”, “зілля”), городніх та злакових рослин (“буряк”, “огірок”, “пшениця”) та групу “Реалії Києва” (“каштан”, “парк”).

На другому етапі дослідження здійснювався цілеспрямований лінгвометодичний аналіз усіх лексем. Ця робота здійснювалася нами в різних аспектах – відповідно до запитів студентів, що вивчають українську мову як іноземну, а саме: аналіз словникових дефініцій та ілюстративного матеріалу, прикладів із художніх текстів, вивчення парадигматичних зв'язків на рівні синонімії та, частково, антонімії, виявлення та опис сталих сполук різного типу, якими є порівняння, фразеологічні одиниці тощо.

У результаті здійсненої “паспортизації” опис кожної виокремленої лексичної одиниці може розглядатись як окрема сформована словникова стаття навчального типу, оскільки в ній, крім тлумачення слова, представлені означення слова, основні можливості його сполучення з іншими одиницями словникового складу української мови.

Мовно-мовленнєвий матеріал подається без системи відповідних вправ та завдань; він виділяється нами в тексті. Звернемося до конкретних прикладів.

У статті ми аналізуємо лексеми “калина”, “тополя”, “поле” як слова, що мають особливе значення для сприйняття навколишнього світу українця.

Так, калина та тополя взагалі є рослинами-символами у системі поглядів українського народу; поле – для працьовитих та хазяйновитих українців є символом життя, його сенсу, оскільки асоціюється із землею-годувальницею.

КАЛІНА, и, ж.

1. Кущова рослина родини жимолостевих, що має **білі квіти й червоні гіркі ягоди**. *Сонце гріє, вітер віє з поля на долину, Над водою гніє з вербою Червону калину* (Шевченко); *Над криницею росте кущ калини, густиий та темний-темний, як ніч* (Степан Васильченко); *В небі місяць лине, одвітає вечір, в лузі на калині соловей щебече* (Сосюра); У порівнянні. *Дівчина, чорнява та рум'яна, як калина, встала, щоб вискочити на берег* (Нечуй-Левицький). 2. Ягоди цієї рослини. *Кетяги калини висаюють над тинами* (Руденко).

ТОПÓЛЯ, і, ж.

Дерево родини вербових із високим прямим стовбуром, глянсуватими листками різної форми та одностатевими **квітками у вигляді повислих сережок**. *Вітер в гаї нагинає Лозу і тополю, Лама дуба, котить полем Перекотиполе* (Шевченко); *Сонце сідало за горами, за високими тополями, що стояли на горі* (Нечуй-Левицький); *Защуміла вітами стара тополя* (Шиян);

У порівнянні. *Дівчина стояла нерухомо, мов тополя, похилена осіннім вітром* (Гончар).

П О Л Е, я, с.

1. Безліса рівнина, рівний **великий простір, рівнина, степ**. *Ішов я полями чистими та широкими – дали набрів діброву густу та красну* (Вовчок); *Раїса рада була, коли Тася часом з самого ранку забігала до неї й тягла її в ліс або в поле* (Кочубинський); *Бродив в бору, гуляв у чистім полі, рвав квіти, слухав жайворонка стів* (Гончар); *Горбки та пагорбки скінчилися, і на всі боки послалися поля* (Смолич); // *перен.* Великі простори снігу, льоду і т. ін. *Широке сніжне поле*; // Ділянка землі, що використовується під посіви. *З весни Іван щодня в полі – то оре, то засіває яриною* (Мирний); У порівнянні. *Усе море скрізь чорніло, ніби пооране поле, і тільки блищало широким кружалом ясне плесо проти самого місяця* (Нечуй-Левицький).

2. Значна площа чи ділянка землі, спеціально відведена під що-небудь.

Поля зрошення – це ділянки землі, зайняті під сільськогосподарські культури і періодично зрошувані стічними водами (Довідник сіль. будівельника);

// Спеціально обладнана площадка, призначена для спортивних ігор, змагань, посадки літаків і т. ін.

Читання газети відбувалося прилюдно, на футбольному полі (Смолич);

Я активно захищаю спортивну честь нашого радгоспу, виходячи в бутсах на поле стадіону (Гончар).

3. Простір, у межах якого відбувається якась дія або який знаходиться у межах якоїсь дії.

Крізь віки пригнічення й неволі На ниві праці і на ратнім полі Ішли ми поруч, друзі і брати (Рильський);

Синонімія: ЛАН, ПОЛІВКА діал.; ОПІЛЛЯ (в оточенні лісів); ЛАН, НИВА; РІЛЛЯ (виоране); ЦАРИНА діал. (засіяне).

Отже, ці слова з їхніми мовними та мовленнєвими взаємозв'язками з іншими лексемами представляють окремі фрагменти лексико-семантичної системи української мови. Проаналізовані одиниці містять важливу інформацію для більш повного розуміння інокомунікантами менталітету українців. Вивчення такої лексики є надзвичайно необхідним, оскільки усі елементи народної культури знаходять відбиток у мові певного народу, яка є відмінною від інших саме через специфіку відображення в ній світу і людини в ньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Алефиренко Н.Ф.* Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка : учеб. пособие / Н.Ф. Алефиренко. – 3-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2013. – 282 [1] с., ил. 2. *Вайсгербер Й.* Родной язык и формирование Духа / Вайсгербер Йоханн Лео. – М., 2004. – 232 с. 3. *Верещагин Е.М.* Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного : методическое руководство / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва : Русский язык, 1990. – 246 с. 4. *Голубовська І.О.* Національно-мовна картина світу в її лексичній іпостасі / І.О. Голубовська // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : Прайм-М, 2002. - №6, кн. 1. – С. 92 – 99. 5. *Гумбольдт В. фон.* Избранные труды

по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт; [пер. с нем. Г. М. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с. 6. *Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры* / Вильгельм фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 448 с. 7. *Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія* : навч. посіб. / В.І. Кононенко. – К. : Вища шк., 2008. – 327 с. 8. *Радченко О.А. Язык как мирозидание. Лингвофилософская концепция неогумбольдтианства* / О.А. Радченко. – М., 2006. – 312 с.

СЛОВНИКИ

1. *Енциклопедія етнокulturознавства* / Ю.І. Римаренко, В.Г. Чернець [та ін.] ; за ред. Ю.І. Римаренка. – К. : Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв, 2001 – Ч. І, кн. 2. – 522 с.
2. *Новий тлумачний словник української мови*: у 4. т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : Аконті, 1999.
3. *Словник української мови* : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980.

Стаття надійшла до редакції 26.04.18.

*Коваль А.О., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

УКРАИНСКАЯ ЛЕКСИКА НА ОБОЗНАЧЕНИЕ ПРИРОДЫ И ЛАНДШАФТА КАК ОБЪЕКТ УЧЕБНОГО ЛЕКСИКОГРАФИРОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию украинской лексики на обозначение природы и ландшафта и анализу предлагаемого корпуса слов в аспекте учебного лексикографирования.

Ключевые слова: украинская лексика, языковая картина мира, природа, ландшафт, лексикографирование.

*Koval A.O., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

UKRAINIAN LEXIS WITH THE SEMANTICS OF NATURE AND LANDSCAPE AS THE OBJECT OF EDUCATIONAL LEXICOGRAPHY

The article is devoted to the research of Ukrainian lexis with the semantics of nature and landscape as well as to analysis of this lexis in the educational aspect of lexicography.

Keywords: Ukrainian lexis, linguistic worldview, nature, landscape, lexicography.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПЛІЦИТНИХ ТА ІМПЛІЦИТНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ВІДТВОРЕННІ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНТЕНЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ РЕКЛАМИ КОСМЕТИЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ)

У статті розглядаються особливості застосування та відтворення експліцитних та імпліцитних засобів у маркетингових текстах українською мовою на матеріалі англomовної реклами косметичної продукції.

Ключові слова: експліцитні засоби, імпліцитні засоби, переклад, маркетинговий текст, комунікативна інтенція, косметична продукція.

Існування сучасного світу є неможливим без комунікативної взаємодії, яка позначається на всіх сферах суспільного життя. У наш час реклама є невід'ємною частиною економічного, культурного та соціального життя людини. Суспільство споживачів орієнтується в неймовірно широкому асортименті продукції завдяки рекламним текстам, які фактично скеровують дії покупців, а саме допомагають вирішити, купувати той або інший продукт чи ні. Не підлягає сумнівам, що реклама є своєрідним процесом комунікації між продавцем і потенційним покупцем. Реклама взагалі, і англо-, і українськомовна, за останні роки стала справжньою лабораторією творення та введення в практику використання нових, яскравих, емоційно виразних, стилістично забарвлених мовленнєвих форм, експліцитно та імпліцитно виражених, які й роблять її успішною та креативною. Інтерес до вивчення реклами невинно зростає, про що свідчать наукові праці, присвячені різним аспектам реклами [3; 4; 12;13] та ін.

Актуальність дослідження зумовлена невеликою кількістю системних досліджень англomовного рекламного тексту, що синтезують найбільш важливі аспекти: експліцитні й імпліцитні засоби відтворення комунікативної інтенції. Вивчення комунікативних особливостей англomовного рекламного тексту та відтворення їх при перекладі вимагає комплексного підходу, що поєднує нові концепції з уже відомими.

Мета статті – дослідити експліцитні та імпліцитні засоби при відтворенні комунікативної інтенції в англomовних та українськомовних маркетингових текстах, виявити основні перекладацькі проблеми, які виникають під час відтворення реклами косметичної продукції в українському медіа-просторі.

Об'єктом дослідження було обрано англomовні рекламні тексти та їхній переклад українською мовою. **Предмет** дослідження – експліцитні та імпліцитні засоби відтворення комунікативної інтенції.

Матеріал дослідження – це значний масив рекламних текстів косметичної продукції (як однієї з найчастіше рекламованих груп товарів) у мережі Інтернет.

Останнім часом рекламу називають “п'ятою владою”. Вона є рушійною силою ринкової економіки, проте водночас реклама – “соціальний механізм” [1, с. 129], який

змінює стосунки між людьми в суспільстві, їхній менталітет, а також створює новий тип відносин.

Визначень поняття “реклама” існує багато. Ось деякі з них: “Реклама – це процес інформування населення про товар, ознайомлення з ним, переконання в необхідності його покупки. А ще це комплекс засобів нецінового стимулювання збуту продукції і формування попиту на неї” [8, с. 9]. “Реклама – форма комунікації, що намагається перекласти якість товарів і послуг, а також ідей мовою потреб і запитів споживача” [11, с. 12].

Українська сфера маркетингу за останні роки пройшла той самий шлях, на який західний маркетинг витратив декілька десятиліть. Цей шлях складався з трьох етапів: інформативного, творчого та прагматичного. На сьогоднішній день український маркетинг сконцентрувався, в основному, на прагматичності тексту, коли “якість тексту оцінюється виключно його ефективністю, здатністю впливати на покупця в потрібному напрямі” [10, с. 185]. Водночас його інформативна та естетична функція відходять на задній план.

Під стратегією комунікативного впливу в маркетинговому дискурсі розуміють план впливу на адресатів за допомогою одного або декількох взаємопов’язаних повідомлень, побудованих на основі контрольованого вибору, структурування й надання в повідомленнях інформації про об’єкт, яка відповідає цілям ефективного просування цього об’єкта на ринку [7, с. 321].

На підставі аналізу типових практичних цілей ініціатора комунікації (замовника) і типових завдань щодо розробки маркетингових повідомлень, виокремлюються такі основні комунікативні цілі: формування обізнаності представників цільової аудиторії з товаром, формування позитивного ставлення до нього й намірів придбання товару. Ці стратегії є позиціонувальними, оскільки відповідають за потрібне замовнику позиціонування товару в свідомості цільової аудиторії [9, с. 29].

Якщо говорити про додаткові цілі, то вони пов’язані, насамперед, із фактором адресата. Таким чином, створюючи повідомлення, адресант має враховувати умови комунікативного контакту з адресатами й особливості обробки ними маркетингових повідомлень: прагнення уникати впливу маркетингових повідомлень, короткочасність контакту, фрагментарне сприйняття повідомлень і недовіру до джерела інформації. Оскільки ці особливості створюють перешкоду для досягнення основних цілей, адресант ставить додаткові цілі, а саме цілі оптимізації повідомлення для подолання цих комунікативних бар’єрів. Стратегії, спрямовані на досягнення таких додаткових цілей, є коригуючими [3, с. 127].

Розглянувши теоретичні праці, присвячені дослідженню комунікативних інтенцій та стратегій маркетингового тексту, перейдемо до проблеми перекладності, а інколи й неперекладності реклами.

Ефективний переклад реклами пов’язаний із прогнозуванням лінгво-етнічної реакції одержувача тексту мовою перекладу, особливостей національної психології, розбіжностей у культурно-історичних традиціях. Рекламний текст через свою специфіку не перекладається дослівно, бо втрачає мету та силу свого впливу. А ще

переклад маркетингових текстів вимагає від перекладача великого обсягу лінгвістичних та екстралінгвістичних знань, почуття стилю.

За результатами проведеного дослідження й аналізу оригінальних і перекладних рекламних текстів косметичної продукції у мережі Інтернет нами були виокремлені чотири стратегії їхнього перекладу:

1. Відсутність перекладу: реклама продуктів, які виконують виключно апелятивну функцію, наприклад, парфуми, алкогольні напої або прикраси. Зазвичай такі рекламні тексти залишають без перекладу, тому що мета рекламного повідомлення досягається, насамперед, за рахунок фото- та відеоефектів.

Такий спосіб, звичайно, недоцільно використовувати при перекладі довгих рекламних текстів, а лише коротких і максимально лаконічних (слоганів), зі значенням, яке буде зрозумілим більшості аудиторії.

Як не дивно, значна кількість іноземних компаній, що представляють свою продукцію на українському ринку, залишають свої рекламні слогани без перекладу. Можна зробити висновок, що в україномовному середовищі найчастіше успішно існують неперекладні слогани, що не містять складних конструкцій.

Наприклад: *Gucci – Gucci by Gucci* (14).

2. Прямий переклад: вказана стратегія використовується рідше, оскільки вона менш за все враховує особливості культури мови перекладу. Її застосовують у випадках, коли необхідно передати велику кількість інформації, наприклад, у рекламі технічної продукції. Проте трапляються вдалі для прямого перекладу випадки, коли за його допомогою відтворюються цільовою мовою не лише великі за обсягом тексти, а й відносно короткі слогани, наприклад: *L’Oreal: Because you’re worth it* (15). – *Адже ти цього варта* (16).

У цьому прикладі спостерігається збереження плану змісту без суттєвих змін плану вираження завдяки стратегії добору прямих лексичних відповідників. Окрім мовного маніпулювання, у цьому випадку простежується ще й реалізація прагматичного потенціалу оригінального тексту. Уживання особового займенника в оригіналі та його відтворення у перекладі створює ефект інтимізації і трансформує слоган в особистісне звернення, більш схоже на дружню пораду, до якої реципієнт і має прислухатися. У перекладі, як і в оригіналі, помітна апеляція (імпліцитний фактор) до почуття самоповаги та власної гідності жінки.

3. Адаптація: фотоматеріал зберігається, але текст адаптують відповідно до особливостей культури мови перекладу.

Існує декілька способів адаптації текстів англійською мовою, які потрібно враховувати при перекладі реклами: поширення всесвітньо відомих лейблів, використання паралельних текстів – англійською/українською мовами, використання англійського слогану в рекламі, проникнення англійської мови в українську (явище code-switching) [5, с. 161-162]. Тобто при створенні і перекладі текстів для міжнародних рекламних кампаній необхідно робити вибір між стандартизацією та адаптацією. Головним аргументом на користь стандартизації є економічний аспект, а головною перевагою адаптації є можливість звертання до цільового сегмента з урахуванням усіх культурних і мовних особливостей.

Наприклад: *Lux Soap: "For satin soft skin" (17) – Lux Soap. Для шовковистої та м'якої шкіри (18).*

Назва компанії залишається неперекладеною. Оцінка у цьому випадку передана за допомогою експліцитних маркерів вираження інформації *satin ma soft*, які перекладач зберігає в оригіналі, але при цьому перекладає *satin* не прямим відповідником *оксамитовий*, а *шовковистий*. Він адаптує текст для українського споживача, адже словосполучення *шовковиста*, а не *оксамитова шкіра* нам добре відоме. Використання прийому адаптації тут цілком обгрунтоване, перекладачеві вдалося досягти головної мети – комунікативної адекватності перекладу.

4. Ревізія: Ця стратегія передбачає формулювання зовсім нового рекламного тексту. У таких випадках перекладач має знайти "семантичний еквівалент" оригінального тексту.

В інформаційному просторі дискурсу комерційної реклами виокремлюють два типи інформації – експліцитну та імпліцитну.

На думку В. Кухаренко, основою імплікації є "усвідомлення додаткового змістового або емоційного значення" [6, с. 43].

Науковець А.В. Багдасарян розкриває поняття імпліцитного в його зіставленні з експліцитним: "Експліцитним, або явним, є те, що має своє власне, повне, безпосереднє словесне вираження, імпліцитним же, чи неявним, є те, що не має такого словесного вираження, але домислюється з опорою на експліцитне, виражається й сприймається адресатом за допомогою експліцитного, а також контексту та інших чинників" [2, с. 5]. Уточнюють наведені визначення ще такі твердження: імпліцитне "існує не на поверхні, а в глибині мови, як нижній, прихований шар змісту", воно є "чимось несамостійним, залежним, похідним" [2, с. 6].

Засобами експліцитного вираження інтенції в маркетингових текстах можуть бути інформативність повідомлення, спеціальна лексика, що має позитивну конотацію, оцінкова лексика, порівняльна лексика у вищому та найвищому ступенях, питальні речення, що закликають до взаємодії, вживання імперативних дієслівних конструкцій, окличних речень, еліптичних речень та ін. Імпліцитна комунікативна інтенція не має спеціальних засобів для свого вираження.

Добре відомо, що маркетингові тексти можна поділити на два типи: спрямовані а) чоловічу та б) жіночу аудиторію.

Ми пропонуємо розглянути засоби вираження комунікативної інтенції на прикладі аналізу перекладів маркетингових текстів найвідоміших косметичних компаній світу, як Max Factor, L'Oreal, Dove, спрямованих на жіночу аудиторію.

1. "*L'Oreal Paris is Extraordinary Facial Oil in a non-greasy texture using in the morning for beautiful looking glow, at night massaging the skin is intensely Nourished with moisture and feeling with Cashmere-Soft. Extraordinary oil from L'Oreal*" (19). – "*Перша екстраординарна олія для обличчя "Розкіш живлення" від L'Oreal. 8 ефірних олій у нежирній текстурі. Дві-три краплі вранці для сяючої шкіри, увечері – для глибокого живлення. Ваша шкіра відновлена. Екстраординарна олія для обличчя "Розкіш живлення" від L'Oreal*" (20).

У цьому випадку, як і в багатьох інших, назва компанії не перекладається *L'Oreal*. Перекладач додає при перекладі слово *"перша"*, що імпліцитно наголошує на першості продукту порівняно з іншими косметичними марками, а також додає фразу *"8 ефірних олій"*, яка є експліцитним маркером і вказує на високоякісний склад рекламowanego продукту. До того ж, перекладач додає вираз *"дві-три краплі"*, який також є експліцитним засобом, що передає імпліцитно-закладену в цьому маркетинговому тексті інформацію. Тобто знадобиться лише кілька крапель, аби досягти бажаного результату. Отже, можна підсумувати, що перекладачеві вдається передати комунікативну інтенцію, хоча й за рахунок зменшення еквівалентності.

2. *Max Factor: "I am eternal"* (21) – *Max Factor: "Я – незмінна"* (22).

Перекладач не перекладає назву косметичної компанії. Прикметник *"eternal"* має багато значень – *"вічний, безсмертний, твердий, постійний"*. Речення непоширене, отже, дібрати правильний варіант дуже складно. Однак оскільки мова йде про тональний крем, і мається на увазі, що колір шкіри залишається однаковим упродовж усього дня (за допомогою експліцитного маркера *"eternal"* передається імпліцитна оцінка), тому перекладач вдався до використання прикметника *"незмінний"*.

3. *"Want to play with your hair without worrying about the damage? Dove says "Why not?" Go ahead and play with your hair without worrying about the damage. Yes, they will be breaking, hurting, polling and tugging and even playing with colors. But you can always start over and keep on trying, because New Dove Intensive Repair has keratin actives that nourish deep down to take away the damage. So you can keep playing and keep being beautiful. New Dove Intensive Repair. Go play"* (23). – *"Хочете експериментувати з волоссям? З Dove можна не боятися пошкоджень. Випрямляйте, завивайте, фарбуйте, а якщо не сподобається – почніть усе спочатку, адже Dove – особливий. Його молекули кератин ективз глибоко живлять пошкоджене волосся. Не бійтеся змінюватися, Dove подбає про ваше волосся. Dove інтенсивне відновлення"* (24).

Отже, перекладач традиційно залишає неперекладеною назву косметичної компанії. Також зберігає перше риторичне питання, за допомогою якого передається імпліцитна інформація у маркетинговому тексті. Друге риторичне запитання він вилучає зі свого перекладу, а втрачену імпліцитну інформацію компенсує фразою *"з Dove можна не боятися пошкоджень"*. *"New Dove Intensive Repair"* перетворюється в українському варіанті на *"Dove інтенсивне відновлення"*, лексема *"new"* залишається поза увагою, й та імпліцитна інформація, що була закладена в оригінальному тексті реклами (наголос на новій, кращій версії продукту), втрачається при перекладі. Останню, важливу, на наш погляд, фразу перекладач також вирішує не відтворювати в своєму перекладі. Він не перекладає експліцитний маркер *"Go play"*, що також є засобом вираження імпліцитної інформації, і нічим не компенсує це при перекладі. Отже, еквівалентність оригіналу й перекладу майже відсутня через суттєві зміни в тексті, які, на нашу думку, спрямовані на адаптацію маркетингового тексту до умов українського ринку реклами.

Проведені нами дослідження англomовних маркетингових текстів свідчать про те, що цей тип комунікації характеризується специфічною формою організації, в якій прослідковуються дві суперечливі тенденції. З одного боку, це тенденція до

експлікації інформації, що гарантує правильне тлумачення рекламного тексту, а з іншого боку – це тенденція до імпліцитності.

Наявність певної системи імплікації в даному типі комунікації, що обумовлено як дискурсивними факторами, такими, як необхідність надання рекламному тексту динамізму розгортання та посилення ефективності спонукання, так і загальною тенденцією англійської мови до компресії та сімпліфікації мовних форм. Було встановлено, що в той час як експліцитна викладка інформації нерідко носить характер нав'язування, імпліцитний спосіб передбачає залучення адресата до більш інтенсивного декодування інформації, шляхом логічних зіставлень, висновків, збільшує ефективність впливу реклами на адресата. Саме тому автори, як і перекладачі, часто вдаються до імпліцитних маркерів вираження інформації при відтворенні комунікативної інтенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аврасін В.М.* Соціальні та психолінгвістичні характеристики мови реклами В.М. Аврасін. – М. : Международные отношения, 1996. – 196 с. 2. *Багдасарян В.Х.* Проблема імпліцитного (логіко-методологічний аналіз) / Владимир Хачатурович Багдасарян. – Ереван : АН АрмССР, 1983. – 198 с. 3. *Киричук Л.М.* Маніпулятивний потенціал імпліцитної оцінки в рекламі / Л.М. Киричук // Наукові записки. – Острого : Вид. нац. ун. “Острозька академія”, 2012. – №26. – С. 126-132. 4. *Киричук Л.М.* Прагмасемантичні особливості категорії оцінки в рекламному тексті (на матеріалі реклами журналу “Time”) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.04 / Лариса Миколаївна Киричук // Волинський державний університет. – Луцьк, 1999. – 18 с. 5. *Кирмач У.К.* Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів / У.К. Кирмач, М.М. Літвінова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 9(220). – С. 161. 6. *Кухаренко В.А.* Інтерпретація тексту / Валерія Андреевна Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988.–188 с. 7. *Лебедев-Любимов А.Н.* Психологія реклами / А.Н. Лебедев-Любимов. – Спб. : Питер. 2006.–384 с. 8. *Мокшанцев Р.И.* Психологія реклами: Учеб. пособие / Науч. ред. М.В. Удальцова. – М. : ИНФРА-М, Новосибирск, Сибирское соглашение, 2003. – 230 с. 9. *Пирогова Ю.К.* Серийная реклама: стратегический подход к креативным решениям / Ю.К. Пирогова // Реклама и жизнь. – М. : ИД Гребенникова, 2004. – №1. – С. 26-40. 10. *Теремко Б.С.* Реклама и современная культура: аспект взаимодействия / Б.С. Теремко // Общественные науки и современность. – 2002. – №1. – С. 184-191. 11. *Шмига Ю.І.* Ефективність телереклами в Україні (комунікативний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Юлія Іванівна Шмига ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Ін-т журналістики. – К., 2006. – 26 с. 12. *Goddard A.* The Language of Advertising/ A. Goddard – Psychology Press, 2002. – 131 p. 13. *William Wells, John Burnett, Sandra Ernst* Moriarty Advertising: Principles & Practice/ William Wells, John Burnett, Sandra Ernst Moriarty. – Prentice Hall, 2003. – 599 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. Gucci [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gucci.com. 15. L'oreal 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=AVvyJufcst4. 16. L'oreal 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=LEaEHnPbi7nM>. 17. Lux Soap 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://usa.loccitane.com/satin-softskin-ritual,82,1,29193,1150237.htm>. 18. Lux Soap 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ZKWZ2yVaBQo>. 19. L'oreal 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=7IWWUlM_C_OM. 20. L'oreal 2 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=z7BA0V9IOx4>. 21. Max Factor 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lebook.com/lacreative/creative/MAX-FACTOR-I-AM-ETERNAL-EDITORIAL-2012>. 22. Max Factor 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://beautyinsider.ua/ua/max-factor>. 23. Dove 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=qDDmoXWdVfk>. 24. Dove 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=yZtxX0e5Qsc>.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2018.

*Колодій Б.Н., к. філол. н., доц., Підмогильна Ю.И., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

**ПРИМЕНЕНИЕ ЭКСПЛИЦИТНЫХ И ИМПЛИЦИТНЫХ СРЕДСТВ
ПРИ ВОСПРОИЗВЕДЕНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ ИНТЕНЦИИ В
АНГЛОЯЗЫЧНЫХ МАРКЕТИНГОВЫХ ТЕКСТАХ
НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК
(НА МАТЕРИАЛЕ РЕКЛАМЫ КОСМЕТИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ)**

В статье рассматриваются особенности употребления и воспроизведения эксплицитных и имплицитных средств в маркетинговых текстах в украинском переводе на материале англоязычной рекламы косметической продукции.

Ключевые слова: *эксплицитные средства, имплицитные средства, перевод, маркетинговый текст, коммуникативная интенция, косметическая продукция.*

*Kolodii B.M., Assoc. Prof. (Linguistics), Pidmohylna Y.I., stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**APPLICATION OF IMPLICIT AND EXPLICIT MEANS IN REPRODUCTION
OF COMMUNICATIVE INTENTION IN MARKETING TEXTS AND
THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN (BASED ON COSMETIC
ADVERTISEMENTS)**

The article is devoted to the application of implicit and explicit means in the reproduction of communicative intention in marketing texts and their translation into Ukrainian, based on English-language cosmetic advertisements.

Key words: *explicit means, implicit means, translation, marketing text, communicative intention, cosmetic products.*

МАСОВА КУЛЬТУРА ЯК ЗАГРОЗА КУЛЬТУРІ МОВИ (ПРИКЛАД ЯПОНІЇ)

Статтю присвячено аналізу лексичних, граматичних і стилістичних деструктивних явищ, притаманних мові масової культури, зокрема, вказано бідність лексики, зарозливі явища мовної гібридизації та засмічення мови варваризмами.

Ключові слова: масова культура, примітивізація мови, невмотивовані англіцизми, гібридні мовні одиниці, деградація мовної свідомості.

Досягнувши задоволення потреб у матеріальних речах, сучасне постіндустріальне суспільство перейшло до вироблення нематеріальних благ, які могли б забезпечити цікаве дозвілля звичайної “посередньої” людини і сприяти її безтурботному відпочинку, не навантажуючи складною для розуміння інформацією. Так виникає масова культура, здатна задовольнити невибагливого в інтелектуальному сенсі споживача. Розважальний сегмент на радіо й телебаченні, в Інтернеті, періодици невпинно розширює свій асортимент, і феномен масової культури проникає до всіх сфер життя, а, отже, потребує детальнішого вивчення. Масове споживання, утилітаризм та епікуризм, постійний інформаційний шум, який захоплює людину, – все це веде до зрушень у свідомості. Споживачі масової культури, породжені постіндустріальним суспільством, націлені лише на споживання, вимагаючи при цьому максимальної простоти і доступності культурного продукту. Відповідно, і мова змушена підлаштовуватися під особливості масової культури, якими є: максимальна спрощеність, примітивність, доступність і зрозумілість для “сірої маси”, споживацтво, задоволення елементарних людських потреб, націленість на отримання насолоди, гра на інстинктах [4, с. 79]. Як ми припускаємо, таке максимальне спрощення мови, її примітивізація у масовій культурі неухильно веде до деградації мовної особистості і втрати мовленнєвої культури. Оскільки ця проблема, не зважаючи на свою актуальність, іще не дістала ґрунтовного теоретичного опрацювання, нам би хотілося поміркувати над загрозою, яку несе у собі масова культура культурі мови. Отже, **об’єктом** нашого дослідження виступає мова масової культури, а предметом – примітивізація мови у масовій культурі й розхитування мовних норм у ній. Матеріал ми обрали японськомовний (тексти японських популярних пісень, модного жіночого журналу *Cosmopolitan Japan*, популярної манги (серії книг-коміксів) *おるちゅばんエビちゅ* /Оручюбан Ебічю/, а також японських розважальних телешоу), але загалом тенденція, як нам видається, притаманна й іншим природним мовам світу. **Метою** нашої розвідки вбачаємо в розкритті деструктивних явищ, які наявні у мові масової культури; відповідно, **завданнями** будуть: 1) виявити причини засмічення мови іншомовним елементом; 2) описати загрозові явища у лексиці та граматиці мови масової культури; 3) виявити деструктивні явища у царині стилістики. Виконати ці завдання нам допоможуть такі **методи**: лінгвістичний описовий, метод компонентного аналізу і квантитативний метод.

Для початку спробуємо проаналізувати деструктивні процеси, які відбуваються у лексиці мови, що обслуговує масову культуру, а вже відтак – зрушення у морфології та синтаксисі мови масової культури, зокрема, розхитування граматичних норм мови у цій сфері. Для ілюстрації погляньмо на мову текстів японських пісень і модного журналу:

触れる前に Tell me / What you think about me ? / Woah Woahそれが愛? /はき違えてる / Wake up boy ! (пісня співачки AISHA);

I love you, I love you, I want you, baby / 世界中パンタスティック! パン パン パンCHU / I パンツ you, I パンツ you, love パンツ peace baby (пісня гурту Idol college);

涙 止まらない/思い出に包まれ / Wow Wow / Endless sky (пісня гурту Morning musume);

アイライナーやアイシャドウ、リップやチーク、コンシーラーなど、様々な用途に使えるマルチペンシル。なめらかなテクスチャーで、どんなパーツにも繊細なメイクが可能に。カラーは全25色、テクスチャーは5タイプと、ラインナップの豊富さも高ポイント。気分に合わせてチョイスして! 目もと、チーク、リップ、ボディとマルチに活躍するスティック。肌の上でクリームからパウダーに変化し、透明感やきらめきのアクセント、立体感やハイライト効果を発揮! 透明感のある仕上がりがだから、どんな肌色にも馴染むのがGOOD。デイリーユースはもちろん、旅行に出かけるときの小供にも♡ (модний журнал Cosmopolitan Japan);

クイック&イージーにメイク! (модний журнал Cosmopolitan Japan).

В усіх наведених прикладах спостерігаємо зловживання невмотивованими запозиченнями-англіцизмами (їхній графічний вигляд може бути різним – як пристосованим до японського письма, тобто написаний абеткою катакана (такі одиниці ми виділили жирним), так і цілком скопійованим з оригіналу, тобто написаний латиницею). Такі невмотивовані англіцизми дублюють значення питомо японських слів, а тому, як нам видається, аж ніяк не збагачують, а засмічують лексику. На нашу думку, включення чужомовних одиниць до тексту, причому не поодинокі, а повсякчасне, робить його загрозою для культури мови, тобто поширення масової культури пов'язане з тенденцією до зниження культури мови.

Якими ж є причини засилля невмотивованих англіцизмів у японській масовій культурі? Дослідники цього питання (як-то В. Алпатов, Дж. Даугілл, Дж. Стенлоу) згодні у тім, що повсякчасне вживання англіцизмів уже стало типовим для сучасної японської мови. І найбільший розмах цього негативного явища спостерігаємо якраз у сфері масової культури: англіцизмами у різному графічному вигляді рясніє мова телебачення, модних журналів, реклами, Інтернету тощо. Це деструктивне явище привертає увагу провідних японських науковців. Зокрема, працю Кіміе Ошіма присвячено аналізу динаміки поширення англіцизмів у газетних статтях від 1952 до 1997 р. До речі, у 2013 р. 71-річний японець подав до суду на телерадіокомпанію NHK за психологічну травму, яку йому завдало мовлення телерадіокомпанії, перенасичене незрозумілими англіцизмами [5, с. 131]. Дослідники таких невмотивованих англіцизмів констатують, що ці одиниці не можна назвати запозиченнями, адже вони не входять до мовної системи і не позначають поняття, невідомі японській мові. Відповідно,

такі англіцизми здебільшого називають “декоративною англійською” чи “орнаментальною англійською”, оскільки вони не заповнюють лексичних лакун і не позначають реалії; зазвичай на письмі вони зберігають свій первинний вигляд (латиницю), подеколи “домішуючись” до японських слів, записаних абеткою чи ієрогліфами [5, с. 134-135]. Ці одиниці не несуть смислового навантаження, а лише створюють сучасну / молодіжну / західну атмосферу, і їхнє вживання не відповідає мовним нормам (ані японським, ані англійським) [5, с. 135]. Один із перших дослідників декоративної англійської в японській мові Дж. Даугілл влучно описав функцію декоративної англійської як маркера емоцій, носія настрою й почуттів, а не значення чи інформації [6, с. 20]. Маючи конотацію привабливого, модного, стильного і сучасного, такі англіцизми цілком природно потрапляють до повідомлень, націлених на потенційних споживачів (здебільшого рекламних) [5, с. 140; 6, с. 17]. Як ми вже вказали вище, масова культура також націлена на споживання і гру на почуттях, тож невмотивовані англіцизми як потужний засіб емоційного впливу допомагають продуктові масової культури привабити потенційних споживачів. Відповідно, виробники культурного продукту масового споживання навмисне експлуатують їх як стилістичний засіб, що створює ефект “модного”, “стильного”, “західного”. Отже, англіцизми у мові масової культури є засобом створення стилістичного ефекту, що, однак, не виправдовує повсякчасне зловживання ними, адже це веде до розмивання мовної норми і збіднення питомого лексику. При цьому кількість англійських варваризмів, наприклад, у популярній японській пісні може бути вражаючою. Приміром, ми підраховали, що у тексті пісні *オレでしょ? ? /Оре дешьо? /популярного гурту Magic boyz невмотивовані англіцизми (у різному графічному вигляді) становлять майже 40% від усіх лексем (74 зі 186, не враховуючи службових слів і повторів).*

Оскільки англійська має стилістичний ефект “модного”, “молодіжного” і “стильного”, цілком логічно, що вона у великій кількості наявна на сторінках сучасних японських модних журналів. При цьому іншомовні лексеми замінюють питому японські слова, тобто є невмотивованими запозиченнями, що засмічують мову і розмивають лексичний склад мови. Наведемо ще кілька прикладів текстів журнальних статей модного журналу *Cosmopolitan Japan*:

美ボディの秘訣? 10頭身モデル香川沙耶の愛用バスグッズ – у цьому прикладі спостерігаємо заміну питомого японського слова *体 /карада/ тіло* на невмотивований англіцизм *ボディ /боді/*; така сама ситуація і зі словом *グッズ /гудзу/ товари*, яке має повноцінний відповідник *品物 /шінамоно/*.

10頭身モデルが教える、ナチュラルヘルシーフェイスの作り方 – в наведеному прикладі до японського тексту введено три невмотивовані англіцизми (*ナチュラルヘルシーフェイス /начюару херуші: феісу/*, що відповідає англійському словосполученню *natural healthy face*), об’єднані в єдиний комплекс за граматичними правилами англійської мови, тобто до всього ще й непристосовані під японську граматику. Відповідно, японському читачеві просто відразу зрозуміти синтаксичні зв’язки між словами у вказаному реченні, а також установити частининомовний статус запозичених слів, оскільки вони не мають морфологічних ознак, притаманних японським частинам мови (напр., форманти *-な /-і*), що оформлюють прикметники).

10頭身モデルが伝授♡今すぐできる5つのビューティーTIPS – в уривковій спостерегаємо вживання двох англіцизмів поспіль, один із яких (ビューティー /бю:ті:/ *краса*) було пристосовано до японської системи письма, а другий – узагалі залишено в оригінальному графічному вигляді.

人気OVER40セレブ11人の、ヘルシー食生活を大調査！奇跡の若さ！年々若返っていくようなセレブたちは、どんな方法でスタイルをキープしているの？– змішування різних систем письма у написанні запозичених слів спостерегаємо й тут; окрім цього, в уривковій вжито мішані мовні одиниці *セレブたち* /серебутачі/ *зірки* й *キープ*している /кі:пушітеіру/ *підтримувати*, що фактично являють собою англійсько-японський морфологічний гібрид (детальніше про гібридні одиниці ще йтиметься).

До речі, досліджуючи графічний бік мови японської реклами, К. Кравець дійшла висновку, що великі латинські літери в японському рекламному тексті доволі часто поєднуються із запозиченими словами (напр., *Vフェイス*へ; *JUMP START* すっきり *Sボディ* !). Однак не можемо погодитися з іншим висновком дослідниці, яка пише, що наявність у текстах одиниць такого типу “ніяк не руйнує мову, а навпаки, нові елементи, потрапляючи у мову, пристосовуються до її потреб і тим самим збагачують її” [2, с. 62]. Ми все-таки глибоко переконані, що повсякчасне включення іншомовного елемента, нехтування питомою лексикою й синонімічним багатством мови призводить до зниження культури мови, розмивання її норм, деградації мовної свідомості реципієнта, який, наслідуючи мову масової культури, і сам починає замінювати питомі слова свого активного словникового запасу на іншомовні, збіднюючи тим самим лексику рідної мови. Тож ми вважаємо, що надмірне вживання елементів чужої мови є деструктивним явищем, яке підриває у реципієнта “відчуття мови” і врешті-решт веде до деградації мовної свідомості.

Тепер зупинимося на наявних у мові масової культури мішаних мовних одиницях, утворених шляхом морфологічної гібридизації елементів двох мов (японської та англійської). Явище мовної гібридизації провідні соціолінгвісти оцінюють украй негативно, оскільки воно призводить до втрати орієнтирів у відчутті рідної мови, нерозрізнення і, як наслідок, змішування різних мовних систем [3, с. 72]. При цьому, як нам видається, навіть поодинокі гібридні мовні одиниці, безперечно, ведуть до засмічення мови і зниження мовленнєвої культури. Серед мішаних мовних одиниць, які ми відшукали у матеріалі дослідження, можемо навести такі: *チョイス*して, *ストック*して, *ケア*すれば, *カバー*する, *ミックス*した, *トライ*した, *Fly*したい (всі дієслова утворені з іншомовного слова шляхом додавання до нього дієслівного суфікса *する* відповідно до граматики японської мови); *lady*の, *daddy*の (утворення родового відмінка від іншомовних іменників за допомогою японського відмінкового форманта *の*); *クリーン*な, *フィット*な, *セクシー*な, *ナチュラル*な, *キュート*な, *エレガント*な, *ピュア*な, *ラブ*な (утворення з іншомовного прикметника напівпредикативного прикметника за правилами граматики японської мови); *MAX*に, *イージー*に, *スピーディ*に (утворення прислівника з запозиченого шляхом додавання до нього японського форманта *に*), *高ポイント*, *超リアル*な (утворення похідного слова префіксальним способом шляхом додавання японського префікса до англійського слова), *ラブ*

運 (утворення складного слова з англійського і японського простих слів шляхом словоскладання). Найбільше таких одиниць виявилось на сторінках модного журналу *Cosmopolitan Japan*, де чужомовний елемент повсякчас “уплітається” до японського тексту, надаючи йому “модного” (як і належить модному журналові) забарвлення.

Однаке засилля іншомовних лексичних елементів у мові масової культури є з її боку не єдиною загрозою культурі мови. Вище ми вказали, що однією з характерних особливостей масової культури є її примітивність; відповідно, можемо стверджувати, що мовні засоби у цій сфері також будуть максимально обмеженими й бідними, як, відповідно, і тематика самих повідомлень, розрахованих на масове споживання. Для підтвердження наших міркувань розглянемо кілька показових прикладів. Ми записали текст одного з популярних японських розважальних телешоу, сюжет якого побудований на найнижчих сексуальних інстинктах публіки (наприклад, конкурс на швидкісне розпускання плетеної сукні на дівчині; конкурс на швидкісне цілування сидниць і відгадування, кому вони належать, тощо). Практично всі японські телешоу апелюють до найнижчих інстинктів, через що нерідко шокують іноземців, але утримують стабільно високі рейтинги телеглядачів у межах країни. Такий гіперболізований акцент на низьких сексуальних інстинктах з абсолютним запереченням хоча би трохи інтелектуальної складової дає нам змогу говорити про японські телешоу як про чистий, “дистильований” продукт масової культури, оскільки вони втілюють у собі геть усі її характеристики, які ми наводили на початку статті. Отже, наводимо записаний текст двохвилинного епізоду:

— さ、どちらが女性かお尻をオープン!

— おおおお!

— ああああ!

— いいえ!

— わかんない!

— これは形見たら。。。。

— さすが。。。。

— これ、Aでしょう。

— A? こっちもBですけど、私もAにしたいとか。。。。

— Bにします。

— じゃ、A、Bと決定いたしました。それでは、お二人も両尻に三回のキスをして!

— すげ!

— おおおお!

— いいの!

— 三回! 行きましょう!

— キスマーク大切さは最大! はい! こちらへ!

— ばかだよね!

— いくら?

— よーし、よーし!

— やり方はすごい! うまい、うまい!

—さ、それでは、こちらのみなさま、上のカーテンを見てください。上のカーテンをオープン！

—ああああ！

—おおおお！

—へえ、へえ、嘘！

—嘘、これ！

—後10秒！五！四！三！二！一！そこまで！キスマークは圧倒的にこちらのほうが！それでは、勝利したのはA！

У наведеному уривкові телешоу було використано всього 51 слово (не враховуючи службових і відмінкових формантів, а також повторів), при цьому найчастіше вжитою частиною мови виявилися не іменники, і не дієслова (що було би логічно з огляду на членування речення), а вигуки, вжиті (не враховуючи повторів) 11 разів. Брак іменників і дієслів, які зазвичай відіграють роль підмета і присудка, пов'язаний із синтаксично-стилістичною специфікою більшості речень: із 41 речення, з яких складається текст уривку, 33 виявилися неповними (тобто, еліптичними, номінативними, з апосіопезою тощо). Отже, на тлі бідності лексики та включення до неї невмотивованих запозичень спостерігаємо також зрушення на граматичному рівні – обмеження вживання повнозначних частин мови; зростання частотності вигуків, які є виразниками емоцій, а не носіями інформації; надмірне вживання синтаксичних стилістичних засобів. Схожим виявом примітивізації мови у масовій культурі, як нам видається, є також повсякчасне вживання ономапопей, що виступають субститутами головних членів речення: おめめはパチパチ; ころろはドキドキ; からだはウズウズ; ダラダラchill, ドキドキなぜ?; かけちゃうぞびっぴび; 「今日は良いか」と甘い自分にTIKI BUN TIKI BUN (уривки з текстів поп-пісень). Ономапопей як замітники головних членів речення найчастіше трапляються у текстах популярних пісень і журнальних статтях, а також коміксах манга. Заміна різних частин мови ономапопеями робить мову масової культури схожою на дитячу, де словниковий запас дитини обмежений, і невідомі їй слова вона замінює на звуконаслідування, пов'язане в її уяві з поняттям, яке вона не може назвати. Ця схожість із дитячою мовою ще раз підштовхує нас до думки про примітивізацію мови поп-культури.

Розглянемо тепер детальніше особливості синтаксису мови масової культури. Вище ми вже побачили, що у мові розважальних телешоу неприродно багато еліптичних і номінативних речень. Дуже схожа картина постає перед нами і в текстах сучасних японських коміксів манга. Наведемо кілька уривків із манги おるちゅばん エビちゅ /Оручюбан Ебічю/:

毎日おそうじ。毎日洗たく。毎日お買い物。。。。

このようにちてくだちやいまちえ！！どうぞ？

ってどーやって！？

すげーいい・・・！！

Як бачимо, неповні речення переважають і тут. Так само вони наявні у великій кількості у текстах популярних пісень:

—「今日は良いか」と甘い自分にTIKI BUN TIKI BUN;

—泣くわけないでしょ泣くはずがない;

- 裸足のFeeling はだけのFeeling;
- 空回りのパッション;
- 太陽がSUN SUN SUN パンツ DE おはようさん.

Багате використання еліптичних конструкцій, притаманних недбалому розмовному мовленню, безперечно, сприяє створенню невимушеної неформальної атмосфери і, на нашу думку, має на меті підкупити своєю неформальністю і простотою, що допомагає мові масової культури використати цей стилістичний ефект для сугестивного впливу на реципієнта. Лаконізм же номінативних речень, який, як нам відомо, безпосередньо апелює до уваги реципієнта [1, с. 167], цілком можливо, також є елементом навіювання, оскільки реципієнт, сам того не усвідомлюючи, пов'язує певні свої суб'єктивні уявлення і пережитий досвід зі сприйнятим текстом.

Різноманітне вживання (хоча, можливо, доречніше було би сказати “зловживання”) синтаксичних стилістичних засобів, однак, не збагачує мову масової культури, а радше надає їй уривчастого характеру, близького до спонтанного просторічного мовлення (яке, як відомо, нерідко нехтує мовними нормами). Нам видається, що повсякчасне опускання головних чи службових членів речення розмиває синтаксичні мовні норми і знижує культуру мови, а відтак – мовну свідомість.

Ще одним потужним засобом сугестивного впливу у мові масової культури виступає синтаксична фігура повтору, притаманна насамперед мові реклами, а також популярних пісень. Наприклад, із 85 слів (окрім службових), із яких складається текст пісні *フジヤマ サンライズ /Фуджіяма санрайду/* дівочого гурту *Idol college*, в одному і тому самому контексті повторюються 38 слів, при цьому кількість повторів різна – від 2 і до 24 (!). Загалом багаторазове повторення нехитрого приспіву з трьох-чотирьох слів є дієвим способом змусити слухачів запам'ятати пісню ледве не з першого прослуховування, виступаючи методом сугестивного впливу на слухача і вводячи його у своєрідний транс. Доказом сили навіювання примітивних приспівів популярних пісень є хоча би те, що їх повсякчас наспівують діти – категорія слухачів, яка найлегше піддається навіюванню. Фігура повтору наявна у всіх популярних піснях у надзвичайно великій кількості:

- 大好き大好き大好き大好きだからどんなどんな時も;
- 裸足のFeelingはだけのFeeling / マジになろうよって話 / 弾けるFeeling 始まるFeeling / I got it I got it / 思いのままに / You got it You got it / 我がままでオケケー / I got it I got it / 私は私 / You got it You got it / キミはキミなんだ / 都会は案の定一人ぼっち / Lonely night Lonely night / Hey傷つけて / Hey傷つくの.

Повторюючи (поруч чи на відстані) одне і те саме слово, мовець апелює до слухача, викликаючи яскравий емоційний відгук, підкреслюючи думку, створюючи стилістичний ефект наростання. І, як ми вже зазначали вище, багаторазове повторення одних і тих самих слів і фраз, накладене на мелодію (що притаманне не лише пісням, а й рекламним відео- й аудіоповідомленням), створює ефект навіювання.

Ще одне деструктивне явище у царині граматики, яке ми помітили у мові масової культури, стосується японської граматичної категорії ввічливості з притаманним їй набором регістрів ввічливості. Японістам відомо, що змішування у мовленнєвому потоці різних регістрів мовлення (наприклад, шанобливого й фамільярного,

нейтрально-ввічливого і зниженого) є абсолютно неприпустимим і свідчить про низьку культуру мовця. Проте, як виявилось, змішування різних регістрів мовлення цілком прийнятне для масової культури, яка, нагадаємо, орієнтується зовсім не на освіченого споживача з високою культурою мовлення. Як приклад наведемо уривок із журнальної статті *Cosmopolitan Japan*:

素晴らしいプロデューサーや偉大な監督とも、クールな関係を築くことも座っていることもできなかった。それから運命の人と出会い交際を続け結婚...の現在は代理母出産で授かった双子の息子の父として、幸せな家庭を築いている2人。苦しんだ過去がある分、その幸せを大切にしていけるのかもしれませんがね。

У наведеному прикладі спостерігаємо вживання присудка у простому (фамільярному) стилі, а відтак – у нейтрально-ввічливому; у решті речень присудок узагалі опущено. Таке нехтування граматичними правилами, безперечно, становить ще одну загрозу культурі мови.

Що ж, підіб'ємо підсумки. Мова масової культури характеризується примітивністю, бідністю лексичних засобів, а також усотує в себе всі негативні мовні явища, пов'язані зі взаємодією мов в умовах глобалізованого суспільства. “Модний” іншомовний елемент, потрапляючи до мови масової культури як потужний стилістичний засіб, відтісняє на задній план питоми слова, а, сполучаючись із питомими одиницями в єдині морфологічні комплекси, розмиває словотвірні норми мови. У царині граматики примітивізація мови виявляється у заміні головних членів речення знаками емоцій (вигуками) і знаками імітації (ономотопеями); деградація культури мови – у змішуванні регістрів мовлення в одному мовленнєвому потоці. Стилістичні мовні норми також знають порушення у масовій культурі через зловживання синтаксичними стилістичними фігурами еліпсису, номінативних речень, повторів, що наближує мову масової культури до просторіччя. Примітивізація мови у поп-культурі, наявність грубих стилістичних помилок і підштовхує нас до думки про свідоме збіднення мови й розхитування мовних норм, інакше кажучи, деградацію мови у сучасній масовій культурі, що зрештою веде до деградації мовної свідомості й мовної особистості. Звісно, обмежений обсяг статті не дає змогу глибше проаналізувати всі деструктивні явища, що відбуваються з мовою у масовій культурі, і тому перспективними є подальші дослідження у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Букрієнко А.О. Стилістика японської мови / Букрієнко А.О., Комісаров К.Ю. – К. : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2015. – 320 с.;
2. Кравець К. Культурно-марковані зображальні засоби конструювання рекламного повідомлення в українській і японській мовах / К. Кравець // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2017. – Вип. 60. – С. 60-64;
3. Масенко Л.Т. Суржик: між мовою і язиком / Лариса Терентівна Масенко. – К. : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2011. – 135 с.;
4. Флиер А.Я. Избранные работы по теории культуры / А.Я. Флиер. – М. : Литагент “Согласие”, 2014. – 560 с.;
5. Ciubăncan M. Decorative English in Japan / Magdalena Ciubăncan // Concordia Discors vs Concordia Concors: Researches into Comparative Literature, Contrastive Linguistics, Translation and Cross-Cultural Strategies. – Suceava: Inter Litteras Research Centre, STEFAN CEL MARE Publishing

House, 2012. – P. 127-146; 6. *Dougill J.* Japan and English as an alien language / John Dougill // *English Today* 93 vol. 24 No. 1/2008. – P. 18-22.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Безрассудные японские телешоу [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: https://www.youtube.com/watch?v=kLv_L6wZkSs. Назва з екрана. Дата звернення: 09.03.2018. 2. Cosmopolitan Japan [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://www.cosmopolitan.com/jp/>. Назва з екрана. Дата звернення: 10.03.2018. 3. Mojim歌詞 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://mojim.com>. Назва з екрана. Дата звернення: 08.03.2018. 4. 伊藤理佐. おるちゅばんエビちゅ 9. – 東京 : 株式会社双葉社、 2 0 0 1. – 137ページ

Стаття надійшла до редакції 14.04.2018.

*Komarnytska T., PhD., assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

MASS-CULTURE AS A THREAT FOR THE LINGUISTIC CULTURE (THE EXAMPLE OF JAPAN)

The paper is devoted to the analysis of lexical, grammatical and stylistic destructive phenomena, typical for the language of mass-culture; in particular, a vocabulary poverty, as well as threatening phenomena of language hybridization and language contamination through barbarisms were examined.

Keywords: *mass culture, linguistic primitivization, unmotivated English borrowings, hybrid linguistic units, linguistic consciousness degradation.*

*Komarnytska T., PhD in Philologie, Assistentin
Taras Schewtschenko Nationale Universität Kyjiw*

DIE POPULÄRKULTUR ALS DIE DROHUNG FÜR DIE SPRACHKULTUR (BEISPIEL VON JAPAN)

Der Artikel ist der Analyse von lexikalischen, grammatischen und stilistischen destruktiven Erscheinungen der Sprache der Populärkultur gewidmet. Im Besonderen wurden die Armut des Lexikons, sowie drohende Erscheinungen der Sprachhybridisierung und der Sprachkontaminierung durch Barbarismen entdeckt.

Schlüsselwörter: *die Populärkultur, die Sprachprimitivisierung, unмотierte Englische Entlehnungen, hybride Spracheinheiten, die Degradierung der Sprachbesinnung.*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ У МОЛОДІЖНИХ КИТАЙСЬКОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-ТЕКСТАХ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена узагальненню типів мовленнєвих актів відповідно до їх іллокутивної мети. Також досліджено особливості реалізації директивів, кваліфікативів та квеситивів у китайськомовних текстах молодіжного гендерного дискурсу.

Ключові слова: *блогосфера, іллокутивна мета, Інтернет-тексти, сленгізм, гендерний дискурс.*

Традиційно під поняттям мовленнєвого акту розуміється цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації [2].

Теорія мовленнєвих актів (ТМА) передусім пов'язана з іменами таких учених: Дж. Остін, Дж. Серль, Грайс та ін. Усі ці дослідники, впроваджуючи теорію мовленнєвих актів як одне з джерел сучасної прагматики, дійшли спільного висновку про те, що основною одиницею комунікації є не речення, а виконання певних дій – наприклад, твердження, прохання, питання, наказ, висловлення подяки, вітання тощо [9].

Теорія мовленнєвих актів актуалізувалася в межах лінгвістичної філософії, засновником якої є англійський філософ Дж. Остін. Спочатку вчений викладав основні ідеї ТМА під час читання лекцій у Гарвардському університеті (1955), які у 1962 р. були опубліковані під назвою “How to do things with words” [4].

У своїй теорії Дж. Остін розглядає мовленнєві акти на трьох рівнях: локутивному, іллокутивному та перлокутивному.

Локутивний рівень є самим висловленням з урахуванням фонетики (звукового складу), граматики (порядку слів) і семантики (сенсу).

На іллокутивному рівні реалізується комунікативна мета висловлення.

На перлокутивному рівні досліджується цілеспрямований вплив із боку адресанта на адресата для досягнення позитивного результату комунікації.

Дж. Остін наголошував на одночасній присутності в одному висловлюванні трьох рівнів. Здійснюючи локутивний акт, мовець одночасно здійснює й іллокутивний акт, коли запитує чи відповідає на питання; інформує, запевняє або попереджає; оголошує рішення чи намір; оголошує вирок; признає, закликає або критикує; отожнює, визначає тощо. Відмінність іллокутивних актів від перлокутивних полягає в ступені впливу висловлювання на адресата. Якщо іллокутивний акт обмежується попередженням або наказом, перлокутивний акт може включати: загрози, вмовляння, переконання, примус тощо [8].

Так, Н. Зевахіна наводить такі приклади перлокутивних мовленнєвих актів [3]:

- Дай мені, будь ласка, яблуко!

Локутивний акт: саме висловлювання.

Іллокутивний акт: наказ.

Перлокутивний акт: адресат дає яблуко, говорить.

- Де дощ.

Локутивний акт: саме висловлювання.

Іллокутивний акт: асерція або вираження думки.

Перлокутивний акт: адресат вірить, що речення “Де дощ” є істинним. Можливими також є варіанти: адресат візьме парасольку; адресат прибере білизну; адресат не піде гуляти з собакою тощо.

На думку Г. Карпова [1], перлокуція полягає у впливові на інформаційний стан адресата, на його настрої, плани, бажання і волю. Дж. Остін розрізняє п’ять класів МА, залежно від іллокутивної сили: 1) **вердиктиви** – рішення, думка, оцінка, схвалення; 2) **екзерситиви** (англ. exercise – “здійснювати, вживати, проявляти”) – наказ, змушення, попередження, порада, призначення; 3) **комісиви** (англ. commitment – “зобов’язання”) – обіцянка; 4) **бехабітиви** (англ. behave – “поводитися” та habit – “звичка”) – вибачення, похвала, співчуття, лайка, привітання; 5) **експозитиви** (exposition – “тлумачення, пояснення, опис, показ”) – місце висловлення мовця в ході розмови (Я доводжу, визнаю, відповідаю, припускаю).

Натомість Дж. Серль [7, с. 170-194] критикує класифікацію основоположника теорії мовних актів Дж. Остіна в статті “Класифікація іллокутивних актів”. Дж. Серль вказує на неправомірність змішування іллокутивних актів, які є реальністю мовного спілкування і не залежать від конкретної мови, та іллокутивних дієслів, які є специфічним відображенням цієї реальності в системі лексики конкретної мови, а тому разом з іншим вченим Д. Вандервекеном висуває альтернативну типологію, побудовану на категоріях іллокутивної мети, пристосування, згідно з якою розрізняють п’ять типів мовленнєвих актів: **репрезентативні, комісивні, директивні, декларативні й експресивні:**

репрезентативи – висловлення, що повідомляють про певний стан справ і передбачають істиннісну оцінку;

директиви – висловлення, за допомогою яких мовець намагається змусити адресата зробити щось;

комісиви – висловлення, за допомогою яких мовець бере на себе зобов’язання зробити що-небудь;

експресиви – висловлення, за допомогою яких мовець виражає свій психологічний стан;

декларативи – висловлення, за допомогою яких мовець, який має певний соціальний статус, оголошує про те, що змінюється статус певної особи.

Теоретична цінність цієї класифікації полягає в розмежуванні комунікативних та конвенційних іллокутивних актів.

Спираючись на цю таксономію, засновник Київської школи прагматики Г.Г. Почепцов запропонував таку класифікацію МА [9]: 1) **директив** (та його різновид **реквестив**) – наказ, прохання; 2) **квестив** – запит інформації; 3) **промисив** – обіцянка; 4) **менасив** – погроза; 5) **експресив** – вираз почуттів, емоцій, відношення;

б) *констатив* – твердження, повідомлення. К. Бах і Р. Харніш розрізняють інституційні (ефективи, вердиктиви) та неінституційні (констативи, директиви, комісиви, міжособистісні соціальні формули) МА. Перші корелюють із конвенційними, а останні – з комунікативними МА. Два найбільш конвенційні типи – це ефективи та вердиктиви. Конвенційні МА суттєво відрізняються від комунікативних, головна їхня особливість полягає в тому, що вони змінюють стан справ у межах якогось соціального інституту. До них належать різноманітні ритуалізовані мовленнєві дії: хрещення, арешт, голосування, шлюб, визнання провини, заборона, накладання вето тощо.

При проведенні аналізу прагматики молодіжного мовлення та визначення іллокутивних цілей вживання різних типів мовленнєвих актів у молодіжному гендерному дискурсі ми орієнтуємося на класифікацію та термінологію Г. Почепцова, оскільки вважаємо його дослідження МА найбільш всеохопним.

Російський лінгвіст Р.Т. Беньюмінович [5], розглядаючи констативні мовленнєві акти, наголошує на тому, що цей тип висловлювання може мати образливий, зневажливий характер, тобто бути спрямованим на приниження гідності адресата або об'єкта. Йдеться насамперед про слова і вирази, які належать до інвективної лексики (лексика, спрямована на образу адресата або групи осіб за будь-якою ознакою). Зокрема, це мовленнєві акти оцінкової (конкретніше – негативно-оцінкової) кваліфікації. Кваліфікатив, або акт оцінкової кваліфікації, відрізняється від звичайного повідомлення тим, що комунікативним наміром мовця є не просто нейтральне повідомлення про факт / подію, що має або мала місце, а й вираження свого ставлення до учасників даної події – об'єктів кваліфікації, або до самої події в цілому.

У контексті спілкування молоді в Інтернет-просторі реалізація мовленнєвих актів негативно-оцінкової кваліфікації відбувається шляхом вживання молодими користувачами пейоративно забарвлених сленгізмів. Наприклад, 机心女 [jīxīnnǚ] – букв. “жінка з хитрими замислами”, хитра розважлива жінка – сленгізм вживається Інтернет-блогерами для опису жінки або дівчини з гарною зовнішністю, яка, вдаючи добру та наївну людину, приваблює чоловіків, використовуючи це як інструмент задля досягнення власних (часто корисливих!) цілей. Тобто за наївним, невинним виглядом, доброзичливістю та слухняним, на перший погляд, характером таких жінок криються хитрі замисли.

Найчастіше метою вживання даного сленгізму на просторах китайської блогосфери є звернення адресантів чоловічої статі з проханням до адресатів дати пораду, оцінку стану речей або заклик до певних дій. Як правило, таке висловлювання має емоційне-експресивне забарвлення. Наприклад, заголовок теми посту на форумі [11]: 老婆是心机婊!!!她想离婚, 我该怎么离?! – “Моя дружина – корислива стерва!!! Вона хоче розлучення. Як мені бути?”. Після цього заголовка автор опублікував таке повідомлення: 结婚两年半, 儿子1岁3个月。期间小吵不断, 离婚说过无数次。这次分居闹离婚已经有3个月, 我住我自己家, 她跟儿子住她自己家。离婚是我提出的, 她同意, 后来我想为了儿子不离婚, 她说不离也行, 让我认真反思自己的行为, 想清楚了就继续过, 想不清楚就尽早分。我已经答应她了, 不再动手打她, 也不再咒儿子被车撞死, 可她仍然和我吵, 说我的态度不端正, 说错了都还这样理直气壮!!! 我都已经保证了以后不会出现那种情况了, 她还想要哪样? 只是最后我补充

了句打她打迟了，应该早点打她，这样她就害怕了，就不会每次都和我吵！她说我们很有必要分开住一段时间，好好想想我们之间出现的问题。她说想清楚了春节我们一家三口就高高兴兴回我父母农村老家过年，想不清楚就只有等年后再谈。我回自己家住了10多天后，我仔细想过了，她生了孩子之后脾气的确改了不少，每次我大声吼叫责骂她都避开我，不与我对着干。但我想这不是她的本性！她以前的脾气也是非常火爆的！！估计是因为有带孩子的姨妈在场，她不好意思和我吵架！春节前打电话给她，我问她为啥不可以控制住自己的脾气，她说因为她吵累了，不想再对牛弹琴，既然这次又是我提出的离婚，她同意离婚。 – Ми одружені вже два з половиною роки, нашому синові один рік та три місяці. За період шлюбу ми безперервно сварилися та неодноразово порушували питання про розірвання шлюбу. Зараз ми живемо окремо вже три місяці: я живу в себе, а вона разом із дитиною в себе. Я перший запропонував їй розлучитися, вона погодилася, потім я вирішив зберегти шлюб заради дитини. Моя дружина погодилася, змусивши мене переосмислити свою поведінку. Я, у свою чергу, все обдумав і чітко для себе вирішив: пообіцяти жінці більше не підіймати на неї руки та не ляяти нашого сина, проте вона все рівно зі мною свариться, із усвідомленням своєї правоти заявляє, що моя поведінка є зразковою!!! Я вже запевнив її, що така ситуація ніколи більше не повториться, що їй ще потрібно???. Я пізно почав підіймати на неї руку: якщо б я раніше її бив, вона б боялася так себе поводити. Жінка сказала, що нам необхідно пожити окремо певний час, додаючи, що якщо за цей час ми дійдемо згоди, то поїдемо втрьох із сином до батьків святкувати Новий рік, а якщо ні – то повернемося до цього питання вже після Нового року. Я жив один більше десяти днів, ретельно все обмірковував, розуміючи, що характер жінки дуже сильно змінився після народження дитини. Кожного разу, коли я робив їй зауваження, вона всіляко уникала розмови зі мною, навмисно роблячи все наперекір. Проте хоча її характер і раніше був “вибуховим”, вона не сварилася зі мною!!! Можливо, через те, що раніше з нами була няня сина, і дружині було незручно з’ясовувати зі мною стосунки в її присутності! Я зателефонував їй перед Новим роком, запитуючи, чому вона не може контролювати свій характер. Вона заявила, що стомлена від сварок і не хоче більше кидати бісер перед свинями, наголошуючи, що оскільки цього разу питання про розлучення знову порушив я, вона дає згоду на розлучення.

Усупереч очікуванню адресанта на підтримку та пораду, повідомлення автора резонувало багатьма оскарженнями та критикою (від читачів цього форуму):

Відповідь адресата № 1

1) 哥们，通过你的叙述，整件事情是你不对为多，两口子闹离婚，双方肯定都是有些责任的，但你脾气不好，还动手打人，这就是家暴了！

从你提出离婚，然后你又不想离了，而女方也并没坚持要离婚上看，整个事情的主动权都是在你这一方，人不要太自大，自大多一点就是臭了，什么事情不要只从自己的角度出发，换个角度看，如果你是妻子的话，嫁给像你一样的男人，你会怎么做？ – Брате, спираючись на твій виклад, я можу стверджувати, що в цьому випадку ти повністю неправий: розлучення – це відповідальність обох сторін. У тебе поганий характер: підіймати руку на родичів – це домашнє насилля!

Спершу, ти порушувеш питання про розлучення, а потім знову не хочеш розлучатися, очевидно, твоя дружина анітрохи не наполягала на розлученні: ініціатором всієї

цієї проблеми є ти. Не потрібно бути занадто егоїстичним, надмірна егоїстичність – пропаша риса, не потрібно дивитися на все лише зі своєї дзвіниці. Подивися на це з іншої точки зору: якщо б ти був на місці жінки, яка одружена з таким чоловіком, як ти, як би ти вчинив?).

Відповідь адресата № 2

2) 就这种人,还有脸发帖子.我要是认识他老婆,保证劝他老婆跟他离婚! – Така людина ще наважилася постити повідомлення. Якщо я б знав дружину автора цього повідомлення, то запевнив би її розлучитися з ним.

Проаналізувавши заголовок автора цього посту за його іллокутивною інтенцією, можемо виявити в першому реченні “*Моя дружина – корислива стерва!!!*” виразний кваліфікатив, адже чоловік, вживаючи вираз “корислива стерва”, дає негативну оцінку своїй дружині. Друге речення “*Вона хоче розлучення, як мені бути?*” за своєю інтенцією сформоване автором у вигляді квеситиву, адже, виклавши на форумі основну суть своєї проблеми, адресант очікує від адресатів певної реакції, відповіді, поради щодо ситуації, яка склалася в його сім’ї.

Ще одним схожим за своєю семантикою до сленгізму 心机婊 є вираз 绿茶婊 [lǜchábiǎo] від англ. green tea bitch – букв. “стерво – зелений чай”. Інтернет-блогери послуговуються цим виразом для позначення тендітної особи жіночої статі з довгим волоссям, що справляє враження простої, вразливої дівчини, здатної викликати жалість оточуючих, а потайки є інтриганкою, прораховує наперед кожен свій крок.

У випадку з уживанням молоддю лексеми “зелений чай” (для позначення “жінки стервовної поведінки”) на позначення пейоративно забарвленого виразу “стервозна жінка” можна дійти висновку, що сучасна китайська молодь трансформувала традиційне для китайської культури значення лінгвокультурної константи “зелений чай”. Адже чай у Китаї має сакральне значення, а чайна церемонія прирівнюється до мистецтва.

Церемонія чаювання для китайців є шляхом до самовдосконалення та насолоди життям. Існує багато сортів чаю: зелений, чорний, білий, квітковий і трав’яний. У різні сезони використовують різні види чаю.

Існує повір’я, що є сім речей, якими китайці справді переймаються у щоденному житті: дрова, рис, масло, сіль, соєвий соус, оцет і чай [6]. Хоча чай посідає останнє місце в цьому списку, він все ж таки має важливе історичне і культурне значення в Китаї, який є батьківщиною чаю і чайної культури. Чай супроводжує китайців понад 5000 років. Запропонувати гостям чашку чаю — прекрасна китайська традиція.

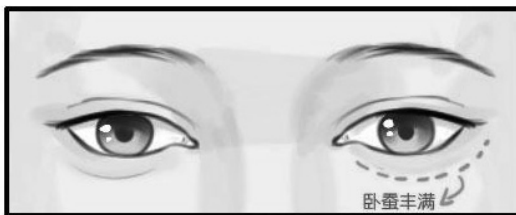
Найчастіше блогери вживають сленгізм із пейоративним забарвленням 绿茶婊, з іллокутивною метою застереження, спонукання або поради до адресантів. Розгляньмо такі заголовки форумів, у складі яких функціонує вищезгаданий сленгізм [12]: 这种面相的女人多半是绿茶婊, 小心被骗了! – Половина жінок із таким типом зовнішності є “стервами – зелений чай” (стережіться бути введеними в оману!).

Після заголовку теми автор дає роз’яснення своєї думки:

一看你就是被脸迷住了! 她眼波成双 (双眼皮) 眼角带勾卧蚕丰满, 这么标准的挑花眼你都没发现? – Один тільки погляд може заворожити тебе! Її очі великого

розміру з подвійними напівзакритими повіками та складкою під нижніми повіками. Невже ти не помітив, що ці очі є настільки далекозорими?

Далі автор теми пропонує загалу зображення, яке, на його думку, ілюструє опис очей:

Як бачимо, перша частина речення “Половина жінок із таким типом зовнішності є “стервами – зелений чай” є кваліфікативом, адже іллокутивна мета автора – негативна оцінка жінок за певною спільною ознакою (виглядом очей), а друга частина “стерезіться бути введеними в оману!” у директивній формі попереджає адресатів стеретися таких жінок.

У китайському сегменті блогосфери також поширеними є сленгізми, що вживаються для позначення осіб чоловічої статі, проте кількість таких одиниць та ступінь їх пейоративу є дещо нижчим, ніж у сленгізмів, що вживаються на позначення осіб жіночої статі.

Останнім часом серед жіночого сегмента китайськомовних форумів особливо поширеним є сленгізм 直男 [zhí nán] – букв. “прямий, прямо+чоловік”, натурал (про чоловіка).

Сленгізм 直男 походить від англ. *straight man*, що має значення “гетеросексуал” і вживається як антонім до осіб чоловічої статі, які пов’язують свій психоемоційний стан та сексуальну сферу життя з особами тієї самої статі.

Проте користувачі китайської блогосфери дещо розширили семантику лексичної одиниці 直男, використовуючи її на позначення осіб чоловічої статі, які вважають себе тими, хто має перевагу над жінками, пов’язуючи сленгізм 直男 із поняттям “чоловічого шовінізму”.

Авторами більшості китайськомовних форумів, тема яких має безпосередній зв’язок із чоловічим шовінізмом, є жінки, що вживають термін 直男 на позначення молодшої особи чоловічої статі з гарною зовнішністю, проте низьким рівнем розумових здібностей. Юнаки такого типу вирізняються надмірною зухвалістю, егоїзмом та почуттям власної переваги, презирства щодо інших людей.

Жінки-блогери, вживаючи цей сленгізм у своїх повідомленнях, найчастіше звертаються до жіночої аудиторії в пошуках поради або відповіді, при цьому текст є квестивом [10]:

我的男友是直男癌吗？如何应对？ – Мій хлопець шовініст? Як мені реагувати?

Прочитавши цей пост, адресати-жінки одногласно радять авторові повідомлення розірвати стосунки зі своїм хлопцем:

Відповідь адресата 1:

分手。直男癌一般不把你当成有个主见的人，你让他改，他只会觉得你得寸进尺，没资格与他平起平坐，也就是说你只能忍耐讨好他，在他眼中你没有主权，你就是生孩子的+保姆+暖床，不能说一点都他不爱你，但是他的爱不是为你考虑，而是让你出现在他未来的生活中，让你为他洗手作羹汤，过相夫教子的家庭主妇生活。 – Розійтися. Чоловік-шовініст, зазвичай, не буде вважати Вас за таку, що має свою думку. Якщо ж Ви будете його змінювати, він подумає, що Ви до нього чіпляєтесь, і у Вас немає права бути з ним “на рівних”. Іншими словами, Ви можете тільки погоджати йому. На його думку, Ви не маєте прав ні на що: Ви є тільки породілля + няня + тепла постіль. Його “кохання” до Вас – це гарний прорахунок на майбутнє: у його житті має бути домогосподарка, яка буде прати, готувати і доглядати за домом.

Відповідь адресата 2:

估计已经冷战当分手，互相找备胎了吧。– На мою думку, це вже “холодна війна” у стосунках, потрібно розійтися, шукати інший варіант.

Проаналізований матеріал молодіжного гендерного дискурсу в Інтернет-мережі характеризується широким вживанням молодими користувачами кваліфікативних мовленнєвих актів, іллокутивною інтенцією яких є негативно-оцінкова характеристика особам жіночої та чоловічої статей. Реалізація мовленнєвих актів кваліфікативної оцінки в текстах гендерного дискурсу реалізується шляхом вживання авторами повідомлень пейоративно забарвлених сленгізмів.

Окрім кваліфікативів, у гендерному Інтернет-дискурсі також часто вживаними є директивні, квеситивні мовленнєві акти, іллокутивною метою яких є звернення адресантів до читачкої аудиторії за порадою, проханням або попередженням щодо певних негативних фактів або дій тих учасників, про яких ідеться в повідомленні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпов Г. Дж. Остин о структуре речевого акта и его коммуникативных характеристиках. Речевой акт как локуция, иллокуция и перлокуция. Режим доступа : <http://rhetoric2013.blogspot.com/2013/12/7.html>.
2. *Мовленнєвий акт*. Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
3. Зевахина Н. Лингвистическая прагматика. Летняя Лингвистическая Школа. Дубна-2009. – Режим доступу : www.lsh.ru/2009/papers/presentations/2009%20-%20zevakhina-3.pdf.
4. *Прагматика*. Основні концепції, поняття та напрямки. “Studfiles”. – Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/3577794/page/6/>.
5. Радбиль Т. Возможности и перспективы применения теории речевых актов в лингвистической экспертизе. Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-i-perspektivy-primeneniya-teorii-rechevyh-aktov-v-lingvisticheskoy-ekspertize>.
6. *Сокровенное значение чайной культуры в Китае*. “Epoch times” – Режим доступу : <https://www.epochtimes.ru/content/view/44206/86/>.
7. Сьорль Дж.Р. Классификация иллокутивных актов / Дж.Р. Сьорль // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. Теория речевых актов. – М. : Прогресс, 1986. – С. 170–194.
8. *Теорія: Концепція речевих актів* Дж. Остина. Как управлять вещами при помощи слов? – Режим доступу : <http://concepture.club/post/obrazovanie/ostin>.
9. *Теорія мовленнєвих актів*. Принципи і закономірності діалогічної взаємодії. Електронна бібліотека “Kursak.net” – Режим доступу : <http://kursak.net/teoriya-movlennyeviv-aktiv-principi-i-zakonomirnosti-dialogichno%D1%97-vzayemodi%D1%97/>.
10. 天涯社会 – [Electronic resource]. – Access mode : <http://bbs.tianya.cn/post-feeling-4325191-1.shtml>.
11. 铁血网 – [Electronic resource]. – Access mode : http://bbs.tiexue.net/post_11429652_1.html.
12. 咨询定

Стаття надійшла до редакції 14.04.2018.

*Кравченко Д., ассист.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ РЕЧЕВЫХ АКТОВ В МОЛОДЕЖНЫХ КИТАЙСКОЯЗЫЧНЫХ ИНТЕРНЕТ-ТЕКСТАХ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

Статья посвящена обобщению типов речевых актов в соответствии с их иллокутивной целью, а также исследованию особенностей реализации директивов, квалификативов и квеситивов в китайскоязычных текстах молодежного гендерного дискурса.

Ключевые слова: *блогосфера, иллокутивная цель, Интернет-тексты, сленгизм, гендерный дискурс.*

*Kravchenko D., assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

PECULARITIES OF SPEECH ACTS REALISATION IN CHINESE YOUTH INTERNET-TEXTS: GENDER ASPECT

The article is devoted to the generalization of types of speech acts according to their illocutionary purpose, as well as the features of implementation of directives, qualificatives and quesitives in texts of gender discourse.

Key words: *blogosphere, gender discourse, illocutionary purpose, Internet texts, slangism.*

УДК 811.161.2'373:94]:77

*Кузьменко Ю.І., студ.
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ЛЕКСИКА ФОТОСПРАВИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

У статті стисло розглянуто історію розвитку лексики фотосправи в Україні. Показано важливість цієї тематичної групи лексики для вивчення явищ української літературної мови середини ХІХ – початку ХХІ ст. й історії української мови. Звернено увагу на інтернет- та живе мовлення, які є цінним джерелом досліджень лексики фотосправи. Окреслено проблему кодифікації та впорядкування терміносистеми цієї галузі.

Ключові слова: *фотосправа, термінологічна система, композит, варваризм, жаргонна лексика, синоніморяд, вторинна семантика, реактивація лексики.*

Лексика фотосправи й досі лишається малодослідженою в українській мові [1–4], хоча ця галузь мистецтва й техніки активно розвивається на теренах України, особливо в останні десятиліття.

Фотосправа вперше з'являється в Україні 1839 р.: професор Львівського університету медик Йоганн Глойзнер фотографував красвиди з вікна свого будинку. Журналістська фотографія поширюється в 1850-х рр. (перші журналістські фото – Кримська війна 1853–56 рр.). 1843 р. відкрилося фотоательє першого професійного фотографа Львова Августина Холоневського, який сам сконструював дагеротипний апарат. Із появою фотосправи її вивченням на наших теренах займалися переважно фотографічні товариства. Як зазначає Т.О. Смельянова (Інститут історії НАНУ), 1859 р. з-під пера нашого співвітчизника, одесита І. Мигурського, вийшов перший практичний посібник з фотографії. Історії фотографії присвячена монографія професора Харківського університету М. Бекетова про розвиток і сучасний йому стан світлопису (1862) [5]. Ми з'ясували, що ці праці написані російською мовою. У подальших пошуках сподіваємося таки знайти перше українськомовне друковане видання, присвячене фотосправі. Поки ж назвемо лише окремі пізніші, зокрема, “Давні київські фотографії та їхні знімки старого Києва” Олексія Сімзен-Сичевського 1928 р. (6), першого дослідника старих світлин Києва. У своїй праці він розповідає історію фотосправи у світі й Україні, називає київських фотографів і детально аналізує їхні роботи. Юліан Дорощ, львів'янин, із 1930 р. дописував про фотосправу в журнал “Кіно” (7), у 1929–31 рр. – у часопис “Неділя” (8) в рубрику “Із фотоапаратом в руках” (“Фотографія”), що пізніше стало основою його “Підручника фотоаатора” (9), у якому наводився коротенький словник фототермінології. 1932 р. він видав фахову книгу “Побільшення” (10). Був одним із співзасновників Українського фотографічного товариства у Львові (1930–1939 рр.), яке 1933 р. заснувало фаховий журнал “Світло й тінь” (11).

Актуальність нашої теми визначається малодослідженістю лексики фотосправи в лінгвістичному аспекті, особливо в діахронії, відсутністю єдиної термінології в галузі, словників фотосправи, специфікою функціонування в усному мовленні та ін.

Хотілося б звернути увагу на протиставлення “норма – узус”, зокрема на лексичному рівні. Слова, які широко вживаються серед мовців, витісняють форми, які мали б бути нормативними (наприклад, поширеним є *екзіф* замість *екзиф*). Привертають увагу варваризми в лексиці фотосправи, адже деякі поняття так остаточно й не отримали позначення в кириличній формі на сучасному етапі розвитку мови (*RAW*, *Photoshop*, *EXIF*, *ISO ma in.*).

Необхідно враховувати, що в досліджуваній темі не можна обмежитися лише лінгвістичними знаннями. Лексика фотосправи частково є спільною з лексикою кінематографа (техніка, освітлення та ін.), образотворчого мистецтва (коли йдеться про жанри фотографії, композицію), фізики (коли говоримо про процеси, принципи роботи техніки), хімії (якщо йдеться про реактиви у фотолабораторіяx і т. ін.), навіть літературознавства (існує, наприклад, *цикл фотографій*).

Лексеми *світлина*, *знімок/знімок*, *фотографія* з'являються в періодичних виданнях як назви основного поняття галузі вже наприкінці ХІХ – на початку ХХІ ст. (газета “Слово” у Києві, газета “Слово” у Львові, тижневик “Неділя” у Львові). Показовими в цьому плані є західноукраїнські видання, адже в Наддніпрянській Україні, яка зазнавала русифікації, ситуація була іншою: сама фотосправа розвивалася, але писали про неї російською. За майже 180 років розвитку фотосправи в Україні галузь

дуже вдосконалилася технічно, що позначилося й на лексичі цієї тематичної групи. Мова як живий організм оперативно реагує на зміни в суспільстві, тому маємо велике поле для досліджень як лексики літературної мови (що стосується терміносистеми фотосправи), так і слів просторічних, жаргонних, лексем-професіоналізмів.

Чимало лексем і висловів активно функціонують у живому мовленні фотографів, хоча й не зафіксовані в сучасних словниках. Потужним джерелом такої лексики є, природно, запозичення, адже в Україну надходять технічні новинки з-за кордону. Активно запозичуються слова з англійської мови (*екзиф, зум*), з латини, французької (*байонет*), японської (*боке*), російської (калька *пилевологозахист*). Запозичення найчастіше адаптуються до української мови, набувають її системи закінчень, стають твірними словами чи основами для творення нових лексем за українськими словотвірними моделями (*ціанотип – ціанотипити; флік – офлікритися*), головними компонентами нових фразеологічних одиниць (*забіти на кілька кадрів, фотограф у стіл*), що стосуються галузі. У досліджуваній сфері маємо й питомо українські слова (*самознімок, світляр*). Виокремлюємо лексеми, що набувають вторинної семантики – *китаєць, японець, німець* (на позначення об'єктів за країною-виробником), *гістограма* (звуження значення). Цікавими є способи творення жаргонних лексем (наприклад, *сонька* – камера Sony).

Значний інтерес для лінгвістики становить історія досліджуваної лексики, зокрема її функціонування в галицькій та наддніпрянській періодиці кінця XIX – початку XXI ст., адже саме періодичні видання (як і сучасні ЗМІ) повідомляють про останні новини, зміни в суспільстві, технічний і науковий прогрес раніше, ніж нові реалії входять у науковий обіг.

Фотографія згадується в рекламі цехів і торгівельних установ у львівській газеті “Слово” за 1871, 1872 роки (12–13). У рекламі щотижневика “Неділя” (Львів) уже з 1911 року засвідчено базові лексеми фотосправи: *віньєта* (діалектизм) (14, № 7), *ілюстрації* (протягом усіх випусків), *фотографічна знімка* (15, № 20), *арт. маляр* (там само, про фотографа М. Івасюка); *сфотографовано* (15, № 7), *вибив ся на перший план* (15, №8) про передній план на композиції; скорочення *фот. і фотогр.* від *фотограф* (15, № 11, 13). Пізніше, у 1938 р., цей же тижневик публікує вже безпосередньо пов'язані з фотосправою оголошення (16). Натрапляємо на такі лексеми: *Фото-Радіо-Паля, фотографувати, фотогр. апарат, балони (плівка), знімки, світлина, вислід, апарат* (фотографічний), *візієр* (деталь камери). Існував “Фото Радіо-паля” (площа Марійська, 8; газета “Неділя” за 16.01.1938). Уже бачимо рекламу конкретних фірм техніки (апарат “Сіда”). Це засвідчує, що фотографія в 1930-ті рр. уже увійшла в життя пересічного українця, а лексика фотосправи – у його мовну свідомість.

Нині з'являються книги та періодичні видання, присвячені галузі, функціонують сайти і форуми, де фотографи-професіонали та любителі навчають фотосправи та обговорюють проблемні питання. Окремі користувачі мережі створюють власні фотосторінки, де, окрім власних робіт, також можуть надавати інформацію про історію техніки, принципи та способи фотографії (аналогової та цифрової), обробки світлин, їх обміну, про їхні функції та ін. (17–19). Фотографія супроводжує сучасного

українця скрізь. Як результат – лексика фотосправи стала невід’ємною частиною життя не лише професійних фотографів, а й кожного з нас.

Стриженово лексемою розглядають тематичної групи слів можемо вважати лексеми *фотографія* (нижче наведемо синонімічний ряд до неї). Це слово полісемічне, саме тому не вживаємо його у формулюванні теми (лексика *фотосправи*, а не *фотографії*). В академічному тлумачному словнику української мови наведено 5 значень слова: 1) ‘спосіб одержання зображення кого-, чого-небудь на світлочутливому матеріалі за допомогою спеціального оптичного апарата’; 2) ‘знімок, фотокартка’; 3) ‘майстерня для фотографічного знімання та виготовлення знімків’; 4) ‘обличчя’ (фамільярне) та 5) ‘спостереження та хронометрована фіксація якихось дій, прийомів роботи, процесів і т.ін.’ (20, т. 10, с. 633). Останнього значення не засвідчує словник 2012 р. за ред. В.В. Жайворонка. Словник Грінченка (21) не фіксує лексику фотосправи, хоча й був виданий у часи (1907–09 р.), коли ця галузь уже розвивалася в Україні (це словник народної мови). Цікаво, що “Малорусько-німецький словар” за ред. Є. Желехівського та С. Недільського (1886 р.) наводить такі основні лексеми: *фотограф*, *фотографічний*, *фотографія*, *фотографувати*, *знімок* (22, т. 2, с. 1030). У “Словарі чужих слів” 1910 р. за ред. З. Кузелі та М. Чайковського наявні такі лексеми: *фотографія*, *фотоп’ястикон*, *фототипія*, *фотографюра* (23, с. 315).

Саме слово *фотографія* походить від грецької (*φῶς* (*φωτός*) – “світло” та *γράφω* – “пишу”) (24, с. 124–125). Такою внутрішньою формою можна пояснити власне український відповідник – *світлина*. Зрозумілою є мотивація лексем *світляр*, *світлопис* та ін., які були вироблені на початку ХХ ст. й нині поступово реактивуються. Поряд із грецькими запозиченнями українські за походженням слова бачимо в реєстрі “Російсько-українського словника технічної термінології” О. Шелудька та Т. Садовського (1928): *світлоритина* (фотографюра), *фотограф*, *фотографування/фотографовання*, *фотографований*, *фотографувати*, *фотографічний*, *фотографія*, *світлина* (різновиди: *миттьова*, *стереоскопічна*, *трикольорова*), *фотокераміка*, *фотолітографія*, *світлопідсильний* (25). Там можемо знайти більше лексики з фотосправи, яка вже має спеціальні скорочення “фото” та “фототех”. Засвідчені слова на позначення способів проявлення фотографії (*автотипія*, *кататипія*), способів зйомки (*аерофотознімок*, *аерофотозіймання*), процесів, що є складниками фотосправи (*забарвлювати*, *серпанкувати*); реактивів (*амідол*), закладів фотографії (*робітня*), означень фотокарток (*серпанковий*, тобто ретушований). У цьому словнику помітні наслідки пуризму та фонетичні відмінності від сучасної української літературної мови. Наприклад, відповідник до російського *вирировати*, що за словником російської мови Ушакова означає ‘фарбувати фотографічні відбитки за допомогою віражу – спеціального розчину золота чи платини’, у словнику Шелудька звучить як *забарвлювати*. Цікавими є лексеми *серпанкувати*, *серпанковий* (‘ретушувати’, ‘ретушований’); *вставна* (‘діафрагма’); *образ позитивний* (‘фотографія’) тощо.

На морфологічному рівні бачимо модифікації запозичень: зміну роду (*дублет* – *дублета*); зміну суфікса на інший запозичений (*фіксатив* – *фіксаж*) тощо. В іншому російсько-українському словнику за ред. А. Кримського та С. Єфремова (1924–33 рр.) також засвідчено досліджувану лексику (26). Її менше з огляду на те, що словник

незавершений і зупиняється на літері П (як відомо, вийшли 3 перші томи праці). Тут бачимо синоніморяд на позначення світліни: *зняток, знімок, світліна, фотографія*, також *картка, відбиток* (в окремих словникових статтях). Слова в цьому виданні подано за тодішнім правописом, який, зокрема, ще не закріпив графічно оглушення префікса з- перед к, п, т, ф, х (*фотографувати, фотографований*). Спостерігаємо паралельні суфікси у віддієслівних іменниках: *фотографовання* та *фотографування*. У словнику А. Кримського та С. Єфремова як загальноновживане фіксується слово *кодак*. Цікаво, що в “Словаре современного русского литературного языка” в 17 томах (том V, 1956 р.) ця лексема також засвідчена як загальноновживана (тип камери). Однак у словниках сучасної літературної української мови вона відсутня. Її необхідно додати із сучасним значенням.

Дослідження лексики фотосправи в діахронії, отже, дає змогу побачити динаміку окремих мовних явищ на різних мовних рівнях (фонетичному, морфологічному, лексичному). У подальших дослідженнях слід пересвідчитися, наскільки широко використовували пропонувані власне українські відповідники до запозичених лексем цієї тематичної групи.

В українській літературній мові ХХ–ХХІ ст. засвідчено велику кількість композитів із частиною *фото-*, що свідчить про її високу валентність. Друга частина складного слова може бути як власне українська, так і запозичена. Трапляються й трикомпонентні утворення. Ось лише частина таких лексем, які функціонували раніше чи досі є активними: *фотосправа, фотогалерея, фотовиставка, фотоальбом, фотокнига, фотограф, фотомитець, фотомисливець, фотохудожник, фотоаматор, фотопубліцист, фотокор, фотомайстер, фоторозповідь, фотолітопис, фотоісторія, фотоавангард, фотокамера, фотосвітлина* (впадає в око внутрішньослівна тавтологія), *фотокіноуправління, фотокінокомітет, фотокіносекція, фотокіносклад, фотоплакат, фотоексіз, фотообслуговування, фотодокументи, фотоматеріали, фотомистецтво, фотоустанова, фотогалузь, фотопромисловість, фотовиробництво, фотопроцес, фотосправа, фотоінсценування, фотосеанс, фоторобота, фоторепортаж, фотодебют, фотостудія, фотозаклад, фотолабораторія, фотошкола, фотопортрет, фотонатюрморт, фотопейзаж, фотопостановка, фотоексіз, фотороман, фотоархів, фотоілюстрації, фотословничок, фототермінологія*. Цей ряд можна продовжувати, майже всі слова засвідчені в друкованих виданнях. Лише в СУМ-11 зафіксовано понад 100 складних лексем із першою частиною *фото-* (іменників, дієслів, прикметників, прислівників).

Наведемо також синоніморяд до слова *фотографія* в 2 знач. за СУМ-11, який знайдено в різних джерелах різних років розвитку фотосправи: *знімок/знімок, світліна, фото* (усічене, сер. рід), *фотка, фотографія/фотографія, ілюстрація, зображення, фотоілюстрація, фотосвітлина, кадр, вислід, фотозображення*.

Наше дослідження дозволяє зробити такі висновки. Фотосправа давно й активно розвивається на території України. Її лексика стала органічною частиною українського словника вже в середині ХІХ ст., збагачувалася у 20-30-х рр. ХХ ст. (зокрема творилися власне українські відповідники до запозичень). Після проголошення незалежності України 1991 р. системно з’являються видання, присвячені темі. Із

поширенням інтернет-мережі стало можливим простіше й швидше засвоювати нові слова та реактивувати застарілі з цієї лексико-тематичної групи. Вивчення лексики фотосправи лише починається, ще немає усталеної терміносистеми. Цей лексичний пласт дуже активний, змінний (як і будь-який лексичний), відображає в діакронії динамічні процеси української мови на різних мовних рівнях. Оскільки фотографія стала невід'ємною частиною життя кожного українця, на лексику, що позначає поняття, пов'язані з фотосправою, слід звернути увагу. Сподіваємося всеохопно дослідити її в подальших наукових студіях. У перспективі вважаємо за доцільне впорядкувати лексеми на позначення понять фотосправи, дослідити специфіку словотворення в цій групі, стилістичні та територіальні обмеження в уживанні; укласти словник. Це допоможе й у розвитку єдиної терміносистеми фотосправи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бибик С. Селфі – продовження фотоавтопортретування / Світлана Бибик // Культура слова. – 2015. – Вип. 82. – С. 130-132.* 2. *Сербенська О.А. Слова на фото, їх утворення і тенденції розвитку в сучасній українській і російській мовах / Олександра Сербенська // Журналістика: преса, телебачення, радіо. – 1981. – Вип.10. – С.100-108.* 3. *Олексенко В.П. Інноваційна лексика української мови з препозитивним компонентом-грецизмом: функційно-семантичний аспект / Володимир Олексенко // Вісник Донецького національного університету. Сер. Б : Гуманітарні науки. – 2014. – № 1-2. – С. 183-193.* 4. *Булик-Верхола С.З., Теглівець Ю.В. Чужомовні запозичення у термінології фотосправи / Софія Булик-Верхола, Юлія Теглівець // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету – 2016. – № 23, том 1. – С. 8-10.* 5. *Енциклопедія історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR= Fotodokumentoznavstvo.*

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. *Сімзен-Сичевський О. Давні кийські фотографи та їхні знімки старого Києва / Олексій Сімзен-Сичевський // Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського з нагоди шістдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності. – Київ, 1928. – Т. I. 7. *Кіно. – Львів. – 1930.* 8. *Неділя. – Львів. – 1930.* 9. *Дорош Ю.О. Підручник фотоаматора / Юліан Дорош // Львів. – 1930.* 10. *Дорош Ю.О. Побільшення / Юліан Дорош // Львів. – 1931.* 11. *Світло й тінь. – Львів. – 1933.* 12. *Слово. – Львів. – 1871.* 13. *Слово. – Львів. – 1872.* 14. *Неділя. – Львів. – 1911. – 8 с.* 15. *Неділя. – Львів. – 1912. – 8 с.* 16. *Неділя. – Львів. – 1938. – 12 с.* 17. *Пилип'юк В.В. Визначення ключових точок у HDR-зображеннях / В.В. Пилип'юк, О.Б. Цімер // Наукові записки [Української академії друкарства]. Серія : Технічні науки. – 2015. – № 2. – С. 35-39.* 18. *Кузан В. “Ніколи не знаєш, де тебе чекають найкращі кадри”, інтерв'ю Лесі Карлової. – Журналіст України. – 2016. – № 10. – С. 26.* 19. *Представництво компанії Nikon в Україні. URL: http://www.nikon.ua/uk_UA/.**

ВИКОРИСТАНІ СЛОВНИКИ

20. *Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980.* 21. *Грінченко Б. Словарь української мови у 4-х томах / Словарь української мови. Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. – К. : Наук. думка, 1996.* 22. *Малоруско-німецький словар: У 2 т. / Уложили: Євгеній Желеховский та Софрон Недільский. – Львів, 1886.* 23. *Словар чужих слів: 12000 слів чужого походження в українській мові / Зібр. Кузеля З.,*

Чайковський М.; Ред. Кузеля З. – Чернівці, 1910. – 368 с. 24. *Етимологічний словник української мови*: В 7 т. – гол. ред. О.С. Мельничук – К. : Наукова думка, 1982–2012. 25. *Садовський Т., Шелудько О.* Російсько-український словник технічної термінології / Тодось Садовський, Іван Шелудько // Київ. – 1928. – 588 с. 26. *Російсько-український словник* / Коміс. для склад. слов. укр. живої мови ; ред.: В.М. Ганцов, Г.К. Голоскевич, М.М. Грінченкова, А.Е. Кримський (голов. ред.). – К. : Червоний шлях, 1924.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018.

*Кузьменко Ю.І., студ.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ЛЕКСИКА ФОТОДЕЛА В УКРАИНСКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ: ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрена история развития лексики фотодела в Украине. Показана важность лексики этой тематической группы для изучения явлений украинского литературного языка середины XIX – начала XXI в. и истории украинского языка. Обращено внимание на интернет- и живую речь, которые являются ценным источником изучения лексики фотодела. Очерчена проблема кодификации и упорядочения терминосистемы этой отрасли.

Ключевые слова: *фотодело, терминологическая система, композит, варваризм, жаргонная лексика, синониморяд, вторичная семантика, реактивация лексики.*

*Kuzmenko Y.I., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

VOCABULARY OF PHOTOGRAPHIC SPHERE IN UKRAINIAN STANDART LANGUAGE: THE HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT

The article considers a brief history of vocabulary development of photographic sphere in Ukraine. The value of such vocabulary for studying the phenomena of Ukrainian literary language of the middle of the XIX – the beginning of the XXI c. and the history of Ukrainian language has been proved. The author also focuses on Internet and live speech as a valuable source for the study of the issue, outlines the problem of codification and regulation of the terminological system.

Key words: *photographic sphere, terminological system, composite, barbarism, slang vocabulary, synonymic row, secondary semantics, reactivation of vocabulary.*

*И. Кур-Кононович, канд. филол. наук,
адъюнкт Института русского языка
Жешувского университета,
г. Жешув, Польша;*

О СИМВОЛИКЕ ОБЛАКОВ В КОНТЕКСТЕ ПОЭЗИИ СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА

Целью статьи является лингвистический анализ символики облаков в поэзии Сергея Есенина. Объект изучения – символика субполя атмосферные явления в функционально–семантическом поле „природа”. Предмет исследования – своеобразие символики облаков в художественной картине мира Сергея Есенина. Метод семантического анализа используется в данном исследовании в сочетании с методом лингвокультурологического описания языкового материала в семантических полях. Выявлены системы архетипов символов, которые автор наслаивает в данном поэтическом фрагменте: религиозного, народного, общекультурного, индивидуально-авторского.

Ключевые слова: символика облаков, поэзия, семантика, метафора, метонимия.

В статье обсуждается вопрос архетипичности символов, их образность и метафоричность, обуславливающие многочисленность интерпретаций. Описание будет охватывать стилистические языковые средства, служащие образности с использованием отдельных символов облаков в поэтических произведениях Сергея Есенина. Внимание обращается на символы–метафоры, метонимии, символы–сравнения, синекдохи.

С семантической точки зрения символ, как и метафора, помогает назвать при помощи одного слова то, что нельзя высказать, используя большое количество слов. Символ, как и метафора в итоге ведут к значительному расширению значения [Авдеенко 2013, 17]. С лингвистической точки зрения облака принадлежат к субполю, касающемуся атмосферных явлений в функционально–семантическом поле „природа”.

Природа в творчестве С. Есенина занимает существенное место. Поэт был очарован природой, что нашло отражение в исключительности символики и метафор. Есенин умел найти красоту везде – у печки, на глиняном полу, за деревней, а главным образом на лоне природы [Stern 2006, 196].

Многие столетия облака, плывущие по небу, приковывают внимание людей. Исходя из древних мифологических представлений, в облаках можно было найти стада крупного рогатого скота, например коров, быков, баранов. Об этом напоминают некоторые диалектные названия облаков, например *Туча*, *Хмара* [СД V, 333–335]. В Балканах и Карпатах известна мифологическая интерпретация облаков, в соответствии с которой, как утверждают здешние верования, здесь обитают демоны.

Восточные славяне для того, чтобы умиловить облака зажигали громничную (среденскую) или четверговую (страстную) свечу, жгли троицкую зелень, ветки вербы. Славяне радовались пасмурной погоде, считали ее благополучной для того,

чтобы сеять злаки, садить овощи, ставить невод (белорусское). В фольклорных текстах тучи символизируют печаль и несчастье [СД V, 333–335].

Слово *облако* заимствовано из старославянского языка в виде *облакь*. Образовано от *obvolkati ‘окружать, одевать’ (bv>b; ol>ла) [Ш 298]. С этимологией лексемы, вероятно, связана символика таинства, т.е. облака скрывают тайну.

Сегодня слово *облако* имеет много интересных символов, таких как например: минование, толпа, множество, неопределенное количество, непостоянные, обманчивые, иллюзорные (призрачные) явления. С давних времен славяне считали облака плащом, прикрывающим Солнце, а также воздушными мореплавателями. Известен фразеологизм *витать в облаках* ‘мечтать’ [КОР 333–335].

С. Есенин в своих поэтических произведениях обращался к символическому изображению облаков прежде всего в начальный, наиболее радостный период творчества. Материал для анализа отобран из стихотворений, помещенных в избранных сборниках избранных произведений [Есенин 1977]. Ниже мы проанализируем символику облаков в стихотворениях: *Поет зима – аукает, Край любимый! Сердцу снятся... Не ветры осыпают пуши, Чую радуницу Божию, Сторона ль моя, сторонка, Я пастух, мои палаты... Заглушила засуха засевки.*

[1] *Поет зима – аукает, / Мохнатый лес баюкает / Стозвоном сосняка. / Кругом с тоской глубокою / Плывут в страну далекую / Седые облака* (1910).

В сочетании *седые облака* нашел отражение цветовой символ, потому что седой символизирует заурядность, повседневность [КОР 408]. Метафора *Плывут в страну далекую* благодаря глаголу *плывут* воспроизводит метафорический символ плавности движения, а также спокойствия.

Следующий метафорический элемент *Кругом с тоской глубокою* имеет гиперболическую функцию по отношению к цветовой эпитету *седой* и вносит добавочно значение ‘постоянности признака’, в этом случае – огромной грусти, тоски.

Вышеупомянутые метафоры опережает контекстуальная метафора олицетворение *Поет зима – аукает, Мохнатый лес баюкает Стозвоном сосняка*. Глаголы *аукает, баюкает, плывут (кругом)* составляют определённую цепочку звуковой последовательности – своеобразное пение–сзывание. Здесь слышится колыбельная, т.е. тихая песня, которая выполняет гиперболическую функцию благодаря окказионализму *стозвон (сосняка)*. Сложение двух основ: числительного *сто* и существительного *звон* создаёт символ громкости, радости, здоровья, гармонии [КОР 87–89; 395–396]. В этом последнем утверждают также существительное *сосняк, лес*. Эпитет *мохнатый* вводит значение таинственности (мохнатый ‘обросший шерстью, косматый, т.е. таинственный’), которое усиливают колоронимы (цветовая оппозиция) – белая зима, темный сосняк, седые облака.

Звон ассоциируется с музыкой, радостью, гармонией [КОР 87–89], а сосна указывает на символику долговечности, смелости, победы, здоровья [КОР 395–396].

Общей символикой в этом отрывке стихотворения является повседневность зимнего дня. Здесь присутствует метафорический символ (*Кругом с тоской глубокою Плывут в страну далекую Седые облака*).

Метафорические символы в этом отрывке обращают внимание на следующую символику облаков: 1) восприятие мира: а) тоска – ее постоянность; б) спокойствие. Архетип символов в этом фрагменте – общекультурный.

[2] *По межге, на переметке./ Резеда и риза кашки./ И вызванивают в четки/ Ивы – кроткие монашки./ Курит облаком болото./ Гарь в небесном коромысле./ (1914)*

Стихотворение является примером пейзажной лирики с примесью философских рассуждений о смысле человеческой жизни. В настроение молитвы вводят *кашки* (народное название клевера), цвет которых (розово–фиолетовый или белый) ассоциируется с ризами, облачением священника для богослужения.

Благодаря конфронтативным¹ метафорам *риза кашки* и *Ивы – кроткие монашки* появляется символ молитвы, понимаемой в первом случае, как разговор с Богом о существенных вопросах (священник – посредник), а во втором случае – как молитва Богоматери (Пресвятой Богородице). Посредством олицетворения *И вызванивают в четки*² *Ивы* молитва становится слышной. Следующий этап литургии (богослужения) перенесен благодаря метафоре-олицетворению *Курит облаком болото* над болото.

Конфронтативная перифрастическая метафора (с целью описания) своей образностью обращается к фимиаму (ладану), воспроизводя таким образом метафорическую символику молитвы, обращённой к Богу с целью просить принять жертву, поднимающуюся посредством дыма и благоухания к небу. Ладан символизирует молитву, почтение, с одной стороны, но, с другой стороны, считается также символом очищения [КОР 135–136].

Далее следует обратить внимание на гиперболизацию символа путем двойного соотнесения – ладан и туман над болотом, т.е. облако в этом случае ассоциируется с дымом. Дым ладана вводит символику набожности, нравственности [КОР 136]. Он становится медиатором, связующим звеном между землей и небом, земным и потусторонним миром [СД II, 168–169]. Молитва в природе продолжается.

Облака понимаются Есениным как небесные и земные жители. В этом отрывке как раз подразумеваются эти последние, потому что облака поднимаются над болотом (автор с этой целью использует глагол *курит*).

Функциональный перенос *Гарь в небесном коромысле* утверждает, что молитвы попадают в небо, т.е. это молитвы, услышанные Богом. Существительное *гарь* ‘что-н. горелое’ напоминает метафорическое значение огня – очищение, помилование грехов [КОР 268]. Коромысло облегчает ежедневную работу – помогает без большого усилия носить тяжести. Это значение помогает раскрыть символику Божественной

¹ Согласно польскому теоретику литературы, Х. Маркевичу, мы делим метафоры на конфронтативные, эвокативные, конфронтативно-эвокативные, перифрастические. У каждой метафоры – ее тема и носитель.

² Четки ‘шнурок с бусами для отсчитывания прочитанных молитв’ этимологически происходят от *чѣтка* и, далее, от глагола *чѣсти*, *чѣту* ‘считать’ бусы, как символ молитвы *Радуйся, Мария, благодатная!* (Ш 493). Ср. польское *różaniec* от роза – символ девической невинности (КОР 362-363).

доброты, милосердия, благодаря которым человеку легче нести земной крест, переносить страдания [КОР 44].

Болото, как свидетельствуют верования восточных и западных славян считается опасным и нечистым местом, где водятся черти [СД I, 228–229]. В западнославянской традиции принято считать, что в болоте обитает нечистая сила. Горы, лес, пустошь у южных славян отождествляются с нечистыми местами.

Этимология названия *резеда* соотносится с латинским словом *resēdāre* ‘утишать, успокаивать’ (П II, 194) или ‘исцелять’ [Ф III, 462]. В прежние времена люди думали, что растение имеет такие свойства. Благодаря этимологии появляется добавочно символика исцеления или утишения, т. е. спокойствия.

Общим исходным символом можно считать философские рассуждения о смысле человеческой жизни, исходной точкой которых являются ассоциации, вызванные сходством природы и одежды священника (цвет клевера – риза священника; облако над болотом – ладан, небесное коромысло), соотношением цикличности существования природы и человеческой жизни. Человек представлен Есениным как неотъемлемая часть природы, и существуют они во взаимопонимании.

В этом фрагменте стихотворения выступают следующие символы: метафорический (*Курит облаком болото, риза кашки, Ивы – кроткие монашки*), функциональный перенос (*Гарь в небесном коромысле*).

Здесь предстает следующая символика облаков: 1) явления природы: а) дым (огонь); 2) предметы, вещи: а) коромысло; 3) восприятие мира: а) молитва; б) посредническая роль молитвы в отношениях небо – земля, Бог – человек. Поэт обращается к религиозному архетипу символа.

*[3] Не ветры осыпают пуци,/ Не листопад златит холмы./ С голубизны незримой
кущи/ Струятся звездные псалмы./ Я вижу – в просиничном плаще./ На легкокрылых
облаках./ Идет возлюбленная Мати/ С Пречистым Сыном на руках.*

Конфронтативная метафора–олицетворение (тема метафоры – *облака*, а ее носитель – *легкие крылья*) *На легкокрылых облаках* воспроизводит символику тайны, святости, неба (КОР 43). Благодаря глаголу *идет* метафора *На легкокрылых облаках Идет возлюбленная Мати* раскрывает символ твердой, надежной, обоснованной почвы для тайны правды, Божьей чести [КОР 43]. Прилагательное *легкокрылый* ‘быстрый в движении’ воспроизводит также быстроту движений, т. е. скорости перемещения во времени – в эффекте снесения понятия времени.

Определение *в просиничном плаще* вводит цветовой символ синего – спокойствие, вера, набожность, надежда, блаженство, небо [КОР 27]. Выражение *С Пречистым Сыном на руках*, благодаря обстоятельству места *на руках*, воспроизводит значение самого важного дара в образе Божественного Младенца.

Общая символика связана с размышлениями лирического я о существовании человеческой жизни, о роли Бога, Его милосердии, сострадании в жизни людей.

Здесь появляется метафорический символ (*На легкокрылых облаках, Идет возлюбленная Мати*).

В вышеуказанном фрагменте стихотворения представлена следующая символика облаков: 1) предметы, вещи: а) легкие крылья; б) надежная почва (грунт);

2) восприятие мира: а) Божье покровительство, попечение (тайна неба); б) посредническая роль Божьей Матери в отношениях небо – земля, Бог – человек; 3) физические явления: а) быстрота, скорость времени. Поэт обращается к религиозному архетипу символов.

[4] *Сторона ль моя, сторонка,/ Горевая полоса./ Только лес, да посолонка./ Да заречная коса.../ Чахнет старая церквушка,/ В облака закинув крест./ И забольная кукушка/ Не летит с печальных мест./ (1914)*

Глагольная метафора *Чахнет старая церквушка В облака закинув крест* благодаря глаголу *закинуть* по отношению к церкви выявляет символ расстояния между небом и землей, и далее – символ посредничества церкви (ее посетителей) между Богом и человеком. Облака приобретают символику неба, Божьей славы [КОР 43], а их близость к небу и к кресту (они касаются креста) воспроизводит в памяти символ креста – Бог, страдание, жертва [КОР 175]. Общий смысл этого художественного образа – нищая деревенская жизнь есть жертва Богу, Божественное начало вездесущее в крестьянской жизни.

Метонимический образ–символ (здание вместо молящихся людей) благодаря глаголу *чахнет* олицетворяется и выявляет символ грусти, тоски, а даже, учитывая соседство эпитета *старая*, приближающейся смерти. Деминутивный суффикс – *ушк(а)* как в слове *старушка, бабушка* имеет гиперболическую функцию – усиливает этот признак и одновременно символ старости, болезни. Церквушка является также наглядным символом православной веры.

Поэт, начиная с описания бедного, грустного пейзажа деревни, переходит к описанию бедного крестьянского быта посредством литоты (художественное преуменьшение величины за счет суффикса –*ушк(а)*) и метонимии (вместо людей здание церкви).

С помощью контекстуального выражения *И забольная кукушка Не летит с печальных мест* (забольный ‘надоедливый’) выявляется символ двойной плоскости тоски – кукушка и печальные места. Кукушка здесь символизирует горе, разлуку, смерть [СД III, 36-37], а также грусть, одиночество, эгоизм [КОР 181–182]. Птица неотрывно связана с этим деревенским грустным пейзажем и, наперекор человеку, не улетает в теплые края на зиму.

Общий символ вызван размышлениями, связанными с жизнью жителей небогатой деревни согласно законам православной религии и божественному началу.

Здесь появляются метафорический и метонимический символы (*Чахнет старая церквушка, В облака закинув крест*).

В анализированном отрывке стихотворения представлена следующая символика облаков: 1) место: а) небо; 2) физические явления: а) расстояние между землей и небом; 2) восприятие мира: а) посредничество между Богом и человеком; б) православная вера; 3) чувства: а) грусть, тоска; 4) удары судьбы: а) смерть (кукушка). В обсуждаемом фрагменте поэт опирается на религиозный (*В облака закинув крест*), народный, мифологический (*забольная кукушка*) архетипы.

[5] Чую Радуницу¹ Божью —/ Не напрасно я живу,/... Под венком, в кольце иголок,/ Мне мерещится Иисус./ Он зовет меня в дубровы,/ Как во царстве небес./ **И горит в парче лиловой/ Облаками крытый лес.**/ Голубиный пух от бога./ Словно огненный язык./ Завладел моей дорогой,/ Заглушил мой слабый крик./ (1914)

Есенин восхищался Христом. В письме другу поэт написал, что читая *Евангелие* он обнаружил, что Христос для него совершенство. Поэт подчеркивал, что верит в Иисуса как в человека, одаренного светлым умом и благородной душой, а также видит в нем образец любви ближнего [Watała, Woroszyński 1982, 29]. В приведенном фрагменте Есенин описывает видение Христа.

Перифрастическая метафора (замена конкретного названия его описанием, характеристикой) *Облаками крытый лес* выдвигает символику крыши и одежды ‘защиты’. Лес считается символом Земли, родины [КОР 189–190], т.е. имеется в виду защита родины, а поскольку прикрывающая одежда лилового цвета (фиолетовая одежда Христа), речь идет о символике Божественной заботы о крестьянах – убогих людях и об их родине. Одежда создает значение богатства, облаков, а также (как доступная зрению внешняя форма внутренности), сокрытия пороков [КОР 263–265]. Одежда и крыша – пример функционального переноса.

Перифрастическая метафора *И горит в парче лиловой* обнаруживает символику покрыва (продиктованную фиолетовым цветом), а именно – начало и конец человеческой жизни, понимаемой как отражение мученической смерти и воскресения Иисуса Христа. Фиолетовый цвет образуется соединением двух противоположных цветов, красного и синего. Фиолетовые ризы священника ассоциируются с Великой неделей перед Пасхой, когда в церкви вспоминаются муки, страдание, умирание, смерть и воскресение Иисуса. Здесь подтверждается символика Бога Творца, который именуется Альфой и Омегой.

Глагол *горит* воспроизводит символ огня – в этом контексте Бога Создателя (Творца), который обнаруживается в виде огня [КОР 267]. Восстанавливается первое лицо Святой Троицы, а в последующем контексте появляется и Святой Дух. Имеется в виду вся Троица, т.е. абсолютное, целостное, мощное попечение над родиной. Огонь – это мученичество, смерть и воскресение, а все вместе имеет гипорболическую функцию.

В этом художественном образе проявляется символика посредничества облаков между землей и небом, человеком и Богом, а также значение провидения, таинства. Символы Троицы переплетаются – один раз говорится о Христе, в другой раз – о Боге, а иной раз – о Святом Духе. Облака создают символику провидения, святости [КОР 43], а языки пламени – Святого Духа.

Общая символика вызвана видением Иисуса, образ которого недоступен зрению – Иисус предстает в воображении, является невероятно значимым для человека.

В анализируемом отрывке стихотворения появляются метафорические символы (перифрастические метафоры): *И горит в парче лиловой Облаками крытый лес*.

¹ Радуница – религиозный обычай поминовения умерших на могилах на послепасхальной неделе, поминовение (СД IV, 389).

Здесь обнаруживаем следующую символику облаков: 1) предметы, вещи: а) одежда; б) крыша; 2) Троица: а) Бог Создатель; б) Христос; в) Святой Дух; 3) восприятие мира: а) посредничество между Богом и человеком; б) провидение, тайна; в) жизнь – смерть – воскресение. Здесь наслаиваются несколько религиозных символов.

[6] *Вяжут кружево над лесом/ В желтой пене облака./ В тихой дреме под навесом/ Слышу шепот сосняка./ (...)* Позабыв людское горе,/ Сплю на вырублях сучья./ Я молюсь на алы зори,/ Причащаюсь у ручья (1914).

Перифрастическая метафора–олицетворение *Вяжут кружево над лесом/ В желтой пене облака* (тема метафоры – *облака*, носитель метафоры – *кружево*) вводит символику предвидения (фата–моррганы), вызванную полусном природы. Благодаря перифрастической метафоре *В желтой пене облака* появляется поэтический образ подсвеченных солнцем облаков, которые напоминают пену, воспроизводя таким образом символику бесконечности неба через соотнесение с солнцем [КОР 387]. Через указание на желтый цвет воспроизводится символ вечности, ясности, света [КОР 506].

Метафора–олицетворение *Вяжут кружево над лесом (облака)*, сравнивая облака с человеком на основании функции – вязания кружева (крючком, спицами) становится функциональным переносом.

Подсвеченные солнцем облака выступают в роли посредников между небом и землей, Богом и человеком. Здесь появляется символика святости, таинства [КОР 43]. Это посредничество разыгрывается над лесом, который ассоциируется с Землей, родиной, приютом [КОР 189–190].

Сравнение облаков с кружевом и с пеной напоминает о земной красоте за счет природного пейзажа, о тонкости, нежности, деликатности, легкости, т.е. символика деликатности, изящества наслаивается в обоих случаях.

Заметной становится цветовая семантика за счет белой краски благодаря сравнению облаков с пеной. Пена даже этимологически соотносится с молоком; сравни индийское *pajas* ‘молоко’ [BR 45; Ш 332]. В этом случае возникает символика чистоты, невинности [КОР 22–23] по поводу краски и символика очищения, бессмертности (через облака – посредники), связанная с молоком.

Благодаря сосне (у существительного *сосняк* ‘сосновый лес’ гиперболическая функция) появляются положительные символы: долговечности, победы, шепота, молитвы (КОР 395–396). Особенно интересной становится метафора–олицетворение *шепот сосняка*. В изящной природе слышны нежные тихие звуки, издаваемые очень высокими деревьями, какими представляются сосны. С другой стороны вышеупомянутая метафора выполняет функции своеобразного оксюморона (высокая сосна и тихий, неслышный голос).

Полусон природы происходит *В тихой дреме под навесом*, т.е. бесконечно, под Божьим попечением, т.е. в небе (навес) [КОР 251–252].

После введения этой символики появляется более глубокое ощущение трехмерного пространства. Не удивляет шепот сосняка, а в конце стихотворения молитва на алые зори, причастие у ручья.

Общей символикой является полусон природы, ассоциирующийся с деликатностью, тишиной, видением, красотой.

Здесь появляются метафорические символы (перифрастические метафоры: *Вяжут кружево над лесом В желтой пене облака*).

Облака предстают символом: 1) предметы, вещи: а) кружево; б) пена; 2) человек: а) женщина, вяжущая кружево (на спицах или крючком); 3) физические явления: а) видение; 4) восприятие мира: а) посредничество между Богом и человеком; б) красота природы; в) деликатность, легкость, нежность; г) невинность, чистота; д) очищение, бессмертность. Здесь преобладают религиозные, а также появляются авторские (индивидуальные) символы.

[7] *Заглушила засуха засевок./ Сохнет рожь, и не всходят овсы./ На молебен с хоруговьями девки/ Потащились в комлях полосы./(...)* *Стрекотуньи-сороки, как свачи./ Накликали дождливых гостей./ Зыбко пенились зори за рощей./ Как холстины¹ ползли облака./ И туманно быльнице² тощей/ Меж кустов ворковала река.*

Здесь появляется символ–сравнение *Как холстины ползли облака*. Облака сравниваются с льняной тканью и благодаря этому возникает символика облака серого цвета, предвестника дождя; но за счет непосредственного сравнения с холстиной обнаруживается значение будничности, заурядности, бесцветности (КОР 408). Глагол *ползти* намекает на символику медленности, т.е. времени, соответствующего для природных явлений, например дождя (олицетворение).

Метафора–олицетворение *И туманно быльнице тощей Меж кустов ворковала река* указывает на реку, которая воркует, т.е. нежничает, льстит, говорит вкрадчиво большой от засухи траве (испытывающей жажду). Олицетворенная, кокетничает с ней туманно ‘неясно, невыразительно’. Возможно, что речь идет о сухой траве, окутанной туманом, понимаемой как насыщенность водяными парами. Тощая трава воспринимается как пустая, не наполненная водой (едой). Наречие *туманно* выдвигает символ эффективности действия. Гиперболический суффикс *-иц* (в существительном *быльица*) исполняет увеличительную функцию, но соседство кустов придает этому приему комическую роль. Из гиперболы получается семантическая литота. Былинка ‘стебель, маленький стебелек травы’ находится среди кустов–великанов.

Благодаря глаголу *ворковать* река сравнивается с кокетливым голубем. Она издает звуки, свойственные голубям – однообразные, монотонные. Отсюда кусты имеют значение благоприятствия (содействия) любви.

Общим символом является нетерпеливое ожидание дождя после засухи засевов. Во всем стихотворении как бы чувствуется приближение дождя, его признаки видны в облаках, напоминающих льняную ткань, в тумане над рекой и т.д. Наблюдается постепенный рост напряжения, этому помогают языковые и стилистические средства. Дождь висит в воздухе, ползет ‘идет, передвигается очень медленно’.

¹ Холстина, холст – льняная ткань, обычно кустарной, т.е. домашней, не фабричной выделки (СРЯ 753).

² Быльник (быльница) – полынь, горькая трава; псковский, смоленский или московский говор (лесная трава) (СРНГ III, 346).

Выступают символы сравнения (*Как холстины ползли облака*) и метафорические (*Меж кустов ворковала река*).

В описываемом фрагменте стихотворения представлена следующая символика облаков: 1) предметы, вещи: а) холстины (льняная ткань); 2) явления (природные, физические): а) медленность (своевременность в природе); 3) восприятие мира: а) будничность, заурядность повседневной жизни (и природных явлений). Имеют место религиозные и появляются авторские (индивидуальные) символы.

К символике облаков Сергей Есенин обращался прежде всего в начальный период творчества, охватывающий 1910–1914 годы. В анализируемых фрагментах стихотворений поэта облака символизируют некоторые феномены: вещи (парча лиловая, кружево, холстина, ладан, легкие крылья, коромысло, надежная почва), природные явления (огонь, дым), физические явления (скорость времени, медленность–своевременность в природе, расстояние между землей и небом), место (небо), люди (женщины, вяжущие кружево). Неоднократно облака являются символом из категории восприятия мира (например: спокойствие, радость, красота природы, грусть, душевное очищение).

В собранном нами материале преобладает символика посредничества облаков между землей и небом, человеком и Богом (4) и символика скрываемой тайны (2). В значительной степени преобладают положительные символы, а только в одном случае поэт обратился к отрицательной символике облаков (удары судьбы – смерть). Большую роль в поэтическом описании облаков играет цветовая символика (например: серый – повседневность, лиловый – царственность).

В значительной степени преобладают глубоко религиозные архетипы символов. Образ и символика облаков связаны с Божьей Матерью, Святой Троицей (Богом Отцом, Иисусом, Божьим Духом).

Подытоживая, необходимо отметить, что часто встречающийся образ облака имеет непосредственную связь с выражением личных чувств поэта. Символика облаков, представленная при помощи метафорических, метонимических, сравнительных символов, раскрывает огромное количество смыслов, которые нельзя выразить одним словом.

В статье предложен анализ поэтического текста с применением семантического и лингвокультурологического анализа языкового материала в семантическом поле „природа”. Описание символики облаков в стихотворениях С. Есенина показывает схему введения очередных символов, в которой всё время появляются семы, основанные на логической связи, актуализирующиеся посредством метафоры, причем существенную роль здесь играет соседство носителя метафоры.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. *Авдеенко И.А.* Символ и метафора. // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2013. – № 3(21). Ч. II. С. 16–18.
2. *Есенин С.А.* Собрание сочинений в трех томах. Т. 1. – Москва: Правда. 1977. – 447 с.
3. П – *Преображенский А. Г.* Этимологический словарь русского языка. Т. I– III. – Москва: Типография Г. Лисснера и Д. Собко. 1910–1914.
4. СД – *Толстой Н.И.* Славянские древности. Этнолингвистический словарь. Т. I–V. – Москва: Международные

отношения. 1995–2012. 5. СРНГ – Словарь русских народных говоров. Т. I –.... – Москва: Наука. 1965 – ... 6. СРЯ – Ожегов С.И. Словарь русского языка. – Москва: Русский язык. 1984. – 796 С. 7. Ф – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Т. I–IV. – Москва: Прогресс. 1986–1987. 8. Ш – Шанский Н.М. Иванов В.В. Шанская Т.В. Краткий этимологический словарь русского языка. – Москва: Просвещение. 1975. – 543 с. 9. BR – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. – Kraków: Wiedza Powszechna. 1927. – 886 s. 10. KOP – Kopalinski W. Słownik symboli. – Warszawa: Wiedza Powszechna. 1990. – 512 s. 11. Markiewicz H. Uwagi o semantyce i budowie metafory. / Studia o metaforze II. Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej; Red. Głowiński M.i Okopień-Sławińska A. – Wrocław: Ossolineum, PAN. 1990. S. 43–59. 12. Stern C. 2006. Poeta i tancerka. Isadora Duncan i Sergiej Jesienin. Tłum. Szymanderska U. – Warszawa: Twój Styl. 2006. – 203 s. 13. Watala E. Woroszyński W. Życie Sergiusza Jesienina. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy. 1982. – 561 s.

Статья поступила в редакцию 18.12.18

*J. Kur-Kononowicz, Doctor of philology (PhD),
Associate Professor in Institute of Russian Studies
of Rzeszów University; Rzeszów, Poland*

ABOUT THE SYMBOLISM OF CLOUDS IN THE CONTEXT OF SERGEY JESIENIN POETRY

The goal of the present article is the analysis of symbolism of clouds in Sergey Jesienin poetry. The semantic-cultural method of description of language material with the usage of semantic fields was accepted. The research material was excerpted from the poetic works of Sergey Jesienin. The clouds are understood (treated) as “atmospheric phenomena” sub-field in the nature semantic field. Description contains the stylistic language means serving representation with the usage of given symbols of clouds in the poetic works of Sergey Jesienin. There were distinguished, among others, symbols expressed metaphorically, metonymically, and also with the usage of comparisions, synecdoches, etc. The clouds are the symbol of things (items), atmospheric and physic phenomena, people, place, perception of the word. Prevails the deep-religional archetypes of the clouds symbols.

Keywords: clouds symbolism; poetry; semantic; metaphor; metonymy.

*I. Кур-Кононович, канд. філол. наук,
ад'юнкту Інституту російської мови
Жешувського університету,
м Жешув, Польща.*

ПРО СИМВОЛІКУ ХМАР В КОНТЕКСТІ ПОЕЗІЇ СЕРГЕЯ ЄСЕНІНА

Метою статті є лінгвістичний аналіз символіки хмар в поезії Сергія Єсеніна. Об'єкт вивчення – символіка субполя “атмосферні явища” у функціонально-семантичному полі «природа». Предмет дослідження – своєрідність символіки хмар у художній картині світу Сергія Єсеніна. Метод семантичного аналізу використовується в даному дослідженні в поєднанні з методом лінгвокультурологічного опису мовного матеріалу в семантичних полях. Виявлено системи архетипів символів, які автор нашаровує в даному поетичному фрагменті: релігійного, народного, заальнокультурного, індивідуально-авторського.

Ключові слова: символіка хмар, поезія, семантика, метафора, метонімія.

ОСОБЛИВОСТІ ФОНЕТИЧНОГО ВАРІЮВАННЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ПАРЕМІЙ: СИСТЕМА КОНСОНАНТИЗМУ

У статті розглядаються основні тенденції історичного розвитку системи консонантизму давньогрецької мови, окреслюються фактори формування фонетичних варіантів давньогрецьких паремій та аналізуються особливості їх фонетичного варіювання.

Ключові слова: пареміографія, давньогрецька пареміологія, паремії, фонетична система давньогрецької мови, фонетичні варіанти, гіперкоректність, класичний аттичний діалект, іонійський діалект, койне.

Давньогрецька пареміологія неодноразово ставала об'єктом різноаспектних досліджень, які здійснювалися з позицій синхронного аналізу певних інваріантів фразеологічних одиниць. Результатом впливу основних процесів і тенденцій історичного розвитку грецької мови та дії певних екстралінгвістичних факторів стала варіативність паремій, які використовувалися протягом століть (з часів античності до періоду Відродження, коли сама давньогрецька мова вже набула статусу “мертвої” мови). Це дає дослідникам історії давньогрецької мови невичерпний матеріал для аналізу особливостей її розвитку на всіх рівнях, зокрема, фонетичному.

Особливості фонетичного варіювання давньогрецьких паремій, пов'язані з певними історичними змінами системи вокалізму давньогрецької мови, вже були предметом нашого дослідження [2]. Натомість, окремої уваги потребує аналіз фонетичних варіантів давньогрецьких ФО, поява яких зумовлена історичною зміною системи консонантизму давньогрецької мови.

Метою пропонованого дослідження є визначити основні екстралінгвістичні фактори, які зумовили формування фонетичних варіантів паремій давньогрецької мови, окреслити тенденції розвитку системи консонантизму давньогрецької мови, що знайшли відображення у фонетичних варіантах паремій, та проаналізувати особливості їхнього фонетичного варіювання.

Матеріалом дослідження особливостей фонетичного варіювання стали давньогрецькі паремії, вибрані методом суцільної вибірки зі збірників елліністично-римського періоду, періоду Середньовіччя та сучасних лексикографічних і пареміологічних джерел (Диогеніана Геракліота (I-II ст.), Плутарха (I-II ст.), Зенобія (II ст.), Грегорія Кіпрського (1241-1289), Макарія (XV ст.), Апостоля (бл. 1422 р. – бл. 1480 р.), які увійшли до видання “Corpus paroemiographorum graecorum” (13), “Index adagiorum Graecorum” Еразма Ротердамського (1467-1536 pp.) (14), словників Й. Х. Дворецького (9), О. Д. Вейсмана (8), М.І. Міхельсона (11) та інших).

Найдавніші збірники давньогрецьких паремій, які стали матеріалом нашого дослідження, належать до елліністично-римського періоду. У цей час у фонетичній системі давньогрецької мови відбувалися значні зміни. Поширена в той час койне мала,

як зазначає С.-Т. Теодорсон [7], принаймні дві фонологічні підсистеми: у розмовній мові на всій грекомовній території сформувалася інноваційна фонологічна підсистема, розвиток якої не обмежувався певними фіксованими правилами чи канонами; більше пов'язана з писемною фіксацією мови була консервативна підсистема, яка займала у елліністичні часи більш сильну позицію, ніж інноваційна, та пильно оберегалась езотеричними групами пуристів впродовж багатьох століть. У римський та візантійський періоди відбувається подальше накопичення розбіжностей між усною мовою, для якої характерна була інноваційна фонологічна підсистема, та писемною, в якій дотримувались норм класичного аттичного діалекту. Паралельне функціонування розмовної та писемної койне зумовлювало їх взаємну інтерференцію, однак у період койне ані в Афінах, ані у негрецьких регіонах елліністичного світу консервативна система не змогла ліквідувати інноваційну, а змушена була прийняти деякі її моделі [7, с. 111]: хоча внаслідок панівних в елліністично-римський період пуристичних аттикізувальних тенденцій письменники намагались уникати вживання у своїх творах розмовних фонетичних варіантів, все ж у літературних пам'ятках цього періоду зустрічаються фонетичні варіанти, характерні для розмовної койне.

Крім екстралінгвістичних факторів, які сприяли формуванню в елліністичний період двох фонологічних підсистем давньогрецької мови (про що, зокрема, йдеться у [3]), появі фонетичних варіантів давньогрецьких паремій у пареміографічних збірниках доби античності та більш пізніх періодів не меншою мірою, на нашу думку, сприяли також наступні чинники: а) час створення збірника; б) мова автора-упорядника пареміологічного збірника; в) мовно-стилістичні та діалектні особливості тексту-джерела, з якого пареміограф запозичав ФО; г) мета створення збірника. Адже, якщо автор був грекомовний, то він, записуючи давньогрецькі паремії, не міг уникнути впливу тих тенденцій і процесів, які панували у живій, сучасній йому розмовній грецькій мові. Якщо ж автор не був грекомовний, то він міг, навпаки, помічаючи у тексті-джерелі якісь відхилення від норми у формулюванні вислову, виправляти його відповідно до “правильного”, на його думку, вживання. Оскільки основною метою створення більшості таких видань була, передусім, навчальна, упорядники намагались дотримуватися норм класичного аттичного діалекту. Наслідок цього бачимо, зокрема, у вживанні пареміографами деяких гіперкоректних фонетичних варіантів.

Ретельний аналіз особливостей системи консонантизму давньогрецьких паремій, наведених у пареміографічних джерелах різних періодів, дозволив визначити основні процеси та тенденції розвитку фонетичної системи давньогрецької мови (системи консонантизму), які сприяли появі фонетичних варіантів ФО. Кількісні результати дослідження представлено у таблиці:

Таблиця 1

Фонетичні особливості		Елліністичні джерела	Середньовічні джерела	Сучасні джерела	Всього
Сполучення з -σ-	εῖς (клас. φημι.)	11	16	2	29
	εῖς (іон.-елл.)	5	15	1	21

Гемінати	+ (клас. атт.)	2	17	–	19	48
	– (клас. атт.)	4	3	1	8	
	– (елл.)	6	11	1	18	
	+	–	3	–	3	
-тт- / -σσ-	(ζιπερκор.)	–	–	–	–	29
	-тт- (клас. атт.)	6	8	4	18	
	-σσ- (іон.-елл.)	4	6	1	11	
Аспірація	+ (клас. атт.)	1	4	–	5	15
	– (іон.-елл.)	4	5	1	10	
ВСЬОГО		43	88	11	142	

Сполучення приголосних з -σ-. Слова, які закінчувалися на -σ-, зберігаючи таке закінчення перед голосними, отримували дублетні форми із закінченням -σ у положенні перед приголосними. До таких слів належить, зокрема, прийменник εἰς (< ἐνς < розширена закінченням -σ форма слова ἐν). Уже в ранню епоху відбулося узагальнення одних чи інших форм, у більшості діалектів – форм, що містять -ν. Згодом це узагальнене -νσ у свою чергу зазнало змін: воно втрачало -ν із замінним подовженням попереднього голосного в іонійсько-аттичному, дорійському та інших діалектах. С.І. Соболевський, зокрема, зазначає, що “ἐς – більш давня форма і вживається майже лише у поезії та деколи у Ксенофонта” [5, с. 276]. У пареміографічних джерелах при стійкій тенденції до переважного використання класичної аттичної форми εἰς (196 випадків проти 20 випадків характерної для іонійського діалекту форми ἐς) все ж фіксується 49 випадків фонетичних варіантів певних ФО з класичним аттичним εἰς та більш архаїчним варіантом ἐς, зокрема: Ὅψ' ἦλθεσ, ἀλλὰ γ' εἰς Κολωνὸν ἴεσο та Ὅψ' ἦλθεσ, ἀλλ' ἐς Κολωνὸν ἴεσο *Ти пізно приїшов, іди у Колон; Аφύας εἰς πῦρ та Аφύα εἰς πῦρ Сардина у вогонь; Βάλλ' εἰς Μακαρίαν та Βάλλ' ἐς Μακαρίαν / Ἄλαγ' ἐς Μακαρίαν! Йди до Макарії (блаженства)!; Ἴππος εἰς λεῖον πεδίον Κίης на рівнині / Ἴππον εἰς πεδίον Коня на рівнині <вчиши бігти> / Ἴππέας εἰς πεδίον προκαλεῖσθαι *Вершників на рівнину викликати та Ἐς πεδίον τὸν ἵππον Коня на рівнину; Εἰς Κυνόσαργες та Ἐς Κυνόσαργες На Кіносарг; Εἰς οὐρανὸν πτῦειν та Ἐς οὐρανὸν πτῦειν *Плюєш у небо; Εἰς οὐρανὸν τοξεύειν та Ἐς τὸν οὐρανὸν τοξεύειν *Стріляти з лука в небо; Εἰς Τροφονίου μεμάντευσαι та Ἐς Τροφονίου μεμάντευσαι *Просити віщування у Трофонія; Εἰς ὕδωρ γράφειν та Ἐς ὕδωρ γράφειν *Писати по воді.******

Кількісний аналіз вживання паремій з класичним аттичним εἰς та більш архаїчним варіантом ἐς (Табл. 1) показав, що у 60% випадків як елліністично-римські, так і середньовічні упорядники надають перевагу класичному аттичному варіанту. Більш архаїчний варіант вживається, як правило, у пізніх збірниках (15 з 20 випадків вживання).

Варіативне вживання деяких лексем з **гемінатами** або поодинокими приголосними було характерним вже для класичного періоду давньогрецької мови. Збільшення

кількості таких варіантів спостерігається в елліністично-римський період, що було зумовлене панівною в той час тенденцією до спрощення гемінат. Наслідком цього процесу стало існування фонетичних варіантів 48 ФО з гемінацією приголосних та без неї, зокрема: *Стυπτινον γερόντιον* та *Стυπτειον γερόντιον* *Зроблений з коччя старенький*; *Τευμησσία ἀλώπηξ* *Тевмеська лисиця* та *Τευμησσία ἀλώπηξ καὶ κύων* *Тевмеська лисиця і собака*; *Ακεσσαίου σελήνη* та *Ακεσαίου σελήνη* *Місяць Акесея* (при тому, що у всіх інших пареміях власне ім'я Акесея вживається з поодиноким σ: *Ακεσαίου [Ακεσέως]* καὶ *Ἐλικῶνος ἔργα* *Справи Акесея та Гелікона*); *Κασσιωτικὸν ἄμμα* та *Κασσιωτικὸν ἄμμα* *Кассіотійський вузол*; *Παττακίωνος συκοφαντικώτερος* та *Παττακίωνος συκοφαντικώτερος* *Більший наклепник, аніж Патакіон [Патекіон]*.

Велика кількість фонетичних варіантів, пов'язаних зі спрощенням гемінат, зустрічається серед паремій, які містять власні назви, наприклад: *Βάττου σίλφιον* та *Βάττου σίλφιον* *Сильфій Бата*; *Γαλῆ Ταρτησσία* та *Γαλῆ Ταρτησσία* *Тартеська куниця*; *Πλεύσειας εἰς τὴν Μασσαλίαν* та *Εἰς Μασσαλίαν* *плεύσειας* *Пливи в Масалію*.

Зважаючи на архаїзаторські тенденції, які панували в літературному писемному мовленні, укладачі пареміологічних збірників намагалися дотримуватися норм класичного аттичного діалекту при фіксації паремій. Однак серед аналізованих ФО трапляються випадки гемінації у лексемах, які у давньогрецькій мові класичного періоду вживалися з однією приголосною. Таке вживання можна розцінювати як гіперкоректність, пов'язану з прагненням авторів-упорядників протидіяти тенденції до спрощення гемінат, яка була панівною у грецькій мові елліністично-римського періоду

Так, пареміографами наводяться кілька варіантів висловів з прикметником *ἀδδηφάγος*, причому у всіх висловах зберігається подвійне -δδ-, оскільки, очевидно, форма з однією -δ- вважалася більш пізнім, не класичним, спрощеним варіантом: *Ἀδδηφάγων ἄρμα* *Ненажерлива колісниця*; *Ἀδδηφάγος τριήρης* *Ненажерлива трієра*; *Ἀδδηφάγος λίγος* *Ненажерливий ласун*; *Ἀδδηφάγων πεντηκόντορον* *Ненажерливий пентеконтор*. Натомість, як зазначено у словнику Й.Х. Дворецького (9), у класичний період у вжитку був варіант з однією -δ-, хоча паралельно міг вживатися і варіант з гемінатою (*Ἀδηφάγος τριήρης* *Ненажерлива трієра*).

Також зустрічаються випадки паралельного вживання паремій із фонетичними варіантами лерекса *Θάσσος*, *Ύλαν*, *Ψάλλιον* поряд із класичними аттичними варіантами *Θάσος*, *Ύλαν*, *Ψάλλιον*: *Θάσσος ἀγαθῶν* та *Θάσος ἀγαθῶν* *Тасос благ*; *Τὸν Ύλαν κραυγάζεις* та *Ύλαν κραυγάζειν* *Кличеш Гіласа*; *Ψάλλιον ἐμβάλλειν* та *Ψάλλιον ἐμβάλλειν* *Накинути вуздечку <на когось>*.

Як показав кількісний аналіз (Табл. 1), у 60% випадків пареміографи дотримуються норм класичного аттичного діалекту у вживанні подвоєних приголосних. Лише у 18 ФО вжито фонетичні варіанти зі спрощенням гемінат. У середньовічних збірках паремій зафіксовано 3 випадки гіперкоректної гемінації у тих випадках, де у класичному аттичному діалекті вживався поодинокий приголосний.

-σσ- та -ττ-. У беотійському, аттичному, єврейському діалектах геміната -σσ- переходила у -ττ-, в інших діалектах – у -σσ-. У коїне ж лише кілька слів зберігають аттичне -ττ-; встановлюється, як правило, написання через -σσ-, що пов'язане з впливом іонійської фонетичної системи (зокрема, [4, с. 436]).

Відображення цього процесу бачимо в існуванні паралельних фонетичних варіантів паремій (29 одиниць), у яких простежується використання різними пареміографами фонетичних варіантів зі звичним для аттичного діалекту класичного періоду сполученням -тт- та іонійським (і поширеним згодом у койне) сполученням -σσ-: Μῦς πίττης γεύεται та Ἄρτι μῦς πίσσης γεύεται *Миша <яка цюїно> скуштувала смоли*; Βοῦς ἐπὶ γλώττης та Βοῦς ἐπὶ γλώσσης <μέγας βέβηκεν> <Великий> Бик <став> на язик; Ἦλω τὸν ἦλον <ἐκρούειν> παττάλω τὸν πάτταλον *Цвяхом цвях, клином клин <вибивати>* / Ἦλος τὸν ἦλον, πάτταλος τὸν πάτταλον ἐξέκρουεν та Πάσσαλος πασσαλω ἐκρούεται <Цвяхом цвях, а> Клино – клином <вибив [вибивається]>; Γῆ θάλατταν ἀναμιγνύουσι та Γῆ θάλασσαν ἀναμιγνύουσι *Змішати море з землею*; Θαλάττης χόες та Οἱ τῆς θαλάσσης χόες *Кількість хоїв води в морі*; Ὁ Κρής τὴν θάλατταν та Ὁ Κρής τὴν θάλασσαν *Критянин море*.

Про неусталеність норм вживання фонетичних варіантів з -тт- чи -σσ-свідчить той факт, що як у збірниках елліністично-римського періоду, так і у збірниках періоду Середньовіччя частотність їх вживання однакова (Табл. 1). Натомість, у сучасних пареміологічних та лексикографічних джерелах у більшості випадків надається перевага класичним аттичним варіантам зі сполученням -тт-, що зумовлено практичною (навчальною) метою їх створення.

Однією з фонетичних особливостей, яка відрізняла класичний аттичний діалект від іонійського (що, зрештою, відобразилося і в особливостях давньогрецької мови елліністично-римського періоду), була **аспірація** непридихових приголосних. Непридиховий приголосний не змінювався на придиховий варіант у іонійському діалекті [1].

Паремії з аспірацією та без неї становлять найменшу групу фонетичних варіантів (15 одиниць). Серед проаналізованих паремій трапляється лише один випадок паралельного вживання фонетичних варіантів паремії з аспірацією (за нормами класичного аттичного діалекту) та без неї (що було характерне для іонійського діалекту) на стику слів на місці апокопи: Ἐξ ἑνὸς πάνθ' ὄραν *З одного бачити все* / Ἐξ ἑνὸς τὰ πάνθ' ὄρα *По одному на все дивись* та Ἐξ ἑνὸς τὰ πάντ' ὄρα *По одному на все дивись*.

Засвідчено також два випадки вживання фонетичних варіантів лексем з аспірацією (аттичний варіант) та без неї (іонійський варіант) усередині слова: Δάθως ἀγαθῶν та Δάτος ἀγαθῶν *Дат благ*; Κορυθῆως εἰδεχθῆστερος та Κορυδῆως εἰδεχθῆστερος *Потворніший за Корид[т]ея*.

Існування паралельних фонетичних варіантів вислову Καὶ κόρχωρος ἐν λαχάνοις та Кόρκωρος ἐν λαχάνοις *І корхор на овочевому ринку* пояснюється вживанням паралельних варіантів іменника ὁ κόρχωρος / κόρκωρος вже у класичний період розвитку давньогрецької мови.

Аналіз фонетичних варіантів з аспірацією та без неї дозволив зробити висновок про значний вплив іонійської фонетичної системи на літературну писемну норму в елліністично-римський період, що відобразилося і на більш пізніх пам'ятках. Адже у 10 ФО вживається саме варіант без аспірації, характерний для іонійського діалекту, і лише в п'яти – аспірований за нормами класичного аттичного діалекту варіант (Табл. 1).

Отже, як показало дослідження, у фонетичних варіантах давньогрецьких фразеологічних одиниць відобразилося паралельне вживання у мові елліністично-римського періоду класичного аттичного варіанта εἶς та більш архаїчного ἕς, а також процес спрощення гемінат (50 та 48 випадків відповідно). Меншою мірою представлено вживання класичних аттичних фонетичних варіантів зі сполученням -ττ- паралельно з іонійським (і поширеним згодом у койне) сполученням -σσ- (29 випадків). Вживання фонетичних варіантів без аспірації приголосних (зумовлене впливом іонійської фонетичної системи на літературну писемну норму в елліністично-римський період) паралельно з аспірованими за нормами класичного аттичного діалекту засвідчене лише у 15 випадках. Аналіз кількісних показників вживання класичних аттичних та іонійсько-елліністичних варіантів показав, що пареміографи при фіксації паремій, хоча й намагалися уникнути впливу інноваційної фонетичної системи, яка панувала у розмовній грецькій мові, все ж у 42,2% випадків надавали перевагу саме іонійським варіантам, які були характерні для розмовної койне елліністично-римського періоду.

Дослідження проблеми варіювання давньогрецьких паремій не лише на фонетичному, але й на інших мовних рівнях важливе та актуальне як в аспекті аналізу історичних фонетичних змін давньогрецької мови, так і для пареміографії, завданням якої є “розробка принципів найбільш повного та несуперечливого тлумачення ФО у словниках” [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Енциклопедичний словник класичних мов* / Л.Л. Звонська, Н.В. Корольова, О.В. Лазер-Паньків та ін. ; За ред. Л.Л. Звонської – 2-ге вид. випр. і допов. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2017. – 552 с. 2. *Лазер-Паньків О.В.* Особливості фонетичного варіювання давньогрецьких паремій: система вокалізму // *Studia linguistica* : 36. наук. праць. – Вип. X. – К. : Логос, 2017. – С. 70-80. 3. *Лазер-Паньків О.В.* “Архаїзаторські тенденції у мові грецької історіографії II-III ст. (на матеріалі твору Арріана *Ἀλεξάνδρου ἀνάβασις*)” : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 / Лазер-Паньків Олеся Василівна. – Київ, 2007. – 244 с. 4. *Славятинская М.Н.* Учебник древнегреческого языка. – М. : Филоматис, 2003. – 622 с. 5. *Соболевский С.И.* Древнегреческий язык. – СПб. : Алетей, 2000. – 614 с. 6. *Стебелькова Н.А.* Варьирование и структурно-семантические аспекты тождества фразеологической единицы : На материале глагольных фразеологизмов современного английского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/varirovanie-i-strukturno-semanticheskie-aspekty-tozhdestva-frazeologicheskoi-edinitsy-namat#ixzz49TltHtev>. 7. *Teodorsson S.-T.* The phonology of Attic in the Hellenistic period. – Götting : Acta Universitatis Gothoburgensis, 1978. – 126 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. *Вейсман А.Д.* Греческо-русский словарь / А.Д. Вейсман. – М. : Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 1991. – 1370 с. 9. *Дворецкий И.Х.* Древнегреческо-русский словарь : В 2 т. – М. : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1958. – 1904 с. 10. *Лазер-Паньків О.* ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ : Давньогрецькі прислів'я та приказки : словник-довідник / О. Лазер-Паньків. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2015. – 447 с. 11. *Михельсон М.И.* Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии : Сборник образных слов и иносказаний. – Т. 1-2 / М. И. Михельсон. – СПб. : Тип. АН, 1896-1912. – 2208 с. 12. *Bestiaria Latina* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://schoolhousewidgets.blogspot.com/2011/12/>

greek-proverbs-reference-page.html. 13. *Corpus paroemiographorum graecorum* / ed. E. L. a Leutsch, F. G. Schneidewin. – Т. I-II. – Gottingae, 1839-1851. 14. *Index adagiorum Graecorum* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jvpoll.home.xs4all.nl/back/Web/erasmus.htm> 15. *Liste griechischer Phrasen* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_griechischer_Phrasen.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2018.

*Лазер-Паньків О.В., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ОСОБЕННОСТИ ФОНЕТИЧЕСКОГО ВАРЬИРОВАНИЯ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ ПАРЕМИЙ: СИСТЕМА КОНСОНАНТИЗМА

В статье описаны основные тенденции исторического развития системы консонантизма древнегреческого языка, определяются факторы формирования фонетических вариантов древнегреческих паремий, анализируются особенности их фонетического варьирования.

Ключевые слова: паремиография, древнегреческая паремиология, паремии, фонетическая система древнегреческого языка, фонетические варианты, гиперкорректность, классический аттический диалект, ионийский диалект, койне.

*Lazer-Pan'kiv O.V., PhD., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

THE PECULIARITIES OF THE ANCIENT GREEK PROVERBS PHONETIC VARIATION: THE CONSONANTISM

The article outlines the key tendencies of the ancient Greek consonantism historic development, deals with the factors of the phonetic variants' of ancient Greek proverbs formation, analyzes its phonetic variation peculiarities.

Keywords: paremiography, ancient Greek paremiology, proverbs, phonetic system of the ancient Greek language, phonetic variants, hypercorrectness, classical Attic dialect, Ionic dialect, koine.

УДК 81'27

*Лугова Ю.В., студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ОБРОБКИ Й ПЕРЕТВОРЕННЯ ФАХОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТАХ МЕДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті розглянуто ключові стратегії обробки й перетворення фахової інформації в аспекті медичного перекладу. Розкрито роль соціально-культурних особливостей, визначальних для перекладу. Проаналізовано вплив концептуалізації на досягнення еквівалентності перекладу.

Ключові слова: медичний дискурс, концепт, концептуалізація, еквівалентність, науково-популярні тексти, стратегії перекладацької обробки фахової інформації.

Перекладач медичних текстів має справу не просто зі зразком конкретного дискурсу, а з особливою терміносистемою та фаховою інформацією, перетворення якої становить чималі труднощі навіть для досвідченого експерта. Оскільки переважна більшість медичних перекладачів не є професійними лікарями, то рівень їхньої медичної обізнаності нижчий, ніж у фахівців, що володіють глибокими знаннями своєї галузі. Незважаючи на це, перекладачі змушені приймати стратегічні рішення, що спираються на індивідуальну медичну обізнаність.

Перекладачі науково-популярних медичних текстів беруть на себе роль не лише трансляторів спеціальних знань, а й медіаторів міжкультурної комунікації, які мають на меті виконати переклад, зважаючи на когнітивні та етнокультурно обумовлені особливості потенційних реципієнтів. Саме професійність або ж не професійність реципієнтів можна назвати однією з відправних точок, що диктує перекладачу вибір тих чи інших перекладацьких стратегій відтворення фахової інформації.

Коли мова йде про медичного перекладача, то він вирішує інформаційно-комунікаційні завдання, залежно від типології текстів. Тому в межах медичного перекладу П. Ліннел виділяє такі групи текстів:

- 1) інтрапрофесійні (для представників однієї галузі);
- 2) інтерпрофесійні (для представників різних галузей);
- 3) професійно-непрофесійні (для непрофесійних реципієнтів) [12, с. 143].

Залежно від того, з якими текстами має справу перекладач, він вдається до тих чи інших стратегій. Якщо мова йде про інтрапрофесійні та інтерпрофесійні тексти, то він прагне зберегти чистоту професійної комунікації внаслідок “лінгвістичної економності” [4], адже, як і автор, так і реципієнти є спеціалістами в конкретній галузі медицини. Перекладач не ставить собі за мету спростити інформацію, а намагається якнайточніше її відтворити, дотримуючись чіткості, інформаційної дискретності та обмеженої варіативності [5].

Натомість третя група текстів цієї класифікації спрямована на непрофесійних реципієнтів. Саме до неї належать науково-популярні тексти медичного спрямування. С.В. Вострова стверджує, що в таких текстах відбувається поєднання інформаційного та емоційного впливу на реципієнта, що здійснюється шляхом імплементації низки стратегій [3].

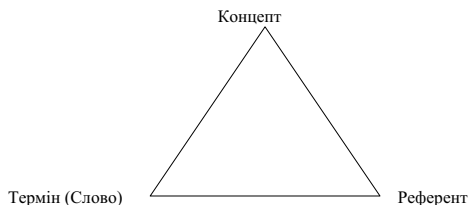
Е.В. Будассі наголошує на важливості стратегії зменшення щільності інформації, що опредметнюється завдяки редукційним процесам, які полегшують сприймання та створення нових фреймів. Ця стратегія реалізується трьома способами: апеляцією до наявних моделей ситуативних знань, переходом від абстрактного знання до конкретного пояснення та вилученням надлишкової інформації [2]. Дотримуючись цієї стратегії, перекладач часто вдається до описового перекладу, а також використовує термін і паралельно надає його еквівалентний синонім.

С.В. Вострова обстоює стратегію позиціонування, що ґрунтується на вирізненні конкретного об'єкта з низки схожих та формуванні потрібного уявлення про цей об'єкт в адресата. Вона також наголошує на стратегії інтимізації, що спрямована на скорочення дистанції з реципієнтом та викликання його довіри [3].

Надзвичайно важливий аспект у роботі перекладача з науково-популярним текстом медичного спрямування полягає в залученні соціально-культурного та історичного досвіду представників мовних спільнот, задля чого перекладач часто вдається до реконтекстуалізації, змінюючи стратегії викладу інформації, тобто пристосовуючи мовні явища, притаманні медичному дискурсу оригіналу, до нового дискурсу цільової мови [5].

Ця стратегія, насамперед, спричинена розбіжностями в концептуалізації, тобто накопиченні ментального досвіду про традиційні та оригінальні уявлення та динамічній когнітивній діяльності, що спрямована на осмислення певних категорій [11].

Для кращого розуміння концептуалізації ми беремо за основу семантичний трикутник, що ілюструє співвідношення думки, символу та референта.

У вершині модифікованого трикутника стоїть референт, який має форму, що виражена в слові (у даному випадку терміні), та концепт, що співвідноситься з мисленням. Це дає підстави стверджувати, що концепт є ментальним утворенням, яке А.П. Бабушкін розуміє, як “будь-яку дискретну одиницю колективної свідомості, яка відображає предмет реального або ідеального світу, що збережена в національній пам’яті носіями мови у вигляді пізнаного, вербально позначеного субстрату” [1].

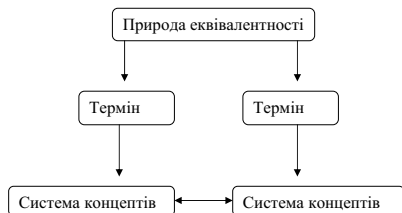
Усі концепти поєднуються за допомогою спеціальних зв’язків у спеціально організовані системи за асоціативною чи ієрархічною логікою. Ми виділяємо такі системи медичних концептів:

1. Анатомічні (spleen – селезінка, brain – мозок, lungs – легені);
2. Клінічні та діагностичні (leukemia – лейкоз, typhoid fever – черевний тиф, tumor – пухлина);
3. Фармацевтичні (vincristine – вінкристин, penicillin – пеніцилін);
4. Медичні спеціалісти та заклади (general physician – терапевт, Cancer Institute – Інститут Раку).

Ключового значення в процесі перекладу набуває не лише розуміння концептуальних систем мови оригіналу та мови перекладу, але й таке явище, як девербалізація. Модель девербалізації в перекладі забезпечує вираження змісту в результаті мапування концептів та їхніх взаємозв’язків. Цей процес полягає в повному абстрагуванні від вихідної мовної форми вираження та відділенні від неї значення. А.Ю. Підгірна визначає девербалізацію як переклад з однієї концептосфери в іншу [6]. Отже, девербалізація сприяє формуванню чіткої одиниці мислення та знаходженню вдалої форми для оформлення змісту слова чи терміна в мові перекладу [7].

Коли медичні перекладачі працюють із фаховою інформацією, то вони мають справу зі спеціальною термінологічною системою, тому тут можна говорити власне не про переклад термінів, а про еквівалентність концептів в англійській та українській мовно-мовленнєвій системі. Тому, Е. Вюстер зазначає, що еквівалентність – це співвідношення концептів різних мов, що мають однакові характеристики [15].

У своїй статті “Equivalence in translating international trade terminology” Д. Кордел наводить схему, що описує природу еквівалентності в перекладі термінів [8, с. 68].

Виходячи зі схеми, спершу перекладач ознайомлюється з терміном мови оригіналу, співвідносить його з концептом концептуальної системи конкретної галузі знань, а потім знаходить відповідний концепт у мові перекладу та встановлює відповідний термін мови перекладу. Це дає підстави стверджувати, що мова йде не про переклад термінів, а про переклад концептів, що відбувається на основі концептуальної еквівалентності. Для її встановлення перекладач має зважати на:

- семантичну еквівалентність, тобто еквівалентність значень слів, що, у свою чергу, може призвести до проблем із лексичним та граматичним оформленням;
- ідіоматичну еквівалентність, яка насамперед стосується емоційної та соціальної площин, адже ідіоми та розмовні конструкції вважаються непростими для перекладу;
- експериментальну еквівалентність, що виникає в тому разі, коли певний ситуативний контекст має бути перекладений так, аби відповідати вимогам культурного контексту цільової мови.

Концептуальна еквівалентність стосується доречності досліджуваного концепту та ситуацій, що відбуваються з представниками цільової культури, тому певні терміни можуть мати еквівалентне семантичне значення, але не концептуальну еквівалентність [10, с. 1423].

Наведена схема ілюструє ідеальний розвиток подій, коли конкретному концепту мови оригіналу відповідає лише один концепт мови перекладу, власне який і обирає перекладач:

Red blood cells and white blood cells and platelets sprouted up in an otherwise scorched field of **bone marrow** (4, с. 111).

На почасті випаленому полі **кісткового мозку** зароджувались **еритроцити, лейкоцити і тромбоцити** (2, с. 138).

Досить часто можна спостерігати випадки, коли один концепт містить у собі інший, тобто коли відбувається субординація концептів, і такі випадки

викликають великі перекладацькі труднощі. Е. Вюстер називає субординаційні концепти “Leitersynonume”. У міжмовній комунікації зв’язок між підпорядкованим концептом тієї чи іншої мови навряд чи можна назвати еквівалентністю, навіть якщо термін мови перекладу може використовуватися в аналогічних контекстах, як і термін мови оригіналу [14]:

Brain tumors like hers are a rare but recognized cause of **dementia** and can be surprisingly large by the time they start to cause problems (3, с. 101).

Така пухлина, як у неї, – рідкісна, але визнана причиною **старечого слабоумства**, і може бути на диво великого розміру, коли почне викликати проблеми (1, с. 106).

Наведений варіант перекладу ілюструє застосування субординованого концепту, адже **dementia** – це макроконцепт, що означає слабоумство, а варіант перекладу **старече слабоумство** вважається підпорядкованим, бо позначає різновид слабоумства. Ми пропонуємо власний варіант перекладу, де ми уникнули субординації концептів для точнішого відтворення значення:

Такі пухлини, як у неї, – рідкісні, але вони вважаються причиною **слабоумства** та можуть бути на диво великими, коли почнуть викликати проблеми.

Нерідко перекладачі схильні використовувати один концепт замість іншого в контексті міжмовної комунікації. Інколи це відбувається через необачність, адже недостатньо високий рівень медичної обізнаності перекладача дається взнаки. У багатьох випадках перекладач обирає саме таку стратегію, спираючись або на культурний контекст, або на когнітивні особливості потенційних реципієнтів.

Передусім, це стосується концептів, що не мають мовного вираження в певній культурі, але це не означає, що вони відсутні в концептосфері народу. Розглянемо приклад, що ілюструє, як національні особливості можуть впливати на переклад медичних спеціальностей та професій:

I carried out the operation first thing the next morning with Patrik, **the senior registrar** who was working with me at the time (3, с. 138).

Наступного ранку я робив цю невідкладну операцію разом із Патриком, який тоді був моїм **старшим інтерном** (1, с. 145).

У британській медичній традиції посада **the senior registrar** існувала до медичної реформи, що відбулась у 1990-х роках. Ним могла бути особа, що нещодавно закінчила навчання та виконувала переважно консультативні функції. Оскільки в українській медичній традиції така посада відсутня, то перекладач вирішив обрати найбільш подібну за концептуальним навантаженням професійну ієрархічну ланку – **старший інтерн**. Однак, ми пропонуємо власний варіант перекладу, в якому посада **the senior registrar** матиме найближчий концептуальний відповідник у системі національних медичних спеціальностей, яким виступатиме слово – **інтерн**:

Наступного ранку я відразу провів операцію разом із Патриком, який був моїм **інтерном** на той час.

Отож, наше дослідження вказує на те, що вибір стратегій обробки фахової інформації медичного тексту насамперед є продуктом міжкультурного діалогу, який необхідно проводити перекладачу. Саме культурні аспекти ми вважаємо лакмусом перекладацьких рішень, адже ментальні фрейми англо- та українськомовних осіб

суттєво різняться. Для уникнення концептуальної асиметрії в перекладі перекладачу необхідно вийти за межі формальних лінгвістичних особливостей тексту та постійно вдосконалювати свою міжкультурну компетентність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бабушкин А.П.* Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка: монография / А.П. Бабушкин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104 с. 2. *Будасси Э.И.* Популяризация как форма обработки научно-технической информации / Э.И. Будасси. – М.: Высшая школа, 1993. – 110 с. 3. *Вострова С.В.* Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англomовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Вострова Світлана Володимирівна. – К., 2003. – 20 с. 4. *Федюченко Л.Г.* Экологический аспект перевода: переводческая ошибка / Л.Г. Федюченко // Вестник Тюменского государственного университета – 2012. – №2. – С. 97-102. 5. *Поворознюк Р.В.* Переклад медичних текстів: теорія та практика: Монографія / Р.В. Поворознюк. – К.: Видеєць Заславський О.Ю., 2017. – 224 с. 6. *Подгорная А.Ю.* Концептуализация сообщения как основополагающий принцип перевода // Актуальные вопросы переводоведения и лингвистика (материалы научной сессии ВолГУ). – Волгоград, 2001. – С. 22-23. 7. *Раренко М.Б.* Основные понятия переводоведения (Отечественный опыт). Терминологический словарь-справочник / М.Б. Раренко. – М., 2010. – 260 с. 8. *Corcodel S., Corcodel D.* Equivalence in translating international trade terminology / Svetlana Corcodel, Dan Corcodel [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/65_70_Equivalence%20in%20translating%20international%20trade%20terminology%20%28incoterms%29.pdf 9. *Duclos, C. et al.* Medical Vocabulary, Terminological Resources and Information Coding in the Health Domain [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/9782817804774c2.pdf?SGWID=0-0-45-1414723-p175262490. 10. *Guillemin F, Bombardier C, Beaton D.* Cross-cultural adaptation of health-related quality of life measures: Literature review and proposed guidelines. *Journal of Clinical Epidemiology* / F. Guillemin, C. Bombardier, D. Beaton. – London: Pergamon Press Ltd, 1993. – С. 1417-1432. 11. *Langacker R.W.* Conceptualization, Symbolization, and Grammar / R.W. Langacker// *The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language Structure* : [Ed. By M. Tomasello]. – London : Lawrence Erlbaum, 1998. – С. 1–39. 12. *Linnel, Peter.* Discourse across boundaries: on recontextualization and the blending of voices in professional discourse/ Peter Linnel// *Text*. – 1998. – Vol.18, #2. – С.143-157. 13. *Rydning, Atin.* The Return of Sense on the Scene of Translation Studies in the Light of the Cognitive Blending Theory / Atin Rydning — *Journal des traducteurs* – 2005. – Vol. 5. – 392 с. 14. *Wüster E.* Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie / E. Wüster. – Bonn: Romanistischer Verlag, 1991. – 239 с. 15. *Wüster, E.* The Machine Tool, an Interlingual Dictionary of Basic Concepts / E. Wüster. – London: Technical Press, 1968. – 134 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Марш Генрі.* Історія про життя, смерть і нейрохірургію [Текст] : збірка оповідань / Генрі Марш; переклад з англ. Андрія Мизака. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. – 320 с.
2. *Мукерджі Сіддгартха.* Імператор усіх хвороб: Біографія раку [Текст] / Сіддгартха Мукерджі; з англ. пер. О. Король. – К.: Вид-во Жупанського, 2013. – 520 с. 3. *Marsh H.* Do Not Harm: Stories of Life, Death and Brain Surgery [Text] / H. Marsh. – London : Weidenfeld & Nicolson, 2014. – 278 p. 4. *Mukherjee S.* The emperor of all maladies: A biography of cancer [Text] / S. Mukherjee. – NY.: Scribner, 2010. – 472 p.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2018.

*Луговая Ю.В., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

СТРАТЕГИИ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ОБРАБОТКИ И ПРЕОБРАЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНОЙ ИНФОРМАЦИИ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ НАУЧНО- ПОПУЛЯРНЫХ ТЕКСТАХ МЕДИЦИНСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

В статье рассматриваются ключевые стратегии обработки и преобразования специальной информации в аспекте медицинского перевода. Раскрывается роль социально-культурных особенностей, определяющих перевод. Анализируется влияние концептуализации на достижение эквивалентности перевода.

Ключевые слова: *медицинский дискурс, концепт, концептуализация, эквивалентность, научно-популярные тексты, стратегии переводческой обработки специальной информации.*

*Luhova Y.V., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

STRATEGIES OF TRANSLATION PROCESSING AND TRANSFORMATION OF SPECIALIZED INFORMATION IN ENGLISH SCIENTIFIC-POPULAR TEXTS OF MEDICINE

The article deals with key strategies of translatorial processing and transformation of specialized information in terms of medical translation. The role of sociocultural specifics is discussed. The influence of conceptualization and conceptual equivalence is analyzed.

Keywords: *medical discourse, concept, conceptualization, equivalence, scientific-popular texts, strategies of translational processing of specialized information.*

УДК811.111'255.4:811.161.2

*Мізунова Д.О., студ.
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ХУДОЖНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ АТМОСФЕРИ ЖАХУ В РОМАНІ СТВІЕНА КІНГА “ПРОТИСТОЯННЯ”

У статті розглядається генеза та особливості літератури жахів, а також аналізується специфіка відтворення атмосфери жаху на різних рівнях мови при перекладі роману Стівена Кінга “Протистояння” сучасною українською літературною мовою.

Ключові слова: *література жахів, жанрові особливості, готика, генеза жанру, особливості перекладу літератури жахів.*

Недивним є той факт, що літературна форма, так тісно пов'язана з первинними інстинктами, налічує стільки років, скільки і сама людська думка. Ще з давніх-давен дикий спосіб життя, забобони, сни, невідомі та непередбачувані явища космосу породжували в наших предків відчуття страху, яке керувалося підсвідомістю,

інстинктами, релігією та самим навколишнім світом, який був і є невичерпним джерелом таємничого.

Жахливе, фантастичне спостерігаються в найранішому фольклорі різних країн і народів. Пов'язано це з незначним ступенем вивченості навколишнього світу. Враховуючи те, що людській уяві немає меж, почала з'являтися незліченна кількість архетипів, на кшталт богів, демонів, духів, привидів, монстрів та ін. [7, с. 18].

Література жахів (англ. Horror literature, horror fiction) – жанр фантастичної літератури, що має справу з надприродним, у прямому сенсі слова, має обмежений набір персонажів, запозичених, як правило, з міфології різних народів: вампіри, зомбі, перевертні, примари та демони [4, с. 62].

На розгляді питань, пов'язаних із літературою жахів, зосереджують увагу переважно такі зарубіжні дослідники, як: Д.Д. Джонсон, С.Т. Джоші, М. Касл, Н. Керол, М. Класен, Х.Ф. Лоувкрафт, Д. Стрінаті, Т. Тодоров, Д. Цілман та ін., та невелика кількість вітчизняних науковців, таких, як: О.Є. Артем'єва, Є.В. Жаринов, Т.М. Тимошенко та ін. [14; 15; 16; 20].

За словами багатьох критиків, сучасний жанр англо-американської белетристики хоррор, або роман “жахів”, походить від готичного роману кінця XVIII ст. Точкою відліку готичної прози прийнято вважати 1764 р., коли світ побачив доробок Х. Уолпола “Замок Отранто” (H. Walpole “The Castle of Otranto”) [2, с. 14].

Готична література в тандемі з жанром літератури жахів подарувала світу плеяду зірок першої величини, а саме: К. Баркера, А. Бірса, Е. Бронте, Ф. Кафку, С. Кінга, С. Коллінза, Х. Лоувкрафта, М.Г. Льюїса, Ч. Метьюрина, Е. По, А. Радкліфа, Р.Л. Стивенсона, Б. Стоусера, М. Шеллі та ін. Перо всіх згаданих постатей тією чи іншою мірою торкалося жанру літератури жахів, містичного трилера, готичної літератури.

Багато авторів намагалося створити визначення, яке б повністю відрізняло та виокремлювало жанр хоррор від схожих жанрів фентезі, наукової фантастики та трилера. Однак справа виявилася непростюю, адже основні характеристики, які наявні в одному жанрі, є поміченими і в іншому.

Хоррор – жанр літератури і кіно, який має на меті налякати читача чи глядача, вселити почуття тривоги і страху, створити напружену атмосферу жаху або болісного очікування жахливого. Ідею про те, що хоррор – емоція, тільки емоція “культурно” виведена в межах літературних традицій, висловив ще Д. Вінтер – укладач антологій хоррора, літературний діяч і кінокритик: “Хоррор – це не жанр, як містерія, наукова фантастика чи вестерн. Хоррор – це емоція” [21].

Емоції є “ядром людини, мовної особистості”. Вони постійно супроводжують індивіда, беручи активну участь у процесі пізнання навколишньої дійсності й зумовлюючи усі інші види його діяльності та поведінку.

Емоція “страх” є одним із найважливіших компонентів емоційної сфери людини, який зумовлює процес пізнання й орієнтації людини у світі, характеризуючись біологічними, психологічними та соціокультурними вимірами. Страх є фундаментальною властивістю людської істоти, природною універсальною базовою емоцією, що відображає інстинкт самозбереження і відіграє провідну роль у забезпеченні життєдіяльності людини.

На думку Н. Керола, представника американської школи літератури жахів, емоційний вплив, викликаний згаданим жанром, можна визначити як “художній жак” (arhorfor) [15, с. 27]. Незважаючи на розуміння страху і жаху як негативних емоцій, дослідник за допомогою власного терміна (arhorfor) спробував переконливо пояснити дивну, на перший погляд, популярність жанру серед читачів. Саме “художній жак”, який, на відміну від жаху справжнього, викликаний неприродними створіннями і явищами, не пов’язаний із небезпекою. “Художній жак” має в своєму арсеналі зброю, що здатна приємно “лоскотати” нерви і пробуджувати неабияку зацікавленість. Ще у “Поетиці” Арістотеля вперше було помічено, що жакливе, потворне, “на що нам неприємно дивитися в дійсності”, виступає необхідними атрибутами драматичного мистецтва, де людська пристрасть або “дія, що заподіє загибель або біль”, є однією з рушійних сил драми.

Головна характерна особливість, яка суттєво відрізняє жанр літератури жахів від інших пригородницьких жанрів, це створення в текстовій тканині специфічного настрою. Як зауважує в своєму есе “Надприродний жак у літературі” Г. Лавкрафт: “Основний критерій, який визначає належність твору до цього жанру, є не конкретний сюжет, а створення певного настрою в читача – глибокого страху при контакті з невідомими силами” [20, с. 16]. Свою думку автор продовжує словами, які були і є гаслом майже усіх корифеїв жанру: “Страх – одне з найстаріших і найсильніших людських почуттів, а найстаріший та найсильніший страх – це страх невідомого” [20, с. 25].

Отже, основне завдання авторів літератури жахів – створення відповідної атмосфери, посилене та психологічно обґрунтоване створення страху та зацікавленості в колізії.

У цій статті ми розглянемо особливості відтворення атмосфери жаху українською мовою в одній із найкращих та найвідоміших книжок Стівена Кінга. В 1974 році почалася незрівнянна літературна кар’єра вчителя англійської мови Стівена Кінга, нині відомого мільйонам читачів як Король хоррору. Він написав більш ніж 200 творів, серед яких понад 50 книг-бестселерів у стилях жахи (англ. horror), фентезі, трилер, містика. Кінгу вже не потрібно доводити своє право називатися справжнім письменником, і доказ цьому – величезна армія фанатів і престижні літературні нагороди. “Протистояння” (англ. The Stand) – постапокаліптичний роман Стівена Кінга, який розповідає про пандемію, що вбила практично все населення світу, і про протистояння небагатьох уцілілих після її припинення. Цей роман отримав високу оцінку критиків, вважається одним із найкращих романів письменника.

Атмосфера жаху може виражатися на різних рівнях мовної і мовленнєвої систем.

Будь-яку емоцію можна виразити, використовуючи властивості голосу [3, с. 167]. Паралінгвістичний елемент комунікації має загальну властивість із вербальним складником: використання артикуляційно-фізіологічного апарату людини, голосу та дихання [7, с. 48]. Фонаційні засоби невербального спілкування виявляються в елементах просодичного (гучність, тон, темп, манера мовлення, тембр) та екстралінгвального (паузація, ридання, зігхання тощо) характеру. Інакше кажучи, фонетичними засобами вираження модальності страху стають особливості артикуляції та звучання. Під

упливом емоції страх у мовленні персонажів виражається у подовженні наголошених складів, фіксується зміна якості звуку, замість логічного наголосу використовується наголос емпатичний.

Висота тону, інтонаційний контур, розтягування складів та слів – невербальна інформація, пов'язана з переживанням персонажами страху, – передається за допомогою графічних (пунктуаційні знаки) чи літерних символів, які розташовуються між вербальними сегментами. Писемні символи – замітники реальної паралінгвістичної ситуації, властивої усному мовленню [1, с. 17]. Отже, система графічного запису мови включає засоби, що вказують на підкреслену, підвищену увагу читача до певних частин висловлення. На письмі емотивно-марковані висловлення людини, охоплені страхом, відзначаються знаками оклику, питання, особливим чином розташованими в їхній синтаксичній структурі крапками, комами. Наприклад:

No! Don't go! Please don't go! [19, с. 228];

Hi! He йдїть! Будь ласка, не йдїть!!! [5, с. 382];

Знаки оклику фіксують напруженість героя, який перебуває у стані жаху, підкреслюється повтором неповних окличних речень. Вербально оформлене емотивне вираження страху особи на письмі графічно також може відтворюватися трьома крапками, які, відбиваючи інтонаційні паузи та незв'язаність мовлення, фіксують наявність виразних засобів мовлення, наприклад:

And when you called out . . . the echo . . . I couldn't tell if it was you. .or..or.. [19, с. 202];

І коли ти кричав... відлуння... я не розуміла, то ти чи... чи... [5, с. 339].

Окрім графічних та синтаксичних засобів представлення фонаційних сем, які відбивають параметри звучання голосу особи у стані страху, найбільшу інтенсивність їх вербалізації виявляють лексичні одиниці сучасної англійської мови. Так, існує ряд дієслів, у структурі яких функціонує сема інтенсивності фонетичного параметру. Нами були виділені прототипові дієслова, які супроводжують у непрямому мовленні вербальну репрезентацію страху персонажем, відтворюючи гучність, тривалість та тембр вимови: “scream” (семи “високий тон” та “велика тривалість”):

Harold screamed angrily at him, and his hand fell onto the butt of the gun again [19, с. 246];

– *Не наближайся! – люто заволав Гарольд і знову опустив руку на зброю* [5, с. 410];

“wail” (семи “високий тон” та “велика гучність”):

Noooo!» the dark man wailed [19, с. 679];

– *Hi-i-i! – заверещав темний чоловік* [5, с. 552];

“cry” (семи “велика гучність”):

Tom began to cry [19, с. 692];

Том заплакав [5, с. 573]

У прикладах типу “MOOOOOOTHERRRRRRRRR!” [19, с. 178], “MA-A-A-ATINKO-O-O!” [5, с. 296] або “(??FIRE??)” [19, с. 367] “(??ВОГОНЬ??)” [5, с. 43], де за допомогою графічних компонентів письма – курсиву, нетипового збільшення кількості голосних, їх зв'язку за посередництва дефісів та використання “фонаційних”

дієслів (типу “cry”), – фіксуються розтягнуті голосні звуки, представлено семи “велика висота тону”, “велика гучність”, “довго тривалість” та “повільний темп” мовлення.

Для підкреслення манери говоріння людини у стані страху вживаються атрибути з просодичними семантичними ознаками, вживаними перед субстантивними лексемами, зокрема перед лексемою *voice*,

And Jane Fargood screamed in a fear-filled voice [19, с. 490];

А Джейн Фаргуд закричала на повен голос [6, с. 244].

Відзначимо, що не менш важливою за звук частиною акусфери – світу звукових форм культури – є тиша. На мислення, свідомість та підсвідомість найбільш інтенсивно впливають саме звучання мовлення та тиші – з власним ритмом та інтенсивністю. Отже, зрозумілим є тяжіння письменників до різноманітних способів мовленнєвої фіксації “мовчазної відповіді” персонажів на значущі для них події та ситуації життя. Ті речення, які фіксують повну нездатність персонажа твору в ситуації небезпеки та переживання сильного страху до вимовляння будь-яких звуків узагалі, відрізняються особливою експресивною навантаженістю та є специфічним стимулятором миттєвого підключення читача до переживання різноманітних емоційних станів.

Whitney's lips moved, but still no sound came out [19, с. 677];

Віті ворухив губами, але її далі не міг спромогтися на слово [6, с.547].

Таким чином, атмосфера жаху на фонологічному рівні відбиває ті чи інші параметри звучання голосу людини, що перебуває у певному стані з емоційного діапазону страху, відтворюється через посередництво одиниць лексичного словника мови, а також за допомогою засобів стилістичної графіки, семасіології та синтаксису.

Найповніше емотивність досліджена на лексичному рівні. Існують різні підходи щодо виділення та опису емоційного лексичного фонду мови, що зумовлено різним розумінням поняття “емотивності” та її місцем у семантичній структурі слова. Згідно з підходом до емотивності В.І. Шаховського, існує три групи лексики для мовної репрезентації емоцій:

- 1) лексика, що називає емоції;
- 2) лексика, що описує емоції;
- 3) лексика, що виражає емоції [12, с. 7].

Лексика, що називає емоції, не є емотивною. Слова *fright*, *anger*, *surprise* містять лише поняття про певні емоції, тоді як семантика емотивів виражає внутрішній емоційний стан людини, її свідомості та психіки.

She'd been fighting a cold for the last couple of days and had gotten up early this morning with a fever [19, с. 101];

Протягом останніх кількох днів вона змагалася із застудою й уранці прокинулася з жаром [5, с. 175].

Наступним видом мовного вираження емоцій є опис. На відміну від їх спонтанного прориву у мовлення, опис є свідомим вираженням емоційного стану мовними засобами. Опису підлягає, як правило, не емоція в цілому, а її зовнішня експресія: міміка обличчя, очей, губ, пантоміміка, тембр голосу, інтонація тощо. Лексичний опис емоційних кінем та просодем відтворює атмосферу емоційних переживань, викликаючи в реципієнта почуття, адекватні наміру автора. Це відбувається завдяки

універсальності експресивного компонента та можливості його декодування. Наприклад:

He looked back just once, his eyes huge and almost comically terrified [19, с. 258];

Лише раз озирнувся – його величезні перелякані очі здавалися мало не комічними [5, с. 431].

Цей опис кінем очей сигналізує читачеві про сильне хвилювання, страх, який не може приховати людина.

Лексика називання та опису емоцій є за своєю семантикою нейтральною. Лексичний фонд власне емотивних засобів мови формують емотиви – спеціальні лексичні одиниці, що виражають емоції. У своїй семантичній структурі вони обов'язково містять емоційний компонент. Залежно від типу емотивної семантики, всі емотиви поділяються на афективні, в яких емотивна семантика складає єдиний зміст семантики слова (Ah! Gee! Why!), та конотативні, в яких емотивні семи супроводжують основне логіко-предметне значення: (rascal, rogue, scamp). Ці обидві групи лексики є емотивними як у мові, так і у мовленні. Серед лексики, що виражає емоції, особливе місце займають вигуки. Деякі лінгвісти (Р.А. Бурдакова, Є.Є. Корді, О.О. Реформатський) вважають, що вигуки взагалі не мають предметно-логічного значення: не означають поняття. Проте ми поділяємо думку В.І. Шаховського, що емотивна лексика, незалежно від питомої ваги емотивної семантики, має поняттєвий компонент. Емотиви виражають і емоцію, і поняття, пов'язане з цією емоцією. У реченні вигуки виконують комунікативну й емотивну функції, що свідчить про їх важливу роль у мовленнєвому акті.

На синтаксичному рівні для вираження атмосфери жаху можуть вживатися окличні, питальні, еліптичні, інверсовані речення, вставні елементи. Чим вищий ступінь емоційного напруження, тим вищий ступінь дезорганізації синтаксичної структури. Перерваність, повтори, незакінченість синтаксичних конструкцій характерні для високої концентрації емоцій.

Отже, можна дійти висновку, що роман Стівена Кінга “Протистояння” наповнений атмосферою жаху. Майже на кожному рівні мови ми побачили приклади способів вербальної репрезентації цього почуття. Питання відтворення жанрових особливостей літератури жахів є дуже актуальним на теренах сучасної перекладознавчої думки в Україні. Збереження у вторинному тексті названих жанротвірних ознак є першочерговим завданням перекладача, який прагне бути максимально близьким до оригіналу та зберегти основну ідею “таємниці та жаху” у перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Борисов О.О.* Мовні засоби емоційного концепту СТРАХ: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англомовної художньої прози): Автореф. дис. ... канд. філол. філол. наук : 10.02.04 / Донецьк. нац. ун-т. – Донецьк, 2005. – 20 с. 2. *Гудманян А.* Генеза та жанрові особливості літератури жахів з позиції сучасної науки про переклад / А. Гудманян, А. Іванова // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – № 36. – К., 2017. – С. 12–17. 3. *Калита А.А.* Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання / А.А. Калита. – К. : Видавничий центр КДПУ, 2001. – 351 с. 4. *Качуровський І.В.* Готична література та її жанри / І.В. Качуровський // Сучасність. – К., 2002. – № 5. – С. 59–67. 5. *Кінг С.* Протистояння.

Повне розширене видання / С. Кінг. – Харків: Книжковий Клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2017. – Т. 1. – 576 с. 6. *King S.* “Противостояния. Повне розширене видання / С. Кінг. – Харків: Книжковий Клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2017. – Т. 2. – 624 с. 7. *Колианский Г.В.* Паралингвистика / Г.В. Колианский. – М.: Наука, 1974. – 80 с. 8. *Лимборский И.В.* Західноєвропейський готичний роман і українська література / І.В. Лимборський // Всесвіт. – К., 1998. – № 5–6. – С. 157–162. 9. *Матвієнко О.В.* Традиції готики в англійській літературі XIX ст.: автореф. дис. ... канд.філол. наук: спец. 10.01.04 / О.В. Матвієнко. – Львів, 2000. – 21 с. 10. *Нушикян Э.А.* Типология интонации эмоциональной речи / Э.А. Нушикян. – Киев-Одесса: Вища школа, 1986. – 159 с. 11. *Петрова Е.Е.* Жанрообразующая лексика англоязычного черного романа: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Е.Е. Петрова. – Санкт-Петербург, 2002. – 215 с. 12. *Шаховский В.Г.* О лингвистике эмоций. Язык и эмоции / В.Г. Шаховский. – Волгоград: Перемена, 1995. С. 5–13. 13. *Шурма С.Г.* Поетика образу та символу в американському готичному оповіданні: лінгво-когнітивний аспект (на матеріалі новелістики Е. По, А. Бірса та Г. Лавкрафта): автореф. дис. ... канд.філол. наук : спец. 10.02.04 / С.Г. Шурма. – Київ, 2008. – 20 с. 14. *Carroll N.* The Paradox of Suspense. Suspense: Conceptualizations, theoretical analyses, and empirical explorations. New-Yor: Routledge, 1996. P 71-91. 15. *Carroll N.* The Philosophy of Horror: or, the Paradoxes of the Heart / N. Carroll. – N.Y.: Routledge, 1996. – 272 p. 16. *Clasen M.* Monsters Evolve: A Biocultural Approach to Horror Stories / M. Clasen // Review of General Psychology. – 2012. – Vol.16, # 2. – P. 222–229. 17. *Clery E.* The Supernatural Explained. The Rise of Supernatural Fiction. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 222 p. 18. *Iwata Y.* Creating Suspense and Surprise in Short Literary Fiction: a Stylistic and Narratological Approach. A thesis submitted to school of Humanities of the University of Birmingham for the degree of Doctor of Philosophy. – Birmingham, 2008. – 287 p. 19. *King S.* The Stand. The Complete & Uncut Edition, 1990. – 1152 p. 20. *Lovecraft H.P.* The Annotated Supernatural Horror in Literature / H.P. Lovecraft. – N.Y.: Hippocampus Press, 2000. – 228 p. 21. *Winter D. E.* Horror of the ‘60s, ‘70s, ‘80s. URL: <http://toomuchhorrorfiction.blogspot.ru>.

*Мигунова Д.О., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ОСОБЕННОСТИ ВОССОЗДАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ АТМОСФЕРЫ УЖАСА ПРИ ПЕРЕВОДЕ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК РОМАНА СТИВЕНА КИНГА “ПРОТИВОСТОЯНИЕ”

В статье рассматривается генезис и особенности литературы ужасов и анализируется специфика воссоздания атмосферы ужаса на разных уровнях языка при переводе романа Стивена Кинга “Противостояние” на современный украинский литературный язык.

Ключевые слова: литература ужасов, жанровые особенности, готика, генезис жанра, особенности перевода литературы ужасов.

*Mihunova D., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

SPECIFIC FEATURES OF REPRESENTATION IN UKRAINIAN LANGUAGE OF THE ARTISTIC ATMOSPHERE OF HORROR IN THE NOVEL “THE STAND” BY STEPHEN KING

The article is devoted to the genesis and specific features of the horror literature as well as to analyzing the main features of rendering the atmosphere of horror of the Stephen King’s novel ‘The Stand’ into the contemporary Ukrainian literature language.

Key words: horror literature, genre features, gothic, genesis of the genre, specific features of the translation of horror literature.

ПРОТИСТОЯННЯ ЛЮДЕЙ ТА МАШИН: ЕВОЛЮЦІЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕДОПЕРАЦІЙНИХ ІНСТРУКЦІЙ, ОПРАЦЬОВАНИХ GOOGLE TRANSLATE

У статті розглянуто найсучасніші досягнення в сфері машинного перекладу на прикладі роботи онлайн-перекладача Google Translate та проаналізовано основні етапи розвитку машинного перекладу: від статистичної моделі до цифрової нейронної мережі.

Ключові слова: машинний переклад, штучний інтелект, онлайн-перекладач, нейронний машинний переклад, статистична модель перекладу, передопераційні інструкції.

Нерідко можна почути, що останні досягнення в галузі машинного перекладу (МП) вже швидко дозволять штучному інтелекту не тільки конкурувати з перекладачами, але й згодом повністю замінити їх. У Південній Кореї навіть провідні експерти в галузі МП вирішили випробувати свої системи в протистоянні з професійними перекладачами в так званій битві перекладу “Людина” проти “Штучного інтелекту”. Але чи дійсно МП дійсно досяг того рівня, коли професійний перекладач вже не складає конкуренцію?

Термін “машинний переклад” був в ужитку ще до настання сучасної комп’ютерної ери. Деякі з найперших моделей машинного перекладу сприймалися як своєрідний дешифрувальний інструмент під час Другої світової війни та повоєнної епохи. Тому ранні методи машинного перекладу засновувалися на тому, що вихідний документ розуміли як повідомлення, яке потрібно було “дешифрувати”, щоб отримати цільовий текст [6].

На цьому побудовано наступне покоління “мовних технологій”. Підхід, що ґрунтувався на правилах (rules-based approach), розбивав вихідний документ на певний проміжний немовний код, який міг зрозуміти комп’ютер, а потім реконструював цей немовний код для будь-якої потрібної мови. Це призвело до епохи “Babel Fish” (вавилонської рибки), названої так на честь пристрою – рибки, яку поміщали в вухо для одержання миттєвого перекладу – що пішло з романів Дугласа Адамса “Путівник галактикою” [7]. Користувачі цього раннього покоління МП пам’ятають, якими неточними, а іноді й відверто невдалими були кінцеві переклади.

Але успіх був не за горами, і такі спроби проклали шлях до програмного забезпечення для перекладу, що дійсно працювало...

Використання статистичних методів у програмному забезпеченні для перекладу стало наступним кроком уперед, і цей підхід допоміг прославити Google Translate. Приблизно з 2007 року Google та інші великі компанії почали використовувати програмне забезпечення, яке сканувало Інтернет-простір, щоб знайти тексти, вже перекладені людьми. Вони слугували орієнтирами для майбутніх перекладів.

Мета полягала в тому, щоб знайти два різних робочих корпуси, які могли б використовуватися для “тренування” мовного сервісу Google на можливі переклади певних

рядків або фраз. Програмне забезпечення може потім копіювати ці моделі для використання в майбутніх завданнях [3].

Наразі машинний переклад дійсно працює, хоча, судячи з незграбного, а іноді і відверто курйозного перекладу передопераційних інструкцій пацієнтам, так і не скажеш. Наприклад, наступну інформацію можна зустріти на сайті Palisades Eye Surgery Center (США): “You will then be wheeled to a Pre-Operative area outside the operating room” (Вам буде вертеться к дооперационной зоне за пределами операционной). Але, як би там не було... Невже цифрові нейронні мережі працюють як людський мозок?

Найсучасніші модулі автоматичного перекладу працюють на основі системи, відомої як Digital Neural Networks або цифрова нейронна мережа (ЦНМ), що також іноді називається Neural Machine Translation або нейронний машинний переклад (НМП) [8]. Теоретично, вони змодельовані за прикладом людського мозку, але на практиці це просто ще один приклад математичної моделі, принцип роботи якої осмислювався протягом багатьох років.

Хоча зараз графічні процесори (graphics processing unit), як правило, використовуються для обробки найновіших відеоігор, ЦНМ з точки зору якості зробили великий крок уперед. До того ж, ця технологія може бути використана у сфері перекладу. Останнє покоління систем машинного перекладу використовує речення як основу для порівняння з іншими зразками, доступними в Інтернеті.

На перший погляд видається непоганим такий алгоритм дій та функціонал. Які ж тоді існують перепони на шляху до “ідеального” машинного перекладу?

Програмне забезпечення з перекладу “на базі людського мозку” звучить як щось із наукової фантастики, і, судячи з перших досліджень у цій галузі, майже так воно і є! Однак, існують проблеми, які впливають на якість перекладу, який здійснюється штучним інтелектом (AI). До них відносяться труднощі, пов’язані з:

1. Програмуванням систем, які були б здатні розпізнавати винятки з правил граматики.
2. Створенням системи, яка б розуміла контекст слова.
3. Розміщенням текстів у вільному доступі на необхідні пари мов [1] (для тренування системи).

Проблема з винятками не викликає питань, тож пропонуємо розглянути два останні пункти більш докладно.

Аспекти, пов’язані з контекстом, залишаються, мабуть, найбільш проблемними для майбутніх поколінь програмного забезпечення з автоматичного перекладу.

“Машини” просто не розуміють мови так, як людина. Звідки, наприклад, системі знати, про що саме йшлося в документі, який включав словосполучення “French teacher” – це стосувалося походження викладача чи сфери його викладання? Наразі, AI має певні прогалини знань, тому поки що система не “сприймає” подібний контекст.

Одна справа, якщо контекст слугує уточнювальним елементом, деталізує явище чи суб’єкт, про який йшлося раніше (як у вище наведеному прикладі), а якщо він є сенсоутворювальним? Якщо від контексту залежатиме здоров’я та життя людини, як у передопераційних інструкціях пацієнтам? Адже навіть ті медичні захворювання, які мають універсальний характер, можуть набувати різних назв, спантелічуючи невідготовлених

читачів. Наприклад, Т.Дж. Пекхам, опитавши 180 пацієнтів з ортопедичними порушеннями, відзначав, що 80% респондентів вважали broken bone і fractured bone різними видами переломів [4], відповідно поради щодо процедури підготовки до операції можуть бути різними.

Друга проблема, що стосується навіть найновіших статистичних систем нейронного машинного перекладу (НМП), полягає в тому, що ці системи залежать від блоку даних, вже перекладених людиною. Навіть у доступних зараз трильйонах веб-сторінок деякі мовні пари просто не трапляються так часто.

Що стосується європейських мов, то це питання є менш актуальним, адже Європейський Союз має 24 офіційні мови і зазвичай створює блоки даних кількома мовами, до ресурсів яких можуть звернутися системи нейронного машинного перекладу. Для інших мовних пар, наприклад, фарсі та іспанської, або урду та італійської мов, кількість наявних текстів є значно меншою, що ускладнює роботу програмного забезпечення [6].

До того ж, у випадку з приватними компаніями, що прагнуть заощадити на професійному перекладі, набагато простіше скористатися машинним перекладом нижчої якості. Більше того, існує помилкова думка, що всі вихідці з колишніх республік СРСР вільно володіють російською мовою, а тому економічно не вигідно розробляти різномовні версії (включно з українською).

Тому зараз можна зустріти таке явище, як “вбудований” в сайт перекладач. Наприклад, багато приватних закордонних клінік, як-от Colon & Rectal Surgery Associates (Міннеаполіс, шт. Міннесота, США) або St. Anthony Regional Hospital, and Nursing Home (Керолл, шт. Айова, США), що пропонують широкий спектр послуг клієнтам – від пластичної хірургії до стоматологічних операцій – розміщують передопераційні інструкції (pre-operative (pre-op) instructions) з метою ознайомлення з низками заходів та правил, які слід виконати перед тим, як лягати на операційний стіл. Здавалося б, ступінь відповідальності максимально високий, і все ж, замість того, щоб надати якісний переклад, можливі клієнти-носії інших мов (відмінної від англійської) змушені читати кострубатий переклад від Google Translate: “Q: Will it hurt to move my bowels? A: There should be no pain.” (Q: Чи буде боляче поворухнути кишечник? A: Там не повинно бути ніякого болю), або: “You will be contacted by St. Anthony’s pre-admission nurses after you and your surgeon have decided on surgery and scheduled the date for your procedure” (Вам буде зв’язатися по догоспитальної медсестрі Святого Антонія після ви і ваш хірург вирішили по хірургії і призначили дату процедури).

Ці проблеми стали ще більш явними після так званої битви перекладу “Людина” проти “Штучного інтелекту” в Кореї 21 лютого 2014 року.

Штучний інтелект представляли три системи перекладу. Одну надала компанія Google Inc. (Translate), іншу (Parago) забезпечила одна з найкращих компаній Інтернет-провайдерів в Південній Кореї Naver Inc., і останньою стала система від компанії Systran International [5]. Всі системи, запропоновані технологічними гігантами, спиралися на найновішу технологію НМП.

Проти них виступали чотири професійні перекладачі, кожен з яких мав щонайменш 5-річний досвід роботи.

Загалом, конкурсанти мали перекласти 8 статей: чотири з них написані англійською мовою, чотири – корейською. Кожному перекладачеві-людині було подано 1 статтю англійською мовою для перекладу на корейську та 1 статтю корейською мовою для перекладу на англійську. Кожна система перекладу від AI повинна була опрацювати всі статті.

Перекладачі мали 50 хвилин, аби впоратись із завданням. Учасники, що представляли AI, завершили переклад 8 статей протягом 10 хвилин.

Два незалежні професійні перекладачі, обрані Корейською міжнародною асоціацією з письмового та усного перекладу (International Interpretation Translation Association) та кіберуніверситетом Сон (Sejong Cyber University), оцінювали результати. І що ж вони показали?

За 30-ти бальною шкалою, команда AI набрала 10-15 балів, а команда перекладачів-людей 25! Так тримати!

Як ми вже мали змогу переконатися, навіть за участі всім і кожному відомого Google Translate переклад був далеким від “ідеального”. Повертаючись до тих же передопераційних інструкцій, є компанії (приватні лікарні, клініки та центри догляду за здоров'ям в цьому випадку), які прагнуть зацікавити своїми послугами якомога більшу кількість клієнтів, звертаючись до сервісу перекладача Google. Так, на сайтах подібних до таких, що мають Maine Medical Center (Скарбороу, штат Мен, США), Medizin & Ästhetik (Мюнхен, Германия), Ελληνικό Κρατικό Κοινωνικό Κέντρο (передмістя Халандрі, Греція), розміщується інформація багатьма мовами, і шанс того, що зі списку перерахованих всі матимуть якісний переклад, надзвичайно малі. Наприклад, “No fish oil, Flax seed, vitamin E, or supplemental Garlic for 2 weeks prior to surgery” (Нет рыбий жир, льняное семя, витамин E, или дополнительный чеснок в течение 2-х недель до операции), або: “If you develop a cold or infection of any kind, elective surgery will have to be postponed” (Простуда или другие инфекции ведут к переносу необязательных операций), або: “If you need blood for the surgery, something that will have been discussed in a previous appointment with your surgeon, please confirm that the necessary amount has been given in time” (Если вам требуется кровь в течение хирургии, обсудите этот вопрос с вашим хирургом на предыдущей встрече, пожалуйста, убедитесь, что необходимое количество удалось собрать).

Однак, справедливим буде зазначити, що попри поразку в битві, Google Translate успішно пройшов певні етапи розвитку. Розглянемо детальніше хронологію подій.

Онлайн-перекладач Google Translate стає доступним у квітні 2006 року [2]. Він не застосовує граматичних правил, оскільки його алгоритм заснований на статистичному аналізі, а не на традиційному аналізі правил з підручника.

За словами Франца Йозефа Оча, придатна для використання база для розробки системи статистичного машинного перекладу для нової пари мов з нуля повинна складатися з двомовного корпусу текстів на більш ніж 150-200 мільйонів слів і двох одномовних корпусів кожної з мов у парі на більш ніж мільярд слів. Статистичні моделі на основі цих даних потім використовуються для перекладу в межах цієї мовної пари.

Якщо такої бази даних немає, то перекладач Google не перекладає з однієї мови на іншу ($L1 \rightarrow L2$), замість цього він перекладає спочатку на англійську, а потім на цільову мову ($L1 \rightarrow EN \rightarrow L2$) [7].

Коли Google Translate генерує переклад, він шукає мовні шаблони в сотнях мільйонів документів, щоб обрати найкращий варіант перекладу. Виявляючи такі шаблони у вже перекладених людиною документах, Google Translate, буквально, пробує вгадати, як і що слід перекласти.

До жовтня 2007 року для усіх інших мов, окрім арабської, китайської та російської, перекладач Google використовував програмне забезпечення SYSTRAN; після – вже спирався на власну технологію, засновану на статистичному машинному перекладі.

У 2012 році дуже популярною в соцмережах і на різних форумах була розвага тестувати Google Translate і ділитися з усіма перлами, як він видавав. Наприклад, просте речення “My cat has given birth to four kittens: two brown, one white and one black” (Моя кішка народила чотирьох кошенят: двох коричневого кольору, одного білого і одного чорного) перетворювалося на “Мій кіт народив чотирьох кошенят: два коричневі кольори, одне біле і одного афроамериканця”. Або: до 4 березня 2012 року (дата виборів президента РФ) фраза “Доброго ранку, Володимире Володимировичу” перекладалася як “Good morning, Mr President”, після – як “Good morning, Volodymyr Volodymyrovych”. Так відбувалося через те, що статистична система перекладу Google Translate завантажувала дані з Інтернету, упорядковувала ці дані і видавала найкращу, на думку самої системи, комбінацію в будь-якій мовній парі. Недивно, що такий принцип давав збої – ще донедавна словосполучення “революція гідності” перекладалося як “політична криза на Україні”.

У січні 2015 року Google представив оновлений додаток Google Translate для iOS і Android. У версії сервісу став можливим миттєвий переклад написів з англійської на російську, французьку, німецьку, італійську, португальську та іспанську мови, а також з цих мов на англійську. Досить просто навести камеру на потрібну вивіску або текст, і переклад відразу ж відобразиться на екрані навіть без інтернет-підключення.

У вересні 2016 р. Google Translate оголосив про масштабне оновлення сервісу: в основу роботи перекладача будуть покладені нейромережі. Розробники стверджують, що нейромережі значно покращують якість перекладу, оскільки “машини” можуть аналізувати не окремі слова і фрази, а повноцінні речення і контекст [8].

Станом на 7 березня 2017 року такий принцип роботи поширюється на дев’ять мовних пар (а саме на: англійську, французьку, німецьку, іспанську, португальську, китайську, японську, корейську і турецьку мови), з якими працює Google Translate (всього перекладач підтримує більше 100 мов і близько 10 тис. мовних пар, щодня перекладаючи приблизно 140 млрд слів).

На думку експертів, метод перекладу Google, який отримав назву Zero-shot Translation [“Прицільний переклад”], не зрівняється з “людським” перекладом, хоч і демонструє хороший потенціал. Сподіваємося, що незабаром ті самі передопераційні інструкції будуть перекладатися краще, щоб не гадувати фільми жаків (“Если вы получили комплект глаз и / или рецепт глазных капель от врача, пожалуйста, принесите их с собой”) або якийсь невдалий анекдот (“Здесь вам будет предложено, чтобы вымыть лицо со специальным моющим средством и покрыть волосы с крышкой”).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Franz Josef Och*. Statistical Machine Translation: Foundations and Recent Advances. Tutorial at MT Summit 2005, Phuket, Thailand. – Google, Inc. – Access mode : <http://www.mt-archive.info/MTS-2005-Och.pdf>.
2. *Google Research Blog* / Statistical machine translation live. – Access mode : <https://research.googleblog.com/2006/04/statistical-machine-translation-live.html>.
3. *MT on and for the Web* / Christian Boitet, Hervé Blanchon, Mark Seligman, Valérie Belyncq; ed by Christian Boitet. – Access mode : http://www.academia.edu/4294657/MT_on_and_for_the_Web.
4. *Peckham, T.J.* Doctor, have I got a fracture or a break? – Access mode : [http://www.injuryjournal.com/article/0020-1383\(94\)90065-5/abstract](http://www.injuryjournal.com/article/0020-1383(94)90065-5/abstract).
5. *The Jeju Weekly* / Battle of Korean translation apps: Google vs. Papago. – Access mode : <http://www.jejuweekly.com/news/articleView.html?idxno=5596>.
6. *Tim Adams*. Can Google break the computer language barrier? / Google The Observer / The Guardian. – Access mode : <https://www.theguardian.com/technology/2010/dec/19/google-translate-computers-languages>.
7. *Wikipedia, the free encyclopedia* / Google Translate. – Access mode : http://en.wikipedia.com/wiki/Google_Translate.
8. *Бенюмов К.* “Как думаете, какой запрос самый распространенный?” Глава Google Translate Барак Туровски – о том, как сервис переходит на нейросети / К. Бенюмов. – Режим доступа : <https://meduza.io/feature/2017/03/07/kak-dumaete-kakoy-zapros-samyuy-rasprostranennyy>.

*Поворозник Р.В., к. филол. н., доц., Антонова В.В., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ПРОТИВОСТОЯНИЕ ЛЮДЕЙ И МАШИН: ЭВОЛЮЦИЯ МАШИННОГО ПЕРЕВОДА НА ПРИМЕРЕ ПЕРЕДОПЕРАЦИОННЫХ ИНСТРУКЦИЙ, ПЕРЕВЕДЁННЫХ В GOOGLE TRANSLATE

В статье рассмотрены современные достижения в сфере машинного перевода на примере дооперационных инструкций, переведённых Google Translate, и проанализированы основные этапы развития машинного перевода от статистической модели к цифровой нейронной сети.

Ключевые слова: машинный перевод, искусственный интеллект, онлайн-переводчик, нейронный машинный перевод, статистическая модель перевода, дооперационные инструкции.

*Povorozniuk R., PhD., Ass. Prof., Antonova V., stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

PEOPLE VS. MACHINES: THE EVOLUTION OF MACHINE TRANSLATION ON THE EXAMPLE OF PRE-OPERATIVE INSTRUCTIONS PROCESSED IN GOOGLE TRANSLATE

The article considers the most advanced achievements in the field of machine translation on the example of pre-operative (pre-op) instructions processed by Google Translate and analyzes the main stages of the machine translation development: from the statistical model to the digital neural network.

Key words: machine translation, artificial intelligence, online translator, neural machine translation, statistical translation model, pre-operative (pre-op) instructions.

ЛЕКСИЧНІ МІНІМУМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УКЛАДАННЯ

Стаття присвячена методиці викладання української мови як іноземної. У праці розглянуто питання укладання лексичних мінімумів з української мови як іноземної. У розвідці наведено європейські рекомендації щодо володіння лексикою іноземної мови на різних рівнях та проаналізовано зразки вітчизняних розробок у цій галузі. Основної уваги надано питанням обсягу словникового мінімуму для кожного рівня, принципам та критеріям відбору лексичних одиниць.

Ключові слова: українська мова як іноземна, методика викладання, лексичний мінімум, іноземні студенти.

На сучасному етапі формування наукового та методичного забезпечення вивчення української мови іноземцями постало питання укладання лексичних мінімумів з української мови як іноземної для різних рівнів. Незважаючи на те, що проблемі створення лексичних мінімумів у навчанні мов як іноземних присвячена велика кількість наукових та науково-методичних праць, як зауважують дослідники, останніми роками помітне “переважання емпіричних напрацювань над теоретичними”, і виникла потреба “нової концепції лексичного мінімуму” [5, с. 86-87]. Ця концепція лексичних мінімумів має ґрунтуватися, на нашу думку, як на відомих лінгводидактичних здобутках, так і на досягненнях сучасних інформаційно-комунікативних технологій, застосування яких може стати у великій нагоді для таких робіт.

З одного боку, незаперечним є той факт, що для ефективного вивчення іноземної мови необхідно засвоєння всіх її систем, зокрема й лексичної. З іншого, укладання лексичних мінімумів є необхідним і доцільним й тому, що вони адресовані широкому колу реципієнтів: студентам та усім охочим вивчати іноземну мову і складати іспити з мови; викладачам та тестерам, що готують тренувальні, сертифікаційні тести та екзаменаційні матеріали, а також проводять тестування; фахівцям, що викладають мову як іноземну; авторам підручників та посібників з української мови як іноземної. Лексичні мінімуми зорієнтовані викладачів, іноземних студентів та всіх охочих під час вивчення української мови та в процесі підготовки до складання іспитів з певного рівня володіння мовою.

Отже, **актуальність** пропонованої праці обумовлена необхідністю формулювання нових засад для укладання лексичних мінімумів та визначається потребою створення лексичних мінімумів з української мови як іноземної для різних рівнів володіння мовою, що є одним із компонентів комплексного забезпечення навчально-методичною бази викладання української мови в іноземній аудиторії. **Метою** статті є вивчення основних підходів до укладання лексичних мінімумів з української мови як іноземної. Досягнення мети передбачає розв’язання таких **завдань**: проаналізувати вітчизняні надбання зі створення лексичних мінімумів з української мови для іноземців; опрацювати

європейські рекомендації з мовної освіти щодо викладання лексики іноземної мови; розглянути питання якісного та кількісного наповнення, принципів та способів укладання словникових мінімумів та умов їх апробації.

Методологічним підґрунтям роботи є, по-перше, визнання нерозривної єдності усіх складових комунікативної компетенції (за О. Селівановою, до них зараховуємо мовну, дискурсивну, соціолінгвістичну, ілокутивну, стратегічну, паравербальну, лінгвокультурну та міжкультурну компетенції); по-друге, наголошення на значущості мовної компетенції як здатності “породжувати і розуміти правильні мовні повідомлення” [9, с. 231]. Під мовною компетенцією розуміємо “знання учасниками комунікації мови (мовного коду), тобто правил, за якими формуються правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація” [2, с. 125]. Безперечно, йдеться про знання мови на усіх рівнях, тобто про опанування фонетичними та інтонаційними засобами мови, вивчення словника, лексико-граматичних конструкцій, граматичних категорій, словотвірних моделей, морфологічних та синтаксичних одиниць.

У сучасній науковій парадигмі під лексичним мінімумом розуміють обсяг (мінімум, а водночас і максимум) лексичних одиниць, який повинен бути засвоєний: 1) за певний проміжок часу життя (наприклад, у віці до трьох років); 2) за навчальний період (наприклад, лексичний мінімум з англійської мови за шкільною програмою для складання ЗНО); 3) під час вивчення деяких курсів (наприклад, лексичний мінімум із латинської мови для філологічних факультетів); 4) на кожному рівні вивчення іноземної мови (наприклад, на початковому рівні); 5) за якоюсь темою (тематичний словник-мінімум); 6) у певній професійній сфері (словник для економістів).

Сучасні дослідження О. Туркевич та С. Бук присвячені термінології на позначення лексичного мінімуму та розрізненню схожих термінів. Досліджуючи становлення терміносистеми методики викладання української як іноземної, О. Туркевич фіксує понад двадцять термінів, пов'язаних із вивченням іноземцями української лексики, серед яких виокремимо такі: *лексична компетенція, лексичні знання, лексичні навички, лексико-граматичний матеріал, лексика з національно-культурним компонентом, лексикографічні прийоми семантизації нової лексики*. Як свідчать результати дослідження, водночас із загальним терміном *лексичний мінімум* в українській лінгводидактиці вживають терміни: *лексичний мінімум на навчально-професійну тему, лексичний мінімум на побутову тему, лексичний мінімум на соціально-культурну тему, лексичний мінімум на суспільно-політичну тему* [10, с. 202-203, 213]. С. Бук описує значення та сфери функціонування термінів *мінімалізований словник, редукований словник, словник-мінімум, ядро лексикону, лексична основа, базовий словник, словник на перші потреби та словник для спеціальних цілей* [3, с. 76]. Дослідниця зауважує, що терміни *мінімалізований словник* та *редукований словник* є синонімами, мають найбільш широку семантику і означають “обмежений за певними критеріями список слів певної мови” [3, с. 77]. Усі інші терміни, на її думку, є похідними і розрізняються відповідно до мети, для якої укладають такий словник.

Прикметно, що вітчизняна методика викладання української мови як іноземної вже має свої напрацювання у сфері укладання словників-мінімумів для іноземців.

Значним внеском є розроблені у 90-х рр. минулого століття Н. Зайченко та С. Воробійовою навчальні мінімуми з української мови для іноземців [7]. У згаданій праці, крім *мовного мінімуму*, описано також *комунікативно-поняттєвий* (стереотипні формули мовлення, вираження комунікативних намірів та логіко-сміслових відношень у висловленні) та *лексико-тематичний* (базова активна лексика і словосполучення, а також найуживаніші звороти українського мовлення) *мінімуми*. Вони співвідносяться між собою, а “успішне володіння всіма трьома мінімумами забезпечує реальне у типових ситуаціях спілкування” [7, с. 6-8]. Автори подали частотну лексику, яку відібрали шляхом аналізу багатьох навчальних посібників, ввели не лише лексичні одиниці, а також типові вирази, етикетні формули, а матеріал комунікативно-поняттєвого мінімуму систематизували з урахуванням комунікативних завдань мовлення [7, с. 6].

Основним щодо укладання лексичних мінімумів залишається питання обсягу. Іншими словами, актуальним є питання кількості лексичних одиниць, що варто рекомендувати іноземцям для опанування певного рівня української мови. Цей обсяг вимірюється як загальною кількістю лексики, так і кількістю *активного* та *пасивного* словникового запасу. Принципи обмеження можуть бути визначені сферою та діапазоном використання, тобто функціональністю. Критерієм внесення певної лексики до активного чи пасивного словникового запасу можуть виступати аспекти мовленнєвої діяльності, що пов’язано з використанням лексики в процесі говоріння, письма, читання та аудіювання. Активний запас обслуговує, насамперед, спілкування у реальних життєвих ситуаціях, потреби усної та письмової комунікації. Пасивний запас доповнює активний і допомагає покрити, зокрема, потреби розуміння іноземних текстів монологічного та діалогого типів під час їх читання та сприйняття на слух. У цьому контексті науковці також говорять про *реальний* та *потенційний* словники. Обсяг лексики, що необхідний для засвоєння на певному рівні чи етапі і який забезпечує продуктивну та рецептивну мовленнєву діяльність іноземців, визначається як реальний мінімум. Формування в іноземців мовної здогадки та лінгвістичної ерудиції може стати основою для розширення словникового запасу та створення латентного, прихованого словника, до якого можуть увійти інтернаціоналізми, складні, похідні та деякі багатозначні слова. Це робота викладача, “внаслідок якої прищеплюється уміння впізнавати і розуміти словникові одиниці, які зустрічаються вперше, але мають знайомі елементи, опора на які дає можливість досягнути їх розуміння” [6, с. 72].

Відомі принципи відбору лексичного мінімуму згруповані таким чином: статичний принцип – критеріями відбору є частотність, поширеність, уживаність, необхідність; методичний – критеріями відбору виступають етапи навчання, сфера та тема спілкування; лінгвістичний – значущими вважаються сполучуваність слів, словотвір на цінність, стилістична віднесеність та інші мовні особливості [1, с. 121]. Сучасні розробки свідчать про те, що поширеними є принципи та критерії відбору словника-мінімуму, які залежать, насамперед, від мети, рівня чи етапу вивчення іноземної мови, а також вікових особливостей та професійної спрямованості адресата (наприклад, аудиторія школярів чи дорослих, представників бізнесу чи дипломатичного корпусу). Існує думка, що варто також враховувати місце навчання, тобто в країні носіїв мови чи поза мовним середовищем вивчається мова [4, с. 59-60]. Дослідниця

В. Костюшко акцентує увагу на критеріях “культурологічної та країнознавчої цінності”, “типовості”, “сучасності і загальної відомості в середовищі носіїв”, “чіткої диференціації з рідною культурою студентів”, “урахування адресата”, “функціональності” та “тематичності” [6, с. 73]. Поділяємо точку зору автора щодо доцільності введення критерію культурологічної та країнознавчої цінності, зокрема важливості вивчення лінгвокраїнознавчої лексики, тобто такої, що має національно-культурну специфіку і розкриває особливості мовно-концептуальної картини світу українського етносу. Критерії сучасності й функціональності дозволять залучити найуживаніші в сучасному дискурсі лексеми та звороти, а отже сприяти міжкультурній комунікації.

Принципи комунікативної доцільності відбору мовного матеріалу та зосередження на формуванні і розвитку мовленнєвих навичок знаходимо в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти [11]. Документ містить детальний перелік вимог до кожного аспекту мовленнєвої діяльності та зауваги, що лексична компетентність складається не лише зі знань певного обсягу лексики, але й з умінь та здатності вживати цей словниковий запас у мовленні. Лексичні мінімуми є необхідним обсягом лексики, розмовних формул та ідіоматичних виразів, який достатній для акту комунікації відповідно до кола тем та ситуацій спілкування на певному рівні. У загальноєвропейських рекомендаціях знаходимо таблиці лексичного діапазону та лексичного контролю відповідно до рівнів, які пов’язані з вимогами граматичної, фонетичної та орфографічної правильності. Відповідні матриці покликані допомогти викладачам та тестерам перевіряти й оцінювати знання, визначати рівень володіння лексикою [11, с. 130-137].

Згідно з сучасними європейськими рекомендаціями, створений лексичний мінімум з української мови як іноземної повинен відповідати переліку комунікативних тем та ситуацій спілкування, що наведені у програмах та є обов’язковими для оволодіння певним рівнем мови. Наприклад, у темі “туризм”, яка є в переліку базового та середнього рівнів, варто окремо розглянути підтему “подорож літаком”, а отже, виокремити можливі ситуації та відібрати лексичні зразки, лексико-граматичні конструкції, уживані сучасні комунікативні звороти. Так, зокрема, маємо наповнити необхідними одиницями ситуацію спілкування під час реєстрації, на паспортному контролі, на митниці. Також необхідні відповідні мовні одиниці та мовленнєві вирази для розповіді про подорож та обміну враженнями, для написання листівки з місця подорожі, неофіційного листа чи повідомлення з описом відпочинку, для оформлення допису з фотографіями у соціальній мережі тощо. У цьому контексті варто враховувати реєстр спілкування та стильову відповідність, а також доцільність уведення розмовних зразків та інших лексичних одиниць, наприклад, з мови соціальних мереж та різних видів інтернет-комунікацій.

Із попередніми питаннями тісно пов’язана проблема вибору способу укладання та структурування словникового мінімуму. Традиційний спосіб укладання словників за алфавітом виправданий у разі потреби пошуку певної лексеми, уточнення семантики чи отримання додаткової інформації. Дискусійним залишається питання щодо ефективності користування таким словником під час вивчення певної теми. Організація словника-мінімуму за лексико-тематичними групами – підхід, вартий уваги не лише на початковому та базовому рівнях (*сім’я, погода, навчання, робота, місто,*

транспорт тощо), але й на рівнях середнього та професійного володіння мовою (*наскільки середовище та екологічні катастрофи, демографічні процеси, внутрішня та зовнішня політика, засоби масової комунікації, мистецтво* тощо). Лексико-тематичний мінімум може бути представлений у формі “навчальних” фреймів. Наприклад, у програмі з української мови як іноземної І середнього рівня запропоновано зразок фрейму “навчання й освіта” з відповідною лексикою, словосполученнями та фразеологічними одиницями [8, с. 50]. Для ефективного засвоєння, запам’ятовування та подальшого використання лексики доцільним є також формування синонімічних рядів та антонімічних пар з кожного рівня.

Неоднозначними і такими, що потребують обґрунтування, є питання: 1) позначення наголосу (оскільки в українській мові він є рухомим, обов’язковою є фіксація для рівнів А1-А2, а з досвіду викладання в іноземній аудиторії – бажано також і на рівнях В1-В2); 2) доцільності висвітлення у словнику-мінімумі граматичних особливостей (зокрема, роду іменників, дієслівного керування); 3) зазначення виду дієслова чи наведення видової пари; 4) наведення префіксальних та префіксально-суфіксальних дієслів, які іноземці часто сприймають як окремі лексеми (*писати – написати, переписати, витисати, записати, списати, вписати, записатися, виписатися* тощо); 5) перекладу слів.

Слід зазначити, що з укладанням лексичних мінімумів пов’язані також проблеми перевірки та оцінювання володіння відповідним словником, а також визначення рівня засвоєння лексико-граматичних конструкцій. Йдеться про нерозв’язане питання необхідності окремого тестування з лексики та граматики. З одного боку, чи варто впроваджувати відповідний тест, оскільки в реальному житті ми не виконуємо такі завдання, а з іншого – чи достатньо перевірки мовленнєвих навичок і умінь, щоб діагностувати рівень лексико-граматичних знань.

Не менш важливою складовою частиною створення лексичних мінімумів є питання їхньої апробації. На нашу думку, така перевірка повинна проводитися в різнонаціональних та різновікових аудиторіях, в Україні та за кордоном, а також виходити за межі студентського соціуму, оскільки стосується загального володіння мовою.

Отже, запропонована стаття та висловлені в ній думки є спробою осмислення проблеми укладання лексичних мінімумів з української мови як іноземної. Основним завданням залишається створення відповідної лінгвістичної бази щодо розробки словника такого типу, тобто розв’язання лінгводидактичних питань принципів укладання лексичних мінімумів, з’ясування критеріїв відбору лексичного матеріалу, встановлення обсягу лексичних одиниць для кожного рівня, визначення основних засад структурування відібраної лексики у словнику-мінімумі. Перспективою подальших пошуків може стати дослідження кожного з критеріїв та принципів створення словника-мінімуму та укладання словника для всіх рівнів загального володіння українською мовою як іноземною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языком) / Э.Г.Азимов, А.Н. Щукин. – М. : ИКАР, 2009. – 448 с. 2. Бацевич Ф.С. Основи

комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацивч. – К. : ВЦ “Академія”, 2004. – 344с. 3. Бук С. До розрізнення деяких термінів на позначення мінімалізованого словника / С.Н. Бук // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Вип 1.– Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 76-79. 4. Вагнер В.Н. Лексика русского языка как иностранного и ее преподавание / В.Н. Вагнер. – М. : Флинта: Наука, 2006. – 104 с. 5. Копилова О.В., Курилюк Т.І. Лексичний мінімум як основа навчання лексики російської мови іноземних студентів / О.В. Копилова, Т.І. Курилюк. // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. – Вип.30.– Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. – С.83-96. 6. Костошко В.І. Лексичний мінімум у процесі навчання української мови як іноземної [Електронний ресурс] / В.І. Костошко // Проблеми і перспективи підготовки іноземних студентів: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: ХНАДУ, 2016. – С.71-74. – Режим доступу від 06.05.2018: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/4392/1/sndtf026.pdf>. 7. Навчальні мінімуми з української та російської мов для іноземців / Укл. Н.Ф. Зайченко, С.А. Воробйова. – К. : ІСДО, 1995. – 200с. 8. Програма з української мови як іноземної. І середній рівень (B1) / Укл. Н.С. Ніколасва, Н.О. Бондарєва, А.А. Дем'янюк, М.В. Шевченко, О.М. Самусенко, В.В.Овдіюк, М.Ю. Якубовська. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2013.– 56с. 9. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с. 10. Туркевич О.В. Становлення терміносистеми методики викладання української мови як іноземної / О.В. Туркевич. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 220 с. 11. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with new descriptors [Електронний ресурс] // CEFR- Companion Volume with new descriptors. Council of Europe, February 2018. – 235s. –Режим доступу від 22.04.2018: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2018.

*Самусенко О.Н., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ЛЕКСИЧЕСКИЕ МИНИМУМЫ ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ: ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К СОСТАВЛЕНИЮ

Статья посвящена методике преподавания украинского языка как иностранного. В работе рассмотрены вопросы составления лексических минимумов по украинскому языку как иностранному. В исследовании приведены европейские рекомендации по изучению лексики иностранного языка на разных уровнях и проанализированы образцы украинских разработок в этой области. Основное внимание уделено вопросам объема лексического минимума для каждого уровня, а также принципам и критериям отбора лексических единиц.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, методика преподавания, лексический минимум, иностранные студенты.

*Samusenko O.M., PhD., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

LEXICAL MINIMUM FOR UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: THE MAIN APPROACHES TO COMPILING

The paper deals with the methodology of teaching Ukrainian as a foreign language. This work is devoted to the compiling of lexical minimum for general proficiency in Ukrainian as a foreign language. The European language recommendation of vocabulary and examples of Ukrainian researches

in this field were given in the article. The work focuses on analysing size of vocabulary for each level as well as principles and criteria of lexical minimum selection.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, teaching methods, lexical minimum, foreign students.*

УДК 811.411.21

Сівков І.В., к. філол. н., доц.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

РЕГІОНАЛІЗМИ В АРАБСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ СІМЕЙНОГО ПРАВА КРАЇН АРАБСЬКОГО МАГРИБУ

У статті розглядаються питання функціонування масиву регіоналізмів у арабській термінології сімейного права країн Арабського Магрибу. Визначаються причини явища регіональної диференціації термінології сімейного права, встановлюються межі локальної диференціації її одиниць, у них виокремлюються лексико-семантичні групи.

Ключові слова: *фахова мова, лексика, лексична одиниця, термін, термінологія, терміносистема, територіальний варіант мови, локальне маркування лексичних одиниць, регіоналізм, юридична термінологія, сімейне право, Сімейний кодекс.*

У наукових студіях радянських та російських арабістів порушуються як загальні, так і окремі питання функціонування територіально обмежених у своєму узусі загальнолітературних лексичних одиниць арабської літературної мови та термінологічних елементів її субмов [1; 2; 4]. У вітчизняній арабістиці зростає увага дослідників до підмов арабської літературної мови, зокрема фахової мови права та притаманної їй юридичної терміносистеми, яка забезпечує її функціонування. У полі зору лінгвоправничих студій, актуальних для вітчизняної арабістики, перебувають, зокрема, питання територіальної стратифікації термінологічних одиниць арабської мови права, а саме ідентифікації та структурно-семантичного аналізу її локально маркованих одиниць [3].

Питання територіальної дивергенції – явища, типового для словника сучасної арабської літературної мови, не стали предметом наукових студій на теренах країн Арабського Сходу. Термінознавці арабських країн не охопили увагою такі актуальні проблеми реалізації локальної маркованості лексичних елементів, характерної для фахових мов арабської літературної мови, як ідентифікація та функціонування лексичних одиниць субмов арабської літературної мови з локально обмеженою реалізацією. У працях арабських термінознавців не проводилися комплексні дослідження форм та шляхів прояву пласту регіонально маркованих терміноодиниць арабської мови права.

Корпус текстів Сімейного кодексу арабських країн загалом і, зокрема, країн магрибського регіону (Королівство Марокко, Алжирська Народно-Демократична Республіка, Туніська Республіка), не було виокремлено як самостійний матеріал

досліджень арабської правової термінології та її функціонування в законодавчих текстах сучасних арабських країн, і, через ці причини, термінологічний сегмент Сімейного права не став об'єктом комплексних лінгвістичних досліджень. Відповідно, локально обмежені в узусі одиниці терміномасиву Сімейного кодексу як сектору терміноправа, також не стали об'єктом лінгвоправничих студій.

Пропонована стаття має на меті заповнити прогалини в дослідженнях особливостей функціонування масиву термінологічних регіоналізмів у сучасній арабській субмові права, а саме ідентифікувати типовий для текстів Сімейного кодексу арабських країн магрибського регіону (Королівство Марокко, Алжирська Народно-Демократична Республіка, Туніська Республіка) масив терміноодиниць арабської фахової мови права, визначити межі територіальної диференціації його складових на лексико-семантичному рівні на матеріалах згаданих текстів. Демонстрацію особливостей лексичного оформлення текстів Сімейного кодексу магрибських країн буде проведено шляхом зіставлення правничої термінології, що фіксується в цих законодавчих текстах, із функціонально еквівалентною їй термінологією, що реалізується в тексті Сімейного кодексу Сирійської Арабської Республіки. Таким чином, провідним у нашому дослідженні є зіставний метод, використання якого націлено на виявлення рис дихотомії термінології права країн західноарабського (магрибського) та східноарабського (машрікського) ареалу.

Як зазначає В.Е. Шагаль, на позначення різновидів арабської літературної мови в різних арабських країнах вживається термін *регіональний (територіальний) варіант*, а явище існування локальних відмінностей в арабській літературній мові визначається як *локальне маркування* [4, с. 90].

Деякі дослідники, зокрема В.М. Белкін, А.А. Блінов та В.Е. Шагаль, відзначають, що явище локальної маркованості лексичних одиниць арабської літературної мови виникло через ускладнення контактів між мовними спільнотами при функціонуванні арабської мови на обширних територіях, існування притаманних певному регіону явищ у політичній, економічній, культурній сферах, розбіжності в історичному минулому арабських країн та їхньому соціально-політичному розвитку, а також різноманітні мовні контакти з іншими країнами. Ці чинники формують унікальну для кожної окремої країни/регіону самотутність умов функціонування арабської літературної мови в ній, яка, в свою чергу, формує регіональні (локальні) риси арабської літературної мови. Територіальні (локальні) варіанти арабської літературної мови не порушують норми арабської літературної мови, проте у них фіксуються певні специфічні риси, не притаманні іншим територіям [1, с. 52; 2, с. 3; 4, с. 100–101].

Лексико-семантична регіональна диференціація характерна як для арабської загальнолітературної лексики, так і для термінологічної лексики арабських фахових мов, зокрема мови права. Саме в термінологічному масиві, що належить до певної поняттєвої сфери, зокрема сфери права, виявляються розбіжності на всіх рівнях розвитку арабських країн, у тому числі історичного розвитку їхніх адміністративно-політичних та правових систем.

Аналіз масиву арабської регіональної лексики фіксує принципову опозиційність машрікської та магрибської термінологічної лексики. Як вказує В.Е. Шагаль,

причиною принципової диференціації магрибських та магрибських термінологічних регіоналізмів є “відносна ізоляція двох регіонів та регіональний мовний націоналізм” [4, с. 92]. В.М. Белкін наголошує на тому, що магрибські термінологічні одиниці є генетично архаїчними та відомими у класичних джерелах [1, с. 54–55].

Сімейний кодекс уперше в магрибському регіоні було прийнято в Королівстві Туніс та видано королем Тунісу Мухаммадом аль-Аміном-беєм декретом від 13 серпня 1956 р. В Алжирській Народно-Демократичній Республіці Сімейний кодекс було прийнято парламентом країни 9 червня 1984 р. і видано указом президента. Сімейний кодекс Королівства Марокко було прийнято парламентом країни та видано королівським декретом від 10 жовтня 2004 р.

Сімейний кодекс Сирійської Арабської Республіки було прийнято парламентом країни – Палатою депутатів (*mağlis al-nuwwāb*) 17 вересня 1953 р. і видано указом президента

У країнах магрибського регіону такий нормативно-правовий акт, як Сімейний кодекс отримав наступні найменування:

Алжирська Народно-Демократична Республіка: *qānūn al-usra* [11].

Королівство Марокко: *mudawwanat al-usra* [9]. Термін *mudawwana* (дієприкметник пасивного стану дієслова *dawwana* “записувати”) вперше було вжито як назва праці з малікітського права (*фікзу*), авторство якої належить кайруанському факігу Сахуну (160/777-240/855) та яка стала епонімичною на позначення такого законодавчого акту як *кодекс* в Королівстві Марокко [7, с. 844].

Республіка Туніс: *mağallat al-aḥwāl al-ṣaḥṣiyya* [8]. Сам термін *mağalla*, що має первинне значення “книга”, почав вживатися як назва Цивільного кодексу Османської Імперії (*Meğelle-yi Aḥkām-ī 'Adlīyye*), який було прийнято в 1869–1877 рр. та який становив кодифікацію норм шаріатського права, що відбулася в Османській Імперії [5, с. 971]. У значенні “кодекс” ця термінологічна одиниця реалізується лише в туніському територіальному узусі.

Сімейний кодекс Сирійської Арабської Республіки отримав назву *qānūn al-aḥwāl al-ṣaḥṣiyya* [10].

Як можна побачити, на відміну від марокканського та туніського варіантів реалізації терміна *кодекс*, у Сімейному кодексі Сирійської Арабської Республіки на позначення даного терміна традиційно вживається слово *qānūn* (букв. “закон”).

На позначення власне терміна *сімейний* у атрибутивного елемента термінологічної конструкції *сімейний кодекс* у розглянутих текстових матеріалах вживаються:

1. *usra* “букв. родина” (Алжирська Народно-Демократична Республіка, Королівство Марокко). 2. *al-aḥwāl al-ṣaḥṣiyya* “букв. особовий статус” (Сирійська Арабська Республіка, Туніська Республіка). У цьому випадку Сімейний кодекс фактично має найменування “Кодекс особового статусу”.

Таким чином, можна зробити висновок, що термінологічні одиниці-найменування Сімейного кодексу країн магрибського ареалу належать до категорії регіонально маркованих.

Лінгвістичний аналіз корпусу текстів Сімейного кодексу магрибських країн дає нам можливість прослідкувати функціонування типового для даного сегменту

нормативно-правових актів терміномасиву сімейного права, у якому виокремлюються наступні тематичні блоки локально маркованої термінології:

1. “заручини”: *ḥuṭba* (Алжирська Народно-Демократична Республіка, Королівство Марокко, Сирійська Арабська Республіка) [9, с. 11; 10, с. 4786; 11, с. 1]; *murākana* (Туніська Республіка) [8, с. 4].

2. “наречений”: *ḥātib* (Алжирська Народно-Демократична Республіка, Королівство Марокко, Сирійська Арабська Республіка) [9, с. 11; 10, с. 4786; 11, с. 2]; *ḥaṭīb* (Туніська Республіка) [8, с. 4].

3. “подарунок, який наречений повинен зробити нареченій під час укладання договору про шлюб, та який стає власністю дружини (ісламське право) [6, с. 78]”: *ṣadāq* (власне “дружба” > “подарунок” [6, с. 78]) (Алжирська Народно-Демократична Республіка, Королівство Марокко) [9, с. 11; 11, с. 3]; *mahr* (букв. “купівельна вартість”) [6, с. 78] (Сирійська Арабська Республіка, Туніська Республіка) [8, с. 5; 10, с. 4788].

Окрім власне термінології сімейного права, у текстах Сімейного кодексу країн Арабського Магрибу засвідчується вживання як загальноюридичних термінологічних одиниць, як-то:

1. “стаття (закону)”: *mādda* (Алжирська Народно-Демократична Республіка, Королівство Марокко, Сирійська Арабська Республіка) [9, 10, 11]; *faṣl* (Туніська Республіка) [8].

2. “указ”: *al-zahīr al-šarīf* “королівський указ (Королівство Марокко)” [9, с. 2]; *marsūm* (Сирійська Арабська Республіка, Туніська Республіка) [8, с. 4; 10, с. 4783].

3. “із внесеними поправками (закон)”: *munaqqah* (Туніська Республіка) [8, с. 2]; *mu'addal* (Алжирська Народно-Демократична Республіка) [11, с. 1],

так і терміноелементів інших сфер права, зокрема, конституційного:

1. “Нижня палата (парламенту)”: *al-mağlis al-ša'bī al-waṭānī* “Національна народна асамблея” (Алжирська Народно-Демократична Республіка) [11, с. 1]; *mağlis al-tuwwāb* “Палата депутатів” (Королівство Марокко) [9, с. 3].

Отже, це дослідження дозволяє нам визначити наступні чинники, що сприяли виникненню явища регіональної маркованості, яке фіксується у масиві термінології сімейного права країн Арабського Магрибу:

1. Існування в арабській літературній мові синонімічних пар (*mahr/ṣadāq* “подарунок, який наречений повинен зробити нареченій під час укладання договору про шлюб”), зокрема, однокореневих, утворених від дублетних словотворчих моделей (*ḥātib/ḥaṭīb* “наречений”).

2. Протиставлення загальнолітературному слову у якості локально маркованого іншого загальнолітературного слова з місцевим значенням (“стаття (закону)”: загальнолітературн. *mādda*/туніськ. *faṣl* (загальнолітературн. “глава (закону)”).

3. Історична різноманітність поширених у країнах Арабського Сходу традиційних адміністративно-правових систем (“кодекс”: *qānūn* (алжирськ., сирійськ.), *mağalla* (туніськ.), *mudawwana* (марокканськ.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белкин В.М. Арабская лексикология. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1975. – 200 с. 2. Блинов А.А. Формирование словарного состава современного арабского литературного языка: Авт. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22 / Институт востоковедения РАН. – М., 2009. – 19 с. 3. Сивков И.В. Регионализм в арабській юридичній термінології // Сходознавство. – К. : Інститут сходознавства ім. А. Кримського НАН України, 2015. – Вип. 70. – С. 134-142. 4. Шагаль В.Э. Языковой аспект национальных процессов в арабских странах. – М. : Наука, 1987. – 248 с. 5. Findley, C.V. Medjelle // EI, Vol. VI, 1991. – P. 971-972. 6. Spies O. Mahr // EI, Vol. VI, 1991. – P. 78-80. 7. Talbi, M. Saḥnūn // EI, Vol. VIII, 1995. – P. 843-845. 8. Mağallat al-aḥwāl al-šaḥṣiyya. [Електронний ресурс]. Режим доступу від 05.06.2018: http://www.e-justice.tn/fileadmin/fichiers_site_arabe/codes_juridiques/code_statut_personel_ar_01_12_2009.pdf (дата звернення: 05.06.2018). 9. Mudawwanat al-usra. [Електронний ресурс]. Режим доступу від 05.06.2018: <http://adala.justice.gov.ma/production/legislation/ar/Nouveautes/%D9%85%D8%AF%D9%88%D9%86%D8%A9%20%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B3%D8%B1%D8%A9.pdf> (дата звернення: 05.06.2018). 10. Qānūn al-aḥwāl al-šaḥṣiyya. [Електронний ресурс]. Режим доступу від 05.06.2018: <http://www.parliament.gov.sy/laws/Decree/00114232.tif> (дата звернення: 05.06.2018). 11. Qānūn al-usra. [Електронний ресурс]. Режим доступу від 05.06.2018: <https://www.joradp.dz/trv/afam.pdf> (дата звернення: 05.06.2018).

Стаття надійшла до редакції 5.06.2018.

*Сивков И.В., к. филол. н., доц.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

РЕГИОНАЛИЗМЫ В АРАБСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ СЕМЕЙНОГО ПРАВА СТРАН АРАБСКОГО МАГРИБА

В данной статье рассматриваются вопросы функционирования массива регионализмов в арабской терминологии семейного права стран Арабского Магриба. Определяются причины явления региональной дифференциации терминологии семейного права, устанавливаются границы локальной дифференциации ее единиц, в них выделяются лексико-семантические группы.

Ключевые слова: профессиональный язык, лексика, лексическая единица, термин, терминология, терминсистема, территориальный вариант языка, локальная маркированность лексических единиц, регионализм, юридическая терминология, семейное право, Семейный кодекс.

*Sivkov I.V., Ph.D., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

REGIONALLY MARKED ARAB FAMILY LAW TERMINOLOGY OF THE COUNTRIES OF THE MAGHREB REGION

The present article examines the functioning of the corpus of regionally marked Arab Family law terminology of the countries of the Maghreb region. The causes of the phenomenon of regional differentiation of the Family law terminology are determined, the boundaries of the local differentiation of its units are established, lexico-semantic groups are identified in them.

Keywords: professional language, lexicon, lexical unit, technical term, terminology, terminological system, territorial variant of language, regionally marked lexical units, legal terminology, Family law.

ДИСКУРС ТІЛЕСНОСТІ В ПОВІСТІ М. ВАРГАСА ЛЬЙОСИ “ХТО ВБИВ ПАЛОМІНО МОЛЕРО?” ТА СПЕЦИФІКА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ

У статті розглянуто особливості художньої репрезентації дискурсу тілесності в повісті М. Варгаса Льюси “Хто вбив Паломіно Молеро?”, де він виступає основою ефекту присутності – ключової риси ідіостилю автора, й простежується на трьох рівнях: наративно-описовому, діалогічно-мовленнєвому та художньо-виражальному, та в її українському й англійському перекладах.

Ключові слова: тілесність, дискурс тілесності, наративно-описовий рівень, діалогічно-мовленнєвий рівень, художньо-виражальний рівень.

Тілесність – одне із ключових філософсько-естетичних понять, яке знаходить своє художнє відображення у сфері мистецтва, театральній та кінопродукції, а також у літературі. Художня література виникає внаслідок експліцитної чи імпліцитної актуалізації емпіричних знань індивідуума, розкриття смислів, які формуються через первинне сприйняття. Людина сприймає світ через тіло, і так само завдяки тілу вона здатна передати набутий досвід, розширити його, створити щось цілком нове. Тому тілесність виступає, з одного боку, невід’ємною складовою частиною художньої творчості, адже автор екстеріоризує свою власну присутність у світі через мистецтво. З іншого боку, тілесність постає об’єктом безпосереднього зображення у творах, долучаючись до структурування так званого “тіла-канону” (термін В. Подороги [3, с. 38-39]), а також до процесу розбудови “символічного тіла”, тобто таких колективних уявлень про ідеальне чи, скоріше, взірцеве для певної історичної епохи тіло, яке є продуктом соціокультурних практик, виховання, естетичних преференцій тощо.

Сьогодні існує чимало тлумачень терміна “тілесність”, втім, у контексті цієї наукової розвідки, було запропоновано наше власне визначення тілесності як поняття неокласичної філософії, що позначає сукупність абстрактних ідей, які стосуються тіла як антропологічного об’єкта матеріального світу та різноманітних маніфестацій його природних можливостей, чуттєвого досвіду, фізіологічних потреб, когнітивних властивостей і широкого кола практик від соматичних до соціальних, культурних і символічних. Отже, поняття “тілесність” охоплює не лише концептосферу тіла як такого, але й усі тілесні репрезентації й прагнення, а також феномени народження й смерті як тілесні практики, що утворюють фрейм людської екзистенції.

З огляду на семантичне наповнення терміна тілесність правомірно виокремити три рівні присутності тілесності в літературному тексті:

1. Наративно-описовий – об’єктивне авторське зображення людського тіла, тілесних практик та усього, що пов’язано з концептосферою тілесності;
2. Діалогічно-мовленнєвий – вираження тілесності через слова персонажів;

3. Художньо-виражальний – присутність концептосфери “тіло” у художніх тропях.

Розглядаючи тілесність та її роль у художній літературі, слід зазначити, з’являючись у літературному тексті з моменту його написання, це поняття укорінюється в його природі. Тут доцільно говорити про так званий “дискурс тілесності”. Термін “дискурс”, який на межі ХХ–ХХІ ст. набув статусу міждисциплінарної категорії, має, за підрахунками Е. Істгоупа, майже два десятки визначень, релевантних запитам різних наук, зокрема філософії, лінгвістики, літературознавства, культурології, політології, соціології, психології тощо [5, с. 8] Тож, беручи до уваги цей факт, під дискурсом, спираючись на концепцію Н. Арутюнової, будемо розуміти “мовлення, занурене в життя” [1, с. 137]. Під дискурсом тілесності, відповідно, матимемо на увазі взятий у взаємозв’язках з реальним світом і комунікативною ситуацією художній текст, у якому знаходять вербальну репрезентацію ідеї, пов’язані з тілесністю та тілесними практиками.

Дискурс тілесності відіграє ключову роль у поетиці повісті М. Варгаса Льюїса “Хто вбив Паломіно Молеро?”, впливаючи на всі рівні художньої структури твору (жанровий, проблемно-тематичний, образний, стилістичний). Стильова своєрідність художнього почерку М. Варгаса Льюїса як письменника-постмодерніста також значною мірою детермінована саме дискурсом тілесності. У повісті тілесність присутня на всіх трьох вищезгаданих рівнях. На наративно-описовому рівні вона презентується як розлогий сюжетний простір, де детективна фабула сформована низкою колізій, спільним знаменником яких виступає людське тіло, взяте в його феноменологічній конкретиці (стать, колір шкіри, раса). Інтрига вибудовується навколо жорстокого злочину – вбивства вродливого юнака-метиса, розслідуванням якого займаються двоє поліцейських-метисів. Уже перші рядки твору пронизані тілесністю, яка проявляється через максимальне наближення. Автор-наторатор описує сцену вбивства в усіх деталях. Задля посилення емоційно-експресивного впливу на читача М. Варгас Льюїса використовує довгі безсполучникові речення.

В англійському перекладі А. Макадама емпатизація, присутня в оригіналі, дещо знижена, адже для англійської мови не характерні настільки довгі речення, і читачеві було б важко їх сприймати. Перекладач скористався граматичною заміною, розбивши деякі складні речення. Однак, він компенсує відсутність граматичної емпози за допомогою додавань на лексичному рівні. Так “*coágulos de sangre reseca*” (згустки сухої крові) він замінює на метафоричний вираз “*a crazy map of dried blood*” [7], що підсилює враження від написаного. Українські перекладачі також застосовують тут трансформацію, використовуючи замість згустків засохлої крові функціональний еквівалент – епітет “*весь заюшений кров’ю*” [2, с. 5], який дещо спотворює оригінальне значення, проте малює перед читачем жахливу картину, створюючи враження, подібне до того, що й оригінал.

Проте, тілесність не обмежується сферою смерті й тілесних страждань. До цієї концептосфери можна віднести абсолютно усе, що стосується життя нашого тіла, його відчуттів чи чуттєвого досвіду, кризь призму якого ми сприймаємо світ. Це може бути відчуття насолоди, страху, радості. Або перцептивні чуття, зокрема запах, смак,

звук тощо. На наративно-описовому рівні повісті М. Варгаса Льюїса “Хто вбив Паломіно Молеро?” вищезгадані елементи концептосфери формують художньо переконливу цілісність, де провінційне перуанське містечко Талара набуває зримих обрисів. Завдяки цьому читач отримує можливість зануритися у описаний автором світ, наблизитися до його героїв.

Пропонуємо розглянути уривок, де автор намагається передати відчуття запаху й відразу одночасно: “*Siempre olía a pescado en Talara, pero ciertas noches, como ésta, el olor aumentaba hasta volverse insoportable. Lituma sintió una especie de vértigo. Caminó un rato tapándose la nariz con el pañuelo*” [6, с. 38.]. Ці рядки сповнені тілесності в усіх її проявах. М. Варгас Льюїса досить детально описує властивості запаху (“*olla a pescado*”, “*olor aumentaba hasta volverse insoportable*”), те, як сприйняття цього запаху впливає на тіло Літуми (“*sintió una especie de vértigo*”), і водночас переконливо відтворює тілесну практику – реакцію героя (“*Caminó un rato tapándose la nariz con el pañuelo*”).

В англомовному тексті цей фрагмент відсутній. Вочевидь, А. Макадаму він здався несуттєвим. Проте, такий детальний опис відчуттів та соматично-психологічних реакцій протагоніста є в повісті одним із тих ключових елементів тілесного, які допомагають читачеві поринути у фікційний світ тексту, забути, що він просто реципієнт, перетворитися на дійову особу твору, “пережити” досвід героїв. Цей ефект вкрай важливо зберегти чи принаймні максимально повно відтворити при перекладі, щоб читач цільового тексту отримав не лише адекватне першоджерелу враження від читання, але й мав змогу “пережити” той досвід, який дає знайомство з текстом латиноамериканського автора.

Українська версія цього уривку, так само як й іспанська, здатна занурити читача у художній світ твору. Читаючи текст, ми ніби й справді чуємо запах риби, що смердить “*просто нестерпно*” [2, с. 58], і через це кожен з нас, як і Літума, “*відчув аж наче запаморочення*”, а тому далі йде “*затулюючи носа хустинкою*”.

Концептосфера тілесності включає також і еротично-сексуальні аспекти людського існування. Один із ключових персонажів повісті, лейтенант Сильва, закоханий у шинкарку, донью Адріану. Його жага до цієї жінки незрозуміла як Літумі, так і автору-наратору, який веде оповідь відсторонено й водночас крізь призму свідомості Літуми. Зовнішність шинкарки, що так приваблює Сильву, описана доволі об’єктивно:

Досить довгий і детальний опис має на меті створити образ немолодої (“*Tenia años como para ser su madre*” [6, с. 13]), товстуватої (“*el muslo grueso y aguerrido*” [6, с. 12]) жінки, з пишними грудьми (“*suelos y altaneros*” [6, с. 12]), рідким посивілим волоссям (“*canas entre los pelos lacios*” [6, р. 13]) і складками жиру там, де мала бути талія (“*redondeces por todas partes*” [6, р. 13]). Тут використано просту мову розмовного стилю, чимало епітетів і навіть наявна метафора, узята у лапки.

Англійський перекладач досить точно окреслив як стиль мовлення автора, так і основні тілесні характеристики доньї Адріани. Ключові елементи її тілесності він перекладає так: “*old enough to be his mother*”, “*thick, well-turned thigh*”, “*proud, unfettered breasts*”, “*bulged all over*” [7]. Єдина різниця – волосся у англійської версії доньї Адріани сплутане, тобто ми маємо справу з контекстуальним еквівалентом (“*tangle*

on her head” [7]), покликаним показати, що волосся жінки не надто охайне, а отже й негарне.

В українській версії також використовується проста мова й збережено більшість тілесних особливостей героїні та об’єктивність оповіді. Ключові елементи тілесності відтворено як: “*віком вона годилася йому в матері*”, “*туге дебеле стегно*”, “*груди, вільні й високі*”, “*в волоссі де-не-де пробивалася сивина*”, “*опасиста з усіх боків*” [2, с. 21]. Однак, і тут, як і в англійському перекладі, опис волосся дещо нейтралізований, оскільки епітет “*lacios*” опущено.

Вияв тілесності на **діалогічно-мовленнєвому рівні** охоплює емоційні та оцінкові судження, які тією чи іншою мірою пов’язані з концептосферою тіла. Вираження тілесності на цьому рівні, крім вищезгаданого аспекту, може також слугувати суб’єктивною мовною характеристикою учасників діалогу.

Вплив тілесності на мовлення героя літературного твору можна легко простежити. Специфіка втілення тілесних концептів у діалогах визначає магістральні риси характеру того чи іншого персонажа. Так, Літума, розповідаючи про нічні кошмари, які його переслідують після побаченої сцени убивства, каже: “*me parece que me jalan los huevos como a él. Pobrecito: los tenía hasta las rodillas y aplastados como huevos fritos*” [6, р. 5]. У цьому висловлюванні простежується вразливість його натури і надмірна тонкошкірість. При перекладі цієї репліки дуже важливо зберегти її емоційне забарвлення, основоположним елементом якого стала лексема “*pobrecito*” (“бідолашний”), а також не звulгаризувати її зміст, адже це спотворить образ героя, який, у загальному, не схильний до лихослів’я і є одним із носіїв чеснот у творі.

Англійському перекладачеві, на жаль, не вдалося реконструювати ані емоційний настрій, ані лексичне наповнення уривку, побудованого на тілесності. Слово “*pobrecito*” було опущено, що призвело до зникнення із тексту елемента жалості, що викликали в Літуми тілесні муки вбитого, а також до суттєвих втрат на характерологічному рівні, адже чутливість самого героя репрезентована не була. Сленговий варіант “*balls*” [7] був використаний перекладачем, вочевидь, для того, аби відтворити розмовний стиль репліки. Проте цим було порушено один із принципів побудови оригінального тексту.

Для твору “Хто вбив Паломіно Молеро?” характерна невластива авторська оповідь, у якій відсутні відверті авторські коментарі [4]. Оповідь ведеться від третьої особи, однак є чітко виокремлений головний герой – Літума. Наратор досить часто проникає в його свідомість, об’єктивно аналізує його внутрішній світ. Трансформація, застосована в англійському перекладі, призвела до того, що мовлення протагоніста постало дещо зниженим, порівняно із мовленням автора-наратора, хоча в дійсності наратор бачив сцену убивства “очима” Літуми і “мислив” його думками. Окрім того, в оригіналі наявна гра слів (*huevos – huevos fritos*), відтворення якої було унеможливлене використанням слова “*balls*” [7].

В українській версії відчуття жалості, ядром якої в оригіналі є слово “*pobrecito*”, було відтворено за допомогою контекстуального еквівалента “*сепдега*”, що відтворює емоційно-оцінне ставлення персонажа до подій, а також його чутливість. Мовлення Літуми належить до того ж реєстру, що й автора-наратора, і зливається з ним у

свідомості читача, як і було задумано М. Варгасом Льюїсою. І, звісно, гра слів (*яєчка-яєчня*) збережена [2, с. 9].

Інший ключовий персонаж твору, лейтенант Сильва, не має стільки чеснот, як Літума. Він мислить більш приземлено, уся його сексуальна енергія спрямована на один об'єкт, а тілесність у його діалогічному мовленні інколи навіть вульгаризована.

В одному з діалогів він вживає фразу, пронизану тілесністю й, на перший погляд, просту: *“El calor humano es más rico, tamacita”* [6, р. 15]. Переклад основної частини речення не викликає труднощів у жодного з перекладачів: *“Human warmth is so much nicer”* [7] і *“людське тепло приємніше”* [2, с. 25], відповідно. Але звертання містить заковику. Лексема *“tamacita”* може перекладатися як “матуся”, і саме це вона означає на території Іспанії. Однак, у країнах Латинської Америки вона часто вживається, коли юнак звертається до дівчини, яка йому подобається. У такому випадку переклад її як “матуся” українською мовою спотворює значення усього речення на семантичному та функціональному рівнях. Український варіант *“Людське тепло приємніше, матусю”* [2, с. 25] не видається повністю адекватним перекладом. Щодо англійської версії, то лексема *“honey”* [7], використана А. Макадамом, є досить влучним контекстуальним відповідником оригінального слова.

Яскравим втіленням тілесності слугує, з очевидних причин, людське тіло у стані алкогольного сп'яніння. Розмови й рухи п'яної людини містять у собі значно більше неприхованої тілесності, опис якої сприяє створенню “ефекту присутності” для читача, так ніби він і сам бачить сп'яніле тіло та чує його розмови. Оскільки такий ефект є ключовою рисою ідіостилю М. Варгаса Льюїси, то його теж слід відтворювати у перекладі.

Для прикладу візьмемо коротенький уривок із розмови п'яного льотчика з поліцейськими: *“– Tú debes ser un maricón – balbuceó, siempre rabioso, cuando se le pasaron las arcadas. – ¿Me has traído aquí para que te haga el favor de meterte la pichula?”* [6, р. 31].

Мова персонажа доволі вульгарна, що властиво для людей у нетверезому стані. Він використовує ненормативну лексему *“maricón”*, яка в перекладі відтворюється за допомогою еквівалентів відповідного реєстру: *“faggot”* [7], *“недик”* [2, с. 48]. Однак тут наявна і насмішка, адже ненормативна лексика вживається разом зі словами ввічливості: *“que te haga el favor de meterte la pichula”*. Ця гострота слів справляє на читача особливе враження про героя як особистість освічену, проте “втрачену”. Зберегти обидва компоненти – культурний і ненормативний – якими вони є в оригіналі, не вдалося жодному з перекладачів. В англійській версії слова ввічливості опущено, залишається суто тілесне вульгаризоване *“so I'd fuck you up the ass”* [7]. В українській – вилучено власне ненормативну лексику і замість тілесного *“meterte la pichula”* використано більш нейтральне *“щоб я зробив тобі приємність”* [2, с. 48]. З одного боку, такий переклад семантично ближчий до оригіналу, але з іншого, – специфіка мовлення п'яниці, а разом з нею і ще один вияв тілесності, втрачається.

Коментарі автора-наратора реалістичні. Тут і описи звуків (*“balbuceó”*), і почуттєвої сфери (*“siempre rabioso”*), і фізичних відчуттів (*“le pasaron las arcadas”*). *Balbucear; gasp, mimprumi* – слова, що в іспанській, англійській та українській мовних

картинах світу використовують для позначення однієї й тієї самої дії – спроби п'яної людини говорити. Індикатори настрою – *siempre rabioso, still furious, злостиво* – є прямими відповідниками один-одного. А багатогранне фізичне відчуття, що іспанською зветься *arcadas*, може бути перекладене як “choking” [7] та “позиви” [2, с. 48], адже обидва варіанти орієнтуються на реальні тілесні відчуття. Таким чином, сп'яніла свідомість є одним із найяскравіших виявів тілесності, яка оприявнюється не тільки через сказане, що не фільтрується свідомістю, але й через жести, звуки, емоційний настрій, фізичні відчуття й дії. Саме тому в цьому фрагменті тілесність наявна не тільки на діалогічно-мовленнєвому, але й на наративно-описовому рівні.

Третій рівень, на якому може реалізуватися тілесність у літературному творі, – **художно-виражальний**. У цій статті вже було згадано художні тропи, які ґрунтуються на тілесності. Їх не можна розглядати окремо від тексту, адже саме у тексті вони актуалізують свої значення й функції. Проте, вони заслуговують на окрему увагу, оскільки саме на їх основі побудовано як нарацію, так і діалоги тексту. Це найменші, але найяскравіші зразки концептуалізації тілесності. Текст повісті М. Варгаса Льюїсо перенасичений ними. Вашій увазі ми пропонуємо п'ять тропів, найцікавіших із позицій перекладознавства:

1) *Cintura de llanta* [6, р. 13] – метафора, фокус якої, “Cintura” (“талія”), є елементом тіла як такого. Англійською мовою метафора перекладена описово, без збереження метафоричної форми, проте з повним збереженням змісту – “*bulged all over, especially in the stomach*” [7] – й власне тілесності (“*stomach*”). Українською – семантичне наповнення оригінального тропу виражене за допомогою іншого засобу художньої виразності – характерологічного епітета “*без ознак талії*” [2, с. 21].

2) *ser un mano larga* [6, р. 40] – фразеологізм, що у Латинській Америці використовується для позначення чоловіка, який полюбляє мацати жінок. Тілесний елемент – “*mano*” (“рука”) – належить до концептосфери тіла. У англійській версії – “*got a dozen hands*” [7] – тілесність через використання “руки” збережено. В українській теж – “*в нього надто довгі руки*” [2, с. 61]. Проте, доцільно було б використати в україномовному перекладі усталений вираз “*він розпускає руки*”, який вживається частіше, а тому є більш звичним для читачького загалу;

3) *a ella no le metía el dedo a la boca* [6, р. 39] – фразеологізм зі значенням “*не дурна*”, побудований на основі двох елементів тілесності – “*dedo*” (“палець”) і “*boca*” (“рот”). В українській мові існує фразеологізм, що має майже тотожну структуру, проте в нашій культурі він має інше значення. У обох перекладах тілесність з концептосфери самого тіла перенесена у сферу тілесних практик “*he couldn't fool her*” [7] і відчуттів “*вона сама бачить, що...*” [2, с. 59]. При цьому семантику вихідного виразу було збережено.

4) *tenerla al hambre* [6, р. 27] – ідіома зі значенням “*тримати голодним*”. У центрі – тілесне відчуття “*hambre*” (“голод”), яке набуває сексуального забарвлення завдяки контексту. Англійський переклад – “*don't give it what it really needs*” [7] – передає як сенс висловлювання, так і його тілесну природу (“*give*”, “*need*” – тілесна дія і внутрішнє відчуття). Але останню А. Макадам реконструює лише частково, адже центральне тілесне відчуття втрачено, як і форму. Український варіант “*тримати на*

голодному пайку” [2, с. 43] відтворює тілесність оригіналу у формі фразеологічної одиниці.

5) *los peces gordos* [6, с. 16, 90] – фразеологізм (досл. “товсті риби”). В центрі – елементи зовнішньої тілесності, один з яких вказує на розмір, значимість. У англомовній версії ужито іменник із прикметником – “*big guys*” [7]. “*Big*” – епітет тілесного характеру. Однак розмовна лексема “*guys*”, яку можна перекласти зокрема і як “*малий*” та “*товариш*”, дещо спрощує загальну значущість соціальної групи, яку позначає цей вираз. Таким чином, оригінальний смисл дещо деформується. Український варіант “*великі тузи*” [2, с. 26, 134] зберігає тілесність завдяки епітету “*великі*”, що належить до перцептивної сфери тілесності. Метафора “*тузи*”, використана для позначення певного угруповання людей, вказує на його вагу у суспільстві. Тож авторський семантичний задум не знає жодних змін.

Підсумовуючи, слід зауважити, що дискурс тілесності відіграє важливу роль у формуванні художнього світу, смислотворчої парадигми та стилістичної палітри повісті М. Варгаса Льюїси. Саме він допомагає автору досягти “ефекту присутності” читача у художньому світі твору. У творі “Хто вбив Паломіно Молеро?” тілесність актуалізується на 3 рівнях: наративно-описовому, діалогічно-мовленнєвому та художньо-виражальному. У процесі відтворення дискурсу тілесності англійською та українською мовою, слід звернути увагу на: роль того чи іншого уривку з позицій тілесності, емпатичні особливості тілесних елементів, конотації й відтінки значень тілесності, уникання вульгаризації тілесних виявів і практик, усвідомлення тілесності як однієї з характеристик мовлення персонажів, помірковане й чітко продумане використання сленгових та жаргонних мовленнєвих одиниць для позначення тілесного, збереження тілесної природи іспаномовних тропів, сформованих на основі тілесності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 136–137.
2. Варгас Льюїса М. Хто вбив Паломіно Молеро? Повість / М. Варгас Льюїса; [Переклад з іспанської С. Борщевського та Л. Олевського]. – Львів : Видавництво Анетти Антоненко, 2016. – 144 с.
3. Подорога В. Феноменология тела. Введение в философскую антропологию. Материалы лекционных курсов 1992–1994 годов / В. Подорога. – М. : Ad Marginem, 1995. – 340 с.
4. Семелюк Р.М. Співвідношення голосу розповідача і голосу персонажа в оповідному дискурсі А. Чехова і Дж. Джойса [Електронний ресурс] / Р. М. Семелюк // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2010. – Вип. 23. – С. 228-233. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2010_23_51.
5. Easthope A. Poetry as Discourse / A. Easthope. – L. & N.Y. : Methuen, 1988. – 182 p.
6. Vargas Llosa M. ¿Quien Mató A Palomino Molero? [Електронний ресурс] / Mario Vargas Llosa. – Режим доступу: <http://www.mercaba.org/SANLUIS/ALiteratura/Literatura%20Peruana/Vargas%20Llosa.%20Mario/Qui%3%A9n%20mat%3%B3%20a%20Palomino%20Molero.pdf>.
7. Vargas Llosa M. Who Killed Palomino Molero? [Електронний ресурс] / Mario Vargas Llosa. – Режим доступу: https://royallib.com/read/Llosa_Mario/Who_Killed_Palomino_Molero.html#0.

ДИСКУРС ТЕЛЕСНОСТИ В ПОВЕСТИ М. ВАРГАСА ЛЬЙОСЫ “КТО УБИЛ ПАЛОМИНО МОЛЕРО?” И СПЕЦИФИКА ЕГО ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ В ПЕРЕВОДЕ НА УКРАИНСКИЙ И АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫКИ

В статье рассмотрены особенности художественной репрезентации дискурса телесности в повести М. Варгаса Льюосы “Кто убил Паломино Молеро?”, где он выступает основой эффекта присутствия – ключевой черты идиостиля автора, и прослеживается на трёх уровнях: нарративно-описательном, диалогически-речевом и художественно-выразительном.

Ключевые слова: телесность, дискурс телесности, нарративно-описательный уровень, диалогически-речевой уровень, художественно-выразительный уровень.

*Cherniak I., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

THE DISCOURSE OF CORPORALITY IN “WHO KILLED PALOMINO MOLERO?” BY M. VARGAS LLOSA AND PECULIARITIES OF ITS REPRESENTATION IN UKRAINIAN AND ENGLISH TRANSLATIONS

The article deals with the peculiarities of representing discourse of corporality in “Who Killed Palomino Molero?” by M. Vargas Llosa and in its Ukrainian and English translations. The discourse is the key element of the author’s ideostyle as it is the basis of “being there” effect and is represented on three levels: the narrative-descriptive level; the level of dialogue and speech; the expressive-artistic level.

Key words: corporality, discourse of corporality, the narrative-descriptive level, the level of dialogue and speech, the expressive-artistic level.

Наукове видання

Мовні і концептуальні картини світу

Випуск 2 (64)

Макет і комп'ютерне верстування: *О. Мумінова*

Підписано до друку 22.012.2018 р.

Формат 60 x 84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура «Тип Таймс».

Обл.-вид. арк. 12. Ум.-друк. арк. 9,53. Наклад 300 прим. Зам. № 1876-2.

Видавничий Дім Дмитра Бураго

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 2212 від 13.06.2005 р.

04080, Україна, м. Київ-80, а/с 41

Тел./факс: (044) 227-38-28, 227-38-86; e-mail: conf@burago.com.ua

www.burago.com.ua